

CE-I DE FĂCUT ?

PROBLEMELE ACUTE ALE MIȘCĂRII NOASTRE ¹

„... Lupta din cadrul partidului îi dă forță și vitalitate. Cea mai grăitoare dovadă de slăbiciune a unui partid o constituie dezlănarea lui și ștergerea granițelor precis conturate. Partidul se întărește prin curățirea rindurilor sale...“

Din scrisoarea lui Lassalle către Marx
din 24 iunie 1852)

*Scris în toamna anului 1901 —
februarie 1902*

*Publicat la Stuttgart în martie 1902
în volum*

*Se tipărește după textul volumului,
confruntat cu textul culegerii:
Vl. Ilin. „În 12 ani“, 1907*

Что дѣлать?

Наболѣвшіе вопросы нашего движенія

Н. ЛЕНИНА.

... „Партизанская борьба придаетъ партиі силу и живность, величайшимъ доказательствомъ слабости партиі является ея расплывчатость и притупленіе рѣзко обозначенныхъ границъ, партиі укрѣпляется тѣмъ, что очищаетъ себя“ ... (Изъ письма Лассала къ Марксу отъ 24 іюня 1852 г.).

Цѣна 1 руб.

Preis 2 Mark = 2.50 Francs.

STUTTGART

Verlag von J. H. W. Dietz Nachf. (G. m. b. H.)

1902

Coperta cărții lui V. I. Lenin „Ce-i de făcut?“.—1902

Micșorat

PREFAȚĂ

Potrivit planului inițial al autorului, broșura de față urma să fie consacrată dezvoltării amănunțite a ideilor expuse în articolul „Cu ce să începem?” („Iskra”² nr. 4, mai 1901)*. Și, înainte de toate, trebuie să cerem iertare cititorului pentru că ne îndeplinim cu întârziere făgăduiala dată în acel articol (și repetată ca răspuns la numeroase întrebări și scrisori particulare). Una dintre cauzele acestei întârzieri a fost încercarea, făcută în luna iunie a anului trecut (1901)³, de unificare a tuturor organizațiilor social-democrate din străinătate. Era firesc să așteptăm rezultatele acestei încercări, căci, în caz de reușită, am fi fost, poate, nevoiți să expunem concepțiile organizatorice ale „Iskrei” sub un unghi de vedere întrucâtva diferit; în orice caz, o asemenea reușită promitea să pună foarte curînd capăt existenței a două curente în cadrul social-democrației ruse. După cum știe și cititorul, încercarea aceasta a dat greș, și, așa cum vom căuta să dovedim mai jos, ea nu putea să sfîrșească altfel în urma noii cotituri spre „economism” făcută de revista „Rabocce Delo”⁴ în nr. 10. Trebuia neapărat să pornim o luptă hotărîtă împotriva acestui curent confuz și puțin precizat, dar cu atît mai rezistent și capabil să renască sub diferite forme. În conformitate cu aceasta, planul inițial al broșurii a fost schimbat și considerabil extins.

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 1—13. — *Nota red.*

Principala ei temă trebuia s-o constituie cele trei probleme ridicate în articolul „Cu ce să începem?“, și anume: problema caracterului și conținutului principal al agitației noastre politice, problema sarcinilor noastre organizatorice și problema planului construirii simultane și din diferite direcții a unei organizații de luptă pe întreaga Rusie. Autorul este de multă vreme preocupat de aceste probleme, pe care a încercat să le ridice încă în „Raboceaia Gazeta“⁵, cu prilejul uneia dintre încercările nereușite de a scoate din nou acest ziar (vezi cap. V). Dar ideea de la care a pornit autorul, de a se mărgini în broșură numai la analiza acestor trei probleme și de a-și expune concepțiile, pe cât posibil, într-o formă pozitivă, fără a recurge, sau aproape fără a recurge, la polemică, s-a dovedit cu desăvârșire irealizabilă din două motive. Pe de o parte, „economismul“ s-a dovedit a fi cu mult mai viabil decât ne-am închipuit (folosim cuvântul „economism“ în sensul lui larg, așa cum a fost explicat în nr. 12 al „Iskrei“ (decembrie 1901) în articolul „De vorbă cu apărătorii economismului“, în care a fost schițat, ca să zicem așa, conspectul broșurii de față *). A devenit neîndoielnic că punctele de vedere diferite în ceea ce privește rezolvarea acestor trei probleme se explică într-o măsură mult mai mare prin opoziția fundamentală dintre cele două curente din cadrul social-democrației ruse decât prin divergențe în probleme de amănunt. Pe de altă parte, nedumerirea pe care a stîrnit-o în rîndurile „economistilor“ promovarea concretă a concepțiilor noastre în „Iskra“ constituia o dovadă evidentă că noi adeseori vorbim literalmente limbi diferite, că din această cauză *nu vom putea* ajunge la nici o înțelegere dacă nu vom începe ab ovo **, că trebuie să încercăm „o explicație“ sistematică, într-o formă cât mai populară, ilustrată cu exemple cât mai numeroase și mai concrete, cu *toți* „economistii“, asupra *tuturor* punctelor esențiale ale divergențelor noastre. Și eu am hotărît să fac o asemenea încercare de „a ne explica“; îmi dădeam perfect de bine seama că aceasta va mări foarte mult proporțiile broșurii și va întîrzia apariția ei, dar, în același timp, nu vedeam nici o posibilitate de a-mi înde-

* Vezi op. cit., pag. 360—367. — *Nota red.*

** — de la început. — *Nota trad.*

plini *altfel* făgăduiala dată în articolul „Cu ce să începem?“. Așadar, pe lângă scuzele în legătură cu întârzierea, trebuie să mai adaug și scuze în legătură cu marile lipsuri pe care le prezintă forma literară a broșurii: a trebuit să lucrez *în cea mai mare grabă*, fiind și mereu întrerupt de tot felul de alte munci.

Analiza celor trei probleme amintite mai sus rămîne principala temă a broșurii. Dar a trebuit să încep cu două probleme mai generale: de ce o lozincă atît de „nevinovată“ și de „firească“ cum e „libertatea criticii“ constituie pentru noi un adevărat semnal de luptă? de ce nu putem să ne înțelegem nici măcar în problema fundamentală a rolului social-democrației față de mișcarea spontană de masă? Apoi, expunerea părerilor asupra caracterului și conținutului agitației politice s-a transformat într-o explicare a deosebirii dintre politica trade-unionistă și cea social-democrată, iar expunerea părerilor asupra sarcinilor organizatorice s-a transformat într-o explicare a deosebirii dintre metodele primitive de muncă, cu care se mulțumesc „economisții“, și organizația de revoluționari, pe care noi o considerăm necesară. Apoi, asupra „planului“ unui ziar politic pe întreaga Rusie insist cu atît mai mult, cu cît mai neîntemeiate au fost obiecțiile aduse împotriva lui și cu cît mai puțin mi s-a răspuns, în fond, la întrebarea pusă în articolul meu „Cu ce să începem?“: cum am putea să pășim simultan din toate direcțiile la construirea organizației de care avem nevoie? În sfîrșit, în partea finală a broșurii sper să dovedesc că am făcut tot ce a depins de noi pentru a preveni o ruptură definitivă cu „economisții“, ruptură care s-a dovedit însă a fi inevitabilă; — că „Rabocce Delo“ a căpătat o însemnătate deosebită, „istorică“, dacă vreți, prin faptul că a exprimat în modul cel mai complet și mai sugestiv nu un „economism“ consecvent, ci confuzia și oscilările care au constituit trăsătura specifică a unei *întregi perioade* din istoria social-democrației ruse; — că de aceea și polemica cu „Rabocce Delo“, care la prima vedere pare prea amănunțită, capătă însemnătate; căci nu putem merge înainte dacă nu lichidăm definitiv această perioadă.

I

DOGMATISM ȘI „LIBERTATEA CRITICII“

a) CE ÎNSEAMNĂ „LIBERTATEA CRITICII“?

„Libertatea criticii“ — aceasta este, fără îndoială, lozinca cea mai la modă în momentul de față și cel mai des folosită în disputele dintre socialiștii și democrații din toate țările. La prima vedere s-ar părea că e greu să-ți imaginezi ceva mai ciudat decât aceste referiri solemne ale unuia dintre părțile oponente la libertatea criticii. E oare cu putință ca din mijlocul partidelor înaintate să se fi ridicat glasuri împotriva acestei legi constituționale, care în majoritatea țărilor europene asigură libertatea științei și a cercetării științifice? „Aici ceva nu-i în regulă!“ — își va spune, desigur, orice om străin de această problemă care a auzit lozinca la modă repetată la toate răspîntiile, dar care n-a pătruns încă fondul divergențelor dintre oponenți. „Lozinca aceasta este, pare-se, una dintre acele expresii convenționale care, ca și poreclele, sînt consfințite prin folosire și devin aproape nume comune“.

Într-adevăr, nu este pentru nimeni un secret că în rîndurile social-democrației internaționale contemporane * s-au

* În trecut fie zis, în istoria socialismului modern se petrece un fenomen aproape unic și în felul lui foarte consolator: pentru prima oară, discordia dintre diferitele curente din rîndurile socialismului a depășit cadrul național și a devenit internațională. Odinioară disputele dintre lassalleieni și eisenachieni ⁶, dintre guesdiști și posibilisti ⁷, dintre fabienii și social-democrați ⁸, dintre narodovolți ⁹ și social-democrați rămineau dispute pe plan pur național; ele reflectau particularități pur naționale, se desfășurau, ca să spunem așa, pe planuri diferite. Astăzi (acest lucru se vede acum limpede) fabienii englezi, ministeriaștii francezi, bernsteinienii ¹⁰ germani, criticii ruși alcătuiesc cu toții o singură familie, toți se laudă unii pe alții, învață unii de la alții și se ridică toți ca unul împotriva marxismului „dogmatic“. Poate în această primă bătălie cu adevărat internațională cu oportunismul socialist, social-democrația revoluționară internațională se va întări încajuns pentru a pune capăt reacțiunii politice care domnește de mult în Europa?

format două curente și că lupta dintre ele ba se întetește și izbucnește ca o flacără puternică, ba se domolește și mocnește sub cenușa unor impresionante „rezoluții de armistițiu“. În ce constă „noul“ curent care are o atitudine „critică“ față de „vechiul“ marxism „dogmatic“, — aceasta a spus-o cât se poate de limpede Bernstein și a demonstrat-o Millerand.

Social-democrația trebuie să se transforme dintr-un partid al revoluției sociale într-un partid democratic al reformelor sociale. Bernstein a sprijinit această cerință politică cu un arsenal întreg de argumente și considerente „noi“, destul de armonios închegate. El a negat posibilitatea de a fundamenta științific socialismul și de a dovedi, din punctul de vedere al concepției materialiste a istoriei, necesitatea și inevitabilitatea lui; a tăgăduit faptul că mizeria crește, că are loc un proces de proletarizare și că contradicțiile capitaliste se ascut; a declarat inconsistentă însăși noțiunea de „*scop final*“ și a respins fără nici o rezervă ideea dictaturii proletariatului; a negat opoziția principială dintre liberalism și socialism; a negat *teoria luptei de clasă*, care, pretindea el, ar fi inaplicabilă la o societate strict democratică, condusă în conformitate cu voința majorității etc.

Așadar, cerința unei cotituri hotărâte de la social-democrația revoluționară la social-reformismul burghez a fost însoțită de o cotitură nu mai puțin hotărâtă spre critica burgheză a tuturor ideilor fundamentale ale marxismului. Și întrucât această critică împotriva marxismului se desfășoară de multă vreme și de la tribuna politică, și de la catedra universitară, și printr-un mare număr de broșuri, și printr-o serie întregă de tratate savante, dat fiind că, timp de decenii, întregul tineret din rîndurile claselor culte a fost educat sistematic în spiritul acestei critici, nu e de mirare că „noul“ curent „critic“ din cadrul social-democrației a apărut, oarecum de la bun început, ca ceva desăvârșit, întocmai cum a ieșit Minerva din capul lui Jupiter¹¹. Sub aspectul conținutului său, acest curent n-avea nevoie să se dezvolte și să se formeze; el a fost de-a dreptul transplantat din literatura burgheză în cea socialistă.

Mai departe. Dacă pentru unii critica teoretică făcută de Bernstein și aspirațiile lui politice au rămas încă neclare, francezii au avut grija să demonstreze în mod concret „noua metodă“. Franța și-a justificat și de data aceasta vechea ei reputație de „țară în istoria căreia lupta de clasă a fost dusă, mai mult ca oriunde, pînă la sfîrșitul decisiv“ (Engels, în prefața la lucrarea lui Marx: „Der 18 Brumaire“) ¹². Socialiștii francezi nu s-au apucat să teoretizeze, ci au trecut de-a dreptul la acțiune; condițiile politice din Franța, mai dezvoltate din punct de vedere democratic, le-au permis să treacă dintr-o dată la „bersteinismul practic“ cu toate consecințele lui. Millerand a oferit un minunat model de asemenea bersteinism practic, — nu degeaba și Bernstein și Vollmar s-au repezit cu atîta zel să-l apere și să-l laude pe Millerand! Într-adevăr: dacă social-democrația este în fond pur și simplu un partid al reformelor și trebuie să aibă curajul de a recunoaște aceasta pe față, atunci socialiștii nu numai că sînt în drept să între într-un guvern burghez, dar chiar trebuie să tindă întotdeauna la aceasta. Dacă democrația înseamnă în fond desființarea dominației de clasă, de ce un ministru socialist să nu vrăjească întreaga lume burgheză cu cuvîntările lui despre colaborarea dintre clase? De ce să nu rămînă el în guvern chiar și după ce asasinarea muncitorilor de către jandarmi a dovedit pentru a suta și a mia oară adevăratul caracter al colaborării democratice dintre clase? De ce să nu participe personal la primirea țarului, căruia acum socialiștii francezi nu-i mai spun altfel decît erou al cnutului, al spînzurătorii și al deportării (knouteur, pendeur et déportateur)? Și răsplata pentru această nespusă înjosire a socialismului care se scuipe singur în obraz în fața întregii lumi, pentru pervertirea conștiinței socialiste a maselor muncitoare — a singurei baze care ne poate asigura victoria —, răsplata pentru aceasta o constituie niște *proiecte* bombastice de reforme mizere, atît de mizere încît chiar și de la guvernele burgheze se putea obține mai mult!

Numai cine închide dinadins ochii poate să nu vadă că noul curent „critic“ din cadrul socialismului nu este altceva decît o nouă varietate a *oportunismului*. Și dacă judecăm oamenii nu după uniforma strălucitoare pe care

și-au pus-o singuri, nu după titlul răsunător pe care și l-au luat ei înșiși, ci după ceea ce fac și după ceea ce propovăduiesc ei în realitate, — atunci este limpede că „libertatea criticii“ înseamnă libertatea curentului oportunist în cadrul social-democrației, libertatea de a transforma social-democrația într-un partid democratic al reformelor, libertatea de a infiltra în socialism idei burgheze și elemente burgheze.

Libertatea e un cuvânt mareț, dar sub steagul libertății industriei au fost duse cele mai prădalnice războaie, sub steagul libertății muncii au fost jefuiți oamenii muncii. Aceeași falsitate launtrică se găsește și în folosirea actuală a expresiei „libertatea criticii“. Niște oameni cu adevărat convinși că au făcut să progreseze știința ar cere nu libertatea noilor concepții de a ființa alături de cele vechi, ci înlocuirea acestora din urmă prin cele dintii. Iar vociferările care se aud astăzi: „trăiască libertatea criticii!“ prea ne fac să ne gândim la basmul cu butoiul gol.

Noi înaintăm în grup compact pe un drum abrupt și anevoios, ținându-ne strâns de mână. Sîntem înconjurați din toate părțile de dușmani și mai totdeauna sîntem nevoiți să pășim sub focul lor. Ne-am unit de bunăvoie, tocmai pentru a lupta împotriva dușmanilor și a nu aluneca în mlaștina vecină, ai cărei locuitori de la bun început ne-au reproșat că ne-am unit într-un grup deosebit, alegînd calea luptei, și nu a împăciuirii. Și iată că unii dintre noi încep să strige: să intrăm în această mlaștină! Iar cînd sînt muștrați, răspund: cît sînteți de înapoiți! Cum nu vă e rușine să ne contestați libertatea de a vă chema pe un drum mai bun! — O, da, domnilor, sînteți liberi nu numai să ne chemați, dar și să vă duceți unde vă place, fie chiar și în mlaștină; ba chiar sîntem de părere că adevăratul vostru loc e tocmai în mlaștină, și sîntem gata să facem tot ce ne stă în putință ca să vă ajutăm să *vă* mutați acolo. Numai că trebuie să dați drumul mîinilor noastre, să nu vă agățați de noi și să nu întinați marețul cuvînt de libertate, fiindcă și noi sîntem „liberi“ să mergem unde vrem, sîntem liberi să luptăm nu numai împotriva mlaștinei, ci și împotriva acelor care cotesc spre mlaștină!

b) NOII APĂRĂTORI AI „LIBERTĂȚII CRITICII“

Și iată că tocmai lozinca aceasta („libertatea criticii“) este solemn proclamată în ultima vreme de către „Rabocce Delo“ (nr. 10), organul „Uniunii social-democraților ruși“¹³ din străinătate, și nu ca un postulat teoretic, ci ca o cerință politică, ca răspuns la întrebarea: „e oare cu puțință unificarea organizațiilor social-democrate care activează în străinătate?“ — „Pentru o unificare trainică este nevoie de libertatea criticii“ (pag. 36).

Din această declarație decurg două concluzii absolut precise: 1. „Rabocce Delo“ ia apărarea curentului oportunist din cadrul social-democrației internaționale în general; 2. „Rabocce Delo“ revendică libertatea oportunismului în rîndurile social-democrației ruse. Să examinăm aceste concluzii.

Revistei „Rabocce Delo“ îi displace „îndeosebi“ „tendința ziarelor «Iskra» și «Zarea»¹⁴ de a proroci o ruptură între *Muntele* și *Gironda*¹⁵ social-democrației internaționale“*.

„În general — scrie B. Kricevski, redactor al revistei „Rabocce Delo“ —, credem că a vorbi despre un *Munte* și o *Girondă* în rîndurile social-democrației înseamnă a face o analogie istorică superficială, care pare stranie atunci cînd iese din pana unui marxist: *Muntele* și *Gironda* nu reprezentau temperamente sau curente de gîndire diferite, cum ar putea să creadă istoricii-ideologi, ci clase sau pătri diferite — burghezia mijlocie pe de o parte și mica burghezie și proletariatul pe de altă parte. Or, în mișcarea socialistă contemporană nu există o ciocnire a unor interese de clasă; mișcarea în întregul ei, în *toate* (subliniat de B. Kr.) varietățile ei, inclusiv bernsteinienii cei mai înveterați, se situează pe terenul intereselor de clasă ale proletariatului, al luptei lui de clasă pentru eliberarea politică și economică“ (pag. 32—33).

Îndrăznează afirmație! Oare B. Kricevski n-a auzit de faptul de mult relevat că tocmai participarea pe scară largă a *păturii* „titraților“ la mișcarea socialistă din ultimii ani

* Comparația între cele două curente din rîndurile proletariatului revoluționar (curentul revoluționar și cel oportunist) și cele două curente din rîndurile burgheziei revoluționare din secolul al XVIII-lea (curentul iacobin — „*Muntele*“ — și curentul girondin) a fost făcută în articolul de fond din nr. 2 al „*Iskrei*“ (februarie 1901). Autorul acestui articol este Plehanov. Și cadeșilor, și „bezzaglavșilor“¹⁶, și menșevicilor pînă în ziua de azi le place foarte mult să vorbească despre „iacobinismul“ din social-democrația rusă. Cît despre faptul că Plehanov a fost primul care a lansat această noțiune împotriva aripii drepte a social-democrației — acest lucru ei preferă să-l treacă astăzi sub tăcere sau să-l... uite. (Nota autorului la ediția din 1907. — *Nota red.*)

a făcut posibilă o răspîndire atît de rapidă a bernsteinismului? Și mai ales: pe ce își întemeiază autorul nostru părerea că și „bernsteinienii cei mai înveterați“ se situează pe terenul luptei de clasă pentru eliberarea politică și economică a proletariatului? Nu se știe. Apărarea fără rezerve a bernsteinienilor celor mai înveterați nu se sprijină absolut pe nici un argument și pe nici un considerent. Autorul crede, probabil, că de vreme ce el repetă ceea ce spun înșiși bernsteinienii cei mai înveterați despre ei, afirmația lui nu mai are nevoie de dovezi. Dar se poate oare închipui ceva mai „superficial“ decît această apreciere a unui întreg curent pe baza celor ce spun despre ei reprezentanții înșiși ai acestui curent? Se poate oare închipui ceva mai superficial decît „morala“, pe care o întîlnim mai departe, cu privire la două tipuri sau căi diferite și chiar diametral opuse ale dezvoltării partidului (pag. 34—35 din „Rabocee Delo“)? Social-democrații germani, vedeți dv., admit deplina libertate a criticii, pe cînd francezii n-o admit, și tocmai din exemplul lor se vede tot „răul intoleranței“.

Tocmai din exemplul lui B. Kricevski — răspundem noi la aceasta — putem vedea că uneori își zic marxîști oameni care privesc istoria literalmente „à la llovaiski“. Pentru a explica unitatea partidului socialist german și fărîmițarea celui francez, nu e nicidecum nevoie să scotocești particularitățile istoriei celor două țări, să confrunți condițiile semiabsolutismului militar cu cele ale parlamentarismului republican, să analizezi urmările Comunei și ale legii excepționale împotriva socialiștilor ¹⁷, să compari viața economică și dezvoltarea economică, să-ți amintești că „creșterea nemaipomenită a social-democrației germane“ a fost însoțită de o luptă energetică, fără precedent în istoria socialismului, nu numai împotriva rătăcirilor teoretice (Mühlberger, Dühring *, socialiștii de catedră ²⁰), ci și

---

* Atunci cînd Engels l-a atacat pe Dühring, un număr destul de mare de reprezentanți ai social-democrației germane înclinau spre concepțiile acestuia din urmă, și asupra lui Engels a început să plouă cu acuzații de vehemență, de intoleranță, de polemică netovărășească etc. chiar și în mod public, la congresul partidului. Most și tovarășii săi au propus (la congresul din 1877 ¹⁸) să nu se publice în „Vorwärts“ ¹⁹ articolele lui Engels, întrucît „nu prezintă interes pentru imensa majoritate a cititorilor“, iar Vahlteich a declarat că publicarea acestor articole a făcut un mare rău partidului, că Dühring a adus și el servicii social-democrației: „noi trebuie să-i folosim

împotriva celor tactice (Lassalle) etc. etc. Toate acestea sînt de prisos! Francezii se ceartă fiindcă sînt intoleranți, germanii sînt uniți fiindcă sînt băieți cumiți.

Și observați că prin această extraordinară profunzime de gîndire „se înlătură“ faptul care răstoarnă cu totul apărarea bernsteinienilor. *Se situează* ei oare pe terenul luptei de clasă a proletariatului? Această problemă poate fi dezlegată definitiv și irevocabil numai de experiența istorică. Prin urmare, în această privință cea mai mare însemnătate o are tocmai exemplul Franței, singura țară în care bernsteinienii au încercat să stea pe propriile lor picioare, fiind aprobați cu căldură de colegii lor germani (iar în parte și de oportuniștii ruși: vezi „Rabocce Delo“ nr. 2—3, pag. 83—84). Referirea la „intoleranța“ francezilor — în afară de semnificația ei „istorică“ (în sens nozdrevian) — se dovedește a fi pur și simplu o încercare de a cocoloși prin vorbe mînioase niște fapte foarte neplăcute.

Dar nici pe germani n-avem de gînd să-i dăruim lui B. Kricevski și celorlalți numeroși apărători ai „libertății criticii“. Dacă „bersteinienii cei mai înveterați“ mai sînt încă tolerați în rîndurile partidului german, ei sînt tolerați numai în măsura în care se supun rezoluției de la Hanovra, care a respins cu hotărîre „corectările“ lui Bernstein²¹, și celei de la Lübeck, care (cu tot caracterul ei diplomatic) conține un avertisment direct la adresa lui Bernstein²². Se poate discuta, din punct de vedere al intereselor partidului german, în ce măsură diplomația aceasta a fost la locul ei, dacă în cazul de față o pace strîmbă e mai bună decît o ceartă dreaptă; într-un cuvînt, pot exista păreri deosebite în aprecierea justeței unui *mod* sau a altuia de a respinge bernsteinismul; dar nu se poate ignora faptul că partidul german *a respins* în două rînduri bernsteinismul. De aceea a socoti că exemplul germanilor este o confirmare a tezei potrivit căreia „bersteinienii cei mai înveterați se situează pe terenul luptei de clasă a proletariatului pentru eliberarea

---

pe toți în interesul partidului, iar dacă profesorii polemizează între ei, nu în «Vorwärts» trebuie să-și găsească locul asemenea polemici“ („Vorwärts“ nr. 65 din 6 iunie 1877). După cum vedeți, este și acesta un exemplu de apărare a „libertății criticii“. Și n-ar strica de loc dacă criticii noștri legali și oportuniștii noștri ilegali, cărora le place atît de mult să se refere la germani, ar reflecta puțin asupra acestui exemplu!

lui economică și politică“ înseamnă a nu înțelege de loc ceea ce se petrece în văzul tuturor*.

Mai mult. După cum am mai arătat, revista „Rabocee Delo“ prezintă în fața social-democrației *russe* cerința „liberității criticii“ și susține bernsteinismul. Se vede treaba că ea a ajuns la convingerea că „criticii“ și bernsteinienii noștri au fost jigniți pe nedrept. Dar care anume? De către cine? Unde? Când? Și în ce a constatat această nedreptățire? Asupra acestei chestiuni „Rabocee Delo“ păstrează tăcerea și nu mai pomenește nici măcar o singură dată de vreun critic sau bernsteinian rus! Nu ne rămân decît două presupuneri posibile. Ori partea jignită pe nedrept nu e altcineva decît însăși „Rabocee Delo“ (ceea ce se confirmă prin aceea că în amîndouă articolele din nr. 10 se vorbește numai despre jignirile pe care „Zarea“ și „Iskra“ le-au adus revistei „Rabocee Delo“). Dar atunci cum se explică faptul straniu că „Rabocee Delo“, care întotdeauna s-a lepădat cu atîta îndîrjire de orice solidaritate cu bernsteinismul, n-a găsit altă modalitate de a se apăra decît punînd o vorbă bună în favoarea „bernsteinienilor celor mai înveterați“ și a liberității criticii? Ori jignite pe nedrept au fost alte persoane. Atunci care pot fi motivele care au îndemnat-o să le treacă sub tăcere?

Vedem deci că „Rabocee Delo“ continuă același joc de-a v-ați ascunselea pe care l-a practicat (așa cum vom arăta mai jos) chiar de la apariția ei. Și apoi observați această primă folosire efectivă a mult trîmbișatei „liberatea criticii“. În realitate, ea s-a redus imediat nu numai la lipsa oricărei critici,

---

* Trebuie să remarcăm că, în problema bernsteinismului din partidul german, „Rabocee Delo“ s-a mărginit întotdeauna la o simplă înșirare a faptelor, „abținîndu-se“ cu desăvîrșire de la a face aprecieri proprii asupra lor. Vezi, de pildă, în nr. 2—3, pag. 66, relatările despre Congresul de la Stuttgart¹⁸; toate divergențele sînt reduse la „tactică“, făcîndu-se doar constatarea că imensa majoritate a rămas credincioasă vechii tactici revoluționare. Sau în nr. 4—5, pag. 25 și urm. — o simplă expunere a cuvîntărilor rostite la Congresul de la Hanovra și reproducerea rezoluției lui Bebel; expunerea și critica vederilor lui Bernstein sînt amîinate și de astă dată (ca și în nr. 2—3) „sine die“. E curios că la pag. 33 din nr. 4—5 putem citi: „...de partea concepțiilor expuse de Bebel se situează imensa majoritate a congresului“, iar ceva mai jos: „...David a susținut concepțiile lui Bernstein... Înainte de toate, el a căutat să dovedească că... Bernstein și prietenii lui se situează totuși (sic!) pe terenul luptei de clasă...“ Aceste cuvinte au fost scrise în decembrie 1899, iar în septembrie 1901 „Rabocee Delo“ nu mai crede, probabil, în justetea concepțiilor lui Bebel și repetă părerea lui David ca fiind propria ei părere!

dar și la lipsa, în general, a oricărei judecăți independente. Aceași „Rabocee Delo“ care trece sub tăcere bernsteinismul rus ca pe o boală secretă (după expresia fericită a lui Starover²⁴), pentru lecuirea acestei boli propune să se copieze pur și simplu ultima rețetă germană împotriva varietății germane a bolii! În locul libertății criticii, o imitare servilă... mai rău chiar: o maimuțareală! Oportunismul internațional din zilele noastre, care are pretutindeni același conținut social-politic, se manifestă într-o varietate sau alta, în funcție de particularitățile naționale. Într-o țară, grupul oportuniștilor a acționat de multă vreme sub un steag propriu; în alta, oportuniștii, desconsiderând teoria, au dus în practică politica radical-socialiștilor; într-o a treia, câțiva membri ai partidului revoluționar au dezertat în lagărul oportunismului și caută să-și atingă scopurile nu printr-o luptă fățișă pentru principii și pentru o tactică nouă, ci încetul cu încetul, pe nesimțite, printr-o corupere treptată și, dacă putem spune așa, nepedepsită a partidului lor; într-o a patra, transfugi de același soi folosesc aceleași procedee în bezna sclaviei politice, stabilind un raport cu totul original între activitatea „legală“ și cea „ilegală“ etc. Să te apuci însă să vorbești de libertatea criticii și a bernsteinismului ca de o condiție a unirii social-democraților ruși și, în același timp, să nu cercetezi prin ce anume s-a manifestat și ce roade specifice a dat bernsteinismul rus, — aceasta înseamnă să te apuci să vorbești pentru a nu spune nimic.

Să încercăm deci noi să spunem, fie și numai în câteva cuvinte, ceea ce „Rabocee Delo“ n-a voit să spună (sau, poate, nici n-a putut să înțeleagă).

c) CRITICA ÎN RUSIA

Din punctul de vedere de care ne ocupăm, principala particularitate a Rusiei constă în faptul că, pe de o parte, însuși începutul mișcării muncitorești spontane și, pe de altă parte, cotitura spre marxism a opiniei publice progresiste au fost marcate prin unirea unor elemente vădit eterogene sub un steag comun și în vederea luptei împotriva dușmanului comun (concepția social-politică învechită). Ne

referim la luna de miere a „marxismului legal“. Acesta a fost în general un fenomen extrem de original, în a cărei posibilitate n-ar fi putut să creadă nimeni în deceniul al 9-lea sau începutul ultimului deceniu al secolului trecut. Într-o țară absolutistă, cu o presă complet încătușată, în epoca unei reacțiuni politice feroce, care prigonea pînă și cele mai slabe manifestări de nemulțumire politică și de protest, își croiește pe neașteptate drum, într-o literatură *supusă cenzurii*, teoria marxismului revoluționar, expusă într-o limbă esopică, dar inteligibilă pentru toți cei pe care aceasta „îi interesează.“ Guvernul era obișnuit să considere primejdioasă numai teoria curentului „Narodnaia Volea“ (revoluționar), și neobservînd, cum se întîmplă de obicei, evoluția ei launtrică, se bucura de *orice* critică îndreptată împotriva acestei teorii. Pînă să-și dea seama guvernul, pînă cînd armata greoaie a cenzorilor și a jandarmilor să descopere pe noul dușman și să se năpustească asupra lui, a trecut o bună bucată de vreme (după socoteala noastră rusească). Și în timpul acesta apăreau una după alta cărți marxiste, se fondau reviste și ziare marxiste, toți deveneau, pe capete, marxști, marxștii erau tîmîiați, marxștilor li se făcea curte, editorii erau încîntați de cererea neobișnuit de mare de cărți marxiste. E de la sine înțeles că printre marxștii începători înconjurați de această atmosferă amețitoare erau și destui din categoria unui „scriitor căruia i s-au urcat fumuri în cap“...²⁵

În prezent despre această perioadă se poate vorbi cu calm, ca de una care aparține trecutului. Nu este pentru nimeni un secret că înflorirea de scurtă durată a marxismului la suprafața literaturii noastre a fost determinată de alianța unor elemente extremiste cu elemente foarte moderate. În fond, aceștia din urmă erau democrați burghezi și această concluzie (confirmată pînă la evidență de evoluția lor „critică“ ulterioară), s-a impus unora încă de pe vremea cînd „alianța“ era intactă*.

Și dacă așa stau lucrurile, oare cea mai mare răspundere pentru „confuzia“ de mai tîrziu nu o poartă tocmai social-democrații revoluționari care au intrat în această alianță

* Aluzie la articolul publicat înainte de K. Tulin împotriva lui Struve, articol alcătuit dintr-un referat intitulat: „Oglindirea marxismului în literatura burgheză“. Vezi prefața ²⁶. (Nota autorului la ediția din 1907. — Nota red.)

cu viitorii „critici“? Această întrebare, împreună cu răspunsul afirmativ, o auzim uneori din partea unor oameni care privesc problema într-un mod peste măsură de simplist. Dar acești oameni n-au cîtuși de puțin dreptate. Numai cine nu este sigur de el însuși se poate teme de alianțe vremelnice, fie chiar și cu oameni nesiguri; nici un partid politic n-ar putea exista fără asemenea alianțe. Iar unirea cu marxiștii legali a fost, în felul ei, prima alianță într-adevăr politică a social-democrației ruse. Datorită acestei alianțe s-a ajuns uimitor de repede la victoria asupra narodnicismului și la o foarte mare răspîndire în lărgime a ideilor marxiste (deși într-o formă vulgarizată). De altfel, alianța n-a fost încheiată chiar fără nici un fel de „condiții“. Dovadă: culegerea marxistă „Materiale cu privire la problema dezvoltării economice a Rusiei“, care a fost arsă de cenzură în 1895. Dacă acordul pe tărîm publicistic cu marxiștii legali poate fi comparat cu o alianță politică, această carte poate fi comparată cu o convenție politică.

Ruptura a fost provocată, bineînțeles, nu de faptul că „aliații“ s-au dovedit a fi democrați burghezi. Dimpotrivă, reprezentanții acestui curent sînt aliați firești și de dorit ai social-democrației, în măsura în care este vorba de sarcinile ei democratice, puse pe primul plan de situația actuală a Rusiei. Dar condiția necesară într-o asemenea alianță este ca socialiștii să aibă deplina posibilitate de a dezvălui în fața clasei muncitoare contradicția antagonistă dintre interesele ei și interesele burgheziei. Or, bernsteinismul și curentul „critic“, la care au aderat pe capete majoritatea marxiștilor legali, au făcut să dispară această posibilitate și au pervertit conștiința socialistă, vulgarizînd marxismul, propovăduind teoria atenuării contradicțiilor sociale, declarînd că ideea revoluției sociale și a dictaturii proletariatului este o absurditate, reducînd mișcarea muncitorească și lupta de clasă la un trade-unionism îngust și la o luptă „realistă“ pentru reforme mărunte și treptate. Aceasta echivala pe deplin cu negarea, din partea democrației burgheze, a dreptului socialismului la independență și, prin urmare, a dreptului său la existență; aceasta însemna în practică tendința de a face din mișcarea muncitorească, aflată în faza de început, un apendice al liberalilor.

Se-nțelege că în asemenea condiții ruptura era necesară. Dar particularitatea „originală“ a Rusiei și-a găsit expresia în faptul că această ruptură a însemnat pur și simplu îndepărtarea social-democraților din publicistica „legală“, cea mai accesibilă tuturor și cea mai răspândită. În această publicistică s-au cuibărit „foștii marxiști“, care au pornit la atac „sub semnul criticii“ și au dobândit aproape monopolul „executării“ marxismului. Strigătele de „jos ortodoxia“ și „trăiască libertatea criticii“ (pe care le-a reluat acum „Rabocce Delo“) au devenit dintr-o dată o modă. Și acestei mode nu i-au rezistat nici cenzorii, nici jandarmii, după cum se vede din asemenea fapte ca apariția a *trei* ediții în limba rusă a cărții celebrului Bernstein²⁷ (de o celebritate herostratică), sau ca recomandarea de către Zubatov a cărților lui Bernstein, ale d-lui Prokopovici etc. („Iskra“ nr. 10)²⁸. Social-democraților le revenea acum sarcina de a lupta împotriva noului curent, sarcină destul de grea ca atare și pe care piedici pur exterioare o făceau nespuse de grea. Dar acest curent nu se limita la domeniul publicisticii. Cotitura spre „critică“ a fost însoțită de înclinarea spre „economism“ a social-democraților practicieni.

Cum a apărut și a devenit tot mai strânsă legătura și interdependența dintre critica legală și „economismul“ ilegal, această problemă interesantă ar putea forma obiectul unui articol separat. Noi ne mulțumim să relevăm aici existența neîndoielnică a acestei legături: Faimosul „Credo“* și-a dobândit o celebritate bine meritată, tocmai pentru că a formulat fățiș această legătură și a divulgat tendința politică fundamentală a „economismului“: muncitorii să ducă lupta economică (mai exact ar fi să se spună: lupta trade-unionistă, căci aceasta cuprinde și politica specific muncitorească), iar intelectualii marxiști să se contopească cu liberalii în vederea „luptei“ politice. Activitatea trade-unionistă „în rîndurile poporului“ a însemnat îndeplinirea primei jumătăți, iar critica legală îndeplinirea celei de-a doua jumătăți a acestei sarcini. Această declarație a fost o armă atât de minunată împotriva „economismului“, încît, dacă „Credo“ n-ar fi existat, el ar fi trebuit inventat.

* — simbol al credinței, program, expunerea concepției despre lume. — *Nota trad.*

„Credo“ n-a fost născocit, dar a fost publicat fără voia, ba poate chiar împotriva voinței autorilor lui. În orice caz, autorul acestor rînduri, care a luat parte la publicarea noului „program“*, a avut prilejul să audă plîngeri și imputări în legătură cu faptul că rezumatul concepțiilor oratorilor, făcut de ei, a fost răspîndit în copie, că i s-a dat eticheta de „Credo“ și că a apărut chiar în presă împreună cu protestul! Amintim de acest episod pentru că el dezvăluie o trăsătură extrem de curioasă a „economismului“ nostru: frica de publicitate. Aceasta e trăsătura caracteristică a „economismului“ în general și nu numai a autorilor „Credo“-ului; trăsătura aceasta au manifestat-o atît „Raboceaia Misl“³¹, adeptul cel mai fățiș și cel mai cinstit al „economismului“, cît și „Rabocee Delo“ (pe care l-a indignat publicarea documentelor „economiste“ în „Vademecum“**) și Comitetul din Kiev, care n-a vrut acum doi ani să încuviințeze ca „Profession de foi“³³ a lui să fie publicată împreună cu dezmințirea scrisă împotriva ei***, și încă mulți, mulți reprezentanți ai „economismului“.

Această teamă de critică pe care o manifestă adepții libertății criticii nu poate fi explicată numai prin șiretenie (deși pe ici, pe colo nu lipsește, fără îndoială, nici șiretenia: nu e prudent să expui mlădițele încă fragede ale noului curent la un atac din partea adversarilor!). Nu! Cei mai mulți economiști sînt absolut sinceri în ostilitatea cu care privesc (și, dată fiind esența „economismului“, trebuie să privească) orice dispute teoretice, divergențe fracționiste, probleme politice ample, proiecte de a organiza pe revoluționari etc. „Toate acestea ar trebui să fie lăsate pe seama străinătății!“ — îmi spunea o dată un economist destul de consecvent, și prin aceasta el exprimă o părere foarte răspîndită (și de asemenea pur trade-unionistă): ceea ce ne interesează pe

* Este vorba de *protestul celor 17* împotriva „Credo“-ului. Autorul rîndurilor de față a luat parte la întocmirea acestui protest (la sfîrșitul anului 1899). Protestul a fost tipărit împreună cu „Credo“ în străinătate, în primăvara anului 1900³². În prezent, din articolul doamnei Kuskova (publicat, pare-se, în revista „Bilos“³³) s-a aflat că ea a fost autoarea „Credo“-ului și că dintre „economistii“ aflați în străinătate în acea vreme, d-l Prokopovici a jucat un rol foarte important. (Nota autorului la ediția din 1907. — *Nota red.*)

** — în „Călăuza“³⁴. — *Nota trad.*

*** După cite știm, între timp compoziția Comitetului din Kiev s-a schimbat.

noi este mișcarea muncitorească, organizațiile muncitorești de aici, de la noi; toate celelalte sînt plăsmuiri ale doctrinurilor, o „supraapreciere a ideologiei“, cum s-au exprimat autorii scrisorii din nr. 12 al „Iskrei“ în unison cu nr. 10 al revistei „Rabocee Delo“.

Acum se pune întrebarea: date fiind aceste particularități ale „criticii“ ruse și ale bernsteinismului rus, care trebuia să fie sarcina acelor care voiau, în fapt, și nu numai în vorbe, să fie adversari ai oportunistului? În primul rînd, ei trebuiau să se îngrijească de reluarea acelei munci teoretice care, abia începută în epoca marxismului legal, a căzut acum din nou în sarcina militanților ilegali; fără o asemenea muncă, dezvoltarea cu succes a mișcării era cu neputință. În al doilea rînd, trebuiau să pornească o luptă activă împotriva „criticii“ legale, care pervertește profund mințile. În al treilea rînd, trebuiau să pornească o luptă activă împotriva haosului și șovăielilor din cadrul mișcării practice, demascînd și respingînd toate încercările de a diminua, conștient sau inconștient, programul nostru și tactica noastră.

Că „Rabocee Delo“ n-a făcut nimic din toate acestea, asta se știe, — și, mai jos, noi vom trebui să lămurim în amănunt, sub aspectele cele mai diferite, acest adevăr cunoscut. Acum vrem numai să arătăm în ce contradicție flagrantă este cerința de „libertate a criticii“ cu particularitățile criticii de la noi și ale „economismului“ rus. Într-adevăr, aruncați o privire asupra textului rezoluției prin care „Uniunea social-democraților ruși din străinătate“ a aprobat punctul de vedere al revistei „Rabocee Delo“.

„În vederea dezvoltării ideologice continue a social-democrației, considerăm ca absolut necesară libertatea de a critica teoria social-democrației în publicistica de partid, în măsura în care această critică nu vine în contradicție cu caracterul de clasă și revoluționar al acestei teorii!“ („Două congrese“, pag. 10).

Și motivarea: rezoluția „coincide în prima ei parte cu rezoluția Parteitag-ului de la Lübeck în legătură cu Bernstein“ . . . În naivitatea lor, „aliații“ nici nu-și dau seama ce testimonium paupertatis (certificat de paupertate) își dau ei singuri prin această copiere! . . . „dar . . . în a doua parte a ei îngrădește cu mai multă rigurozitate libertatea criticii decît a făcut-o Parteitag-ul de la Lübeck“.

Așadar, rezoluția „Uniunii“ e îndreptată împotriva bernsteinienilor ruși? Altfel ar fi cu desăvârșire absurd să se refere la Lübeck! Dar nu este adevărat că ea „îngrădește cu rigurozitate libertatea criticii“. Prin rezoluția lor de la Hanovra, germanii au respins punct cu punct *tocmai acele* corectări pe care le propusese Bernstein, iar prin rezoluția de la Lübeck i-au dat lui *Bernstein personal* un avertisment, menționându-i numele în rezoluție. Pe cînd „liberii“ noștri imitatori nu fac *nici cea mai mică aluzie la nici una* dintre manifestările specifice ale „criticii“ ruse și ale „economismului“ rus; dată fiind această trecere sub tăcere, simpla referire la caracterul de clasă și revoluționar al teoriei lasă mult mai mult loc interpretărilor false, mai ales dacă „Uniunea“ refuză să încadreze în oportunism „așa-zisul economism“ („Două congrese“, pag. 8, punctul I). Dar aceasta numai în treacăt. Important este însă faptul că în Germania și în Rusia pozițiile oportuniștilor față de social-democrații revoluționari sînt diametral opuse. În Germania, social-democrații revoluționari se pronunță, după cum se știe, pentru menținerea a ceea ce există: pentru vechiul program și pentru vechea tactică, cunoscute de toți și pe care o experiență de cîteva decenii le-au lămurit în toate amănuntele. „Criticii“ însă vor să introducă schimbări, și cum ei alcătuiesc o minoritate infimă, iar tendințele lor revizioniste sînt foarte timide, se pot înțelege motivele pentru care majoritatea se mărginește la o simplă respingere a „inovației“. Pe cînd la noi, în Rusia, criticii și „economiiștii“ sînt aceia care susțin menținerea a ceea ce există: „criticii“ vor să fie considerați în continuare marxiști și să li se asigure „libertatea criticii“ de care s-au folosit pînă acum în toate sensurile (căci, în fond, ei niciodată n-au recunoscut nici un fel de legătură *de partid* * și nici

* Chiar și numai această lipsă a unei legături de partid legale și a unei tradiții de partid constituie o deosebire cardinală între Rusia și Germania, o deosebire care ar trebui să pună în gardă pe orice socialist cu judecată împotriva unei imități orbești. Or, iată o pildă din care se vede pînă unde poate ajunge „libertatea criticii“ în Rusia. Criticul rus d-l Bulgakov face următoarea mustrare criticului austriac Hertz: „Cu toată independența concluziilor sale, e evident totuși că în punctul acesta (cu privire la cooperare) Hertz rămîne prea legat de părerile partidului său, și, fiind în dezacord în probleme de amănunt, nu se hotărăște să se despartă de principiul comun“ („Capitalism și agricultură“, vol. II, pag. 287). Supusul unei țări înrobite politicește, în care ^{1.000} din populație e pervertită pînă în măduva oaselor de servilismul politic și de o abso-

n-a existat la noi un organ de partid unanim recunoscut care să fi putut „să îngrădească“ măcar cu un sfat libertatea criticii); „economiștii“ vor ca revoluționarii să recunoască „drepturile depline ale mișcării prezente“ („Rabocee Delo“ nr. 10, pag. 25), adică „legitimitatea“ existenței a ceea ce există; ei vor ca „ideologii“ să nu încerce „să abată“ mișcarea de pe drumul care „e determinat de interacțiunea dintre elementele materiale și mediul material“ („Scrisoarea“ din nr. 12 al „Iskrei“); ei vor să se admită că este de dorit să se ducă „singura“ luptă „pe care muncitorii au posibilitatea s-o ducă în împrejurările date“ și că posibilă este acea luptă „pe care aceștia o duc în realitate în momentul de față“ („Suplimentul special al ziarului «Raboceaia Mîsl»“, pag. 14). Dimpotrivă, noi, social-democrații revoluționari, sîntem nemulțumiți de această ploconeală în fața spontaneității, adică în fața a ceea ce există „în momentul de față“; noi cerem schimbarea tacticii dominante în ultimii ani; declarăm că „înainte de a ne uni și pentru a ne uni, trebuie să ne delimităm în mod categoric și riguros“ (din declarația cu privire la editarea „Iskrei“) *. Într-un cuvînt, germanii rămîn la ceea ce există și resping orice schimbare, pe cînd noi cerem schimbarea celor existente, respingînd ploconeala și resemnarea în fața lor.

„Liberii“ noștri copiiști de rezoluții ale germanilor au scăpat din vedere această „mică“ diferență!

d) ENGELS DESPRE ÎNSEMNĂTATEA LUPTEI TEORETICE

„Dogmatismul, doctrinarismul“, „anchilozarea partidului — pedeapsă inevitabilă pentru încătușarea gîndirii“ — iată dușmanii împotriva cărora campionii „libertății criticii“ duc o luptă cavalerescă în „Rabocee Delo“. — Sîntem foarte bucuroși că această problemă a fost pusă la ordinea zilei și am propune numai să fie completată cu o altă problemă:

---

lută lipsă de înțelegere a onoarei de partid și a legăturii de partid, îl mustră cu aroganță pe cetățeanul unui stat constituțional că e prea „legat de părerile partidului“! Numai asta le și rămîne organizațiilor noastre ilegale, să se apuce să întocmească rezoluții asupra libertății criticii...

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 349. — *Nota red.*

Dar judecători cine sînt?

Avem în fața noastră două declarații cu privire la editarea de publicații. Prima este „Programul organului periodic al Uniunii social-democraților ruși «Rabocee Delo»“ (extras din „Rabocee Delo“ nr. 1). Cealaltă este „Declarația cu privire la reluarea activității publicistice a grupului «Eliberarea muncii»“³⁴. Ambele datează din anul 1899, cînd „criza marxismului“ se afla de mult la ordinea zilei. Și ce se constată? În zadar ați căuta în prima declarație vreo indicație cu privire la această criză și o expunere precisă a poziției pe care noul organ intenționează s-o adopte în această problemă. Despre activitatea teoretică și sarcinile ei esențiale în momentul de față nu găsim nici un cuvînt, nici în acest program, nici în completările lui adoptate de Congresul al treilea al „Uniunii“ în 1901³⁵ („Două congrese“, pag. 15—18). În tot acest răstimp redacția revistei „Rabocee Delo“ a lăsat la o parte problemele teoretice, cu toate că ele frămîntau pe toți social-democrații din lumea întregă.

Cealaltă declarație, dimpotrivă, vorbește înainte de toate despre slăbirea în ultimii ani a interesului pentru teorie, cerînd insistent să se dea „toată atenția laturii teoretice a mișcării revoluționare a proletariatului“ și îndemnînd la o „critică necruțătoare a tendințelor bernsteiniene și a celorlalte tendințe antirevoluționare“ din mișcarea noastră. Numele apărute ale publicației „Zarea“ sînt o dovadă de felul cum s-a îndeplinit acest program.

Vedem, prin urmare, că frazele răsunătoare împotriva anchilozării gîndirii etc. ascund o lipsă de preocupare și o neputință în ceea ce privește dezvoltarea gîndirii teoretice. Exemplul social-democraților ruși ilustrează cum nu se poate mai pregnant un fenomen european general (de mult semnalat și de marxistii germani), și anume că faimoasa libertate a criticii înseamnă nu înlocuirea unei teorii prin alta, ci o renunțare la orice teorie unitară și bine chibzuită, înseamnă eclecticism și lipsă de principii. Cine cunoaște cît de cît situația de fapt a mișcării noastre nu poate să nu vadă că larga răspîndire a marxismului a fost însoțită de o oarecare scădere a nivelului teoretic. La mișcare, avînd în vedere însemnătatea ei practică și succesele ei practice,

au aderat mulți oameni foarte puțin sau chiar de loc pregătiți teoreticește. De aceea ne putem da seama de ce lipsă de tact dă dovadă „Rabocee Delo“ atunci când, cu un aer triumfător, invocă cuvintele lui Marx: „fiecare pas făcut de mișcarea reală este mai important decît o duzină de programe“³⁶. A repeta aceste cuvinte într-o epocă de disensiuni teoretice este ca și cum cineva, văzînd un cortegiul funebru, ar striga: „azi unul, mîine zece!“ De altfel cuvintele de mai sus sînt luate din scrisoarea lui Marx în legătură cu programul de la Gotha³⁷, scrisoare în care el *condamnă cu vehemență* eclecticismul în formularea principiilor: dacă trebuie să vă uniți — scria Marx fruntașilor partidului —, atunci încheiați acorduri în vederea atingerii scopurilor practice ale mișcării, dar nu vă pretați la o tîrguială cu principiile, nu faceți „concesii“ teoretice. Această era ideea lui Marx; iar la noi se găsesc oameni care, în numele lui, caută să diminueze însemnătatea teoriei!

Fără teorie revoluționară nu poate să existe nici mișcare revoluționară. Oricît am insista asupra acestei idei, nu ar fi prea mult într-o perioadă cînd moda propovăduirii oportunistului merge mîna în mîna cu înclinația excesivă pentru formele cele mai înguste ale activității practice. Iar pentru social-democrația rusă însemnătatea teoriei crește datorită următoarelor trei împrejurări, care adeseori sînt date uitării: în primul rînd, faptul că partidul nostru abia se încheagă, abia își formează fizionomia și este încă departe de a-și fi încheiat socotelile cu celelalte curente ale gîndirii revoluționare care amenință să abată mișcarea de la calea cea dreaptă. Dimpotrivă, tocmai timpul din urmă a fost marcat (așa cum Akselrod le-a prezis-o de mult „economistilor“³⁸) de o înviorare a curenților revoluționare nesocial-democrate. În asemenea condiții, o greșeală, „neînsemnată“ la prima vedere, poate avea urmările cele mai dureroase, și numai niște miopi pot socoti discuțiile dintre fracțiuni și delimitarea strictă a nuanțelor ca fiind inoportune sau de prisos. De consolidarea unei „nuanțe“ sau a alteia poate să depindă viitorul social-democrației pentru ani și ani de zile.

În al doilea rînd, mișcarea social-democrată este internațională prin însăși esența ei. Aceasta înseamnă nu numai că trebuie să luptăm împotriva șovinismului național. Aceasta înseamnă că și mișcarea care începe într-o țară tînără poate fi încununată cu succes numai cu condiția ca ea să folosească experiența celorlalte țări. Pentru aceasta însă numai simpla cunoaștere a acestei experiențe sau simpla copiere a ultimelor rezoluții nu sînt suficiente. Pentru aceasta este nevoie de priceperea de a aprecia critic această experiență și de a o verifica tu însuși. Numai cine își dă seama ce proporții uriașe a luat mișcarea muncitorească contemporană și cît de mult s-a ramificat, poate înțelege ce rezerve de forțe teoretice și de experiență politică (precum și revoluționară) sînt necesare pentru îndeplinirea acestei sarcini.

În al treilea rînd, în fața social-democrației ruse se pun asemenea sarcini naționale cum nu s-au mai pus în fața nici unui alt partid socialist din lume. Vom avea prilejul mai departe să vorbim despre obligațiile politice și organizatorice pe care ni le impune sarcina de a dezrobi întregul popor de sub jugul absolutismului. Acum însă vrem numai să arătăm că *rolul de luptător de avangardă îl poate îndeplini numai un partid călăuzit de o teorie înaintată*. Iar pentru ca cititorul să-și facă o idee cît de cît concretă ce înseamnă aceasta, să-și amintească de premergătorii social-democrației ruse, Herțen, Belinski, Cernișevski și strălucita pleiadă de revoluționari din deceniul al 8-lea al secolului trecut; să se gîndească la importanța mondială pe care o capătă în prezent literatura rusă, să . . . dar e destul și atît!

Vom cita observațiile făcute în 1874 de Engels cu privire la importanța teoriei în mișcarea social-democrată. Engels consideră că există *nu două* forme ale marii lupte a social-democrației (lupta politică și cea economică) — cum e obiceiul să se considere la noi — , *ci trei, punînd alături de ele și lupta teoretică*. Sfaturile date de el mișcării muncitorești germane, care se întărise sub raport practic și politic, sînt atît de instructive din punctul de vedere al problemelor și disputelor actuale, încît nădăjduim că cititorul nu ne va lua în nume de rău acest lung extras din prefața

broșurii „Der deutsche Bauernkrieg“*, devenită de mult o mare raritate bibliografică:

„Muncitorii germani au două avantaje esențiale față de muncitorii din restul Europei. În primul rând, faptul că ei aparțin poporului cu cel mai dezvoltat spirit teoretic din Europa și că au păstrat acest spirit teoretic, pe care așa-numitele clase «culte» din Germania l-au pierdut aproape cu desăvârșire. Dacă n-ar fi fost precedat de filozofia germană, în special de filozofia lui Hegel, socialismul științific german, singurul socialism științific care a existat vreodată, n-ar fi apărut niciodată. Dacă muncitorii n-ar fi avut acest spirit teoretic, socialismul științific nu le-ar fi intrat niciodată atât de mult în sânge cum s-a întâmplat acum. Ce avantaj imens reprezintă acest fapt, o dovedește, pe de o parte, indiferența față de orice teorie, care este una dintre principalele cauze ce fac ca mișcarea muncitorească engleză să progreseze atât de încet, cu toată organizarea excelentă a diferitelor meserii, și, pe de altă parte, confuzia și șovăielile pe care le-a semănat proudhonismul, sub forma lui inițială, printre francezi și belgieni, și sub forma caricaturizată pe care i-a dat-o Bakunin — printre spanioli și italieni.

Al doilea avantaj constă în faptul că germanii au început aproape printre cei din urmă să participe la mișcarea muncitorească. După cum socialismul teoretic german nu va uita niciodată că se sprijină pe umerii lui Saint-Simon, Fourier și Owen — trei gânditori care, cu toate fanteziile și cu tot utopismul doctrinelor lor, se numără printre mințile cele mai de seamă ale tuturor timpurilor și care au anticipat în mod genial nenumărate adevăruri a căror justete noi o dovedim acum în mod științific —, tot astfel mișcarea muncitorească germană practică nu trebuie să uite niciodată că s-a dezvoltat sprijinindu-se pe mișcarea engleză și franceză, că a avut posibilitatea să beneficieze pur și simplu de experiența pe care acestea au plătit-o atât de scump, să evite acum greșelile lor, care, în majoritatea cazurilor, atunci n-au putut fi evitate. Unde am fi noi

* Dritter Abdruck. Leipzig, 1875. Verlag der Genossenschaftsbuchdruckerei („Războiul țărănesc german“. Ediția a treia, Leipzig, 1875. Editura cooperativă. — Nota trad.)

acum fără modelul trade-unionurilor engleze și al luptelor politice ale muncitorilor francezi, fără giganticul impuls pe care l-a dat în special Comuna din Paris?

Trebuie să recunoaștem că muncitorii germani au știut să folosească cu o rară pricepere avantajele situației lor. Pentru prima oară de când există o mișcare muncitorească, lupta se duce în mod unitar, coerent și sistematic în cele trei direcții ale ei: cea teoretică, cea politică și cea practic-economică (împotrivirea față de capitaliști). În acest atac, ca să zicem așa, concentric stă forța și invincibilitatea mișcării germane.

Pe de o parte, datorită situației lor avantajoase, pe de altă parte ca urmare a particularităților insulare ale mișcării engleze și înăbușirii prin violență a celei franceze, muncitorii germani au ajuns în momentul de față în fruntea luptei proletare. Cât timp le vor permite evenimentele să ocupe acest post de onoare nu se poate prevedea. Sperăm însă că, atîta timp cît îl vor ocupa, ei își vor îndeplini cum se cuvine obligațiile ce decurg de aici. Pentru aceasta este necesar un efort dublu în toate domeniile luptei și agitației. Îndeosebi va fi datoria conducătorilor de a se lămuri din ce în ce mai mult asupra tuturor problemelor teoretice; de a se elibera din ce în ce mai mult de sub influența frazelor tradiționale, care aparțin vechii concepții despre lume, și de a avea întotdeauna în vedere că, de când a devenit o știință, socialismul cere să și fie tratat ca o știință, adică să fie studiat. Ei vor trebui să depună tot mai mult zel pentru ca conștiința astfel dobîndită și mereu mai luminată să devină un bun al masei muncitorilor, iar partidul, ca și sindicatele, să devină organizații tot mai încheigate. . .

. . . Dacă muncitorii germani vor merge tot astfel înainte pe acest drum, ei nu vor merge în fruntea mișcării — de altfel nici nu este în interesul mișcării ca muncitorii unei singure națiuni să meargă în fruntea ei —, dar vor ocupa un loc de cinste în rîndul luptătorilor; și dacă încercări neașteptat de grele sau evenimente mari le vor cere mai mult curaj, mai multă hotărîre și energie, ei vor fi pe deplin pregătiți pentru aceasta³⁹.

Cuvintele lui Engels s-au dovedit a fi profetice. Cîțiva ani mai tîrziu muncitorii germani au avut de înfruntat

pe neașteptate încercări grele sub forma legii excepționale împotriva socialiștilor. Și muncitorii germani le-au întimpinat într-adevăr pe deplin pregătiți și au reușit să iasă biruitori din aceste încercări.

Proletariatul rus va avea de înfruntat încercări incomparabil mai grele. El va trebui să lupte împotriva unui monstru, față de care legea excepțională dintr-o țară constituțională pare un adevărat pigmeu. Istoria a pus acum în fața noastră o sarcină imediată, care este *cea mai revoluționară* dintre toate sarcinile *imEDIATE* ale proletariatului din oricare altă țară. Îndeplinirea acestei sarcini, doborârea celui mai puternic bastion al reacțiunii nu numai europene, dar (putem spune acum) și asiatice, ar face din proletariatul rus avangarda proletariatului revoluționar internațional. Și sîntem îndreptățiți să credem că vom dobîndi acest titlu de onoare, pe care l-au meritat încă înaintașii noștri, revoluționarii din deceniul al 8-lea, dacă vom ști să insufliăm mișcării noastre, care este de o mie de ori mai largă și mai profundă, aceeași hotărîre și energie plină de abnegație.

II

SPONTANEITATEA MASELOR ȘI CONȘTIINȚA SOCIAL-DEMOCRAȚIEI

Am spus că trebuie să insufliăm mișcării noastre, care este cu mult mai largă și mai profundă decît mișcarea din deceniul al 8-lea, aceeași hotărîre și energie plină de abnegație pe care a avut-o mișcarea de atunci. Într-adevăr, pînă acum se pare că nimeni încă nu s-a îndoit de faptul că forța mișcării contemporane constă în deșteptarea maselor (și, în primul rînd, a proletariatului industrial), iar slăbiciunea ei — în neîndestulătoarea conștiință și inițiativă a conducătorilor revoluționari.

Dar în ultima vreme s-a făcut o descoperire uluitoare, care amenință să răstoarne toate părerile dominante pînă acum în problema dată. Această descoperire a fost făcută de „Rabocce Delo“, care, polemizînd cu „Iskra“ și cu „Zarea“, nu s-a mulțumit numai cu obiecții de amănunt, ci a încercat să găsească „divergenței generale“ o rădăcină

mai adîncă, și anume „aprecierea diferită a însemnătății *relative* a elementului spontan și a celui conștient « dirijat »“. Capul de acuzare al revistei „Rabocce Delo“ sună astfel: „*subaprecierea însemnătății elementului obiectiv sau spontan al dezvoltării*“*. La aceasta noi răspundem: chiar dacă polemica cu „Iskra“ și „Zarea“ n-ar avea absolut nici un alt rezultat decît acela de a fi îmboldit revista „Rabocce Delo“ să ajungă la ideea acestei „divergențe generale“, acest unic rezultat ar fi suficient pentru a ne da o mare satisfacție, căci această teză este deosebit de semnificativă și pune într-o lumină deosebit de vie întreaga esență a actualelor divergențe teoretice și politice dintre social-democrații ruși.

Iată de ce problema raportului dintre conștiință și spontaneitate prezintă un imens interes general și asupra acestei probleme trebuie să insistăm în modul cel mai amănunțit.

a) ÎNCEPUTUL AVÎNTULUI SPONTAN

În capitolul precedent am relevat că pe la mijlocul ultimului deceniu al secolului trecut atracția pentru teoria marxistă devenise *un fenomen general* în rîndurile tineretului rus cult. Un caracter tot atît de general au luat, cam tot pe atunci, și grevele muncitorești după vestitul război industrial din Petersburg din anul 1896⁴⁰. Răspîndirea lor pe tot cuprinsul Rusiei este o dovadă evidentă a adîncimii mișcării populare care lua din nou avînt. Și dacă e să vorbim de „elementul spontan“, desigur că spontană trebuie considerată în primul rînd tocmai această mișcare grevistă. Dar există spontaneitate și spontaneitate. Greve au fost în Rusia și în deceniul al 8-lea, și în al 7-lea (ba chiar și în prima jumătate a secolului al XIX-lea), însoțite de distrugerii „spontane“ de mașini etc. În comparație cu aceste „răzvrătiri“, despre grevele din anii 1890—1900 se poate spune chiar că erau „conștiente“, atît de important este pasul înainte pe care l-a făcut în acest răstîmp mișcarea muncitorească. Aceasta dovedește că „elementul spontan“ nu este în fond altceva decît *forma embrionară* a conștiinței.

* „Rabocce Delo“ nr. 10, septembrie 1901, pag. 17 și 18. Sublinierea aparține revistei „Rabocce Delo“.

Și chiar răzvrătirile primitive exprimau o oarecare trezire a conștiinței: muncitorii începeau să piardă credința străveche în imuabilitatea rînduielilor care-i apăsau, începeau . . . nu zic să înțeleagă, dar să simtă necesitatea unei împotrivi colective și o rupeau hotărît cu supunerea de rob față de stăpînire. Totuși, asta era mai mult o manifestare a deznădejdiei și a dorinței de răzbunare decît o luptă. În grevele din anii 1890—1900 se observă mult mai multe licăriri de conștiință: se formulează anumite revendicări, se chibzuiește dinainte care-i momentul mai prielnic, se discută cazuri și exemple cunoscute din alte părți etc. Dacă răzvrătirile însemnau numai revolta unor oameni asupra, în grevele sistematice își găseau expresia germenii ai luptei de clasă, dar nu mai mult decît germenii. Aceste greve, privite ca atare, reprezentau o luptă trade-unionistă, dar nu încă social-democrată; ele marcau trezirea antagonismului dintre muncitori și patroni, dar muncitorii nu aveau și nici nu puteau să aibă conștiința contradicțiilor de neîmpăcat dintre interesele lor și întreaga orînduire politică și socială actuală, adică o conștiință social-democrată. Din acest punct de vedere, grevele din anii 1890—1900, cu toate că însemnau un progres uriaș în comparație cu „răzvrătirile“, rămîneau o mișcare pur spontană.

Am spus că muncitorii *nici nu puteau să aibă* o conștiință social-democrată. Ea le putea fi adusă numai din afară. Istoria tuturor țărilor arată că numai prin forțe proprii clasa muncitoare nu-și poate forma decît o conștiință trade-unionistă, adică convingerea necesității de a se uni în sindicate, de a lupta împotriva patronilor, de a lupta pentru a obține de la guvern cutare sau cutare lege necesară muncitorilor etc. * Învățătura socialistă însă s-a dezvoltat din teoriile filozofice, istorice și economice pe care le-au elaborat reprezentanții culți ai claselor avute, intelectualii. Fondatorii socialismului științific modern, Marx și Engels, au aparținut și ei, prin situația lor socială, intelectualității burgheze. La fel și în Rusia, învățătura teoretică a social-

---

* Trade-unionismul nu exclude nicicum orice „politică“, cum se crede uneori. Trade-unionurile au făcut întotdeauna o anumită agitație politică și au dus o anumită luptă politică (dar nu social-democrată). Despre deosebirea dintre politica trade-unionistă și cea social-democrată vom vorbi în capitolul următor.

democrației a apărut cu totul independent de creșterea spontană a mișcării muncitorești, a apărut ca un rezultat firesc și inevitabil al dezvoltării gândirii intelectualității revoluționare socialiste. În perioada de care este vorba, adică pe la mijlocul ultimului deceniu al secolului trecut, această învățătură nu numai că devenise programul pe deplin încheiat al grupului „Eliberarea muncii“, dar câștigase de partea ei majoritatea tineretului revoluționar din Rusia.

Așadar, existau atît o trezire spontană a maselor muncitoare, trezire la o viață conștientă și la o luptă conștientă, cît și un tineret revoluționar care era înarmat cu teoria social-democrată și care tindea să se apropie de muncitori. În legătură cu aceasta e deosebit de important să relevăm un fapt, adeseori uitat (și relativ puțin cunoscut), și anume că *primii* social-democrați din această perioadă, care se ocupau cu multă râvnă de agitația economică (și în această privință țineau în totul seama de sfaturile cu adevărat folosite cuprinse în broșura „Despre agitație“⁴¹, care pe atunci circula încă în manuscris), nu numai că nu considerau această agitație drept unica lor sarcină, dar, dimpotrivă, au formulat *chiar de la început* și sarcinile istorice cele mai largi ale social-democrației ruse în general și sarcina răsturnării absolutismului în special. Așa, de pildă, grupul de social-democrați din Petersburg care a întemeiat „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare“⁴² a întocmit încă la sfîrșitul anului 1895 primul număr al unui ziar intitulat „Rabocce Delo“. Acest număr, cînd era complet gata pentru tipar, a fost confiscat de jandarmi în cursul percheziției făcute în noaptea de 8 spre 9 decembrie 1895 la unul dintre membrii grupului, Anatolii Aleksandroviici Vaneev*, astfel încît publicației „Rabocce Delo“, în prima sa formă, nu i-a fost dat să apară. Articolul de fond al acestui ziar (pe care, poate, peste vreo 30 de ani o „Russkaia Starina“ oarecare îl va dezgropa din arhivele departamentului

* A. A. Vaneev a murit în 1899 în Siberia răsăriteană, de tuberculoză, boală pe care a contractat-o în cursul unei detențiuni celulare în arestul preventiv. De aceea am considerat că putem publica informațiile pe care le dăm în text, de a căror autenticitate garantăm, întrucît le deținem de la persoane care l-au cunoscut personal și îndeaproape pe A. A. Vaneev.

poliției) expunea sarcinile istorice ale clasei muncitoare din Rusia, punînd în fruntea acestor sarcini cucerirea libertății politice ⁴³. Ziarul mai conținea articolul „La ce se gîndesc miniștrii noștri?” ^{*}, în care se vorbea despre devastarea de către poliție a Comitetelor de alfabetizare, și o serie de corespondențe nu numai din Petersburg, dar și din alte localități ale Rusiei (de pildă, o corespondență în legătură cu măcelărirea muncitorilor din gubernia Iaroslavl ⁴⁴). Așadar, această, dacă nu ne înșelăm, „primă încercare” a social-democraților ruși din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea nu era un ziar cu caracter îngust local, și cu atît mai puțin cu caracter „economist”, ci un ziar care căuta să unească lupta grevistă cu mișcarea revoluționară îndreptată împotriva absolutismului și să asigure social-democrației sprijinul tuturor celor asupriți de politica obscurantismului reacționar. Și oricine cunoaște cît de cît starea mișcării din acea vreme nu se va îndoii că un astfel de ziar ar fi fost primit cu toată simpatia atît de muncitorii din capitală cît și de intelectualitatea revoluționară și ar fi cunoscut cea mai largă răspîndire. Iar dacă această inițiativă a suferit un insucces, de aici nu reiese decît că social-democrații din acea perioadă s-au dovedit a nu fi în stare să satisfacă cerința imperioasă a momentului, din cauză că nu aveau destulă experiență revoluționară și pregătire practică. Același lucru trebuie să spunem și despre „S.P.B. Rabocii Listok” ⁴⁵ și mai cu seamă despre „Raboceaia Gazeta” și despre „Manifestul” Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia ⁴⁶, întemeiat în primăvara anului 1898. Se înțelege de la sine că nici prin cap nu ne trece să învinuim pe militanții de atunci pentru această lipsă de pregătire. Dar pentru a putea folosi experiența mișcării și pentru a trage din această experiență învățăminte practice, trebuie să fim pe deplin conștienți de cauzele și de însemnătatea unui neajuns sau ale altuia. De aceea e extrem de important să stabilim că o parte (poate chiar majoritatea) a social-democraților, care au activat în anii 1895-1898; socoteau pe bună dreptate că e cu putință să formuleze chiar atunci, chiar la începutul

---

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 75—80. — Nota red.

mişcării „spontane“, un program foarte larg și o tactică de luptă *. Lipsa de pregătire a majorității revoluționarilor însă, fiind un fenomen cu totul firesc, nu putea trezi prea multă îngrijorare. Din moment ce sarcinile erau just formulate, din moment ce exista suficientă energie pentru a repeta încercările de a îndeplini aceste sarcini, insuccesele trecătoare nu constituiau o mare nenorocire. Experiența revoluționară și iscusința organizatorică sînt însușiri care se dobîndesc. E destul să vrei să-ți cultivi însușirile necesare! E destul să fii conștient de lipsurile tale, căci în activitatea revoluționară aceasta înseamnă că lipsurile sînt mai mult decît pe jumătate îndreptate!

Dar ceea ce nu constituia o mare nenorocire a devenit o adevărată nenorocire atunci cînd această conștiință a început să se întunece (și ea fusese foarte vie la militanții grupurilor amintite mai sus), atunci cînd s-au ivit oameni, ba chiar și organe social-democrate, care erau gata să prezinte lipsurile drept virtuți, care încercau chiar să fundamenteze din punct de vedere *teoretic servilismul și ploconirea lor în fața spontaneității*. E timpul să facem bilanțul acestui curent, al cărui conținut e foarte inexact caracterizat prin termenul de „economism“, un termen prea îngust pentru definirea lui.

b) PLOCONIREA ÎN FAȚA SPONTANEITĂȚII. „RABOCEAIA MIȘL“

Înainte de a trece la manifestările publicistice ale acestei ploconiri, vom releva următorul fapt caracteristic (ce ne-a fost comunicat din sursa amintită mai sus), fapt care aruncă

---

* „Avînd o atitudine negativă față de activitatea social-democraților de la sfîrșitul ultimului deceniu al secolului trecut, „Iskra“ ignorează faptul că în acea vreme nu existau condițiile necesare pentru o altă activitate în afară de lupta pentru revendicări mărunte — declară economiștii în a lor „Scrisoare către organele social-democrate ruse“ („Iskra“ nr. 12). Faptele citate în text dovedesc că această afirmație, potrivit căreia „nu existau condiții“, e *diametral opusă adevărului*. Nu numai la sfîrșitul ultimului deceniu al secolului trecut, ci și pe la mijlocul acestui deceniu existau toate condițiile necesare pentru o altă activitate în afară de lupta pentru revendicări mărunte, — toate condiții, în afară de o pregătire suficientă a conducătorilor. Și în loc de a recunoaște față de această pregătire insuficientă a noastră, a ideologilor, a conducătorilor, „economieștii“ vor să arunce totul pe seama faptului că „nu existau condiții“, pe seama influenței exercitate de mediul material, care determină drumul de la care nici un fel de ideologi n-ar putea abate mișcarea. Ce este aceasta dacă nu servilism în fața spontaneității, dacă nu o îndrăgostire a „ideologilor“ de propriile lor lipsuri?

o oarecare lumină asupra felului cum s-a ivit și a crescut în rîndurile tovarășilor care activau la Petersburg disensiunea dintre cele două orientări de mai târziu ale social-democrației ruse. La începutul anului 1897, înainte de a fi trimiși în deportare, A. A. Vaneev și unii dintre tovarășii săi au participat la o adunare neoficială, unde s-au întrunit membrii „bătrîni” și „tineri” ai „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare”⁴⁷. Discuția s-a purtat mai ales în jurul problemei organizării, și îndeosebi în jurul „statutului casei muncitorești”, care în forma sa definitivă a fost publicat în nr. 9—10 al publicației „Listok «Rabotnika»”⁴⁸ (pag. 46). Între cei „bătrîni” („decembriștii”, cum le spuneau pe atunci în glumă social-democrații din Petersburg) și unii dintre „tineri” (care ulterior au colaborat intens la „Raboceaia Misl”) s-au ivit de la început divergențe categorice și s-a încins o polemică aprinsă. „Tinerii” susțineau principiile de bază ale statutului sub forma în care fusese publicat. „Bătrîni” susțineau că nu de aceasta avem noi în primul rînd nevoie, ci de transformarea „Uniunii de luptă” într-o organizație de revoluționari căreia trebuie să-i fie subordonate diferitele case muncitorești, cercurile de propagandă în rîndurile tineretului studios etc. Se înțelege de la sine că oponentii erau departe de gîndul de a vedea în aceste divergențe începutul unei dezbinări. Ei, dimpotrivă, le socoteau ca un fenomen izolat și întîmplător. Dar acest fapt arată că nici în Rusia apariția și răspîndirea „economismului” n-a avut loc fără o luptă cu „bătrîni” social-democrați (lucru pe care economiștii de azi îl uită adeseori). Și dacă această luptă, în cea mai mare parte, n-a lăsat urme „documentare”, *singura* cauză este faptul că compoziția cercurilor care activau se schimba extrem de des și nu se stabilea nici un fel de continuitate; de aceea nici divergențele nu se fixau în nici un fel de documente.

Apariția ziarului „Raboceaia Misl” a scos „economismul” la lumina zilei, dar tot nu dintr-o dată. Trebuie să-ți faci o idee concretă despre condițiile de muncă și despre existența de scurtă durată a nenumăratelor cercuri din Rusia (și o idee concretă își poate face numai acela care a trăit aceste lucruri), pentru a înțelege ce mare importanță a

avut factorul întâmplare în succesele sau insuccesele înregistrate de noul curent în diferitele orașe și cât de mult timp nici adepții și nici adversarii acestui curent „nou“ n-au putut stabili, literalmente n-au avut posibilitatea să stabilească, dacă era vorba într-adevăr de un curent deosebit sau pur și simplu de o expresie a lipsei de pregătire a unora. De pildă, cele dintii numere șapirografiate ale ziarului „Raboceaia Misl“ au rămas chiar cu desăvîrșire necunoscute imensei majorități a social-democraților; și dacă astăzi ne putem referi la articolul de fond din primul lui număr, aceasta se datorește numai faptului că a fost reprodus în articolul lui V. I. („Listok «Rabotnika»“ nr. 9—10, pag. 47 și urm.), care, bineînțeles, n-a pierdut prilejul să laude cu mult zel — cu un zel excesiv — noul ziar, care se deosebea într-un mod atît de categoric de ziarele și de proiectele de ziare pe care le-am amintit mai sus *. Și merită să ne oprim asupra acestui articol de fond, care a exprimat atît de sugestiv *întregul spirit* al ziarului „Raboceaia Misl“ și al „economismului“ în general.

După ce arată că pumnul jandarmului nu va putea să oprească în loc dezvoltarea mișcării muncitorești, articolul de fond continuă: „... Această vitalitate a mișcării muncitorești se datorește faptului că muncitorul își ia, în sfîrșit, soarta în propriile sale mâini, smulgînd-o din mîinile conducătorilor“, — și această teză fundamentală este dezvoltată pe larg mai departe. În realitate, conducătorii (adică social-democrații, organizatorii „Uniunii de luptă“) au fost smulși de poliție, s-ar putea spune, din mîinile muncitorilor **; or, lucrurile sînt prezentate în așa fel, ca și cum muncitorii ar fi luptat împotriva acestor conducători și s-ar fi eliberat de sub jugul lor! În loc de îndemnul de a merge înainte, spre întărirea organizației revoluționare

* De altminteri, această laudă adusă ziarului „Raboceaia Misl“ în noiembrie 1898, cînd „economismul“ se precizase pe deplin, mai ales în străinătate, este opera aceluiași V.I., care curînd după aceea a devenit unul dintre redactorii revistei „Rabocee Delo“. Și „Rabocee Delo“ mai tăgăduia că în cadrul social-democrației ruse există două curente, după cum continuă să tăgăduiască și astăzi!

** Că această comparație e întemeiată, se poate vedea din următorul fapt caracteristic. Cînd, după arestarea „decembriștilor“, printre muncitorii din șoseaua Schlüsselburgului s-a răspîndit știrea că la această cădere a contribuit agentul provocator N.N. Mihailov (dentist), care avusese legături cu un grup ce era în contact cu „decembriștii“, muncitorii au fost atît de revoltați, încît au hotărît să-l ucidă pe Mihailov.

și spre extinderea activității politice, a început să se audă îndemnul de a merge *înapoi*, spre o luptă exclusiv trade-unionistă. S-a declarat că „baza economică a mișcării este pusă în umbră de tendința de a nu uita nici un moment idealul politic“, că deviza mișcării muncitorești trebuie să fie: „lupta pentru situația economică“ (!) sau, și mai bine, „muncitorii pentru muncitori“; s-a declarat că casele pentru ajutorarea greviștilor „sînt mai valoroase pentru mișcare decît o sută de alte organizații“ (comparați această afirmație, făcută în octombrie 1897, cu discuția care a avut loc între „decembriști“ și „tineri“ la începutul anului 1897) etc. Cuvinte de felul aceloră că pe primul plan nu trebuie pusă „crema“ muncitorilor, ci muncitorul „mijlociu“, muncitorul din masă, că „politicul urmează întotdeauna cu supunere economicul“ * etc. etc. au devenit o modă și se bucurau de o influență irezistibilă asupra masei tineretului atras spre mișcare, tineret care în majoritatea cazurilor cunoștea numai frînturi din marxism, așa cum a fost expus în publicațiile legale.

Aceasta însemna o totală înăbușire a conștiinței de către spontaneitate — spontaneitatea „social-democraților“ care repetau „ideile“ d-lui V.V., spontaneitatea muncitorilor care se lăsau amăgiți de argumentul că un spor de o copeică la o rublă este o cucerire mai imediată și mai valoroasă decît orice socialism și orice politică, că ei trebuie să ducă „lupta știind că nu luptă pentru nu știu care generații viitoare, ci pentru ei înșiși și pentru copiii lor“ (articolul de fond din „Rabociaia Misl“ nr. 1). Asemenea fraze au constituit întotdeauna arma preferată a burghezilor din apusul Europei, care, fiind animați de ură împotriva socialismului, lucrau chiar ei (cum e cazul cu „social-politicul“ german Hirsch) la transplantarea trade-unionismului englez în patria lor, spunînd muncitorilor că lupta numai-sindicală **

* Din același articol de fond al primului număr al ziarului „Rabociaia Misl“. De aici se poate vedea care era pregătirea teoretică a acestor „V.V. ai social-democrației ruse“, care repetau vulgarizarea grosolană a „materialismului economic“ tocmai în momentul cînd marxistii se războiau în publicistică cu autenticul domn V.V., supra-numit de mult „meșter în materie de reacționarism“ pentru *același fel* de a înțelege raportul dintre politic și economic!

** Germanii au chiar un cuvînt special: „Nur-Gewerkschaftler“, care desemnează pe partizanii luptei „numai-sindicale“.

înseamnă tocmai lupta pentru ei înșiși și pentru copiii lor, și nu pentru nu știu care generații viitoare sau nu știu care socialism viitor. Și „V.V. ai social-democrației ruse“ s-au apucat acum să repete aceste fraze burgheze. E important să relevăm aici trei împrejurări care ne vor înlesni foarte mult analiza divergențelor *actuale* *.

În primul rînd, înăbușirea conștiinței de către spontaneitate, de care am vorbit mai sus, s-a produs tot *în mod spontan*. Pare un calambur, dar, din păcate, este tristul adevăr. Această înăbușire s-a produs nu pe calea unei lupte fățișe între două concepții diametral opuse și a victoriei uneia asupra celeilalte, ci prin „smulgerea“ de către jandarmi a unui număr tot mai mare de revoluționari „bătrîni“ și prin intrarea în scenă a unui număr tot mai mare de „tineri“ „V.V. ai social-democrației ruse“. Orice om, nu spun care să fi luat parte la mișcarea muncitorească *contemporană*, dar care măcar să fi respirat atmosfera acesteia, știe foarte bine că așa stau lucrurile. Și dacă, totuși, insistăm îndeosebi ca cititorul să-și lămurească pe deplin acest fapt îndeobște cunoscut, dacă pentru ilustrare, ca să zicem așa, prezentăm date cu privire la „Rabocce Delo“ în prima sa formație și cu privire la disputa dintre „bătrîni“ și „tineri“ de la începutul anului 1897, o facem pentru că oamenii care se fălesc cu „democratismul“ lor speculează faptul că marele public (sau cei foarte tineri) nu știe acest lucru. Vom reveni mai jos asupra acestei chestiuni.

În al doilea rînd, chiar de la prima manifestare publicistică a „economismului“ putem observa fenomenul — cum nu se poate mai specific și extrem de caracteristic pentru înțelegerea tuturor divergențelor din rîndurile social-democraților de astăzi — că partizanii „mișcării pur muncitorești“, adepții înflăcărați ai unei legături cît se poate de strînse și de „organice“ (expresia este a revistei „Rabocce Delo“) cu lupta proletară, adversarii oricărei intelectualități nemuncitorești (chiar dacă este vorba de

---

* Subliniem cuvîntul *actuale* avînd în vedere pe cei care ridică fariseic din umeri spunînd: acum este ușor să faci una cu pămîntul „Rabocceia Misl“, dar asta-i arhaism! Mutato nomine de te fabula narratur (sub alt nume, de tine este vorba. — *Nota trad.*), le vom răspunde noi acestor farisei de astăzi și mai jos vom *dovedi* totalul lor servilism față de ideile ziarului „Rabocceia Misl“.

intelectualitatea socialistă), sînt nevoiți, pentru a-și apăra poziția, să recurgă la argumentele „numai trade-unioniste“ ale *burghezilor*. Aceasta ne dovedește că „Raboceaia Misl“, chiar de la începutul existenței ei, a pornit — fără să-și dea nici ea seama de acest lucru — să înfăptuiască programul „Credo“-ului. Aceasta dovedește (lucru pe care „Rabocee Delo“ nu poate să-l înțeleagă cu nici un chip) că *orice* ploconire în fața spontaneității mișcării muncitorești, orice diminuare a rolului „elementului conștient“, a rolului social-democrației înseamnă implicit — *absolut independent de faptul dacă cel care diminuează acest rol o dorește sau nu* — o creștere a influenței ideologiei *burgheze* asupra muncitorilor. Toți cei care vorbesc despre „supraaprecierea ideologiei“*, despre exagerarea rolului elementului conștient** etc. își închipuie că mișcarea pur-muncitorească ar putea ea însăși să-și formeze și își va forma o ideologie proprie, cu singura condiție ca muncitorii „să-și smulgă soarta din mîinile conducătorilor“. Dar aceasta e o eroare profundă. În completarea celor spuse mai sus, vom mai cita și cuvintele foarte juste și foarte importante spuse de K. Kautsky cu privire la proiectul noului program al partidului social-democrat austriac***:

„Mulți dintre criticii noștri revizionisti cred că Marx a susținut că dezvoltarea economică și lupta de clasă creează nu numai condițiile pentru producția socialistă, dar în mod nemijlocit generează și *conștiința* (subliniat de K.K.) necesității ei. Și acești critici obiectează că Anglia, țara cu cea mai înaltă dezvoltare capitalistă, este cea mai străină de această conștiință. Din examinarea proiectului, s-ar putea deduce că și comisia care a elaborat programul austriac împărtășește acest punct de vedere pretins ortodox marxist și respins în modul arătat. În proiect se spune: « Cu cît dezvoltarea capitalismului face să crească rîndurile proletariatului, cu atît mai mult proletariatul este silit și capătă posibilitatea de a duce lupta împotriva capitalismului. El ajunge la conștiința » posibilității și necesității socialismului. Așadar, conștiința socialistă e prezentată aici ca o urmare necesară și directă a luptei de clasă proletare. Or, această părere este absolut greșită. Firește că socialismul, ca teorie, își are, la fel ca și lupta de clasă a proletariatului, rădăcinile în relațiile economice moderne, că decurge, la fel ca și aceasta, din lupta împotriva sărăciei și mizeriei maselor, generate de capitalism; dar socia-

* Scrisoarea „economistilor“ în nr. 12 al „Iskrei“.

** „Rabocee Delo“ nr. 10.

*** „Neue Zeit“⁶⁶, 1901—1902, XX, I, nr. 3, pag. 79. Proiectul comisiei despre care vorbește K. Kautsky a fost adoptat de Congresul de la Viena (la sfîrșitul anului trecut) într-o formă intrucivă modificată⁶⁶.

lismul și lupta de clasă iau naștere una alături de cealaltă și nu una din cealaltă, ele iau naștere pe baza unor premise diferite. Conștiința socialistă modernă poate lua naștere numai pe baza unor cunoștințe profunde științifice. Într-adevăr, știința economică modernă este o condiție a producției socialiste tot așa ca și, să zicem, tehnica modernă; iar proletariatul, oricât ar dori, nu poate crea nici una, nici alta; amândouă se nasc din procesul social modern. Exponentul științei nu este proletariatul, ci *intelectualitatea burgheză* (subliniat de K.K.): căci și socialismul modern s-a născut în mintea unora dintre membrii acestei păături, și ei l-au transmis proletarilor celor mai ridicați din punct de vedere intelectual, care îl introduc apoi acolo unde condițiile o permit, în lupta de clasă a proletariatului. Conștiința socialistă este, așadar, ceva introdus din afară (von aussen Hineingetragenes) în lupta de clasă a proletariatului, iar nu ceva care se naște în mod spontan (urwüchsig) din ea. În conformitate cu aceasta, vechiul program de la Hainfeld spunea pe bună dreptate că sarcina social-democrației este de a introduce în rândurile proletariatului (textual: a umple proletariatul) *conștiința* situației sale și conștiința sarcinilor sale. N-ar fi nevoie de acest lucru dacă această conștiință ar decurge de la sine din lupta de clasă. Or, noul proiect de program a luat această teză din vechiul program și a lipit-o de teza citată mai sus. Dar prin aceasta s-a rupt cu desăvârșire firul ideii. . ."

Dacă nici vorbă nu poate fi de o ideologie proprie elaborată de masele muncitorești înseși în cursul mișcării lor *, atunci problema se poate pune *numai astfel*: ideologie burgheză sau ideologie socialistă. În această privință nu există cale de mijloc (pentru că omenirea n-a elaborat nici un fel de „a treia“ ideologie; și, în general, într-o societate sfîșiată de contradicții de clasă nu poate exista nicio dată o ideologie în afară de clase sau deasupra claselor). De aceea *orice* diminuare a ideologiei socialiste, orice *îndepărtare* de ea înseamnă implicit o întărire a ideologiei burgheze. Se vorbește de spontaneitate. Dar dezvoltarea *spontană* a mișcării muncitorești duce tocmai la subordonarea ei față de ideologia burgheză, *are loc tocmai potrivit progra-*

* Asta nu înseamnă, desigur, că muncitorii nu participă la această elaborare. Dar ei participă nu în calitate de muncitori, ci în calitate de teoreticieni ai socialismului, în calitate de Proudhoni și Weillingi, cu alte cuvinte participă numai atunci cînd și numai în măsura în care reușesc să-și însușească într-un grad mai mare sau mai mic știința veacului lor și s-o facă să progreseze. Dar pentru ca muncitorii să reușească mai des să facă acest lucru, trebuie să ne îngrijim cît mai mult de ridicarea nivelului de conștiință al muncitorilor în general, trebuie ca muncitorii să nu se închidă în cadrul artificial îngustat al „literaturii pentru muncitori“, ci să învețe să-și însușească din ce în ce mai mult *literatura generală*. Ar fi chiar mai just ca, în loc de „să nu se închidă“, să spunem să nu fie închiși, pentru că muncitorii înșiși citesc și vor să citească totul, și ceea ce se scrie pentru intelectuali; și numai unii intelectuali (proști) își închipuie că „pentru muncitori“ e de ajuns să povestești despre zinduilele din fabrici și să rumegi lucruri de mult cunoscute.

mului „Credo“-ului, pentru că mișcarea muncitorească spontană este trade-unionism, este Nur-Gewerkschaftleri, iar trade-unionism nu înseamnă altceva decît înrobirea ideologică a muncitorilor de către burghezie. De aceea sarcina noastră, sarcina social-democrației, este de a lupta împotriva spontaneității, de a abate mișcarea muncitorească de la tendința ei spontană trade-unionistă de a se pune sub aripa burgheziei și a o atrage sub aripa social-democrației revoluționare. De aceea afirmația autorilor scrisorii „economiste“ din nr. 12 al „Iskrei“, că nici un efort al ideologilor celor mai inspirați nu poate să abată mișcarea muncitorească de pe calea determinată de influența reciprocă dintre elementele materiale și mediul material, echivalează pe deplin cu o renunțare la socialism. Și dacă autorii acestei scrisori ar fi în stare să se gîndească pînă la capăt, fără teamă și consecvent la ceea ce spun, așa cum trebuie să-și aprofundeze bine ideile oricine pășește pe arena activității publicistice și sociale, nu le-ar rămîne altceva de făcut decît „să-și încrucișeze pe piept brațele lor inutile“ și . . . și să cedeze cîmpul de acțiune celor de teapa d-lor Struve și Prokopovici, care trag mișcarea muncitorească „pe linia minimei rezistențe“, adică pe linia trade-unionismului burghez, sau celor de teapa d-lui Zubatov, care o trag pe linia „ideologiei“ jandarmo-popești.

Amintiți-vă de exemplul Germaniei. În ce consta meritul istoric al lui Lassalle față de mișcarea muncitorească din Germania? În faptul că a abătut această mișcare de pe calea trade-unionismului și a cooperativismului progresist, pe care se îndrepta în mod spontan (cu participarea binevoitoare a lui Schulze-Delitzsch și a celor de teapa lor). Pentru îndeplinirea acestei sarcini a fost nevoie de ceva care nu aduce nici pe departe cu vorbăria despre subaprecierea elementului spontan, despre tactica-proces, despre interacțiunea dintre elemente și mediu etc. Pentru aceasta a fost nevoie de o luptă înverșunată împotriva spontaneității, și numai ca urmare a acestei lupte, care a durat ani și ani de zile, s-a obținut, de pildă, ca populația muncitorească din Berlin, dintr-un sprijin al partidului progresist, să ajungă unul dintre cele mai puternice bastioane ale social-democrației. Și lupta aceasta n-a încetat de fel nici pînă

în prezent (cum ar putea să creadă cei care studiază istoria mișcării muncitorești germane după Prokopovici, iar filozofia ei după Struve⁵¹). Și acum clasa muncitoare germană este, dacă ne putem exprima astfel, împărțită între câteva ideologii: o parte dintre muncitori sînt grupați în sindicatele catolice și monarhiste, o alta în cele hirsch-dunke-riste⁵², înființate de admiratorii burghezi ai trade-unionismului englez, iar a treia parte — în sindicatele social-democrate. Această ultimă parte e incomparabil mai numeroasă decît toate celelalte; dar ideologia social-democrată a putut să dobîndească și va putea să păstreze această întietate numai printr-o luptă neobosită împotriva tuturor celorlalte ideologii.

Dar — va întreba cititorul — de ce mișcarea spontană, mișcarea pe linia minimei rezistențe, duce neapărat la dominația ideologiei burgheze? Pentru simplul motiv că ideologia burgheză, prin originea ei, este cu mult mai veche decît cea socialistă, că ea este elaborată mai multilateral și dispune de *infin*t mai multe mijloace de răspîndire*. Și de aceea, cu cît într-o țară oarecare mișcarea socialistă este mai tînără, cu atît mai energică trebuie să fie lupta împotriva tuturor încercărilor de a statornici ideologia nesocialistă, cu atît mai hotărît trebuie să fie puși în gardă muncitorii împotriva răilor sfătuitori care țipă împotriva „supraaprecierii elementului conștient“ etc. Autorii scriorii „economiste“ tună și fulgeră, la unison cu „Rabocce Delo“, împotriva intoleranței caracteristice perioadei de copilărie a mișcării. La aceasta noi vom răspunde: da, mișcarea noastră se găsește într-adevăr în perioada copilăriei și, ca să se maturizeze mai repede, ea trebuie tocmai să învețe să fie intolerantă față de cei ce îi frînează creșterea prin ploconirea lor în fața spontaneității. Nimic nu e mai

---

* Se spune adeseori: clasa muncitoare e atrasă *spontan* spre socialism. Asta e perfect adevărat în sensul că teoria socialistă definește mai profund și mai just decît oricare alta cauzele suferințelor clasei muncitoare, și tocmai de aceea muncitorii și-o însușesc cu atîta ușurință, numai *dacă* această teorie însăși nu capitulează în fața spontaneității, numai *dacă* ea își subordonează spontaneitatea. De obicei acest lucru se înțelege de la sine. Dar „Rabocce Delo“ uită și denaturează tocmai acest lucru de la sine înțeles. Clasa muncitoare este atrasă în mod spontan spre socialism; totuși, ideologia burgheză, care este mai răspîndită (și renaște mereu sub formele cele mai variate), se impune spontan în cea mai mare măsură muncitorului.

ridicol și mai dăunător decît să-ți dai aere de bătrîn care a trecut de mult prin toate fazele hotărîtoare ale luptei !

În al treilea rînd, primul număr al ziarului „Raboceaia Mîsl“ ne dovedește că denumirea de „economism“ (la care nu ne gîndim, bineînțeles, să renunțăm, căci într-un fel sau altul această denumire s-a și statornicit) nu redă destul de exact esența noului curent. „Raboceaia Mîsl“ nu neagă în mod absolut lupta politică: în statutul casei muncitorești, publicat în nr. 1 al ziarului „Raboceaia Mîsl“, se vorbește de luptă împotriva guvernului. Numai că „Raboceaia Mîsl“ consideră că „politicul urmează întotdeauna cu supunere economicul“ (iar „Rabocee Delo“ prezintă o variantă a acestei teze, susținînd în programul ei că „în Rusia, mai mult decît în oricare altă țară, lupta economică e *indisolubil* legată de lupta politică“). Aceste teze ale publicațiilor „Raboceaia Mîsl“ și „Rabocee Delo“ sînt cu desăvîrșire greșite *dacă prin politică se înțelege politica social-democrată*. Foarte des lupta economică a muncitorilor e legată (deși nu insolubil) de politica burgheză, clericală etc., după cum am văzut mai înainte. Tezele lui „Rabocee Delo“ sînt juste dacă prin politică se înțelege politica trade-unionistă, adică năzuința comună tuturor muncitorilor de a lupta pentru a obține de la stat anumite măsuri îndreptate împotriva mizeriei inerente situației lor, dar care încă nu înlătură această situație, adică nu desființează subordonarea muncii față de capital. Această năzuință e într-adevăr comună și trade-unionurilor engleze, care sînt ostile socialismului, și muncitorilor catolici, și muncitorilor „zubatoviști“ etc. Există politică și politică. Vedem, așadar, că și în ceea ce privește lupta politică, la „Raboceaia Mîsl“ se constată nu atît o negare a acestei lupte, cît o ploconire în fața *spontaneității* ei, în fața lipsei ei de conștiință. Recunoscînd pe deplin lupta politică (mai bine zis: dezideratele și revendicările politice ale muncitorilor) născută în mod spontan din însăși mișcarea muncitorească, „Raboceaia Mîsl“ renunță cu desăvîrșire la *elaborarea de sine stătătoare* a unei *politici* specific *social-democrate* care să corespundă sarcinilor generale ale socialismului și condițiilor actuale din Rusia. Mai jos vom arăta că aceeași greșeală o face și „Rabocee Delo“.

c) „GRUPUL AUTOELIBERĂRII” ȘI „RABOCEE DELO”

Am analizat atît de amănunțit articolul de fond puțin cunoscut, și astăzi aproape uitat, din primul număr al ziarului „Raboceaia Mîsl”, pentru că el a exprimat, cel dintîi și în modul cel mai sugestiv, acel torent general care a ieșit apoi la suprafață transformîndu-se în nenumărate pîrîiașe. V.I. a avut perfectă dreptate atunci cînd, lăudînd primul număr și articolul de fond al ziarului „Raboceaia Mîsl”, a spus că acesta e scris „tăios, cu patimă” („Listok «Rabotnika»” nr. 9—10, pag. 49). Orice om convins de justetea părerii sale și care crede că aduce ceva nou scrie „cu patimă” și scrie în așa fel, încît își exprimă sugestiv părerile sale. Numai oamenii deprinși să stea în două lunturi sînt lipsiți de orice „patimă”, numai ei sînt în stare ca, după ce au lăudat ieri ziarul „Raboceaia Mîsl” pentru patima sa, să-l atace astăzi pentru că „polemizează cu patimă” împotriva adversarilor lui.

Nu ne vom opri la „Suplimentul special al ziarului «Raboceaia Mîsl»” (vom avea prilejul să ne referim mai jos, în legătură cu diverse chestiuni, la această scriere, care exprimă în modul cel mai consecvent ideile „economistilor”) și vom vorbi pe scurt despre „Apelul grupului autoeliberării muncitorilor” (martie 1899, reproducus în nr. 7 din iulie 1899 al revistei „Nakanune”⁵⁴ din Londra). Autorii acestui apel afirmă cu drept cuvînt că „Rusia muncitorească *abia se trezește*, abia privește în jur și *se agată instinctiv de primele mijloace de luptă care îi ies în cale*”. Dar de aici ei trag aceeași concluzie greșită ca și „Raboceaia Mîsl”, uitînd că a te călăuzi după instincte înseamnă tocmai lipsa de conștiință (spontaneitatea), căreia trebuie să-i vină în ajutor socialistii, că „primele mijloace de luptă care îi ies în cale” în societatea contemporană vor fi întotdeauna mijloacele trade-unioniste de luptă și că „prima” ideologie „care îi iese în cale” va fi ideologia burgheză (trade-unionistă). Tot astfel autorii aceștia nu „neagă” nici politica, dar spun numai (numai!), ca și V.V., că politica este o suprastructură și de aceea „agitația politică trebuie să fie o suprastructură a agitației în favoarea luptei economice, trebuie să se dezvolte pe terenul acestei lupte și s-o urmeze”.

Cît despre „Rabocee Delo“, această revistă și-a început activitatea de-a dreptul cu „apărarea“ „economistilor“. După ce chiar în primul ei număr (nr. 1, pag. 141—142) a spus *pur și simplu un neadevăr* că ea, vedeți dv., „nu știe despre ce tovarăși tineri a vorbit Akselrod“, care, în cunoscuta sa broșură * îi avertizează pe „economisti“, „Rabocee Delo“ a trebuit să recunoască, în polemica ce s-a încins între ea, pe de o parte, și Akselrod și Plehanov, pe de altă parte, în jurul acestui neadevăr, că, „sub forma unei nedumeriri, a vrut să *apere* pe toți social-democrații mai tineri din străinătate de această învinuire nedreaptă“ (învinuirea de îngustime adusă de Akselrod „economistilor“) ⁵⁵. În realitate, învinuirea aceasta era pe deplin îndreptățită, și „Rabocee Delo“ știa foarte bine că ea viza între alții și pe V.I., membru al redacției revistei „Rabocee Delo“. În treacăt țin să relev că Akselrod a avut perfectă dreptate în polemica amintită și că „Rabocee Delo“ a interpretat cu totul greșit broșura mea „Sarcinile social-democraților ruși“ ^{**}. Această broșură a fost scrisă în 1897, încă înainte de apariția ziarului „Raboceaia Mîsl“, cînd socoteam și eram în drept să socot că orientarea dominantă este orientarea inițială a „Uniunii de luptă“ din Petersburg, pe care am caracterizat-o mai sus. Și, cel puțin pînă la jumătatea anului 1898, această orientare era într-adevăr dominantă. De aceea „Rabocee Delo“ n-avea absolut nici un drept să invoce, pentru a contesta existența și primejdia „economismului“, o broșură care expune concepții *înlăturate* la Petersburg în 1897—1898 de concepțiile „economiste“ ^{***}.

* „Despre sarcinile actuale și despre tactica social-democraților ruși“, Geneva 1898. Două scrisori către „Raboceaia Gazeta“ scrise în 1897.

** *Vezi V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 427—463. — *Nota red.*

*** „Rabocee Delo“, pentru a se apăra, a completat primul neadevăr („noi nu știm despre care tovarăși tineri a vorbit P.B. Akselrod“) printr-un al doilea neadevăr, scriind în „Răspuns“: „De cînd a fost scrisă recenzia la « Sarcini » în rîndul unor social-democrați ruși a apărut sau s-a precizat mai mult sau mai puțin limpede tendința spre unilateralitatea economistă, care înseamnă un pas înapoi în comparație cu situația mișcării noastre înfățișată în « Sarcini »“ (pag. 9). Asta o spune „Răspunsul“, care a apărut în 1900. Iar primul număr al revistei „Rabocee Delo“ (în care s-a publicat recenzia) a apărut în aprilie 1899. Să fi apărut oare „economismul“ abia în 1899? Nu, în 1899 s-a făcut auzit pentru prima oară protestul social-democraților ruși împotriva „economismului“ (protestul împotriva „Credo“-ului). (*Vezi V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 157—170). „Economismul“ însă a apărut în 1897, lucru pe care „Rabocee Delo“ îl știe foarte bine, căci V.I. a lăudat ziarul „Raboceaia Mîsl“ încă în noiembrie 1898 („Listok « Rabotnika »“ nr. 9—10).

Dar „Rabocee Delo“ nu numai că „i-a apărut“ pe „economiști“, dar ea însăși a alunecat într-una pe panta greșelilor fundamentale ale acestora. Cauza acestei alunecări este înțelegerea echivocă a următoarei teze din programul lui „Rabocee Delo“: „noi socotim că fenomenul cel mai însemnat din viața rusă, fenomenul care *va determina* în primul rînd *sarcinile* (subliniat de noi) și caracterul activității publicistice a Uniunii, este *mișcarea muncitorească de masă* (subliniat de „Rabocee Delo“) care a apărut în ultimii ani“. Nu încapă discuție că mișcarea de masă este un fenomen extrem de însemnat. Dar problema este cum trebuie să înțelegem „determinarea sarcinilor“ de către această mișcare de masă. Ea poate fi înțeleasă în două feluri: *ori* în sensul ploconirii în fața spontaneității acestei mișcări, cu alte cuvinte, în sensul de a reduce rolul social-democrației la acela de simplu instrument al mișcării muncitorești ca atare (așa cum înțeleg ziarul „Raboceaia Mișl“, „Grupul autoeliberării“ și ceilalți „economiști“); *ori* în sensul că mișcarea de masă pune în fața noastră *noi* sarcini teoretice, politice și organizatorice, mult mai complexe decît acelea cu care ne puteam mulțumi în perioada dinaintea apariției mișcării de masă. „Rabocee Delo“ a înclinat și înclină tocmai spre primul mod de a înțelege, deoarece ea n-a spus nimic precis despre vreo sarcină nouă, ci tot timpul a prezentat lucrurile în așa fel ca și cum această „mișcare de masă“ *ne-ar scuti* de necesitatea de a cunoaște temeinic și de a îndeplini sarcinile pe care ea ni le pune în față. E de ajuns să amintim că „Rabocee Delo“ a socotit că nu e cu putință să se pună ca *primă* sarcină a mișcării muncitorești de masă răsturnarea absolutismului și a redus această sarcină (în numele mișcării de masă) la sarcina de a lupta pentru revendicări politice imediate („Răspuns“, pag. 25).

Lăsînd la o parte articolul redactorului revistei „Rabocee Delo“, B. Kričevski — „Lupta economică și politică în mișcarea rusă“, articol apărut în „Rabocee Delo“ nr. 7 și în care găsim aceleași greșeli * — , să trecem de-a dreptul la nr. 10 al revistei „Rabocee Delo“. N-o să ne apucăm,

* „Teoria stadiilor“ sau teoria „zigzagului timid“ în lupta politică, de pildă, este formulată în acest articol astfel: „Revendicările politice, care prin caracterul lor sînt aceleași pentru întreaga Rusie, trebuie totuși în primele timpuri“ (aceste cuvinte au

firește, să analizăm una câte una obiecțiile ridicate de B. Krievski și de Martînov împotriva publicațiilor „Zarea“ și „Iskra“. Aici ne interesează numai poziția principială pe care s-a situat „Rabocce Delo“ în nr. 10 al său. Nu vom examina, de pildă, faptul ciudat că „Rabocce Delo“ vedea o „totală contradicție“ între teza:

„Social-democrația nu-și leagă mâinile, nu-și îngustează activitatea, limitîndu-se la un singur plan sau la o singură metodă de luptă politică dinainte întocmite, — ea admite toate mijloacele de luptă, cu condiția ca ele să corespundă forțelor de care dispune partidul“ etc. (nr. 1 al „Iskrei“) *

și teza:

„Dacă nu există o organizație puternică, încercată în lupta politică dusă în orice situații și în orice perioade, nici vorbă nu poate fi de un plan de activitate sistematic, elaborat în lumina unor principii bine statornicite și aplicat fără șovăire, singurul care merită numele de tactică“ (nr. 4 al „Iskrei“) **.

A confunda admiterea în principiu a oricăror mijloace de luptă, a oricăror planuri și metode, numai cu condiția să fie raționale, cu cerința ca într-un moment politic dat să te călăuzești după un plan aplicat fără șovăire, dacă vrei

---

fost scrise în august 1900 l) „să corespundă experienței dobîndite în cursul luptei economice de pătura dată (sic!) a muncitorilor. Numai (l) pe baza acestei experiențe se poate trece și trebuie să se treacă la agitație politică etc. (pag. 11). La pag. 4, autorul, ridicîndu-se împotriva învinuirilor, cu totul neîntemeiate după părerea lui, de erezie economică, exclamă patetic: „Care social-democrat nu știe că, potrivit doctrinei lui Marx și Engels, interesele economice ale diferitelor clase joacă un rol hotărîtor în istorie și că, deci, în special lupta proletariatului pentru interesele sale economice trebuie să aibă o însemnătate primordială pentru dezvoltarea lui ca clasă și pentru lupta lui de eliberare?“ (subliniat de noi). Acest „deci“ este absolut deplasat. Din faptul că interesele economice au un rol hotărîtor nu rezultă nicidcum vreo concluzie în privința însemnătății primordiale a luptei economice (= sindicale), deoarece interesele de clasă cele mai esențiale, „hotărîtoare“ pot fi satisfăcute numai prin prefaceri politice radicale în general; îndeosebi interesul economic fundamental al proletariatului poate fi satisfăcut numai printr-o revoluție politică, care să înlocuiască dictatura burgheziei prin dictatura proletariatului. B. Krievski reia raționamentul „V.V.-ilor social-democrației ruse“ (— politicul urmează economicul etc.) și al bernsteinienilor social-democrației germane (de pildă, Woltmann căuta să dovedească tocmai prin astfel de raționamente că muncitorii trebuie să dobîndească mai întîi „puterea economică“ și apoi să se gîndească la revoluția politică).

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 368. — Nota red.

** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 6 — 7. — Nota red.

să vorbești de tactică, ar însemna același lucru ca și când ai confunda faptul că știința medicală admite sisteme de tratament diferite cu cerința de a urma un anumit sistem de tratament atunci când e vorba de o anumită boală. Dar tocmai asta e, că „Rabocee Delo“, care suferă ea însăși de boala pe care am numit-o ploconire în fața spontaneității, nu vrea să admită nici un „sistem de tratament“ al acestei boli. De aceea a făcut remarcabila descoperire că „tactica-plan este în contradicție cu spiritul fundamental al marxismului“ (nr. 10, pag. 18), că tactica este „un proces de creștere a sarcinilor partidului care cresc o dată cu partidul“ (pag. 11, subliniat de „Rabocee Delo“). Maxima aceasta din urmă are toate șansele să devină o maximă celebră, un monument nepieritor al „orientării“ revistei „Rabocee Delo“. La întrebarea: „*încotro să mergem?*“ — acest organ de îndrumare răspunde: mișcarea este un proces de modificare a distanței dintre punctul de plecare și punctele următoare ale mișcării. Această cugetare, de o profunzime incomparabilă, nu e însă numai o simplă ciudățenie (dacă ar fi așa, n-ar merita să insistăm îndeosebi asupra ei), dar este și *programul unui întreg curent*, anume programul pe care R.M. (în „Suplimentul special al ziarului «Raboceaia Mîsl»“) l-a expus astfel: de dorit este acea luptă care este posibilă, și posibilă este aceea care se dă în momentul de față. Aceasta nu este altceva decît orientarea oportunismului nemărginit care se adaptează pasiv la spontaneitate.

„Tactica-plan este în contradicție cu spiritul fundamental al marxismului!“ Dar aceasta este o clevetire a marxismului, este transformarea lui în aceeași caricatură pe care ne-o opuneau narodnicii în războiul pe care-l duceau împotriva noastră. Aceasta înseamnă a minimaliza importanța inițiativei și energiei militanților conștienți, pe când marxismul dă, dimpotrivă, un uriaș impuls inițiativei și energiei social-democratului, deschizându-i cele mai largi perspective, punându-i (dacă ne putem exprima astfel) la dispoziție forțele viguroase ale milioanele și milioanele de muncitori care se ridică „spontan“ la luptă! Întreaga istorie a social-democrației internaționale abundă în planuri preconizate de un conducător politic sau altul, planuri care confirmă clarviziunea și temeinicia vederilor politice și orga-

nizatorice ale unuia sau care dau la iveală miopia și greșelile politice ale altuia. Când Germania a cunoscut una dintre cele mai importante cotituri din istoria ei — formarea imperiului, înființarea Reichstagului, acordarea votului universal —, Liebknecht a avut un anumit plan de politică social-democrată și de activitate în general, iar Schweitzer alt plan. Când asupra socialiștilor germani s-a abătut legea excepțională, un plan au avut Most și Hasselmann, care erau gata să îndemne pur și simplu la acte de violență și de teroare, și alt plan au avut Höchberg, Schramm și (în parte) Bernstein, care au început să predice social-democraților că prin dârzenia și revoluționarismul lor nesăbuit au provocat această lege și că acum, printr-o purtare exemplară, trebuie să se învrednicească de iertare; un al treilea plan l-au avut cei care pregăteau și realizau editarea unui organ ilegal⁵⁶. Aruncînd o privire înapoi acum, după ani de zile de la încheierea luptei pentru alegerea drumului și după ce istoria și-a spus ultimul cuvînt în legătură cu justetea drumului ales, e ușor, desigur, să-ți arăți înțelepciunea prin maxime profunde privitoare la creșterea sarcinilor partidului care cresc o dată cu partidul. Dar într-un moment de haos *, cînd „criticii“ și „economisții“ ruși vor să coboare social-democrația la nivelul trade-unionismului și cînd teroriștii propovăduiesc cu zel adoptarea unei „tactici-plan“ care să repete vechile greșeli, într-un asemenea moment a te mărgini la astfel de cugetări profunde înseamnă a-ți da singur un „certificat de paupertate“. Într-un moment cînd numeroși social-democrați ruși suferă tocmai de lipsă de inițiativă și energie, de lipsă de „amploare a propagandei, agitației și organizării politice“ **, de lipsa unor „planuri“ de organizare mai amplă a muncii revoluționare, — într-un asemenea moment a spune că „tactica-plan este în contradicție cu spiritul fundamental al marxismului“, înseamnă nu numai să vulgarizezi din

* Ein Jahr der Verwirrung (un an de haos), așa și-a intitulat Mehring paragraful din „Istoria social-democrației germane“, în care descrie șovăielile și nehotărîrea manifestate la început de socialiști în alegerea unei „tactici-plan“ corespunzătoare noilor condiții.

** Din articolul de fond din nr. 1 al „Iskrei“. (Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 366. — Nota red.)

punct de vedere teoretic marxismul, dar și să *tirăști* partidul înapoi din punct de vedere practic.

„Sarcina revoluționarului social-democrat — ne învață mai departe „Rabocce Delo” — este numai să grăbească prin activitatea sa conștientă dezvoltarea obiectivă, și nu s-o suprimă sau s-o înlocuiască prin planuri subiective. În teorie, «Iskra» știe toate acestea. Dar imensa însemnătate pe care marxismul o acordă pe drept cuvânt activității revoluționare conștiente o împinge în practică, datorită punctului ei de vedere doctrinar în ceea ce privește tactica, să *subaprecieze însemnătatea elementului obiectiv sau spontan al dezvoltării*” (pag. 18).

Iarăși o enormă confuzie teoretică, demnă de V.V. și consortii. L-am întreba pe filozoful nostru: în ce se poate exprima „subaprecierea” dezvoltării obiective din partea unuia care întocmește planuri subiective? Evident, în aceea că el scapă din vedere faptul că această dezvoltare obiectivă creează sau întărește, suprimă sau slăbește anumite clase, pături, grupuri, anumite națiuni, grupuri de națiuni etc., determinând prin aceasta cutare sau cutare grupare politică a forțelor pe plan internațional, cutare sau cutare poziție a partidelor revoluționare etc. Dar vina unui asemenea autor de planuri va consta atunci nu în subaprecierea elementului spontan, ci, dimpotrivă, în subaprecierea elementului *conștient*, pentru că el nu este destul de „conștient” pentru a înțelege just dezvoltarea obiectivă. De aceea chiar faptul că se vorbește despre „aprecierea însemnătății *relative*” (subliniat de „Rabocce Delo”) a spontaneității și a conștiinței dovedește o totală lipsă de „conștiință”. Dacă anumite „elemente spontane ale dezvoltării” sînt în general accesibile conștiinței omenești, greșita apreciere a acestora va echivala cu o „subapreciere a elementului conștient”. Iar dacă nu sînt accesibile conștiinței, atunci nu le cunoaștem și nu putem vorbi despre ele. Dar despre ce vorbește B. Kricevski? Dacă consideră că „planurile subiective” ale „Iskrei” sînt greșite (și el le declară tocmai ca fiind greșite), atunci ar trebui să arate care anume fapte obiective sînt ignorate în aceste planuri, și pentru această ignorare să învinovățească „Iskra” de *insuficientă conștiință*, de „subaprecierea elementului conștient”, ca să folosim limbajul lui. Dacă însă el, fiind nemulțumit de planurile subiective, n-are alte argumente decît invocarea „subaprecierii

elementului spontan“ (11), el nu dovedește prin aceasta decît: (1) că din punct de vedere teoretic înțelege marxismul à la Kareev și Mihailovski, atît de ridicuși de către Beltov, și (2) că din punct de vedere practic e pe deplin mulțumit cu „elementele spontane ale dezvoltării“ care au atras pe marxiștii noștri legali spre bernsteinism, iar pe social-democrații noștri spre „economism“ și că e „supărat foc“ pe aceia care s-au hotărît să *abată* cu orice preț social-democrația rusă de pe drumul dezvoltării „spontane“.

Urmează apoi niște lucruri amuzante de tot. „Așa cum, cu toate progresele științelor naturii, oamenii vor continua să se înmulțească așa cum au apucat din bătrîni, — tot așa și apariția unei noi ordini sociale, cu toate progresele științelor sociale și cu toată creșterea numărului luptătorilor conștienți, va fi și pe viitor rezultatul *mai ales* al unor explozii spontane“ (19). După cum înțelepciunea din bătrîni spune: ca să faci copii, nu e nevoie de prea multă minte, — tot așa și înțelepciunea „socialiștilor moderni“ (à la Narcis Tuporîlov⁵⁷) spune: ca să participi la apariția spontană a unei ordini sociale noi, nu e nevoie de prea multă minte. Și noi sîntem de părere că nu e nevoie de prea multă minte. Pentru o asemenea participare este suficient să *cedezi* în fața „economismului“ atunci cînd domnește „economismul“ și în fața terorismului atunci cînd a apărut terorismul. Astfel, în primăvara acestui an, cînd era atît de necesar de a pune în gardă împotriva înclinației spre terorism, „Rabocce Delo“ stătea nedumerită în fața acestei probleme, „nouă“ pentru ea. Iar acum, după ce au trecut șase luni și problema a încetat de a mai fi atît de actuală, ea ne servește în același timp și declarația: „noi credem că sarcina social-democrației nu poate fi și nu trebuie să fie aceea de a se opune accentuării tendințelor teroriste“ („Rabocce Delo“ nr. 10, pag. 23), și rezoluția congresului: „Congresul consideră că teroarea ofensivă sistematică este inoportună“ („Două congrese“, pag. 18). Cîtă claritate și cîtă coerență! Nu ne opunem, dar declarăm că este inoportună, și declarăm în așa fel, încît teroarea nesistematică și defensivă să nu fie cuprinsă în „rezoluție“. Trebuie să recunoaștem că o asemenea rezoluție nu este de loc periculoasă și că e cu totul ferită de erori, așa cum e ferit de erori un om care a vorbit pentru

a nu spune nimic! Și pentru a întocmi o asemenea rezoluție e nevoie de un singur lucru: să știi să te ții *de coada* mișcării. Atunci cînd „Iskra“ și-a bătut joc de faptul că „Rabocee Delo“ a declarat că problema terorii este o problemă nouă*, „Rabocee Delo“ i-a reproșat „Iskrei“ pe un ton mînios că „are pretenția pur și simplu de necrezut de a impune partidului o rezolvare a problemelor de tactică, dată cu mai bine de 15 ani în urmă de un grup de publiciști emigrați“ (pag. 24). Într-adevăr, ce pretenție și ce exagerare a elementului conștient: să rezolvi mai întîi o problemă în mod teoretic, pentru a convinge apoi și organizațiile, și partidul, și masele de justetea acestei rezolvări! ** Altceva e să repeți pur și simplu lucruri arhicunoscute și, fără „să impui“ nimănui nimic, să te supui oricărei „cotituri“ atît spre „economism“ cît și spre terorism. „Rabocee Delo“ generalizează chiar acest important precept al înțelepciunii practice, învinuind „Iskra“ și „Zarea“ că „contrapun mișcării programul lor ca un spirit care plutește deasupra haosului amorf“ (pag. 29). Dar care este rolul social-democrației dacă nu de a fi un „spirit“ care nu numai să plutească deasupra mișcării spontane, dar s-o și *ridice* pe aceasta *pînă la înălțimea „programului său“*? Căci rolul ei n-o fi să se tîrască în *coada* mișcării; fiindcă, în cazul cel mai bun, acest lucru este nefolositor pentru mișcare, iar în cazul cel mai rău este foarte, foarte dăunător. „Rabocee Delo“ însă nu numai că urmează această „tactică-proces“, dar o și ridică la rangul de principiu, așa că ar fi mai just ca și orientarea ei să fie numită nu oportunism, ci *codism* (de la cuvîntul *coadă*). Și nu putem să nu recunoaștem că niște oameni ferm hotărîți să meargă întotdeauna în urma mișcării, în calitate de *coadă* a ei, vor fi întotdeauna și în mod absolut la adăpost de orice „subapreciere a elementului spontan al dezvoltării“.

* * *

Așadar, am putut să ne convingem că greșeala fundamentală a „noului curent“ din cadrul social-democrației

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 7—8. — *Nota red.*

** Nu trebuie să uităm, de asemenea, că, rezolvînd „în mod teoretic“ problema terorii, grupul „Eliberarea muncii“ a sintetizat experiența mișcării revoluționare premergătoare.

ruse constă în ploconirea în fața spontaneității, în neînțelegerea faptului că spontaneitatea masei cere de la noi, social-democrații, o foarte mare conștiință. Cu cât e mai mare avîntul spontan al maselor, cu cât mișcarea ia mai multă amploare, cu atît se cere mai multă conștiință, și într-o proporție incomparabil mai mare, atît în activitatea teoretică cît și în cea politică și organizatorică a social-democrației.

Avîntul spontan al maselor din Rusia a crescut (și continuă să crească) într-un asemenea ritm, încît tineretul social-democrat s-a dovedit nepregătit pentru îndeplinirea acestor sarcini uriașe. Această lipsă de pregătire este păcatul nostru comun, păcatul *tuturor* social-democraților ruși. Avîntul maselor a crescut și s-a extins permanent și continuu; el nu numai că nu a încetat acolo unde a pornit, dar a cuprins și noi regiuni și noi pături ale populației (sub influența mișcării muncitorești s-au accentuat frămîntările în rîndurile tineretului studios, ale intelectualilor în general și chiar în rîndurile țărănimii). Revoluționarii însă *au rămas în urma* acestui avînt și în „teoriile“ lor, și în activitatea lor; ei n-au izbutit să creeze o organizație permanentă cu o activitate continuă, în stare să *conducă* întreaga mișcare.

În primul capitol am constatat că „Rabocee Delo“ minimizează sarcinile noastre teoretice și că repetă „spontan“ lozinca la modă a „libertății criticii“; celor care o repetau le lipsea „conștiința“ necesară pentru a înțelege opoziția fundamentală dintre pozițiile „criticilor“ oportuniști și ale revoluționarilor din Germania și pozițiile pe care se situează aceștia în Rusia.

În capitolele următoare vom analiza cum s-a manifestat această ploconire în fața spontaneității în domeniul sarcinilor politice și în activitatea organizatorică a social-democrației.

III

POLITICA TRADE-UNIONISTĂ ȘI POLITICA SOCIAL-DEMOCRATĂ

Vom începe tot prin a lăuda revista „Rabocee Delo“. „Literatura de demascare și lupta proletară“, așa își intitulează Martînov articolul din „Rabocee Delo“ nr. 10

cu privire la divergențele cu „Iskra“. „Nu ne putem mărgini numai la demascarea rînduielilor care stau în calea dezvoltării lui (a partidului muncitoresc). Trebuie să știm să ne facem ecoul intereselor imediate și curente ale proletariatului“ (pag. 63) — astfel își formulează el esența acestor divergențe. „... «Iskra»... este de fapt un organ de opoziție revoluționară care demască rînduielile de la noi, și în primul rînd rînduielile politice... Noi însă lucrăm și vom lucra pentru cauza muncitorească în strînsă legătură organică cu lupta proletară“ (ibid.). Trebuie să-i fim recunoscători lui Martînov pentru această formulare. Ea prezintă un mare interes general, fiindcă în fond cuprinde nu numai divergențele dintre noi și „Rabocee Delo“, ci în general toate divergențele dintre noi și „economisții“ în problema luptei politice. Am mai arătat că „economisții“ nu neagă în mod absolut „politica“, numai că ei alunecă permanent de la înțelegerea social-democrată a politicii la cea trade-unionistă. Întocmai așa alunecă și Martînov, și de aceea sîntem de acord să-l luăm tocmai pe el ca *exemplu* pentru a ilustra erorile economiste în problema respectivă. Împotriva acestei alegeri nu vor fi în drept să ridice vreo obiecție — ne vom strădui să dovedim acest lucru — nici autorii „Suplimentului special al ziarului «Raboceaia Misl»“, nici autorii manifestului „Grupului autoeliberării“, nici autorii scrisorii „economiste“ din nr. 12 al „Iskrei“.

a) AGITAȚIA POLITICĂ ȘI ÎNGUSTAREA EI DE CĂTRE ECONOMIȘTI

Toată lumea știe că larga răspîndire și întărire a luptei economice * a mers mîna în mîna cu crearea unei „literaturi“ de demascare economică (care arată adevărul cu privire la rînduielile din fabrici și la situația muncitorilor). Conținutul principal al „manifestelor“ îl forma demascarea stării de lucruri din fabrici; în scurtă vreme muncitorii au

* Pentru a evita orice neînțelegere, precizăm că, în expunerea ce urmează, prin luptă economică (potrivit sensului pe care l-a căpătat în mod curent acest cuvînt la noi) înțelegem, pretutindeni, acea „luptă economică-practică“ pe care Engels, în pasajul mai sus citat, o numește „rezistență împotriva capitaliștilor“ și care în țările libere este denumită luptă profesională, sindicală sau trade-unionistă.

fost cuprinși de o adevărată pasiune pentru demascări. De îndată ce muncitorii au văzut că cercurile social-democrate vor și pot să le dea un nou fel de manifeste, care spun tot adevărul despre viața lor de mizerie, despre munca lor peste măsură de grea și despre lipsa lor de drepturi, a început să vină, se poate spune, o adevărată avalanșă de corespondențe din fabrici și uzine. Această „literatură de demascare“ stârnea o mare senzație nu numai în fabrica ale cărei rînduieli erau biciuite în manifestul respectiv, ci și în toate fabricile în care se auzise cîte ceva despre faptele denunțate. Și fiindcă suferințele și nevoile muncitorilor din diferitele întreprinderi și profesioni au multe trăsături comune, „adevărul despre viața muncitorului“ stârnea entuziasmul tuturor. O adevărată pasiune de „a se vedea publicat“, o nobilă pasiune pentru această formă embrionară de război împotriva întregii orînduiri sociale actuale, bazate pe jaf și asuprire, a cuprins pînă și pe muncitorii cei mai înapoiți. Și de cele mai multe ori „manifestele“ însemnau, într-adevăr, o declarație de război, pentru că demascările stîrneau o foarte mare frămîntare printre muncitori, îndemnîndu-i să ceară cu toții înlăturarea blestemățiilor celor mai scandaloase și insufliîndu-le hotărîrea de a susține prin greve aceste revendicări. În cele din urmă fabricanții înșiși au fost în așa măsură siliți să recunoască faptul că aceste manifeste au semnificația unor declarații de război, încît de cele mai multe ori nici nu voiau să aștepte pînă ce va izbucni războiul propriu-zis. Demascările, ca întotdeauna, au devenit o forță prin simplul fapt al apariției lor, dobîndind însemnătatea unei puternice presiuni de ordin moral. De multe ori se întîmpla ca în urma simplei apariții a unui manifest, revendicările muncitorilor să fie satisfăcute total sau în parte. Într-un cuvînt, demascările economice (demascarea stării de lucruri din fabrici) au fost și rămîn o pîrghie însemnată în lupta economică. Și ele își vor păstra această însemnatate atîta timp cît va exista capitalismul, care generează în mod necesar autoapărarea muncitorilor. În țările europene cele mai înaintate se mai poate vedea încă și astăzi că demascarea blestemățiilor din vreun „meșteșug“ dintr-un fund de provincie sau a celor dintr-o ramură de muncă la domiciliu, uitată de toată lumea, servește ca punct de

plecare pentru deșteptarea conștiinței de clasă, pentru începerea luptei sindicale și pentru răspîndirea socialismului *.

Marea majoritate a social-democraților ruși din ultima vreme au fost aproape în întregime absorbiți de munca lor de a organiza demascarea stării de lucruri din fabrici. E de ajuns să ne amintim de „Raboceaia Mîsl“, pentru a ne convinge pînă unde a ajuns această absorbire și cum se dă uitării faptul că, în fond, această activitate *ca atare* nu este încă social-democrată, ci doar trade-unionistă. Demascările se refereau, în fond, numai la relațiile dintre muncitorii *dintr-o anumită profesiune* și patronii lor, iar singurul lor rezultat era că cei care-și vindeau forța de muncă învățau să vîndă această „marfă“ în condiții mai avantajoase și să lupte cu cumpărătorul în cadrul unei tranzacții pur comerciale. Aceste demascări puteau să devină (cu condiția să fie folosite într-un anumit fel de organizația revoluționarilor) un început și o parte integrantă ale activității social-democrate, dar puteau și să ducă (iar în condițiile plocnirii în fața spontaneității trebuiau să ducă) la lupta „exclusiv sindicală“ și la o mișcare muncitorească nesocial-democrată. Social-democrația conduce lupta clasei muncitoare nu numai în vederea obținerii unor condiții avantajoase de vînzare a forței de muncă, ci și în vederea desființării orînduirii sociale care silește pe cei neavuți să se vîndă celor bogăți. Social-democrația reprezintă clasa muncitoare nu numai în relațiile ei cu un anumit grup de întreprinzători, ci și în relațiile ei cu toate clasele societății contemporane și cu statul ca forță politică organizată. De aici se vede că social-democrații nu numai că nu se pot mărgini la lupta econo-

* În acest capitol vorbim numai de lupta *politică*, în sensul ei mai larg sau mai îngust. De aceea nu vom pomeni decît în trecăt, cu titlul de curiozitate, de acuzația de „abținere excesivă“ în ceea ce privește lupta economică, pe care „Rabocee Delo“ o lansează împotriva „Iskrei“ („Două congrese“, pag. 27, acuzație rumegată apoi de Martinov în broșura sa „Social-democrația și clasa muncitoare“). Dacă domnii acuzaatori ar măsura fie și în puduri sau coli de tipar (cum le place lor să facă) materialul publicat de „Iskra“ în decurs de un an la rubrica consacrată luptei economice și l-ar compara cu materialul publicat la rubrica respectivă din „Rabocee Delo“ și „Raboceaia Mîsl“ luate laolaltă, ar putea constata cu ușurință că pînă și în această privință ele rămîn în urmă. După cit se vede, conștiința acestui adevăr simplu îi determină să recurgă la argumente care dovedesc limpede în ce încurcătură se găsec ei. „De voie sau de nevoie (1) — scriu ei — «Iskra» trebuie (1) să țină seama de cerințele imperioase ale vieții și cel puțin să publice (!!) corespondențe cu privire la mișcarea muncitorească“ („Două congrese“, pag. 27). Iată un argument într-adevăr zdrobitor împotriva noastră !

mică, dar nici măcar nu pot admite ca organizarea demascărilor economice să constituie activitatea lor precumpănitoare. Noi trebuie să ne ocupăm în mod activ de educarea politică a clasei muncitoare, de dezvoltarea conștiinței ei politice. *Acum*, după primul atac dat de „Zarea“ și de „Iskra“ împotriva economismului, „toată lumea este de acord“ cu acest lucru (deși unii numai în vorbe, așa cum vom vedea îndată).

Se pune întrebarea: în ce trebuie deci să constea educația politică? Ne putem oare limita la propagarea ideii de ostilitate a clasei muncitoare față de absolutism? Firește că nu! Nu este de ajuns să *explicăm* muncitorilor că ei sînt asupriți politicește (după cum nu era de ajuns să le *explicăm* antagonismul dintre interesele lor și interesele patronilor). Trebuie să facem agitație în jurul fiecărei manifestări concrete a acestei asupririi (după cum am făcut agitație în jurul manifestărilor concrete ale asupririi economice). Și cum *această* asuprire se răsfrînge asupra celor mai diferite clase ale societății, cum această asuprire se manifestă în cele mai diferite domenii de viață și de activitate, în domeniul profesional, civic, în domeniul vieții private, al vieții de familie, în domeniul religios, științific etc. etc., nu este oare evident că, dacă nu *luăm asupra noastră* organizarea *demascării politice multilaterale* a absolutismului, *nu ne îndeplinim sarcina* de a dezvolta conștiința politică a muncitorilor? Căci pentru a face agitație în jurul manifestărilor concrete ale asupririi, trebuie să demascăm aceste manifestări (așa cum, pentru a face agitație economică, a fost nevoie să demascăm abuzurile din fabrici).

S-ar părea că este limpede. Dar tocmai aici se vedește că în privința necesității de a dezvolta *sub toate aspectele* conștiința politică, „toată lumea“ este de acord numai în vorbe. Tocmai aici se vedește că, de pildă, „Rabocee Delo“ nu numai că nu și-a luat sarcina de a organiza (sau cel puțin de a lua inițiativa de a organiza) demascarea politică multilaterală, dar a căutat chiar să *tragă înapoi* și „Iskra“, care și-a asumat această sarcină. Ascultați: „Lupta politică a clasei muncitoare este numai“ (tocmai că nu este numai) „forma cea mai dezvoltată, mai largă și mai efectivă a luptei economice“ (programul lui „Rabocee Delo“, „R.D.“

nr. 1, pag. 3). „În prezent social-democrații au sarcina de a imprima, pe cât e posibil, luptei economice însăși un caracter politic“ (Martînov în nr. 10, pag. 42). „Lupta economică este mijlocul cel mai larg utilizabil pentru atragerea masei în lupta politică activă“ (rezoluția congresului Uniunii și „amendamentele“: „Două congrese“, pag. 11 și 17). Toate aceste teze, după cum poate vedea cititorul, străbat „Rabocce Delo“ chiar de la apariția ei și pînă la ultimele „instrucțiuni ale redacției“, și toate exprimă, în mod vădit, o singură concepție în ceea ce privește agitația politică și lupta politică. Să examinăm dar această concepție din punctul de vedere al părerii care domină în rîndurile tuturor „economistilor“, anume că agitația politică trebuie să *urmeze* agitația economică. Să fie oare adevărat că lupta economică este în general * „mijlocul cel mai larg utilizabil“ pentru atragerea masei în lupta politică? Nu e de loc adevărat. Un mijloc nu mai puțin „larg utilizabil“ pentru „atragerea“ masei în lupta politică îl constituie *toate* manifestările prigoanei polițienești și ale nelegiuirilor absolutiste, și nicidecum numai manifestările legate de lupta economică. Zemski nacealnicii și pedepsele corporale aplicate țărănilor, venalitatea funcționarilor și comportarea poliției față de „oamenii de rînd“ de la orașe, lupta împotriva înfometărilor și înăbușirea năzuinței poporului spre lumină și știință, stoarcerea birurilor și prigonirea sectelor religioase, muștruluirea soldaților și tratarea cazonă a studenților și a intelectualilor liberali, — de ce toate acestea și mii de alte manifestări de felul acestora ale asupririi, manifestări care nu sînt de-a dreptul legate de lupta „economică“, ar reprezenta în general mijloace și prilejuri *mai puțin* „larg utilizabile“ de agitație politică pentru atragerea masei în lupta politică? tocmai dimpotrivă: în totalitatea

* Spunem „în general“ pentru că în „Rabocce Delo“ este vorba tocmai de principiile generale și de sarcinile generale ale întregului partid. Fără îndoială că în practică există cazuri în care politicul *trebuie* într-adevăr să urmeze economicul: dar să vorbească despre aceasta într-o rezoluție care-i destinată întregii Rusii, de acest lucru numai „economistii“ sînt în stare. E știut că există și cazuri cînd o agitație politică *se poate* duce „din capul locului“ „numai pe tărîm economic“, și totuși, în cele din urmă, „Rabocce Delo“ a ajuns la concluzia că „nu-i de loc nevoie“ de așa ceva („Două congrese“, pag. 11). În capitolul următor vom arăta că tactica „politicilor“ și a revoluționarilor nu numai că nu ignorează sarcinile trade-unioniste ale social-democrației, dar, dimpotrivă, ea este singura care *asigură* îndeplinirea lor consecventă.

cazurilor curente în care muncitorul suferă (pentru el sau pentru cei apropiați lui) din pricina lipsei de drepturi, a arbitrarului și violenței, cazurile de prigoană polițienească în lupta profesională nu constituie, fără îndoială, decît o mică minoritate. Atunci de ce să *îngustăm* dinainte cadrul agitației politice, proclamînd numai *unul* din mijloace ca fiind „cel mai larg utilizabil“, cînd pe lîngă acesta social-democratul trebuie să folosească și alte mijloace care sînt, în general vorbind, nu mai puțin „larg utilizabile“?

În timpuri de mult, de mult apuse (acum un an! . . .) „Rabocee Delo“ scria: „Revendicările politice imediate devin accesibile maselor după o grevă sau, în cel mai rău caz, după cîteva greve“, „de îndată ce guvernul a pus în acțiune poliția și jandarmeria“ (nr. 7, pag. 15, *august* 1900). Această teorie oportunistă a stadiilor este actualmente respinsă de Uniune, care ne face o concesie, declarînd: „nu e de loc nevoie ca agitația politică să fie dusă din capul locului numai pe tărîm economic“ („Două congrese“, pag. 11). Chiar și numai din faptul că „Uniunea“ se dezice de o parte a vechilor ei erori, viitorul istoric al social-democrației ruse va vedea mai bine decît din orice ample raționamente cît de mult au înjosit „economistii“ noștri socialismul! Dar ce naivitate din partea Uniunii să-și închipuie că, renunțînd la o formă de îngustare a politicii, ar putea să ne facă să consimțim la o altă formă de îngustare a ei! Nu ar fi fost oare mai logic să se spună și aici că lupta economică trebuie dusă pe o scară cît mai largă, că ea trebuie folosită întotdeauna pentru agitația politică, dar că „nu este de loc nevoie“ să se considere că lupta economică este mijlocul *cel mai* larg utilizabil pentru atragerea maselor în lupta politică activă?

Uniunea dă importanță faptului că a înlocuit expresia „cel mai bun mijloc“, care figura în rezoluția respectivă a Congresului al 4-lea al Ligii muncitorești evreiești (Bund)⁵⁸, prin expresia „mijlocul cel mai larg utilizabil“. Trebuie să recunoaștem că ne-ar fi greu să spunem care din aceste două rezoluții este mai bună: după părerea noastră, *una este mai rea decît cealaltă*. Atît Uniunea cît și Bundul alunecă (poate, în parte, chiar inconștient, sub influența tradiției) spre interpretarea economistă, trade-unionistă a politicii.

Că aceasta se face cu ajutorul expresiei: „cel mai bun“, sau al expresiei: „cel mai larg utilizabil“, asta, în fond, nu schimbă cu nimic problema. Dacă Uniunea ar spune că „agitația politică pe tărîm economic“ este mijlocul cel mai larg utilizat (și nu „utilizabil“), ea ar avea dreptate în ceea ce privește o anumită perioadă a dezvoltării mișcării noastre social-democrate. Și anume, ar avea dreptate în ceea ce-i privește pe „*economiști*“, în ceea ce-i privește pe mulți practicieni (dacă nu majoritatea lor) din anii 1898—1901, pentru că acești practicieni-„*economiști*“ au folosit într-adevăr agitația politică (în măsura în care în general au folosit-o!) *aproape exclusiv pe tărîm economic*. După cum am văzut, și „Raboceia Misl“ și „Grupul autoeliberării“ au admis și chiar au recomandat o asemenea agitație politică! „Rabocee Delo“ ar fi trebuit să *condamne categoric* faptul că agitația economică, folositoare, era însoțită de îngustarea dăunătoare a luptei politice. În loc de aceasta însă, ea declară mijlocul cel mai larg utilizat (de către „*economiști*“) drept mijlocul cel mai larg utilizabil! Nu-i de mirare că, atunci cînd le spunem acestor oameni „*economiști*“, nu le rămîne altceva de făcut decît să ne ocărăscă de mama focului, făcîndu-ne și „mistificatori“, și „dezorganizatori“, și „nunți papali“, și „calomniatori“*, să se jeluiească în fața lumii întregi că li s-a adus o ofensă gravă și mai-mai să jure că „absolut nici o organizație social-democrată nu păcătuiește astăzi prin „*economism*“**. Ah, calomniatorii ăștia, răii ăștia de politici! Nu cumva au inventat dinadins tot „*economismul*“ ăsta, ca să aducă oamenilor, numai din răutate ofense grave?

Ce sens concret, real are în gura lui Martînov acest mod de a formula sarcina social-democrației: „să imprime luptei economice însăși un caracter politic“? Lupta economică este lupta colectivă a muncitorilor împotriva patronilor pentru condiții mai avantajoase de *vînzare a forței de muncă*, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai ale muncitorilor. Această luptă este în mod necesar o luptă profesională, fiindcă condițiile de muncă se deosebesc

* Expresii autentice din broșura „Două congrese“, pag. 31, 32, 28 și 30.

** „Două congrese“, pag. 32.

extrem de mult în diferitele profesii, și, prin urmare, lupta pentru îmbunătățirea acestor condiții nu poate să fie dusă altfel decât *pe profesii* (de către sindicate în Apus, de către asociații profesionale vremelnice și prin manifeste în Rusia etc.). A imprima „luptei economice însăși un caracter politic“ înseamnă, prin urmare, a urmări satisfacerea aceluiași revendicări profesionale și aceleași îmbunătățiri ale condițiilor profesionale de muncă cu ajutorul „măsurilor legislative și administrative“ (cum se exprimă Martînov în pagina următoare, 43, a articolului său). Tocmai acest lucru îl fac și l-au făcut întotdeauna toate sindicatele muncitorești. Răsfoiți lucrarea savanților serioși (și oportuniștilor „serioși“), soții Webb, și veți vedea că sindicatele muncitorești din Anglia au înțeles și înfăptuiesc de multă vreme sarcina de „a imprima luptei economice însăși un caracter politic“, că ele luptă de multă vreme pentru libertatea de grevă, pentru înlăturarea a tot felul de piedici juridice puse mișcării cooperatiste și sindicale, pentru adoptarea unor legi de ocrotire a femeilor și copiilor, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă prin legislația sanitară și industrială etc.

Așadar, îndărătul frazei pompoase: „a imprima luptei economice *însăși* un caracter politic“, care sună „teribil“ de profund și de revoluționar, se ascunde în fond tendința tradițională de *a coborî* politica social-democrată la nivelul politicii trade-unioniste! Sub pretextul că corijează unilateralitatea „Iskrei“, care pune, vedeți dv., „revoluționarea dogmei mai presus de revoluționarea vieții“*, ni se servește ca un lucru nou *lupta pentru reforme economice*. Într-adevăr, fraza: „a imprima luptei economice însăși un caracter politic“ nu conține nimic altceva decât lupta pentru reforme economice. Martînov însuși ar fi putut ajunge la această concluzie simplă dacă s-ar fi gândit mai bine la sensul propriilor sale cuvinte. „Partidul nostru — spune el, folosind împotriva „Iskrei“ arma sa cea mai teribilă — ar putea

---

* „Rabocce Delo“ nr. 10, pag. 60. Aceasta este varianta martinovistă a modului în care trebuie să fie aplicată teza: „fiecare pas al mișcării reale este mai important decât o duzină de programe“ la starea actuală, haotică a mișcării noastre, și pe care l-am caracterizat mai sus. În fond, aceasta nu este decât traducerea în rusește a faimoasei fraze a lui Bernstein: „mișcarea este totul, scopul final nu este nimic“.

și ar trebui să prezinte guvernului revendicări concrete de măsuri administrative și legislative împotriva exploataării economice, împotriva șomajului, împotriva foametei etc.“ („Rabocee Delo“ nr. 10, pag. 42—43). Revendicări concrete de măsuri — oare aceasta nu înseamnă a cere reforme sociale? Și mai întrebăm o dată pe cititorii nepărtinitori: îi calomniem noi oare pe rabocedeliți (să mi se ierte această greoaie expresie curentă) numindu-i bernsteinieni deghizați atunci când prezintă teza necesității luptei pentru reforme economice ca pe o *divergență* a lor cu „Iskra“?

Social-democrația revoluționară a inclus și include întotdeauna în activitatea sa lupta pentru reforme. Dar ea se folosește de agitația „economică“ nu numai pentru a prezenta guvernului revendicarea de a înfăptui diferite măsuri, dar și (în primul rînd) revendicarea de a înceta să mai fie un guvern absolutist. În afară de aceasta, ea socotește de datoria sa să prezinte guvernului această revendicare *nu numai* pe tărîmul luptei economice, ci și pe tărîmul tuturor manifestărilor vieții social-politice în general. Într-un cuvînt, ea subordonează lupta pentru reforme, ca o parte a întregului, luptei revoluționare pentru libertate și pentru socialism. Martînov însă reînvie sub o altă formă teoria stadiilor, căutînd să prescrie luptei politice o cale de dezvoltare neapărat economică, ca să zicem așa. Prin faptul că într-un moment de creștere a valului revoluționar el formulează „sarcina“ pretins deosebită a luptei pentru reforme, prin aceasta trage partidul înapoi și dă apă la moară atît oportunismului „economist“ cît și celui liberal.

Mai departe. Ascunzînd pudic lupta pentru reforme sub teza pompoasă: „a imprima luptei economice însăși un caracter politic“, Martînov cere, ca ceva deosebit, *numai reforme economice* (ba chiar numai reforme privind reglementarea muncii în fabrici). De ce a făcut el asta, nu știm. Să fie oare o simplă scăpare din vedere? Dar dacă el s-ar referi nu numai la reformele „privind reglementarea muncii în fabrici“, întreaga sa teză, citată mai sus, și-ar pierde orice sens. Să fie oare pentru că el consideră posibile și probabile din partea guvernului numai „concesii“ în dome-

niul economic? * Dacă-i așa, avem de-a face aici cu o eroare ciudată: concesiile sînt posibile și se fac și în domeniul legislației referitoare la pedepsele corporale, pașapoarte interne, plăți de răscumpărare, secte religioase, cenzură etc. etc. Pentru guvern concesiile (sau pseudoconcesiile) „economice“ sînt, firește, cele mai ieftine și mai avantajoase, fiindcă prin aceasta el nădăjduiește să cîștige încrederea maselor muncitorești. Dar tocmai de aceea noi, social-democrații, *nu trebuie* să încurajăm în nici un chip și absolut prin nimic părerea (sau impresia rezultată dintr-o neînțelegere) că am pune mai mult preț pe reformele economice și că tocmai pe acestea noi le-am socoti ca fiind deosebit de importante etc. „Aceste revendicări — spune Martînov vorbind de revendicările concrete de măsuri legislative și administrative pe care le-a formulat mai sus — n-ar fi o vorbă goală, căci ele, întrucît promet anumite rezultate palpabile, ar putea fi susținute în mod activ de masele muncitorești“... Noi nu sîntem „economisti“, o nu! Noi numai ne tîrim în fața caracterului „palpabil“ al rezultatelor concrete tot atît de slugarnic ca și domnii Bernstein, Prokopovici, Struve, R.M. e tutti quanti**! Noi lăsăm numai să se înțeleagă (împreună cu Narcis Tuporîlov) că tot ce nu „promite rezultate palpabile“ este „o vorbă goală“! Noi ne exprimăm numai în așa fel, ca și cum masele muncitorești nu ar fi capabile (și n-ar fi dovedit capacitatea lor, în ciuda celor care vor să le atribuie propriul lor filistinism) să susțină în mod activ *orice* protest împotriva absolutismului, chiar și atunci cînd aceasta *nu-i promite absolut nici un rezultat palpabil!*

Să luăm, de pildă, aceleași exemple date chiar de Martînov în legătură cu „măsurile“ împotriva șomajului și foametei. În timp ce revista „Rabocce Delo“ se ocupă, judecînd după promisiunea ei, de elaborarea și formularea unor „revendicări concrete (sub formă de proiecte de lege?) de măsuri legislative și administrative“, „care promet rezultate palpabile“, „Iskra“, „care în mod invariabil pune revo-

* Pag. 43: „Firește, dacă recomandăm muncitorilor să prezinte guvernului anumite revendicări economice, o facem fiindcă, de nevoie, guvernul absolutist este dispus să facă oarecare concesii în domeniul economic“.

** — și toți cei de o seamă cu ei. — *Nota trad.*

lușionarea dogmei mai presus de revoluționarea vieții“, a căutat să explice legătura indisolubilă dintre șomaj și întreaga orînduire capitalistă, a avertizat că „vine foametea“, a demascat „lupta“ polițienească „împotriva înfometărilor“ și revoltătorul „regulament provizoriu al regimului de ocnă“; în același timp „Zarea“ a publicat sub formă de broșură de agitație acea parte din „Cronica internă“ * în care este vorba de foamete. Dar, dumnezeule, cît de „unilaterali“ s-au dovedit a fi ortodocșii, cu incorigibila lor îngustime de vederi, dogmaticii aștia surzi la imperativele „vieții însăși“. În nici unul din articolele lor nu se găsea — ce grozăvie! — *nici o* „revendicare concretă“, puteți să vă închipuiți, absolut nici una — „care să promită rezultate palpabile“! Nefericiții dogmatici! Ar trebui dați la învățătură la Kricevski și la Martînov ca să se convingă că tactica este un proces de creștere, a ceea ce crește etc. și că luptei economice *însăși* trebuie să i se imprime un caracter politic.

„În afară de însemnătatea ei nemijlocit revoluționară, lupta economică a muncitorilor împotriva patronilor și guvernului („lupta economică împotriva guvernului“!!) este importantă și pentru că face pe muncitori să se lovească mereu de problema lipsei lor de drepturi politice“ (Martînov, pag. 44). Nu cităm această frază pentru a repeta a suta și a mia oară ceea ce am spus mai sus, ci pentru a mulțumi în mod deosebit lui Martînov pentru această nouă și admirabilă formulare: „Lupta economică a muncitorilor împotriva patronilor și guvernului“. Ce minunat! Cu ce talent inegalabil, cu cîtă măiestrie în eliminarea tuturor divergențelor parțiale și deosebirilor de nuanță dintre „economisți“ este exprimată aici, într-o propoziție concisă și clară, *întreaga esență* a „economismului“, începînd cu îndemnul muncitorilor la „lupta politică pe care ei o duc în interesul general, în vederea îmbunătățirii situației tuturor muncitorilor,“ **, continuînd cu teoria stadiilor și sfîrșind cu rezoluția congresului asupra „mijlocului celui mai larg

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 297—348. — *Nota red.*

** „Raboccaia Misl“, „Suplimentul special“, pag. 14.

utilizabil“ etc. „Lupta economică împotriva guvernului“ este tocmai politica trade-unionistă, care este încă foarte, foarte departe de politica social-democrată.

b) POVESTE DESPRE FELUL CUM L-A APROFUNDAT
MARTÎNOV PE PLEHANOV

„Cît de mulți Lomonosovi social-democrați au apărut la noi în ultimul timp !“ a remarcat o dată un tovarăș, făcînd aluzie la uimitoarea înclinație a multora dintre cei care înclină spre „economism“ de a căuta să ajungă neapărat „cu propria lor minte“ la adevăruri mari (de felul acelaia că lupta economică face pe muncitori să se lovească de problema lipsei lor de drepturi) și de a ignora în același timp, cu superbul dispreț al unui geniu înnăscut, tot ce a dat dezvoltarea anterioară a gîndirii revoluționare și a mișcării revoluționare. Un asemenea geniu înnăscut este Lomonosov-Martînov. Aruncați o privire asupra articolului său „Probleme la ordinea zilei“ și veți vedea cum ajunge „cu propria lui minte“ la lucruri de mult spuse de Akselrod (pe care Lomonosov al nostru îl trece, bineînțeles, cu totul sub tăcere), cum, de exemplu, *începe* să înțeleagă că nu putem ignora atitudinea opoziționistă a unuia sau altuia din păturile burgheziei („Rabocce Delo“ nr. 9, pag. 61, 62, 71; compară cu „Răspunsul“ dat de redacția revistei „Rabocce Delo“ lui Akselrod, pag. 22, 23—24) etc. Dar — vai ! — el „ajunge“ numai, „începe“ numai, și nimic mai mult, căci e totuși atît de departe de a înțelege ideia lui Akselrod, încît vorbește de „lupta economică împotriva patronilor și guvernului“. Trei ani de zile (1898—1901) a făcut „Rabocce Delo“ eforturi să-l înțeleagă pe Akselrod, — și totuși nu l-a înțeles ! Poate că aceasta se explică tot prin faptul că social-democrația, „ca și omenirea“, își pune întotdeauna numai sarcini pe care le poate realiza ?

Dar trăsătura distinctivă a Lomonosovilor nu constă numai în faptul că sînt multe lucruri pe care nu le cunosc (aceasta încă n-ar fi o nenorocire chiar atît de mare !), dar și în faptul că nu sînt conștienți de ignoranța lor. Aceasta este o adevărată nenorocire, și de aici pornește hotărîrea lor de a se apuca de îndată „să aprofundeze“ pe Plehanov.

„De cînd a scris Plehanov cartea menționată („Despre sarcinile socialiștilor în lupta împotriva foamei în Rusia“) a curs multă apă pe gîrlă — ne spune Lomonosov-Martînov. — Social-democrații care au condus timp de 10 ani lupta economică a clasei muncitoare . . . n-au reușit încă să dea o fundamentare teoretică amplă tacticii partidului. Acum această problemă a devenit de actualitate. Și dacă am vrea să dăm o asemenea fundamentare teoretică, ar trebui neapărat să aprofundăm considerabil principiile de tactică pe care le-a dezvoltat cîndva Plehanov. . . Acum ar trebui să definim deosebirea dintre propagandă și agitație altfel decît a făcut-o Plehanov“ (cu puțin înainte Martînov citase cuvintele lui Plehanov: „propagandistul transmite multe idei unuia sau mai multor oameni, pe cînd agitatorul transmite o singură idee sau numai cîteva idei, dar o transmite unei mase întregi de oameni“). „Prin propagandă noi am înțelege explicarea revoluționară a întregii orînduirii sociale de astăzi sau a unora dintre manifestările ei, indiferent dacă această explicare este făcută într-o formă accesibilă numai cîtorva sau unei mase largi. Prin agitație, în înțelesul strict al cuvîntului (sic !), am înțelege chemarea masei la anumite acțiuni concrete, contribuirea la intervenția revoluționară directă a proletariatului în viața socială“.

Felicităm social-democrația rusă, ba chiar și pe cea internațională, pentru această terminologie nouă, martînovistă, mai riguroasă și mai profundă. Pînă acum credeam (împreună cu Plehanov și cu toți conducătorii mișcării muncitorești internaționale) că propagandistul, cînd tratează, de pildă, problema șomajului, trebuie să explice natura capitalistă a crizelor, să arate din ce cauză sînt ele inevitabile în societatea contemporană, să înfățișeze necesitatea transformării acestei societăți într-o societate socialistă etc. Într-un cuvînt, el trebuie să aducă „multe idei“, atît de multe, încît în totalitatea lor nu vor putea fi însușite dintr-o dată decît de un număr (relativ) mic de persoane. Agitatorul însă, cînd vorbește despre aceeași problemă, va alege exemplul cel mai izbitor și mai cunoscut tuturor ascultătorilor lui — bunăoară, moartea de inaniție a familiei unui șomer, creșterea mizeriei etc. — și, folosind acest fapt cunoscut de toată lumea, își va concentra toate eforturile pentru a transmite „masei“ o singură idee, și anume: cît de absurdă este contradicția dintre creșterea bogăției și creșterea mizeriei, va căuta să trezească nemulțumirea și revolta masei împotriva acestei nedreptăți flagrante, lăsînd pe seama propagandistului explicarea completă a acestei contradicții. De aceea propagandistul acționează mai ales prin intermediul cuvîntului *tipărit*, iar agitatorul prin *viu* grai. Propagandistului i se cer alte însușiri decît agitatorului. Pe Kautsky și pe

Lafargue, de pildă, îi considerăm propagandiști, iar pe Bebel și Guesde agitatori. A admite însă că există un al treilea domeniu sau o a treia funcție a activității practice, încadrînd în această funcție „chemarea maselor la anumite acțiuni concrete“, este cea mai mare absurditate, fiindcă „chemarea“, ca act singular, ori întregeste în chip firesc și necesar și tratatul teoretic, și broșura de propagandă, și cuvîntarea agitatorică, ori reprezintă o funcție pur executivă. Într-adevăr, să luăm, de pildă, lupta actuală a social-democrațiilor germani împotriva taxelor vamale pe cereale. Teoreticienii scriu studii asupra politicii vamale și „cheamă“, să zicem, la luptă pentru tratate comerciale și pentru libertatea comerțului; propagandistul face același lucru în revistă, iar agitatorul în cuvîntări publice. „Acțiunile concrete“ ale masei constau în acest moment în semnarea de petiții adresate Reichstagului, prin care se cere să nu fie mărite taxele vamale pe cereale. Chemarea la aceste acțiuni pornește indirect de la teoreticieni, propagandiști și agitatori, iar direct de la muncitorii care adună semnături în fabrici și prin case. După „terminologia martînovistă“ ar reieși — nu-i așa? — că Kautsky și Bebel sînt amîndoi propagandiști, iar cei care adună semnături sînt agitatori.

Exemplul germanilor m-a făcut să mă gîndesc la cuvîntul german Verballhornung, adică, textual, balhornizare. Johann Ballhorn a fost un editor din Leipzig care a trăit în secolul al XVI-lea. El a scos un abecedar care, așa cum se obișnuiește, conținea și un desen înfățișînd un cocoș. Numai că imaginea acestui cocoș nu era cea obișnuită, cu pîteni la picioare, ci cocoșul era înfățișat fără pîteni, dar cu două ouă alături de el. Pe coperta abecedarului era adăugat: „*ediție îmbunătățită* de Johann Ballhorn“. De atunci germanii numesc Verballhornung o astfel de „îmbunătățire“, care în realitate este o înrăutățire. Și fără să vrei îți amintești de Ballhorn cînd vezi cum îl „aprofundează“ Martînovii pe Plehanov . . .

Pentru ce „a născocit“ Lomonosov al nostru acest talmeș-balmeș? Pentru a ilustra că „Iskra“ „dă atenție numai unei laturi a problemei, cum a făcut și Plehanov încă în urmă cu cincisprezece ani“ (39). „În «Iskra», cel puțin în momentul de față, sarcinile propagandei împing sarcinile agitației

pe planul al doilea“ (52). Dacă traducem această ultimă frază din limba lui Martînov în limba pe care o vorbește toată lumea (căci omenirea n-a avut încă timp să-și însușească terminologia nou descoperită), ajungem la următoarele: în „Iskra“ sarcinile propagandei politice și ale agitației politice împing pe planul al doilea sarcina „de a prezenta guvernului revendicări concrete de măsuri legislative și administrative“ „care să promită anumite rezultate palpabile“ (sau revendicări de reforme sociale, dacă ne este permis să mai folosim o dată, o singură dată, vechea terminologie a vechii omeniri, care încă n-a ajuns la nivelul lui Martînov). Propunem cititorului să compare cu această teză următoarea tiradă:

„Izbitor în aceste programe“ (programele social-democraților revoluționari) „este și faptul că ele pun mereu pe primul plan avantajele activității muncitorilor în parlament (care nu există la noi), ignorînd cu desăvîrșire (din cauza nihilismului lor revoluționar) însemnătatea participării muncitorilor la adunările fabricanților pentru reglementarea muncii în fabrici, adunări care există la noi. . . sau fie și a participării muncitorilor la administrația comunală. . .“

Autorul acestei tirade exprimă ceva mai de-a dreptul, mai limpede și mai deschis decît Martînov aceeași idee la care Lomonosov-Martînov a ajuns cu propria sa minte. Acest autor este R.M., care a scris această tiradă în „Suplimentul special al ziarului «Rabociaia Misl»“ (pag. 15).

•) DEMASCĂRILE POLITICE ȘI „CULTIVAREA COMBATIVITĂȚII REVOLUȚIONARE“

Lansînd împotriva „Iskrei“ „teoria“ sa a „creșterii combativității masei muncitorești“, Martînov și-a dovedit de fapt tendința de a *minimaliza* această combativitate, deoarece el a declarat că mijlocul preferabil, deosebit de important și „cel mai larg utilizabil“ pentru trezirea acestei combativități și tărîmul desfășurării ei este aceeași luptă economică în fața căreia se prosternau și toți „economistii“. Această eroare tocmai de aceea este caracteristică pentru că nu este proprie numai lui Martînov. În realitate, „creșterea combativității masei muncitorești“ poate fi dobîndită *numai* dacă *nu ne vom limita* la „agitația politică pe

tărîm economic". Iar una din condițiile esențiale pentru extinderea necesară a agitației politice este organizarea demascărilor politice *multilaterale*. Altfel decît pe baza acestor demascări *nu poate fi cultivată conștiința politică și combativitatea revoluționară a maselor*. De aceea această activitate constituie una din funcțiile cele mai importante ale întregii social-democrații internaționale, deoarece nici libertatea politică nu elimină cîtuși de puțin necesitatea activității de demascare, ci îi schimbă doar întrucîtva sfera. De pildă, partidul german își consolidează îndeosebi pozițiile și își extinde influența datorită tocmai energiei neobosite a campaniei lui de demascare politică. Conștiința clasei muncitoare nu poate fi o conștiință cu adevărat politică dacă muncitorii nu sînt deprinși să reacționeze la absolut *toate* cazurile de samavolnicie și asuprire, de violență și abuz, *oricare ar fi clasele care ar avea de suferit de pe urma acestor cazuri*, și totodată să reacționeze tocmai din punctul de vedere social-democrat, și nu din vreun alt punct de vedere. Conștiința maselor muncitorești nu poate fi o conștiință cu adevărat de clasă dacă muncitorii nu vor învăța, pe baza faptelor și evenimentelor politice concrete, și anume a celor la ordinea zilei (de actualitate), să observe pe *fiecare* din celelalte clase sociale în *toate* manifestările vieții lor intelectuale, morale și politice, dacă nu vor învăța să aplice în practică analiza materialistă și aprecierea materialistă a *tuturor* laturilor activității și vieții *tuturor* claselor, păturilor și grupurilor populației. Cine îndreaptă atenția, spiritul de observație și conștiința clasei muncitoare exclusiv sau fie chiar în primul rînd asupra ei însăși, acela nu este social-democrat, deoarece conștiința de sine a clasei muncitoare este indisolubil legată de deplina claritate nu numai a ideilor teoretice. . . sau poate mai bine ar fi să spunem: nu atît a ideilor teoretice despre relațiile dintre *toate* clasele societății actuale, cît a ideilor dobîndite în această direcție din experiența vieții politice. Iată de ce teoria „economicștilor” noștri, potrivit căreia lupta economică ar fi mijlocul cel mai larg utilizabil pentru atragerea maselor în mișcarea politică, este atît de profund dăunătoare și atît de profund reacționară prin semnificația ei practică. Pentru a deveni social-democrat, muncitorul trebuie să-și

reprezintă clar natura economică și fizionomia social-politică ale moșierului și ale popii, ale demnitarului și ale țăranului, ale studentului și ale vagabondului, să le cunoască părțile tari și pe cele slabe, să știe să se orienteze în frazeologia curentă și în feluritele sofisme sub care fiecare clasă și fiecare pătură își *ascunde* năzuințele ei egoiste și adevărata ei „fire“, să știe să-și dea seama ce instituții și ce legi oglindesc și cum anume oglindesc cutare sau cutare interese. Și nu există nici o carte prin care poate fi dobândită această „reprezentare limpede“. Ea poate fi dată numai de tablourile vii și de demascarea promptă a celor ce se petrec în momentul respectiv în jurul nostru, a lucrurilor despre care toți laolaltă și fiecare în felul lui vorbesc în gura mare sau numai în șoaptă, care își găsesc expresia în cutare sau cutare evenimente, cifre, sentințe judecătorești etc. etc. Această demascare politică multilaterală este condiția necesară și *esențială* a cultivării combativității revoluționare a maselor.

De ce muncitorul rus dă încă în prea mică măsură dovadă de combativitate revoluționară în legătură cu comportarea sălbatică a poliției față de popor, cu persecutarea sectanților, cu maltratarea țăranilor, cu infamiile cenzurii, cu schingiuirea soldaților, cu înăbușirea celor mai inofensive aspirații culturale etc.? Nu cumva din cauză că „lupta economică“ nu-l face „să se lovească“ de aceste lucruri, pentru că ele nu-i prea „promit“ „rezultate palpabile“, „pozitive“? Nu, această părere nu reprezintă, repetăm, nimic altceva decât o încercare de a arunca vina ta asupra altuia, de a atribui propriul tău filistinism (și bernsteinism) masei muncitorești. Trebuie să ne învinuim pe noi, propria noastră rămânere în urmă față de mișcarea maselor, să ne învinuim că n-am fost încă în stare să organizăm demascări destul de ample, de pregnante și de prompte ale tuturor acestor infamii. Dacă vom face acest lucru (pe care putem și trebuie să-l facem), atunci și cel mai înapoiat muncitor va înțelege *sau va simți* că studentul și sectantul, țăranul și scriitorul sînt batjocoriți și maltratați de aceleași forțe ale întunericului care-l asupresc și pe el și-l strivesc în viață pas cu pas. Și cînd va simți aceasta, el va fi cuprins de dorința, de o dorință irezistibilă, de a reacționa, și va

fi în stare astăzi să huiduiască pe cenzori, mâine să demonstreze în fața locuinței guvernatorului care a înăbușit o răscoală țărănească, poimîine să dea o lecție jandarmilor în sutană care își iau rolul de sfîntă inchiziție etc. Am făcut încă foarte puțin, aproape nimic n-am făcut pentru a arunca în rîndurile maselor muncitorești demascări prompte și multilaterale. Mulți dintre noi nici nu sînt încă conștienți de această datorie a lor; ei se tîrăsc spontan în coada „luptei mărunte de zi cu zi“, dusă în cadrul îngust al vieții de fabrică. Și în această situație a spune că „«Iskra» are tendința de a diminua importanța mersului progresiv al luptei mărunte de zi cu zi în comparație cu importanța propagării unor idei strălucite și desăvîrșite“ (Martînov, pag. 61) înseamnă a trage partidul înapoi, înseamnă a apăra și a proslăvi lipsa noastră de pregătire și rămînerea noastră în urmă.

Cît privește chemarea maselor la acțiune, ea va veni de la sine de îndată ce va începe să se desfășoare o agitație politică energetică și vor avea loc demascări vii și pregnante. A prinde pe cineva asupra faptului și a-l înfieră pe loc în fața tuturor și pretutindeni, acest lucru are mai mult efect decît orice „chemare“, iar acest efect este adeseori atît de puternic, încît este cu neputință să stabilești apoi cine de fapt „a chemat“ mulțimea și cine a propus cutare sau cutare plan de demonstrație etc. Să chemi — nu în sensul general, ci în sensul concret al cuvîntului —, acest lucru se poate face numai la locul acțiunii; să cheme poate numai cine este gata să pornească el însuși imediat la acțiune. Iar datoria noastră, a publiciștilor social-democrați, este să adîncim, să lărgim și să intensificăm demascările politice și agitația politică.

Și fiindcă veni vorba despre „chemări“. *Singurul organ care înainte de evenimentele din primăvară a chemat pe muncitori să intervină activ într-o problemă ce nu promitea muncitorilor nici un rezultat palpabil, cum era încorporarea forțată a studenților, a fost „Iskra“.* Îndată după publicarea ordonanței din 11 ianuarie cu privire la „încorporarea a 183 de studenți“, „Iskra“ a publicat un articol în această chestiune (nr. 2, februarie), și înainte de a fi început vreo demonstrație, a chemat de-a dreptul pe „muncitor să vină în ajutorul studentului“, a chemat „poporul“ să dea

o ripostă fățișă insolentei provocări a guvernului *. Întrebăm pe oricine: cum se explică faptul interesant că Martînov, care vorbește atît de mult de „chemări“, care consideră chiar „chemările“ drept un gen deosebit de activitate, nu a pomenit nici un cuvînt despre *această* chemare? Și, așa stînd lucrurile, faptul că Martînov acuză „Iskra“ de *unilateralitate* pentru că nu „cheamă“ în suficientă măsură la luptă pentru revendicări „care promet rezultate palpabile“ nu este oare o dovadă de filistinism?

„Economîștii“ noștri, inclusiv „Rabocee Delo“, au avut succes datorită faptului că s-au adaptat muncitorilor înapoiți. Dar muncitorul social-democrat, muncitorul revoluționar (și numărul acestor muncitori crește într-una) va respinge cu indignare toate aceste raționamente cu privire la lupta pentru revendicări care „promit rezultate palpabile“ etc., deoarece va înțelege că toate acestea sînt simple variante ale vechiului cîntec al sporului de o copeică la rublă. Acest muncitor va spune sfătuitoților săi de la „Raboceaia Misl“ și „Rabocee Delo“: degeaba vă agitați, domnilor, amestecîndu-vă cu atîta zel în treburi cu care sîntem în stare s-o scoatem și singuri la capăt, și, în același timp, vă sustrageți de la îndeplinirea adevăratelor voastre îndatoriri. Nu e nicidecum inteligent din partea voastră să spuneți că sarcina social-democraților este de a imprima luptei economice înșăși un caracter politic; asta e numai un început și nu în aceasta constă principala sarcină a social-democraților, căci în lumea întregă, inclusiv în Rusia, *poliția înșăși începe deseori să imprime* luptei economice un caracter politic, muncitorii învață singuri să înțeleagă de partea cui se situează guvernul **. Căci doar „lupta e cono-

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 382—387. — *Nota red.*

** Cerința „de a imprima luptei economice înșăși un caracter politic“ exprimă în modul cel mai pregnant *ploconirea în fața spontaneității* în domeniul activității politice. De cele mai multe ori lupta economică ia un caracter politic *in mod spontan*, adică fără intervenția „bacilului revoluționar — intelectualitatea“, fără intervenția social-democraților conștienți. Așa, de pildă, lupta economică a muncitorilor din Anglia a căpătat un caracter politic fără nici o participare a socialiștilor. Sarcina social-democraților nu se limitează însă la o agitație politică pe tărîm economic; sarcina lor este de a *transforma* această politică trade-unionistă într-o luptă politică social-democrată, de a folosi licăririle de conștiință politică pe care lupta economică le trezește în muncitori, pentru a-i ridica pe aceștia la nivelul conștiinței politice *social-democrate*. Iar Martînovii, în loc de a ridica și de a îmboldi conștiința politică deșteptată spontan, se

mică a muncitorilor împotriva patronilor și guvernului“, de care faceți atîta caz de parcă ați fi descoperit America, este dusă în masă de muncitorii din colțurile cele mai îndepărtate ale Rusiei, care au auzit de greve, dar n-au auzit aproape nimic de socialism. Căci doar acea „combativitate“ a noastră, a muncitorilor, pe care voi cu toții vreți s-o sprijiniți formulînd revendicări concrete care promet rezultate palpabile, noi o avem, iar în munca noastră mărunță, sindicală, de zi cu zi, formulăm noi înșine aceste revendicări concrete, de multe ori fără nici un fel de ajutor din partea intelectualilor. Dar noi nu ne mulțumim cu o asemenea combativitate. Nu sîntem niște copii care pot fi hrăniți cu terciul unei politici exclusiv „economice“. Noi vrem să știm tot ceea ce știu și ceilalți, vrem să cunoaștem în amănunțime toate aspectele vieții politice și să luăm parte *activă* la absolut toate evenimentele politice. Pentru aceasta se cere ca intelectualii să ne repete mai puțin ceea ce știm și singuri * și să ne dea mai mult din ceea ce încă nu știm, din ceea ce noi singuri n-am putea dobîndi nicio dată pe baza experienței cîștigate de noi în activitatea din fabrici și a celei „economice“, și anume: cunoștințe politice.

prostornează în fața spontaneității, susținînd și repetînd într-una, pînă ți se face silă, că lupta economică îi face pe muncitori „să se lovească“ de problema lipsei lor de drepturi politice. Ceea ce e mai prost, domnilor, e că această deșteptare spontană a conștiinței politice trade-unioniste nu vă face pe voi „să vă lășiți“ de problema sarcinilor voastre social-democrate!

* Pentru a dovedi că toate aceste cuvinte adresate de muncitori „economistilor“ n-au fost scornite de noi, ne vom referi la doi martori care, fără îndoială, cunosc în mod direct mișcarea muncitorească și nu înclină cituși de puțin să ne țină parte nouă, „dogmaticilor“, deoarece unul dintre ei este un „economist“ (care consideră pînă și „Rabocce Delo“ un organ politic), iar celălalt un terorist. Primul martor este autorul unui articol, remarcabil prin veracitatea și vioiciunea lui, intitulat: „Mișcarea muncitorească din Petersburg și sarcinile practice ale social-democrației“, publicat în „Rabocce Delo“ nr. 6. El împarte pe muncitori în 1) revoluționari conștienți, 2) o pătură intermediară și 3) restul masei. Pătura intermediară, spune el, „se interesează adeseori în mai mare măsură de problemele vieții politice decît de interesele sale economice imediate, a căror legătură cu condițiile sociale generale a înțeles-o de mult“. . . „Raboccea Miel“ este „aspru criticată“: „mereu aceleași lucruri de mult cunoscute, de mult citite“, „nici la cronică politică nu găsești nimic“ (pag. 30 și 31). Dar chiar și în cea de-a treia pătură: „masa muncitorilor mai receptivi, mai tineri și mai puțin pervertiți de circumștațe și de biserică și care n-au aproape nicio dată posibilitatea să-și procure o carte cu conținut politic discută alandala despre fenomenele vieții politice, reflectînd, pe baza unor informații fragmentare, asupra tulburărilor studențești“ etc. Iar teroristul scrie: „... Ei citează o dată, de două ori cele scrise în legătură cu diverse fapte mărunte din viața de fabrică din diferite alte orașe, iar apoi nu se mai uită la ele. . . E plictisitor. . . Să nu vorbești despre state într-un ziuar muncitoresc. . . Încamnă să-l consideri pe muncitor un copilaș. . . Muncitorul nu-i un copilaș“ („Svoboda“ **, publicația grupului revoluționar-socialist, pag. 69 și 70).

Aceste cunoștințe, voi, intelectualii, le puteți dobîndi și sînteți *datori* să ni le împărtășiți într-o măsură de o sută și de o mie de ori mai mare decît ați făcut-o pînă acum, și să ni le împărtășiți nu numai sub formă de raționamente, broșuri și articole (care adeseori sînt — iertați-mi sinceritatea! — cam plicticoase), ci neapărat sub forma unei *demascări* vii a tot ceea ce întreprind astăzi guvernul și clasele diriguitoare de la noi în toate domeniile vieții. Îndepliniți-vă cu mai mult zel această datorie și *vorbiți mai puțin de „creșterea combativității masei muncitorești“*. Noi sîntem cu mult mai combativi decît credeți voi și știm să susținem prin lupta de stradă deschisă chiar și revendicări care nu promet nici un fel de „rezultate palpabile“! Și, apoi, nu voi aveți căderea de a face „să crească“ combativitatea noastră, fiindcă *vouă înșivă tocmai combativitatea vă lipsește*. Ploconiți-vă mai puțin, domnilor, în fața spontaneității și ocupați-vă mai mult de creșterea propriei *voastre* combativități!

d) CE ARE COMUN ECONOMISMUL CU TERORISMUL?

Mai sus, în notă, am pus față în față un economist și un terorist nesocial-democrat, care din întîmplare s-au dovedit a fi solidari între ei. Dar, în general vorbind, între unii și ceilalți există nu o legătură întîmplătoare, ci o legătură lăuntrică necesară, despre care va trebui să vorbim mai jos, și anume va trebui să ne referim la ea în legătură cu problema cultivării combativității revoluționare. Teroriștii de astăzi și „economisții“ au o rădăcină comună: *ploconirea în fața spontaneității*, despre care am vorbit în capitolul precedent ca despre un fenomen general și pe care o examinăm acum din punctul de vedere al înrîuririi ce o are în domeniul activității politice și al luptei politice. La prima vedere, afirmația noastră ar putea să pară un paradox: atît de mare pare să fie deosebirea dintre cei care subliniază „lupta mărunță de zi cu zi“ și cei care cheamă la o luptă individuală plină de abnegație. Dar acesta nu este un paradox. „Economisții“ și teroriștii se ploconesc în fața celor doi poli ai aceluiași curent al spontaneității: „economisții“ se ploconesc în fața spontaneității „mișcării

pur muncitorești“, teroriștii în fața spontaneității înflăcărării indignării a intelectualilor care nu știu sau nu au posibilitatea să lege activitatea revoluționară într-un singur tot cu mișcarea muncitorească. Celui care și-a pierdut credința sau nu a crezut niciodată în această posibilitate îi este într-adevăr greu să găsească altă ieșire sentimentului său de indignare și energiei sale revoluționare decît teroarea. Așadar, ploconirea în fața spontaneității în ambele direcții arătate mai sus nu este altceva decît *inceputul înfăptuirii* faimosului program al „Credo“-ului: muncitorii duc „lupta lor economică împotriva patronilor și guvernului“ (să ne ierte autorul „Credo“-ului că exprimăm ideea lui cu cuvintele lui Martînov ! Socotim că sîntem în drept s-o facem, deoarece și în „Credo“ se spune că, în lupta lor economică, „muncitorii se lovesc de regimul politic“), iar intelectualii duc cu propriile lor forțe lupta politică, firește, cu ajutorul terorii ! Aceasta-i o *concluzie* absolut logică și inevitabilă, asupra căreia nu se poate să nu insistăm, *chiar dacă cei care încep să înfăptuiască acest program nu și-ar da nici ei seama* de inevitabilitatea ei. Activitatea politică își are logica ei, care nu depinde de conștiința celor care, cu cele mai bune intenții, fie că îndeamnă la teroare, fie că cer să se dea luptei economice însăși un caracter politic. Iadul e pavat cu bune intenții, și în cazul de față bunele intenții nu te scapă încă de atracția spontană de a merge pe „linia minimei rezistențe“, pe linia programului *pur burghez* al „Credo“-ului. Și doar nu este întîmplător nici faptul că mulți liberali ruși — atît liberalii declarați cît și liberalii care poartă o mască marxistă — simpatizează din toată inima cu teroarea și se străduiesc să sprijine accentuarea tendințelor teroriste din momentul de față.

Cînd a luat naștere „Grupul revoluționar-socialist Svoboda“, care și-a pus ca sarcină tocmai sprijinirea la maximum a mișcării muncitorești, dar a inclus *în program* teroarea și a tins să se emancipeze, ca să zicem așa, de social-democrație, — acest fapt a constituit o confirmare în plus a remarcabilei perspicacități a lui P. B. Akselrod, care *literalmente a prevestit, încă la sfîrșitul anului 1897*, aceste rezultate ale oscilărilor social-democrate („Despre sarcinile actuale și despre tactică“) și a schițat renumitele sale „două pers-

pective“. Toate disputele și divergențele care au urmat între social-democrații ruși sînt deja cuprinse, așa cum e cuprinsă planta în sămință, în aceste două perspective*.

Din punctul de vedere arătat mai sus, devine limpede și faptul că „Rabocce Delo“, care n-a rezistat în fața spontaneității „economismului“, n-a rezistat nici în fața spontaneității terorismului. E foarte interesant să menționăm aici o argumentare specială la care recurge grupul „Svoboda“ în favoarea terorii. El „neagă cu desăvîrșire“ rolul terorii ca mijloc de înfricoșare („Renașterea revoluționarismului“, pag. 64); în schimb, pune pe primul plan „însemnătatea ei ca mijloc de excitare (de îmboldire)“. Acest lucru este caracteristic, în primul rînd, ca unul din stadiile de descompunere și de declin ale aceluși cerc de idei tradiționale (anterioare ideilor social-democrate) în virtutea cărora revoluționarii au proclamat principiul terorii. A recunoaște că acum guvernul nu poate fi „înfricoșat“ — și, prin urmare, nici dezorganizat — prin teroare înseamnă, în fond, a condamna în mod categoric teroarea ca sistem de luptă, ca sferă de activitate consfințită de program. În al doilea rînd, acest lucru este și mai caracteristic ca model de neînțelegere a sarcinilor noastre imediate pe tărîmul „cultivării combativității revoluționare a maselor“. „Svoboda“ propagă teroarea ca mijloc de „a îmboldi“ mișcarea muncitorească, ca mijloc de a-i da un „puternic impuls“. Cu greu îți poți imagina o argumentare care să se respingă singură în mod mai vădit! Se pune întrebarea: oare în viața din Rusia să fie atît de puține infamii, încît să fie nevoie să se mai născocască mijloace speciale pentru a-i „îmboldi“ pe oameni? Și, pe de altă parte, nu este oare evident că cel pe care nu-l

* Martinov „își inchipuie o altă dilemă, mai reală“ (?) („Social-democrația și clasa muncitoare“, 19): „Ori social-democrația își asumă conducerea directă a luptei economice a proletariatului și o transformă prin aceasta (l) într-o luptă revoluționară de clasă... Prin aceasta“, adică, evident, prin conducerea directă a luptei economice. Să ne arate Martinov unde s-a mai văzut ca *numai* prin conducerea luptei sindicale să se fi izbutit a transforma o mișcare trade-unionistă într-o mișcare revoluționară de clasă. Cum de nu înțelege el că pentru această „transformare“ trebuie să începem în mod activ „să conducem direct“ agitația politică *multilaterală*?... „Ori cealaltă perspectivă: social-democrația se dă în lături de la conducerea luptei economice a muncitorilor și prin aceasta... își taie aripile“... Potrivit părerii menționate mai sus a revistei „Rabocce Delo“, cea care „se dă în lături“ este „Iskra“. Noi am văzut însă că „Iskra“ face *mult mai mult* pentru conducerea luptei economice decît „Rabocce Delo“, fără a se mărgini însă la acest lucru și fără a-și îngusta, de dragul acestei conduceri, sarcinile politice.

revoltă și nu-l poate revolta nici măcar samavolnicia din Rusia va privi „scobindu-se în nas“ liniștit și la lupta dintre guvern și o mână de teroriști? Adevărul este că masele muncitorești sînt foarte revoltate de ticăloșiile vieții din Rusia, dar noi nu știm să strîngem, ca să zicem așa, și să concentrăm toate acele picături și pîriiașe ale revoltei populare pe care viața rusă le generează în măsură infinit mai mare decît ne închipuim și credem noi, or, ele trebuie adunate într-*un singur* torent uriaș. Că această sarcină este realizabilă, aceasta o dovedește fără putință de tăgadă creșterea uriașă a mișcării muncitorești și setea de literatură politică, pe care o vădesc muncitorii și despre care am vorbit mai sus. Iar îndemnul la teroare, ca și îndemnul de a da luptei economice însăși un caracter politic, reprezintă forme diferite de *sustragere* de la datoria cea mai imperioasă a revoluționarilor ruși: organizarea unei agitații politice multilaterale. „Svoboda“ vrea să înlocuiască agitația prin teroare, declarînd pe față că, „de îndată ce va începe o agitație intensă, energică în rîndurile maselor, teroarea își va fi îndeplinit rolul ei de mijloc de excitare (de îmboldire)“ („Renașterea revoluționarismului“, pag. 68). Aceasta arată tocmai că atît teroriștii cît și „economiiștii“ *subapreciază* combativitatea revoluționară a maselor, în ciuda faptului că evenimentele din primăvară * au constituit o mărturie vădită a acestei combativități, — unii pornind în căutarea unor „excitanți“ artificiali, ceilalți vorbind de „revendicări concrete“. Nici unii nici ceilalți nu dau destulă atenție creșterii *propriei lor combativități* în domeniul agitației politice și al organizării demascărilor politice. Și acest lucru nu poate fi înlocuit cu nimic altceva, nici acum, nici altă dată.

e) CLASA MUNCITORE, LUPTĂTOR DE AVANGARDĂ
PENTRU DEMOCRAȚIE

Am văzut că desfășurarea unei agitații politice foarte ample, prin urmare și organizarea unor demascări politice multilaterale, constituie o sarcină absolut necesară, sarcina *cea mai imperioasă* a activității, dacă această activitate este

* Este vorba de primăvara anului 1901, cînd au început mari demonstrații de stradă **. (Nota autorului la ediția din 1907. — Nota red.)

cu adevărat social-democrată. Dar noi am ajuns la această concluzie pornind *numai* de la nevoia cea mai arzătoare a clasei muncitoare de cunoștințe politice și de educație politică. Or, acesta ar fi un mod prea îngust de a pune problema, deoarece ar însemna ignorarea sarcinilor general-democratice ale oricărei social-democrații în general și ale social-democrației ruse contemporane în special. Pentru a explica cât mai concret această teză, vom încerca să tratăm problema sub aspectul cel mai „apropiat” pentru un „economist”, și anume, sub aspectul practic. „Toată lumea este de acord” că trebuie să dezvoltăm conștiința politică a clasei muncitoare. Se pune întrebarea: *cum* să facem acest lucru și ce se cere pentru aceasta? Lupta economică face pe muncitori „să se lovească” numai de problemele privitoare la atitudinea guvernului față de clasa muncitoare și, de aceea, *oricît ne-am strădui* să îndeplinim sarcina „de a imprima un caracter politic luptei economice însăși”, *nicio dată nu vom putea* să ridicăm conștiința politică a muncitorilor (pînă la nivelul conștiinței politice social-democrate) în cadrul acestei sarcini, deoarece *acest cadru însuși este îngust*. Formula lui Martînov e interesantă pentru noi nu pentru că este o ilustrare a talentului lui Martînov de a încurca lucrurile, ci pentru că exprimă plastic greșeala fundamentală a tuturor „economistilor”, și anume convingerea că am putea dezvolta conștiința politică de clasă a muncitorilor, ca să zicem așa, *dinăuntru* luptei lor economice, adică pornind numai (sau mai ales) de la această luptă, bazîndu-ne numai (sau mai ales) pe această luptă. Această concepție este fundamental greșită; și tocmai din pricină că „economistii”, supărîndu-se pe noi pentru polemica pe care o ducem împotriva lor, nu vor să chibzuiască cum se cuvine asupra originii divergențelor noastre, ajungem la situația că literalmente nu ne mai înțelegem unii pe alții, că vorbim limbi diferite.

Conștiința politică de clasă nu poate fi adusă muncitorului *decît din afară*, adică din afara luptei economice, din afara sferei relațiilor dintre muncitori și patroni. Singurul domeniu din care se pot sorbi cunoștințe politice este domeniul relațiilor *tuturor* claselor și păturilor cu statul și guvernul, domeniul relațiilor dintre *toate* clasele.

De aceea la întrebarea: ce-i de făcut pentru a transmite muncitorilor cunoștințe politice? nu se poate da numai răspunsul cu care, în majoritatea cazurilor, se mulțumesc practicienii — ca să nu mai vorbim de practicienii care înclină spre „economism“, și anume răspunsul că „trebuie să mergem la muncitori“. Pentru a transmite *muncitorilor* cunoștințe politice, social-democrații trebuie să meargă în toate clasele populației, trebuie să trimită în toate părțile detașamente ale armatei lor.

Alegem intenționat o formulare atît de colțuroasă, ne exprimăm intenționat într-un mod simplist și tăios, nu din dorința de a ne exprima în paradexe, ci pentru a-i face pe „economisți“ „să se lovească“ de sarcinile pe care ei le desconsideră într-un mod inadmisibil, pentru a-i face „să se lovească“ de deosebirea dintre politica trade-unionistă și cea social-democrată, deosebire pe care ei nu vor s-o înțeleagă. De aceea rugăm pe cititor să-și păstreze calmul și să ne asculte cu atenție pînă la capăt.

Să luăm tipul cel mai răspîndit în ultimii ani de cerc social-democrat și să examinăm activitatea lui. El are „legături cu muncitorii“ și se mulțumește cu aceasta, publicînd manifeste în care înfierează abuzurile din fabrici, părtinirea capitaliștilor de către guvern și samavolnicia poliției. La adunările la care participă muncitorii discuția de obicei nu depășește sau aproape nu depășește cadrul aceluiași teme; referatele și conferințele tratînd despre istoria mișcării revoluționare, despre problemele de politică internă și externă ale guvernului nostru, despre problemele evoluției economice a Rusiei și a Europei, ale situației diferitelor clase în societatea de astăzi etc. sînt o mare raritate. La stabilirea sistematică de legături cu celelalte clase sociale și la extinderea acestor legături nu se gîndește nimeni. În fond, în majoritatea cazurilor, membrilor unui astfel de cerc le apare ca ideal de militant un om care seamănă mai curînd cu un secretar de trade-union decît cu un socialist — conducător politic. Căci orice secretar de trade-union englez, de pildă, ajută întotdeauna pe muncitori să ducă lupta economică, organizează demascări ale rînduicilor din fabrici, arată caracterul nedrept al legilor și măsurilor care restrîng libertatea de grevă, libertatea de

organizare a pichetelor de grevă (pentru a preveni pe toți că la fabrica respectivă are loc o grevă), arată că arbitrii, care aparțin claselor burgheze ale poporului, sînt părținitori etc. etc. Într-un cuvînt, orice secretar de trade-union organizează și ajută la organizarea „luptei economice împotriva patronilor și guvernului“. Și n-am putea insista îndeajuns asupra faptului că *asta nu este încă* social-democratism, că idealul de social-democrat nu trebuie să fie un secretar de trade-union, ci *un tribun al poporului*, care să știe să reacționeze la toate manifestările de samavolnicie și de asuprire, oriunde s-ar produce, oricare ar fi pătura sau clasa care ar avea de suferit de pe urma lor, care să știe să sintetizeze toate aceste manifestări, înfățișînd un singur tablou al samavolniciei polițienești și al exploatării capitaliste, care să știe să se folosească de orice fapt mărunț pentru a-și expune *în fața tuturor* convingerile socialiste și revendicările democratice, pentru a arăta absolut *tuturor* însemnătatea istorică mondială a luptei de eliberare a proletariatului. Faceți, de pildă, o comparație între un militant cum este Robert Knight (cunoscutul secretar și conducător al uniunii cazangiilor, unul dintre cele mai puternice trade-unionuri engleze) și W. Liebknecht și încercați să aplicați în acest caz contrapunerile în care își încadrează Martînov divergențele lui cu „Iskra“. Veți vedea — încep să răsfoiesc articolul lui Martînov — că Robert Knight în mult mai mare măsură „chema masele la anumite acțiuni concrete“ (39), pe cînd Wilhelm Liebknecht se îndeletnicea mai mult „cu explicarea de pe poziții revoluționare a întregii orînduiri actuale sau a unora dintre manifestările ei“ (38—39); că Knight „formula revendicările imediate ale proletariatului și arăta mijloacele pentru înfăptuirea lor“ (41), pe cînd Liebknecht, deși făcea și acest lucru, nu se dădea totuși în lături „de a conduce în același timp activitatea energetică a diferitelor pături opoziționiste“ și „să le dicteze un program de acțiune pozitiv“* (41); că R. Knight a căutat „să imprime, pe cît posibil, luptei economice însăși un caracter politic“ (42) și se pricepea de minune „să prezinte

* De pildă, în timpul războiului franco-german, Liebknecht a dictat programul de acțiune *Întregii democrații* — și în și mai mare măsură au făcut-o Marx și Engels în 1848.

guvernului revendicări concrete, care promet anumite rezultate palpabile“ (43), pe cînd Liebknecht se îndeletnicea mult mai mult cu „demascări“ „unilaterale“ (40); că Knight dădea mai multă importanță „mersului progresiv al luptei mărunte de zi cu zi“ (61), pe cînd Liebknecht dădea mai multă importanță „propagării ideilor strălucite și desăvîrșite“ (61); că Liebknecht a făcut din ziarul condus de el tocmai un „organ de opoziție revoluționară care demască rînduielile de la noi, și în special rînduielile politice, întrucît ele se ciocnesc cu interesele celor mai felurite pături ale populației“ (63), în timp ce Knight „lucra pentru cauza muncitorilor, în strînsă legătură organică cu lupta proletară“ (63) — dacă „strînsa legătură organică“ e înțeleasă în sensul ploconirii în fața spontaneității pe care am analizat-o mai sus pe baza exemplului lui Kricevski și Martînov — și „își îngusta sfera sa de exercitare a influenței“, fiind, firește, convins, ca și Martînov, că „prin aceasta face ca influența însăși să fie mai complexă“ (63). Într-un cuvînt, veți vedea că, de facto, Martînov coboară social-democrația la nivelul trade-unionismului, deși el face acest lucru, firește, nu pentru că n-ar dori binele social-democrației, ci pur și simplu pentru că s-a cam pripit să-l aprofundeze pe Plehanov, în loc să-și dea osteneală să-l înțeleagă.

Dar să ne întoarcem la expunerea noastră. Am spus că un social-democrat, dacă este nu numai în vorbe pentru dezvoltarea sub toate aspectele a conștiinței politice a proletariatului, trebuie „să meargă în toate clasele populației“. Se pune întrebarea: cum să facem acest lucru? avem destule forțe pentru aceasta? există teren pentru o astfel de muncă în toate celelalte clase? nu va însemna aceasta o abatere sau nu va duce la o abatere de la punctul de vedere de clasă? Să ne oprim asupra acestor probleme.

Trebuie „să mergem în toate clasele populației“ și ca teoreticieni, și ca propagandiști, și ca agitatori, și ca organizatori. Că social-democrații trebuie să-și îndrepte activitatea teoretică spre studierea tuturor particularităților situației sociale și politice a diferitelor clase, — despre aceasta nu se îndoiește nimeni. Dar în această, privință se face foarte puțin, mult prea puțin în comparație cu munca îndreptată spre studierea particularităților vieții din fabrici.

În comitete și în cercuri veți întâlni oameni care fac chiar studii speciale aprofundate în legătură cu o anumită ramură a industriei de prelucrare a fierului, dar nu veți găsi aproape nici un caz în care membrii organizațiilor (nevoți, cum se întâmplă adesea, să părăsească, dintr-un motiv sau altul, activitatea practică) să se ocupe în mod special cu strângerea materialului în legătură cu vreo problemă de actualitate din viața noastră socială și politică, problemă care ar putea constitui un prilej pentru activitate social-democrată în celelalte părți ale populației. Vorbind despre slaba pregătire a majorității conducătorilor de astăzi ai mișcării muncitorești, nu se poate să nu pomenim și de o pregătire în această privință, deoarece și ea este legată de înțelegerea „economistă” a „strânsei legături organice cu lupta proletară”. Dar principalul este, bineînțeles, *propaganda și agitația* în rîndurile tuturor păturilor poporului. Pentru social-democratul din Europa occidentală, această sarcină este înlesnită de adunările și întrunirile populare, la care poate veni *oricine* dorește, este înlesnită de parlament, unde el are posibilitatea să vorbească în fața deputaților *tuturor* claselor. La noi nu există nici parlament, nici libertate de întrunire, totuși noi găsim posibilitatea să organizăm adunări cu muncitorii care vor să asculte pe *un social-democrat*. Trebuie să găsim și posibilitatea de a organiza adunări cu reprezentanții tuturor claselor populației care vor să asculte pe *un democrat*. Căci nu este social-democrat acela care în practică uită că „comuniștii sprijină orice mișcare revoluționară”⁶¹, că sîntem deci datori să expunem și să subliniem *în fața întregului popor sarcinile general-democratice*, fără să ascundem nici o singură clipă convingerile noastre socialiste. Nu este social-democrat acela care în practică își uită datoria de a fi *în fruntea tuturor* în ceea ce privește formularea, accentuarea și rezolvarea *oricărei* probleme general-democratice.

„Cu acest lucru toată lumea este de acord!” — ne va întrerupe cititorul nerăbdător —, iar în noile instrucțiuni pentru redacția revistei „Rabocce Delo”, adoptate de ultimul congres al uniunii, se spune limpede: „Drept prilej pentru propaganda și agitația politică trebuie să servească toate fenomenele și evenimentele din viața socială și politică care privesc proletariatul fie direct, ca clasă aparte, fie ca

avangardă a tuturor forțelor revoluționare în lupta pentru libertate („Două congrese“, pag. 17, subliniat de noi). Da, acestea sînt cuvinte foarte frumoase și foarte juste, și noi am fi pe deplin mulțumiți dacă „Rabocce Delo“ *le-ar înțelege, dacă pe lângă aceste cuvinte n-ar spune și altele care se bat cap în cap cu ele*. Căci nu e destul să ne numim „avangardă“, detașamentul cel mai înaintat; trebuie să și acționăm în așa fel încît *toate* celelalte detașamente să vadă și să fie nevoite să recunoască că noi mergem în frunte. Și-l întrebăm pe cititor: oare reprezentanții celorlalte „detașamente“ sînt atît de proști încît să ne creadă pe cuvînt atunci cînd spunem că noi sîntem „avangarda“? Închipuiți-vă în mod concret următorul tablou. În „detașamentul“ radicalilor ruși culți sau al constituționaliștilor liberali vine un social-democrat și declară: noi sîntem avangarda; „în prezent avem în fața noastră sarcina de a imprima, pe cît posibil, luptei economice înșăși un caracter politic“. Orice radical sau constituționalist mai mult sau mai puțin inteligent (și printre radicalii și constituționaliștii ruși sînt mulți oameni inteligenți) se va mulțumi să zîmbească auzind aceste cuvinte și va spune (bineînțeles în sinea lui, pentru că, în cele mai multe cazuri, ei sînt diplomați cu experiență): „naivă mai este și «avangarda» aceasta! Nici măcar nu înțelege că este sarcina noastră, a reprezentanților celor mai avansați ai democrației burgheze, de a imprima luptei economice înșăși a muncitorilor un caracter politic. Căci și noi, ca și toți burghezii din Europa occidentală, vrem să-i antrenăm pe muncitori în politică, dar numai în politica trade-unionistă, și nu în politica social-democrată. Politica trade-unionistă a clasei muncitoare este tocmai *politica burgheză* a clasei muncitoare. Iar formularea pe care «avangarda» o dă sarcinii sale nu este altceva decît formularea politicii trade-unioniste! De aceea n-au decît să-și spună social-democrații cît poftesc. Doar nu sînt copil ca să fac caz de niște etichete! Numai să nu cadă sub influența acestor periculoși dogmatici ortodocși, să lase «libertatea criticii» în seama acelor care în mod inconștient împing social-democrația spre fîgașul trade-unionist!“

Dar zîmbetul imperceptibil al constituționalistului nostru se va transforma într-un rîs homeric cînd va afla că în perioada actuală, cînd în mișcarea noastră spontaneitatea domină

În mod aproape absolut, social-democrații care vorbesc de caracterul de avangardă al social-democrației nu se tem de nimic mai mult decât de „subaprecierea elementului spontan“, că se tem „să nu minimalizeze importanța mersului progresiv al luptei mărunte de zi cu zi în comparație cu propagarea ideilor strălucite și desăvârșite“ etc. etc. ! Un detașament „de avangardă“ care se teme ca nu cumva elementul conștient s-o ia înainte elementului spontan, care se teme să propună un „plan“ îndrăzneț, un plan care să silească și pe cei care au alte vederi să-l recunoască în mod unanim ! N-or fi confundînd ei cumva cuvîntul avangardă cu cuvîntul ariergardă ?

Într-adevăr, să aprofundăm următorul raționament al lui Martînov. El spune la pag. 40 că tactica de demascare pe care o urmează „Iskra“ ar fi unilaterală, că „oricît am semăna noi neîncrederea și ura împotriva guvernului, nu ne vom atinge țelul atîta timp cît nu vom reuși să dezvoltăm o energie socială îndeajuns de activă pentru doborîrea lui“. Aceasta, în paranteză fie zis, este tot grija, pe care o cunoaștem, de a spori combativitatea maselor, îmbinată cu tendința de a-ți diminua propria combativitate. Dar nu de asta este vorba acum. Martînov vorbește aici, prin urmare, de energia *revoluționară* („pentru doborîre“). Și la ce concluzie ajunge ? Întrucît în timpuri obișnuite diferitele pături sociale urmează inevitabil căi diferite, „este limpede că, avînd în vedere acest lucru, noi, social-democrații, nu putem să conducem în același timp activitatea susținută a diferitelor pături opoziționiste, nu putem să le dictăm un program de acțiune pozitiv, nu putem să le arătăm prin ce mijloace trebuie să lupte zi de zi pentru interesele lor . . . Păturile liberale se vor îngriji ele singure de lupta activă pentru interesele lor imediate, care le va face să se lovească direct de regimul nostru politic“ (41). Așadar, începînd prin a vorbi despre energia revoluționară, despre lupta activă pentru doborîrea absolutismului, Martînov alunecă imediat spre energia luptei profesionale, spre lupta activă pentru interesele imediate ! Se înțelege de la sine că noi nu putem să conducem lupta studenților, a liberalilor etc. pentru „interesele“ lor „imediate“ ; dar nu despre asta era vorba, onorabile „economist“ ! Era vorba de parti-

qiparea posibilă și necesară a diferitelor pături sociale la doborîrea absolutismului; or, *această* „activitate energetică a diferitelor pături opoziționiste“ nu numai că *putem*, dar trebuie neapărat s-o conducem, dacă voim să fim o „avangardă“. Pentru ca studenții noștri, liberalii noștri etc. „să se lovească de regimul nostru politic“, — de aceasta se vor îngriji nu numai ei singuri, de aceasta se vor îngriji în primul rînd și mai ales însăși poliția și funcționarii guvernului absolutist. Dar „noi“, dacă vrem să fim democrați de avangardă, trebuie să ne îngrijim *să-i facem* pe oamenii care, la drept vorbind, nu sînt nemulțumiți decît de starea de lucruri din universități sau din zemstve etc. să se pătrundă de ideea că întregul regim politic este defectuos. *Noi* trebuie să ne asumăm sarcina de a organiza o asemenea luptă politică multilaterală sub conducerea partidului *nostru*, încît toate păturile opoziționiste să poată sprijini și chiar să sprijine efectiv, în limita puterilor lor, această luptă și acest partid. *Noi* trebuie să formăm, din rîndurile practicienilor social-democrați, conducători politici care să știe să conducă această luptă multilaterală în toate manifestările ei, care la momentul oportun să știe „să dicteze un program pozitiv de acțiune“ și studenților în rîndurile cărora sînt frămîntări, și zemților nemulțumiți, și sectanților revoltați, și învățătorilor obijduiți etc. etc. De aceea *este cu desăvîrșire greșită* afirmația lui Martînov că „față de aceștia, noi nu putem juca *decît* rolul *negativ* de demascatori ai rînduielilor existente. . . . Noi nu putem *decît* să le spulberăm nădejdlile pe care și le pun în diferitele comisii guvernamentale“ (subliniat de noi). Din această afirmație se vede că Martînov *nu înțelege absolut nimic* din problema adevăratului rol al „avangărzii“ revoluționare. Și dacă cititorul va lua în considerație acest lucru, el va înțelege limpede *sensul adevărat* al următoarelor cuvinte de încheiere ale lui Martînov: „« Iskra » e un organ de opoziție revoluționară care demască rînduielile de la noi, și în special rînduielile politice, în măsura în care ele se ciocnesc cu interesele celor mai felurite pături ale populației. Noi însă lucrăm și vom lucra pentru cauza muncitorească în strînsă legătură organică cu lupta proletară. Îngustînd sfera influenței noastre, noi facem prin aceasta ca influența însăși să fie mai complexă“ (63). *Sensul*

adevărat al acestei concluzii e următorul: „Iskra“ vrea să ridice politica trade-unionistă a clasei muncitoare (la care, din neînțelegere, din lipsă de pregătire sau din convingere, se mărginesc la noi atît de des practicienii) la nivelul unei politici social-democrate. Iar „Rabocce Delo“ vrea să coboare politica social-democrată la nivelul politicii trade-unioniste. Și, după toate astea, mai încredințează pe cine vreți și pe cine nu vreți că „pozițiile noastre sînt absolut compatibile în cadrul cauzei comune“ (63). O, sancta simplicitas!*

Să mergem mai departe. Avem noi oare destule forțe pentru a desfășura propaganda și agitația noastră în toate clasele populației? De bună seamă că avem. „Economistii“ noștri sînt adesea înclinați să conteste acest lucru, scăpînd din vedere uriașul pas înainte pe care mișcarea noastră l-a făcut din 1894 (aproximativ) pînă în 1901. Ca adevărați „codiști“ ce sînt, ei trăiesc mai mult cu amintirea perioadei de mult apuse a începutului mișcării. Pe atunci aveam într-adevăr extrem de puține forțe, pe atunci era firească și legitimă hotărîrea de a ne consacra pe de-a-ntregul muncii în rîndurile muncitorilor și de a condamna cu asprime orice abatere de la această muncă, pe atunci întreaga noastră sarcină consta în a ne întări pozițiile noastre în rîndurile clasei muncitoare. Acum, în mișcare este atrasă o masă uriașă de forțe, acum vin la noi toți reprezentanții cei mai buni ai tinerii generații a claselor culte; pretutindeni în provincie se află oameni, nevoiți să stea acolo, care au participat sau care doresc să participe la mișcare, oameni care se simt atrași de social-democrație (pe cînd în 1894 social-democrații ruși puteau fi numărați pe degete). Unul dintre principalele neajunsuri politice și organizatorice ale mișcării noastre este că *nu știm* să folosim toate aceste forțe, să dăm fiecăruia o muncă potrivită (despre aceasta vom vorbi mai amănunțit în capitolul următor). În imensa lor majoritate, aceste forțe sînt lipsite de orice posibilitate „de a merge la muncitori“, așa că nici vorbă nu poate fi de primejdia de a abate forțele de la munca noastră principală. Iar pentru a pune la îndemîna muncitorilor cunoștințe politice autentice, vii și multilaterale, trebuie neapărat să

* — O, sfîntă simplicitate! — Nota trad.

avem „oameni de-ai noștri“, social-democrați, pretutindeni, în toate păturile sociale, în toate pozițiile care permit cunoașterea resorturilor lăuntrice ale mecanismului nostru de stat. Și de acești oameni avem nevoie nu numai din punct de vedere propagandistic și agitatoric, dar, încă în și mai mare măsură, din punct de vedere organizatoric.

Există oare teren pentru o activitate în cadrul tuturor claselor populației? Cine nu vede acest lucru, acela rămîne iarăși cu conștiința sa în urma avîntului spontan al maselor. Mișcarea muncitorească a trezit și continuă să trezească la unii nemulțumiri, la alții nădejdea într-un sprijin din partea opoziției, sau conștiința că absolutismul nu poate fi tolerat și că prăbușirea lui este inevitabilă. Nu am fi decît în vorbă „oameni politici“ și social-democrați (cum este foarte des cazul în realitate), dacă nu ne-am da seama că sarcina noastră este să folosim toate manifestările de nemulțumire de orice fel ar fi ele, să adunăm și să prelucrăm toate fărîmele fie și ale unui protest în fașă. Ca să nu mai vorbim că întreaga masă de milioane și milioane de țărani muncitori, meșteșugari, mici meseriași etc. ar asculta întotdeauna cu însetare propaganda unui social-democrat cît de cît priceput. Dar se poate oare găsi măcar o singură clasă a populației în care să nu existe grupuri, cercuri și oameni nemulțumiți de lipsa de drepturi și de samavolnicie, și de aceea accesibili propagandei unui social-democrat care dă glas celor mai arzătoare cerințe general-democratice? Iar aceluia care vrea să-și facă o idee concretă despre felul cum trebuie să desfășoare un social-democrat această agitație politică în rîndurile tuturor claselor și păturilor populației, îi vom indica *demascările politice*, în sensul larg al cuvîntului, ca mijloc principal (dar, bineînțeles, nu singurul) al acestei agitații.

„Trebuie — scriam eu în articolul „Cu ce să începem?“ („Iskra“ nr. 4, mai 1901), despre care vom vorbi amănunțit mai jos — să trezim în toate păturile cît de cît conștiințe ale poporului: pasiunea demascărilor *politice*. Nu trebuie să ne tulbure faptul că în momentul de față numărul celor ce fac demascări politice este atît de mic, că glasul lor este atît de slab și de timid. Cauza acestei situații nu este în nici un caz o resemnare generală în fața samavol-

niciei polițienești. Cauza este că oamenii care sînt în stare și sînt gata să demaște n-au o tribună de la care să poată vorbi — nu există un auditoriu care să asculte cu nesăț și să încurajeze pe vorbitori — și că ei nu văd nicăieri în popor acea forță în fața căreia ar avea rost să te plîngi de «atoputernicul» guvern rus . . . Acum sîntem în stare și sîntem datori să creăm o tribună pentru demascarea guvernului țarist în fața întregului popor; — o astfel de tribună trebuie să fie ziarul social-democrat” *.

Un asemenea auditoriu ideal pentru demascările politice este tocmai clasa muncitoare, care are nevoie, înainte de orice și mai mult decît de orice, de cunoștințe politice vii și multilaterale, care este cea mai capabilă să transforme aceste cunoștințe într-o luptă activă, chiar dacă această luptă nu i-ar promite nici un fel de „rezultate palpabile”. Iar ca tribună de demascare *în fața întregului popor* poate servi numai un ziar pe întreaga Rusie. „Fără un organ politic nu se poate concepe, în Europa de astăzi, o mișcare politică demnă de acest nume”, iar sub acest raport Rusia, fără îndoială, face și ea parte din Europa de astăzi. Presa a devenit la noi de mult o forță, altminteri guvernul n-ar cheltui zeci de mii de ruble pentru coruperea ei și pentru subvenționarea diverșilor Katkovi și Meșcerski. Și nu este pentru prima oară în Rusia absolutistă cînd presa ilegală rupe zăgazurile cenzurii și *silește* organele legale și conservatoare să vorbească deschis despre ea. Așa s-a întîmplat în deceniul al 8-lea, ba chiar și în deceniul al 6-lea al secolului trecut. Iar în prezent păturile poporului care sînt dornice să citească presa ilegală și să învețe din ea „cum trebuie să trăiască și să moară”, după cum s-a exprimat un muncitor, autor al unei scrisori publicate în „Iskra” (nr. 7)⁶², sînt cu mult mai largi și mai adînci. Demascările politice reprezintă o declarație de război făcută *guvernului*, tot așa cum demascările economice reprezintă o declarație de război făcută *fabricantului*. Și această declarație de război prezintă o importanță morală cu atît mai mare, cu cît mai amplă și mai intensă este această campanie de demascare,

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 10. — *Nota red.*

cu cît mai numeroasă și mai hotărîtă este *clasa* socială care *declară război pentru a porni acest război*. De aceea demascările politice, ca atare, constituie un puternic mijloc pentru a *descompune* rîndurile dușmanului, pentru a-i despărți de dușman pe aliații lui întimplători sau vremelnici, pentru a semăna vrajbă și neîncredere între cei care iau parte permanent la puterea absolutistă.

În vremea noastră numai partidul care *va organiza* demascări într-adevăr *în fața întregului popor* va putea deveni avangarda forțelor revoluționare. Iar aceste cuvinte: „în fața întregului popor“ au un conținut foarte important. Demascatorii din afara rîndurilor clasei muncitoare (iar pentru a deveni avangardă trebuie neapărat să atragem celelalte clase) sînt, în marea lor majoritate, oameni politici lucizi și practici, oameni cu sînge rece. Ei știu foarte bine că nu este lipsit de primejdii „să te plîngi“ chiar și împotriva unui funcționăraș, dar mi-te împotriva „atotputernicului“ guvern rus. Și numai atunci ne vor adresa *noastră* plîngerile lor, cînd vor vedea că ele pot într-adevăr să aibă efect, că sîntem *o forță politică*. Ca să apărem ca atare în ochii celor dinafară trebuie să muncim mult și cu perseverență la *ridicarea* propriei noastre conștiințe, la creșterea propriei noastre inițiative și energii; pentru aceasta nu e destul să lipești eticheta de „avangardă“ pe o teorie și pe o practică de ariergardă.

Dar dacă trebuie să luăm asupra noastră organizarea demascării guvernului într-adevăr *în fața întregului popor*, atunci prin ce se va exprima caracterul de clasă al mișcării noastre? — ne va întreba și ne întreabă chiar de pe acum adeptul excesiv de zelos al „unei strînse legături organice cu lupta proletară“. — Ei bine, acest caracter se va exprima tocmai prin faptul că demascările în fața întregului popor vor fi organizate de noi, social-democrații; prin faptul că elucidarea tuturor problemelor ridicate de agitație se va face în spirit social-democrat consecvent, fără nici un fel de îngăduință față de orice denaturare, fie ea intenționată sau neintenționată, a marxismului; — prin faptul că această agitație politică multilaterală va fi desfășurată de un partid care unește într-un tot indisolubil și ofensiva împotriva guvernului în numele întregului popor, și educația revolu-

ționară a proletariatului, păstrându-și în același timp independența politică, și conducerea luptei economice a clasei muncitoare, și utilizarea ciocnirilor spontane dintre aceasta și exploatoarii ei, ciocniri care ridică la luptă și atrag în lagărul nostru noi și noi pături ale proletariatului!

Dar una dintre trăsăturile cele mai caracteristice ale „economismului“ este tocmai faptul că nu înțelege această legătură — mai mult: această coincidență dintre nevoia cea mai vitală a proletariatului (educarea politică multilaterală prin agitație politică și demascări politice) și nevoile mișcării general-democratice. Această neînțelegere se vedește nu numai în frazele „martinoviste“, dar și în referirile, identice ca sens cu aceste fraze, la un pretins punct de vedere de clasă. Iată, de pildă, cum se exprimă în legătură cu aceasta autorii scrisorii „economiste“ din nr. 12 al „Iskrei“* : „Același principal neajuns al «Iskrei» (supraaprecierea ideologiei) este și cauza inconsecvenței ei în problema atitudinii social-democrației față de diferitele clase și curente sociale, Rezolvînd pe baza unor considerații teoretice. . .“ (și nu pe baza „creșterii sarcinilor partidului care cresc împreună cu partidul“ . . .) „problema trecerii imediate la lupta împotriva absolutismului și simțind, probabil, cât de grea este această sarcină pentru muncitori în actuala stare de lucruri“ . . . (și nu numai simțind, ci știind foarte bine că muncitorilor această sarcină li se pare mai puțin grea decît intelectualilor „economiști“, care se îngrijesc de muncitori ca de niște copii mici, deoarece muncitorii sînt gata să lupte chiar și pentru revendicări care, ca să folosim limbajul incomparabilului Martînov, nu le promit „nici un fel de „rezultate palpabile“). . . , „dar întrucît nu are răbdare să aștepte pînă ce muncitorii vor acumula forțele necesare pentru această luptă, «Iskra» începe să caute aliați în rîndurile liberalilor și ale intelectualilor . . .“

---

* Din cauza lipsei de spațiu n-am putut să răspundem pe larg în „Iskra“ la această scrisoare foarte caracteristică pentru „economiști“. Apariția ei ne-a bucurat foarte mult, căci vorbăria despre inconsecvența „Iskrei“ în ceea ce privește punctul de vedere de clasă ne ajunsesse de multă vreme la ureche și din cele mai diferite părți, și căutam numai un prilej potrivit sau o formulare precisă a acestei învinuirii curente pentru a-i răspunde. Iar noi sîntem obișnuiți ca la atacuri să răspundem nu spărîndu-ne, ci contrastînd.

Da, da, noi într-adevăr ne-am pierdut orice „răbdare“ tot „așteptînd“ acea vreme fericită pe care de mult, de mult de tot ne-au promis-o „împăciuitorii“ de tot felul, acea vreme în care „economisții“ noștri vor înceta să mai atribuie muncitorilor propria lor stare de înapoiere, să mai justifice lipsa lor de energie prin preținsa lipsă de forțe a muncitorilor. Îi întrebăm pe „economisții“ noștri: în ce trebuie să conștească „această acumulare de forțe, necesare pentru luptă, de către muncitori“? Nu este oare evident că trebuie să conștească în educarea politică a muncitorilor, în demascarea în fața lor a tuturor aspectelor abjectului nostru absolutism? Și nu este oare limpede că tocmai pentru această muncă avem nevoie de „aliați din rîndurile liberalilor și ale intelectualelor“, gata să participe alături de noi la demascarea campaniei politice pornite împotriva zemștilor, învățătorilor, statisticienilor, studenților etc.? Să fie oare într-adevăr chiar atât de greu să înțelegi această grozav de „complicată chestie“? Oare P. B. Akselrod nu vă spune mereu, încă din 1897: „Îndeplinirea sarcinii social-democraților ruși de a dobîndi adepți și aliați direcți sau indirecti în rîndurile claselor neproletare depinde în primul rînd și mai ales de caracterul activității propagandistice duse în rîndurile proletariatului însuși“? ⁶³ Or, martînovii și ceilalți „economisți“ continuă totuși să-și închipuie lucrurile în așa fel, ca și cum muncitorii ar trebui mai întîi să acumuleze forțe (pentru politica trade-unionistă) „prin lupta economică împotriva patronilor și guvernului“, și abia apoi „să treacă“, probabil, de la „cultivarea combativității“ în spirit trade-unionist la combativitatea social-democrată!

„... În căutările ei — continuă „economisții“ —, « Iskra » deseori se abate de la punctul de vedere de clasă, estompînd contradicțiile de clasă și punînd pe primul plan caracterul general al nemulțumirii stîrnite de guvern, deși la « aliați » cauzele și gradul acestei nemulțumiri diferă foarte mult. Așa este, de pildă, atitudinea « Iskrei » față de zemstve“... „« Iskra » — pretind ei — promite nobililor nemulțumiți de pomenile guvernului ajutorul clasei muncitoare, fără să sufle nici un cuvînt despre deosebiri de clasă dintre aceste pături ale populației“. Dacă cititorul va consulta articolele „Absolutismul și zemstvele“ (nr. 2 și 4 din „Iskra“) ⁶⁴, la

care, *probabil*, se referă autorii scrisorii, el va vedea că aceste articole * se ocupă de atitudinea *guvernului* față de „agitația blajină a zemstvelor cu caracterul lor corporatist-birocratic“, față de „activitatea chiar și a claselor avute“. În aceste articole se spune că muncitorul nu poate privi cu indiferență lupta guvernului împotriva zemstvelor, iar zemții sînt îndemnați să renunțe la discursurile lor blajine și să-și spună cuvîntul ferm și tăios atunci cînd în fața guvernului se va ridica, în toată forța sa, social-democrația revoluționară. Cu ce nu sînt aici de acord autorii scrisorii — nu se știe. Cred ei oare că muncitorul „nu va înțelege“ cuvintele: „clasele avute“ și „zemstvele cu caracterul lor corporatist-birocratic“? — că *a imbaldi* zemstvele să treacă de la cuvinte blajine la cuvinte tăioase înseamnă o „supraapreciere a ideologiei“? Își închipuie ei oare că muncitorii vor putea „acumula forțe“ pentru lupta împotriva absolutismului dacă nu vor ști care este atitudinea absolutismului și față de zemstve? Nici asta nu se știe. Un lucru este limpede: că autorii scrisorii au o idee foarte vagă despre sarcinile politice ale social-democrației. Aceasta reiese și mai clar din fraza lor: „Aceași este“ (adică tot așa „estompează contradicțiile de clasă“) „atitudinea « Iskrei » și față de mișcarea studentească“. În loc să îndemnăm pe muncitori să declare printr-o demonstrație publică că adevăratul focar al samavolniciei, al nelegiuirilor și al dezmațului nu este studentimea, ci guvernul rus (nr. 2 al „Iskrei“ **), noi ar fi trebuit, probabil, să publicăm reflecții în spiritul ziarului „Rabociaia Mișl“! Și cei care exprimă asemenea idei sînt social-democrați, și asta în toamna anului 1901, după evenimentele din februarie și martie, în ajunul unui nou avînt al mișcării studentești, care arată că și în acest domeniu „spontaneitatea“ protestului împotriva absolutismului *o ia înaintea* conducerii conștiente a mișcării de către social-democrație. Pornirea spontană a muncitorilor de a lua apărarea studenților maltratați de poliție și de

* Iar *între* aceste articole a apărut (în nr. 3 al „Iskrei“) un articol care se ocupa în mod special de antagonismele de clasă existente în satul nostru. (Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 421—429. — *Nota red.*)

** Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 382—387. — *Nota red.*

cazaci o ia înaintea activității conștiente a organizației social-democrate !

„Or, în alte articole — continuă autorii scrisorii — «Iskra» condamnă cu asprime orice compromis și apără, de pildă, atitudinea intransigentă a guesdiștilor“. Sfătuim pe oamenii care, atunci când este vorba de divergențele din rîndurile social-democrațiilor de astăzi, fac de obicei, cu atîta încredere în sine și cu atîta ușurință, afirmația că aceste divergențe nu sînt esențiale și nu justifică o sciziune, — să se gîndească bine la aceste cuvinte. Este oare cu puțință ca oamenii care susțin că am făcut extrem de puțin în direcția explicării ostilității absolutismului față de cele mai diferite clase, în direcția informării muncitorilor asupra atitudinii opoziționiste a celor mai diferite pături față de absolutism, — și oamenii care văd în acest lucru un „compromis“, evident un compromis cu teoria „luptei economice împotriva patronilor și guvernului“, să desfășoare în cadrul aceleiași organizații o activitate încununată de succes ?

Noi am vorbit, cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la dezrobirea țăranilor, despre necesitatea de a introduce lupta de clasă la țară (nr. 3) *, iar în legătură cu memoriul secret al lui Witte am vorbit despre incompatibilitatea dintre autonomia administrativă și absolutism (nr. 4); am atacat, în legătură cu noua lege, mentalitatea iobăgistă a moșierilor și a guvernului care se află în slujba lor (nr. 8) ** și am salutat congresul ilegal al zemstvelor, îndemnîndu-i pe zemți să renunțe la demersurile lor umile și să treacă la luptă (nr. 8) ***; — i-am îmbărbătat pe studenții care începeau să înțeleagă necesitatea luptei politice și să treacă la această luptă (nr. 3), și în același timp am biciuit „neînțelegerea stupidă“ de care dădeau dovadă adepții mișcării „numai studentești“, care îndemneau pe studenți să nu participe la demonstrațiile de stradă (nr. 3, pe marginea apelului Comitetului executiv al studențimii din Moscova din 25 februarie); — am demascat „iluziile absurde“ și

* Op. cit., pag. 421—429.

** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 86—91. — *Nota red.*

*** Vezi op. cit., pag. 92—93.

„fățarnicia abjectă“ a viclenilor liberali de la ziarul „Rossiia“⁶⁵ (nr. 5) și în același timp am înfierat teroarea polițienească dezlănțuită de guvern, care „reprimă publiciști pașnici, profesori și savanți bătrâni, cunoscuți militanți liberali ai zemstvei“ (nr. 5 — „Atacul polițienesc împotriva publicisticii“)⁶⁶; am demascat adevărata semnificație a programului „de preocupare a statului de bunăstarea muncitorilor“ și am salutat „mărturisirea prețioasă“ că „e mai bine să preîntâmpini prin transformări de sus revendicarea acestora de jos, decît să aștepti să fie prezentată o asemenea revendicare“ (nr. 6)*; — am îmbărbătat pe statisticienii protestatari (nr. 7) și am blamat pe statisticienii-spărgători de grevă (nr. 9)⁶⁷. Cine consideră că această tactică înseamnă o întunecare a conștiinței de clasă a proletariatului și *un compromis cu liberalismul*, dovedește că nu înțelege de loc sensul adevărat al programului „Credo“-ului și că de facto aplică tocmai acest program, oricît s-ar lepăda de el! Pentru că prin aceasta împinge social-democrația spre „lupta economică împotriva patronilor și guvernului“ și *capitulează în fața liberalismului*, renunțînd la sarcina de a interveni activ în fiecare problemă „liberală“ și de a-și preciza atitudinea sa proprie, social-democrată, față de această problemă.

f) ÎNCĂ O DATĂ „CALOMNIATORI“, ÎNCĂ O DATĂ „MISTIFICATORI“

Aceste cuvinte amabile aparțin, după cum își amintește cititorul, revistei „Rabocee Delo“, care răspunde în felul acesta la învinuirea noastră că „în mod indirect pregătește terenul pentru transformarea mișcării muncitorești într-o unealtă a democrației burgheze“. În naivitatea sa, „Rabocee Delo“ a ajuns la concluzia că această învinuire nu este altceva decît o ieșire polemică: dogmaticiiăștia haini și-au pus în gînd — își zic ei — să ne spună tot felul de lucruri neplăcute; și ce poate fi mai neplăcut decît să fii o unealtă a democrației burgheze? Și iată că apare o „dezmințire“ tipărită cu caractere aldine: „calomnie crasă“ („Două congrese“, pag. 30), „mistificare“ (31), „mascaradă“ (33), „Rabocee Delo“, ca și Jupiter (deși nu prea seamănă cu

* Vezi op. cit., pag. 78.

Jupiter), se supără tocmai pentru că n-are dreptate, dovedind prin înjurăturile sale pripite că nu este în stare să urmărească înlanțuirea de idei a adversarilor săi. Or, e de ajuns să gîndești puțin ca să înțelegi de ce *orice* ploconire în fața spontaneității mișcării de masă, *orice* coborîre a politiciii social-democrate la nivelul politiciii trade-unioniste înseamnă tocmai pregătirea terenului, pentru transformarea mișcării muncitorești într-o unealtă a democrației burgheze. Mișcarea muncitorească spontană ca atare este în stare să creeze (și creează inevitabil) numai trade-unionism, iar politica trade-unionistă a clasei muncitoare este tocmai politica burgheză a clasei muncitoare. Participarea clasei muncitoare la lupta politică și chiar la revoluția politică nu face nici decum din politica ei o politică social-democrată. Nu cumva „Rabocee Delo“ are de gînd să conteste acest lucru? Nu cumva are de gînd ca, în sfîrșit, să expună în fața tuturor, deschis și fără subterfugii, punctul ei de vedere în problemele acute ale social-democrației internaționale și ruse? — O nu, ea n-are de gînd să facă vreodată așa ceva, pentru că ea este o adeptă credincioasă a metodei care poate fi numită metoda „de a străluci prin absență“. Nu știu, n-am văzut, nici pe-acolo n-am trecut. Noi nu sîntem „economisți“, „Raboceaia Mîsl“ nu înseamnă „economism“, în general în Rusia nu există „economism“. Este o metodă foarte abilă și „politică“, care are un singur mic neajuns, și anume că organelor care o practică li se aplică de obicei epitetul: „cu ce vă putem servi?“

„Rabocee Delo“ crede că în general în Rusia democrația burgheză este o „fantomă“ („Două congrese“, pag. 32)*. Fericiți oameni! Ca și struțul, ei își ascund capul sub aripă și își închipuie că aceasta face să dispară tot ce există în jurul lor. Toată seria de publicisți liberali care în fiecare lună își strigă în gura mare triumful lor în legătură cu

---

* În legătură cu aceasta, se invocă „condițiile concrete din Rusia care împing în mod fatal mișcarea muncitorească pe calea revoluționară“. Nu vor oamenii ăștia să înțeleagă că o cale revoluționară a mișcării muncitorești poate fi și o cale ne-social-democrată. Doar în timpul absolutismului, întreaga burghezie din Europa occidentală „împingea“, și împingea în mod conștient, pe muncitori pe calea revoluționară. Noi însă, social-democrații, nu ne putem mulțumi cu aceasta. Și dacă coborîm prin ceva politica social-democrată la nivelul unei politici spontane, trade-unioniste, prin aceasta nu facem altceva decît jocul democrației burgheze.

descompunerea, ba chiar cu dispariția marxismului; toată seria de ziare liberale („S.—PB. Vedomosti“⁶⁸, „Russkie Vedomosti“⁶⁹ și multe altele) care încurajează pe liberalii ce aduc muncitorilor concepția brentanistă cu privire la lupta de clasă⁷⁰ și concepția trade-unionistă cu privire la politică; — întreaga pleiadă de critici ai marxismului, ale căror adevărate tendințe le-a dezvăluit atît de bine „Credo“ și ale căror mărfuri literare sînt singurele care circulă nestingherite prin toată Rusia; — înviorarea curentelor revoluționare *ne-social-democrate*, îndeosebi după evenimentele din februarie și martie, — toate acestea nu sînt, probabil, decît o fantomă! Toate acestea n-au nici în clin, nici în mîncă cu democrația burgheză!

„Rabocce Delo“, ca și autorii scrisorii „economiste“ din nr. 12 al „Iskrei“, ar trebui „să se întrebe de ce evenimentele din primăvară au provocat o asemenea înviorare a curentelor revoluționare *ne-social-democrate*, în loc să determine o creștere a autorității și a prestigiului social-democrației?“ — Pentru că noi n-am fost la înălțimea sarcinii noastre, pentru că masele muncitorești s-au dovedit a fi mai combative decît noi și pentru că n-am avut conducători și organizatori revoluționari destul de pregătiți care să cunoască bine starea de spirit a tuturor păturilor opoziționiste, să fie în stare să se situeze în fruntea mișcării și să transforme demonstrația spontană într-o demonstrație politică, să lărgească caracterul ei politic etc. În asemenea condiții, de rămînerea noastră în urmă se vor folosi în mod inevitabil revoluționarii *ne-social-democrați* mai activi, mai energici; iar muncitorii — cu oricîtă abnegație și energie ar lupta împotriva poliției și armatei, oricît de revoluționar ar acționa — nu vor fi decît o forță care îi sprijină pe acești revoluționari *ne-social-democrați*, vor fi o ariergardă a democrației burgheze, și nu o avangardă social-democrată. Să luăm social-democrația germană, de la care „economistii“ noștri nu vor să împrumute decît părțile slabe. De ce în Germania nu are loc *nici un* eveniment politic care să nu influențeze tot mai mult și mai mult în sensul creșterii autorității și prestigiului social-democrației? Pentru că social-democrația este întotdeauna în fruntea tuturor în ceea ce privește aprecierea revoluționară a fiecărui eveni-

ment și susținerea oricărui protest împotriva samavolniciei. Ea nu se lasă îmbătăată de raționamentul că lupta economică îi va face pe muncitori să se lovească de problema lipsei lor de drepturi și că condițiile concrete împing în mod fatal mișcarea muncitorească pe calea revoluționară. Ea intervine în toate domeniile și în toate problemele vieții sociale și politice; ea intervine și atunci când Wilhelm nu vrea să confirme în funcția de primar pe un progresist burghez („economistii“ noștri n-au reușit încă să-i lămurască pe germani că în fond aceasta înseamnă un compromis cu liberalismul!), și atunci când este vorba de promulgarea unei legi împotriva scrierilor și tablourilor „imorale“ sau de influențarea de către guvern a alegerilor de profesori etc. etc. Pretutindeni social-democrații sînt în fruntea tuturor, trezind nemulțumirea politică a tuturor claselor, dezmeticindu-i pe cei adormiți, îmboldind pe cei rămași în urmă, furnizînd tot felul de material pentru dezvoltarea conștiinței politice și a combativității politice a proletariatului. Și rezultatul este că pînă și dușmanii conștienți ai socialismului încep să se pătrundă de respect față de acest luptător politic de avangardă, și nu rareori se întîmplă ca un document important, provenit nu numai din sferele burgheze, dar chiar și din cele ale birocrăției sau din cele ale curții, să nimerească, ca prin minune, în redacția lui „Vorwärts“.

Acesta este secretul acelei „contradicții“ aparente care depășește în așa măsură puterea de înțelegere a revistei „Rabocce Delo“, încît nu-i rămîne decît să ridice brațele la cer și să strige: „mascaradă“! Și într-adevăr, închipuiți-vă: noi, „Rabocce Delo“, punem *pe primul plan* mișcarea muncitorească *de masă* (și tipărim acest lucru cu caractere aldine!), noi punem în gardă pe toată lumea împotriva minimalizării importanței elementului spontan, noi vrem să imprimăm luptei economice înșăși, *înșăși, înșăși* un caracter politic, noi vrem să rămînem în strînsă legătură organică cu lupta proletară! Și după toate astea ni se spune că pregătăm terenul pentru transformarea mișcării muncitorești într-o unealtă a democrației burgheze. Și cine spune asta? Oameni care fac un „compromis“ cu liberalismul, care se amestecă în orice problemă „liberală“ (ce lipsă de înțelegere

a „legăturii organice cu lupta proletară“!), care dau atîta atenție și studenților și chiar (ce oroare!) zemenților! Oameni care în general vor să-și consacre forțele într-o proporție mai mare (în comparație cu „economiiștii“) activității în rîndurile claselor neproletare ale populației! Nu este asta o „mascaradă“??

Sărmana „Rabocee Delo“! Va ajunge ea cîndva să înțeleagă această complicată chestiune?

IV

METODELE PRIMITIVE ALE ECONOMIȘTILOR ȘI ORGANIZAȚIA DE REVOLUȚIONARI

Afirmațiile revistei „Rabocee Delo“ analizate de noi mai sus, și anume că lupta economică este mijlocul de agitație politică cel mai larg utilizabil, că în prezent sarcina noastră este de a imprima luptei economice însăși un caracter politic etc., vădesc o înțelegere îngustă nu numai a sarcinilor noastre politice, ci și a sarcinilor noastre *organizatorice*. Pentru „lupta economică împotriva patronilor și guvernului“ nu este nicidecum necesară — și de aceea în cursul unei astfel de lupte nici nu se poate forma — o organizație centralizată, pe întreaga Rusie, care să unească într-un singur asalt comun absolut toate manifestările de opoziție politică, de protest și de revoltă, o organizație alcătuită din revoluționari de profesie și condusă de adevărați conducători politici ai întregului popor. De altfel, acest lucru este limpede. Caracterul organizării oricărei instituții este determinat în mod firesc și inevitabil de conținutul activității acestei instituții. De aceea „Rabocee Delo“, prin afirmațiile sale analizate mai sus, consfințește și legitimează nu numai îngustimea activității politice, ci și îngustimea muncii organizatorice. Și în cazul de față, ca și întotdeauna, „Rabocee Delo“ apare ca un organ a cărui conștiință capitulează în fața spontaneității. Or, ploconirea în fața formelor organizatorice care se dezvoltă spontan, faptul că nu sîntem conștienți că munca noastră organizatorică este atît de îngustă și de primitivă, că sîntem încă atît de „meșteșugari“ în acest

domeniu important, faptul că ne lipsește această conștiință, spun, constituie o adevărată boală a mișcării noastre. Nu este o boală a declinului, ci o boală de creștere, asta se înțelege de la sine. Dar tocmai acum, cînd pe noi, conducătorii și organizatorii mișcării, valul revoltei spontane, am putea spune, ne copleșește, este deosebit de necesară lupta neîmpăcată împotriva oricărei apărări a stării noastre de înapoiere, împotriva oricărei legitimări a îngustimii manifestată în acest domeniu; tocmai acum este deosebit de necesar să trezim în fiecare dintre cei care participă sau care au de gînd să participe la munca practică nemulțumirea față de *metodele primitive* care domnesc la noi și hotărîrea nestrămutată de a ne debarasa de ele.

a) CE ÎNSEAMNĂ METODE PRIMITIVE?

Vom încerca să răspundem la această întrebare zugrăvind un mic tablou al activității unui cerc tipic social-democrat de prin anii 1894—1901. Am mai semnalat că în acea perioadă tineretul studios era atras în masă de marxism. Bineînțeles că marxismul îl atrăgea nu numai ca teorie, ba chiar nu atît ca teorie, cît ca răspuns la întrebarea: „ce-i de făcut?“, ca o chemare de a porni la luptă împotriva dușmanului. Și noii luptători porneau la luptă cu o pregătire și cu un armament uimitor de primitive. În cele mai multe cazuri nu aveau aproape nici un fel de armament și absolut nici o pregătire. Porneau la război cum ar porni țăranul de la plug, luînd cu el numai o bită. Un cerc de studenți, fără nici o legătură cu cercurile din alte localități sau măcar din alte părți ale orașului (sau din alte instituții de învățămînt), fără să fi organizat cîtuși de puțin diferitele părți ale muncii revoluționare, fără nici un plan sistematic de activitate pentru o perioadă de timp cît de cît îndelungată, intră în legătură cu muncitorii și pornește la treabă. Cercul desfășoară treptat o propagandă și o agitație din ce în ce mai largă, își atrage, prin simplul fapt că acționează, simpatia unor straturi muncitorești destul de largi, simpatia unei oarecare părți din societatea cultă, care le procură bani și pune „Comitetului“ la dispoziție noi și noi grupuri de tineri. Crește puterea de atracție

a comitetului (sau a uniunii de luptă), crește amploarea activității lui, și el își lărgeste această activitate în mod absolut spontan: aceiași oameni care cu un an sau cu câteva luni în urmă își puneau în cercurile studentești întrebarea: „încotro să mergem?“, care stabileau și întrețineau legături cu muncitorii, care întocmeau și lansau manifeste, încep să stabilească legături cu alte grupuri de revoluționari, procură literatură, se apucă să scoată un ziar local, încep să vorbească despre organizarea unei demonstrații, trec, în sfârșit, la operații fățișe de luptă (iar asemenea operații fățișe de luptă pot fi, în funcție de împrejurări, și primul manifest agitatoric, și primul număr de ziar, și prima demonstrație). Și, de obicei, aceste operații atrag după ele, chiar din momentul în care au fost începute, o cădere imediată și totală. O cădere imediată și totală tocmai pentru că aceste operații de luptă nu erau rezultatul unui plan sistematic de luptă îndelungată și perseverentă, al unui plan chibzuit de mai înainte și pregătit pe îndelete, ci erau pur și simplu rezultatul creșterii spontane a activității care se desfășura, conform tradiției, în cercuri; pentru că poliția cunoștea aproape întotdeauna, cum e și firesc, pe principalii militanți ai mișcării locale, care „s-au recomandat“ ca atare încă de pe băncile facultății, și nu aștepta decît momentul potrivit pentru a face arestări în masă, lăsînd intenționat cercul să crească și să se lărgască, ca să aibă un corpus delicti palpabil, și lăsînd intenționat întotdeauna „de sămînță“ (după expresia tehnică folosită, pe cîte știu eu, atît de ai noștri cît și de jandarmi) cîteva persoane cunoscute ei. Un război ca acesta poate fi comparat cu un atac pornit de cete de țărani înarmați cu bite împotriva unei armate moderne. Și nu putem decît să ne mirăm de vitalitatea acestei mișcări, care se extindea, creștea și repurta victorii în ciuda acestei totale lipse de pregătire a luptătorilor. Ce-i drept, din punct de vedere istoric, primitivitatea armamentului era la început nu numai inevitabilă, ci *chiar legitimă*, ca o condiție pentru atragerea largă a luptătorilor. Dar de îndată ce au început operații de luptă serioase (și ele au început, de fapt, o dată cu grevele din vara anului 1896), lipsurile organizației noastre de luptă au început să se facă simțite din ce în ce

mai mult. Guvernul, care la început s-a zăpăcit şi a făcut o serie de greşeli (de pildă, apelurile către opinia publică în care se descriau fărădelegile săvârşite de socialişti, sau expulzarea din capitale a unor muncitori şi trimiterea lor în centrele industriale din provincie), s-a adaptat repede la noile condiţii de luptă şi a ştiut să plaseze la locurile convenite detaşamentele sale de provocatori, spioni şi jandarmi, înarmate cu tot felul de mijloace perfecţionate. Pogromurile au început să se repete atât de frecvent şi să lovească un număr atât de mare de persoane, să măture în aşa măsură cercurile locale, încît masa muncitorească îşi pierdea literalmente toţi conducătorii, mişcarea căpăta un caracter extrem de discontinuu, neputîndu-se stabili nici o continuitate şi legătură în muncă. Faptul că militanţii locali erau din cale-afară de răzleţiţi, compoziţia întîmplătoare a cercurilor, lipsa de pregătire şi îngustimea de orizont în domeniul problemelor teoretice, politice şi organizatorice, — toate acestea reprezentau consecinţa inevitabilă a condiţiilor descrise mai sus. Lucrurile au mers pînă acolo, încît din pricina că nu sîntem îndeajuns de fermi şi de conspirativi, în unele locuri muncitorii devin neîncrezători faţă de intelectuali şi încep să-i ocolească: prin excesiva lor nechibzuinţă, zic ei, intelectualii ne duc la căderi !

Oricine cunoaşte cît de cît mişcarea ştie că folosirea acestor metode primitive a început să fie, în sfîrşit, resimţită ca o boală de către orice social-democrat care gîndeşte. Şi pentru ca cititorul care nu cunoaşte mişcarea să nu creadă că noi „construim“ în mod artificial un stadiu deosebit sau o boală deosebită a mişcării, ne vom referi la martorul pe care l-am mai amintit. Rugăm să nu ni se ia în nume de rău acest lung citat.

„Dacă trecerea treptată la o activitate practică pe scară mai largă — scrie B—v în „Rabocce Delo“ nr. 6 —, trecere care este în funcţie directă de perioada generală de tranziţie pe care o trăieşte mişcarea muncitorească rusă, constituie o trăsătură caracteristică . . . în mecanismul general al revoluţiei muncitoreşti ruse, mai există şi o altă trăsătură, nu mai puţin interesantă. Ne referim la *lipsa generală de forţe revoluţionare capabile de acţiune**, lipsă care se resimte nu numai la Petersburg, ci şi în toată Rusia. O dată

* Subliniat peste tot de noi.

cu înviorarea generală a mișcării muncitorești, cu dezvoltarea generală a masei muncitorești, cu cazurile de grevă din ce în ce mai frecvente, cu lupta de masă a muncitorilor din ce în ce mai fățișă, care face să se înțească prigoana guvernamentală, arestările, expulzările și deportările, această *lipsă de forțe revoluționare calificate devine tot mai vizibilă și influențează*, indiscutabil, *asupra profunzimii și caracterului general al mișcării*. Au loc numeroase greve asupra cărora organizațiile revoluționare nu exercită o influență puternică și directă . . . se resimte lipsa de manifeste agitatorice și de literatură ilegală . . . cercurile muncitorești rămân fără agitatori . . . Pe lângă aceasta se remarcă și lipsa permanentă de bani. Într-un cuvânt, *creșterea mișcării muncitorești o ia înaintea creșterii și dezvoltării organizațiilor revoluționare*. Efectivul de revoluționari militanți este prea neînsemnat pentru a concentra în mâinile sale influența asupra întregii mase muncitorești care se frământă și pentru a da tuturor frământărilor măcar o aparență de coordonare și de organizare. . . Diferitele cercuri, diferiții revoluționari nu sînt grupați, nu sînt uniți, nu alcătuiesc o organizație unitară, puternică și disciplinată, cu părți dezvoltate în mod sistematic". . . Și după ce arată că apariția imediată a unor cercuri noi în locul celor distruse „dovedește numai vitalitatea mișcării. . . , dar nu vădește încă existența unui număr îndestulător de militanți revoluționari întru totul corespunzători", autorul conchide: „Lipsa de pregătire practică a revoluționarilor din Petersburg se face simțită și în rezultatele muncii lor. Ultimele procese, îndeosebi procesul grupului « Autoeliberarea » și cel al grupului « Lupta muncii împotriva capitalului »⁷¹, au arătat limpede că un agitator tînăr care nu cunoaște în amănunt condițiile de muncă și, prin urmare, nici cele de agitație de la fabrica respectivă, care nu cunoaște principiile conspirației și și-a însușit numai concepțiile generale ale social-democrației" (și le-a însușit oare?) „poate să lucreze cel mult 4, 5, 6 luni. Apoi vine arestarea, care atrage deseori după sine distrugerea întregii organizații sau cel puțin a unei părți a ei. Se pune întrebarea: e cu putință ca un grup a cărui existență nu durează mai mult de câteva luni să aibă o activitate rodnică și încununată de succes? Evident că lipsurile organizațiilor existente nu pot fi puse în întregime pe seama perioadei de trecere. . . evident că un rol important are aici componența, sub raport numeric și mai ales calitativ, a organizațiilor care activează, și prima sarcină a social-democrațiilor noștri . . . trebuie să fie *unirea reală a organizațiilor și selecționarea riguroasă a membrilor lor*".

b) METODELE PRIMITIVE ȘI ECONOMISMUL

Trebuie să ne oprim acum asupra unei probleme pe care și-o pune, desigur, fiecare cititor. Se poate oare stabili o legătură între aceste metode primitive, ca boală de creștere proprie *întregii* mișcări, și „economismul", ca *unul* dintre curentele existente în cadrul social-democrației ruse? Noi credem că da. Lipsa de pregătire practică, lipsa de pricepere în munca organizatorică ne sînt într-adevăr comune *nouă tuturor*, inclusiv aceluia care de la bun început s-au

situat ferm pe punctul de vedere al marxismului revoluționar. Și pentru lipsa de pregătire ca atare, desigur că nimeni n-ar putea să-i învinuiască pe practicieni. Dar, în afară de lipsă de pregătire, în noțiunea de „metode primitive“ mai intră și altceva: caracterul îngust al muncii revoluționare în general, neînțelegerea faptului că această muncă îngustă nu permite formarea unei bune organizații de revoluționari, în sfârșit — și asta-i principalul — încercările de a justifica această îngustime și de a o ridica la rangul unei „teorii“ speciale, adică ploconirea și în acest domeniu în fața spontaneității. Din moment ce s-au ivit aceste încercări, a devenit neîndoios că metodele primitive sînt legate de „economism“ și că nu ne putem debarasa de îngustimea activității noastre organizatorice dacă nu ne vom debarasa de „economism“ în general (adică de înțelegerea îngustă atît a teoriei marxismului cît și a rolului social-democrației și a sarcinilor ei politice). Iar aceste încercări s-au manifestat în două direcții. Unii au început să spună: masa muncitorească n-a formulat încă ea însăși sarcini politice atît de ample și de combative ca acelea pe care i le „impun“ revoluționarii; ea mai trebuie să lupte pentru revendicări politice *imediate*, să ducă „lupta economică împotriva patronilor și guvernului“ * (și acestei lupte „accesibile“ mișcării de masă îi corespunde, firește, și o organizație „accesibilă“ chiar și tineretului celui mai nepregătit). Alții, care nu admit nici un fel de „dezvoltare treptată“, au început să spună: este posibil și necesar „să înfăptuim revoluția politică“, dar pentru aceasta nu e de loc nevoie de crearea unei organizații puternice de revoluționari care să educe proletariatul printr-o luptă fermă și perseverentă; pentru aceasta este de ajuns să punem mîna cu toții pe bîta „accesibilă“ și bine cunoscută. Ca să vorbim fără alegorii — să facem o grevă generală ** sau să îmboldim mersul „molatic“ al mișcării muncitorești cu ajutorul „terorii ca mijloc de excitație“ ***. Amîndouă aceste curente — și oportuniștii și „revoluționiștii“ — capitulează în fața

* „Raboccaia Misl“ și „Rabocce Delo“, îndeosebi „Răspuns“ lui Plehanov.

** Broșura: „Cine va înfăptui revoluția politică?“ din culegerea „Proletarskaia Borba“, editată în Rusia. A fost retipărită și de Comitetul organizației Kiev.

*** „Reînvierea revoluționarismului“ și „Svoboda“.

metodelor primitive dominante; ei nu cred că e cu putință să ne debarasăm de ele, nu înțeleg care e prima și cea mai imperioasă sarcină practică a noastră: de a crea o *organizație de revoluționari*, capabilă să asigure „luptei politice energie, stabilitate și continuitate.

Am citat mai sus cuvintele lui B—v: „creșterea mișcării muncitorești o ia înaintea creșterii și dezvoltării organizațiilor revoluționare“. Această „comunicare prețioasă a unui observator direct“ (aprecierea făcută de redacția revistei „Rabocce Delo“ articolului lui B—v) are pentru noi o valoare dublă. Ea arată că am avut dreptate considerând că principala cauză a actualei crize din cadrul social-democrației ruse este *rămânerea în urmă a conducătorilor* (a „ideologilor“, a revoluționarilor, a social-democraților) față de *avântul spontan al maselor*. Ea arată că toate aceste raționamente ale autorilor scrisorii „economiste“ (din nr. 12 al „Iskrei“), ale lui B. Kricevski și Martînov, cu privire la primejdia pe care o prezintă diminuarea importanței elementului spontan, a luptei mărunte de zi cu zi, cu privire la tactica-proces etc., înseamnă tocmai preamărirea și apărarea metodelor primitive. Oamenii aceștia, care nu pot rosti cuvîntul „teoretician“ fără o grimasă de dispreț, care numesc „simț al realității“ îngenuncherea lor în fața lipsei de pregătire practică și a înapoierii, dovedesc de fapt că nu înțeleg cele mai imperioase sarcini *practice* care stau în fața noastră. Unor oameni rămași în urmă ei le strigă: țineți pasul! n-o luați înainte! Unor oameni care suferă de lipsă de energie și inițiativă în munca organizatorică, de lipsa unor „planuri“ de organizare amplă și îndrăzneță, ei le strigă: „tactica e un proces!“ Păcatul nostru cel mai mare constă în *coborîrea* sarcinilor noastre politice și organizatorice la nivelul intereselor imediate, „palpabile“, „concrete“ ale luptei economice de fiecare zi, iar ei găsesc de cuviință să ne cînte într-una: trebuie să imprimăm luptei economice însăși un caracter politic! Repet: este același „simț al realității“ ca cel de care dădea dovadă eroul eposului popular care, văzînd un cortegiu funebru, a strigat: „azi unul, mîine zece!“.

Amintiți-vă cu ce neasemuită aroganță, cu adevărat „narcisiană“, îl învățau înțelepții aceștia pe Plehanov:

„*cercurilor* muncitorești în general (sic!) le sînt inaccesibile sarcinile politice în sensul real, *practic* al acestui cuvînt, adică în sensul unei lupte practice adecvate și efective pentru revendicări politice“ („Răspunsul redacției revistei «Rabocce Delo»“, pag. 24.) Există cercuri de toată mîna, domnilor! Unui cerc care folosește metode „meșteșugărești“, desigur că sarcinile politice îi sînt inaccesibile atîta vreme cît membrii acestui cerc nu-și dau seama că folosesc metode primitive și nu se dezbară de ele. Iar dacă mai sînt și îndrăgostiți de metodele lor primitive, dacă scriu cuvîntul „*practic*“ neapărat cu caractere cursive și își închipuie că a fi practic înseamnă a coborî sarcinile noastre la nivelul de înțelegere al păturilor celor mai înapoiate ale masei, se înțelege că în ceea ce-i privește nu mai există nici o speranță de îndreptare și că în general *sarcinile politice le sînt inaccesibile*. Dar unui cerc de corifei cum sînt Alekseev și Mișkin, Halturin și Jeleabov, sarcinile politice, în sensul cel mai real, în sensul cel mai practic al acestui cuvînt, îi sînt accesibile și îi sînt accesibile tocmai pentru că și în măsura în care propaganda lor fierbinte găsește ecou în masa care se deșteaptă spontan, în măsura în care energia lor clocotitoare este însușită de clasa revoluționară și este sprijinită de energia acesteia. Plehanov a avut de o mie de ori dreptate atunci cînd nu numai că a arătat care este această clasă revoluționară, nu numai că a dovedit necesitatea și inevitabilitatea deșteptării ei spontane, dar a și pus în fața „*cercurilor muncitorești*“ o sarcină politică înaltă și măreață. Voi însă vă referiți la mișcarea de masă apărută de atunci încoaace, pentru a *diminua* această sarcină, pentru a *îngusta* energia și amploarea activității „*cercurilor muncitorești*“. Ce este aceasta dacă nu o atitudine de meșteșugar îndrăgostit de metodele lui primitive? Vă făliți cu practicismul vostru și nu vedeți un fapt pe care-l știe orice practician rus: ce minuni poate săvîrși pe tărîm revoluționar energia nu numai a unui cerc, ci chiar și a unei persoane izolate. Sau sînteți de părere că în mișcarea noastră nu pot exista corifei ca aceia din deceniul al 8-lea? Dar de ce credeți asta? Pentru că sîntem prea puțin pregătiți? Dar noi ne pregătim, ne vom pregăti și vom fi pregătiți! E drept că la noi apele stătătoare ale „luptei econo-

mice împotriva patronilor și guvernului“ au prins, din nenorocire, mușcăi: au apărut oameni care îngenunchează și se închină în fața spontaneității, contemplând cu venerație (cum spune Plehanov) „posteriorul“ proletariatului rus. Dar vom ști noi să ne debarasăm de acest mușcăi. Tocmai acum revoluționarul rus, călăuzindu-se după o teorie cu adevărat revoluționară, sprijinindu-se pe o clasă cu adevărat revoluționară și care se deșteaptă spontan, poate, în sfârșit, — în sfârșit! — să se ridice în toată mărimea sa și să-și desfășoare toate forțele sale de uriaș. Pentru aceasta se cere numai ca masa practicienilor, ca masa și mai mare de oameni care visează la o activitate practică încă de pe băncile școlii să întâmpine cu batjocură și dispreț orice tentativă de a diminua sarcinile noastre politice și amploarea muncii noastre organizatorice. Și fiți siguri, domnilor, că așa va fi!

În articolul „Cu ce să începem?“ am scris împotriva revistei „Rabocce Delo“: „Poți să schimbi, în 24 de ore, tactica agitației într-o chestiune specială, poți să schimbi tactica într-o chestiune de amănunt care privește organizarea partidului; dar a-ți schimba nu în 24 de ore, dar chiar și în 24 de luni, părerea în chestiunea dacă sînt în general și întotdeauna absolut necesare existența unei organizații de luptă și desfășurarea unei agitații politice în rîndul maselor, e un lucru pe care-l pot face numai niște oameni lipsiți de orice principii“*. „Rabocce Delo“ răspunde: „Această învinuire, singura cu pretenții de caracter concret pe care o aduce «Iskra», este cu totul neîntemeiată. Citorii revistei «Rabocce Delo» știu prea bine că noi de la bun început, fără să așteptăm apariția «Iskrei», nu numai că am îndemnat la agitație politică“ . . . (spunînd totodată că nu numai cercurile muncitorești, „dar nici mișcarea muncitorească de masă nu-și poate pune ca primă sarcină politică răsturnarea absolutismului“, ci numai lupta pentru revendicările politice imediate, și că „revendicările politice imediate devin accesibile maselor după o grevă sau, în cazul cel mai rău, după cîteva greve“) . . . „dar prin publicațiile noastre din străinătate am pus la îndemîna tovară-

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 6. — Nota red.

șilor care activau în Rusia *unicul* material de agitație politică social-democrată. . . .” (iar în acest unic material nu numai că ați utilizat pe scară largă agitația politică doar pe terenul luptei economice, dar ați mers pînă acolo încît să susțineți că această agitație restrînsă este „cea mai larg utilizabilă”. Și nu vă dați seama, domnilor, că argumentarea voastră nu dovedește altceva decît că apariția „Iskrei” era necesară — avînd în vedere felul cum se prezenta acest *unic* material — ca și lupta „Iskrei” împotriva lui „Rabocce Delo”?) . . . „Pe de altă parte, activitatea noastră publicistică pregătea în fapt unitatea tactică a partidului” . . . (unitatea în convingerea că tactica este un proces de creștere a sarcinilor partidului, care cresc o dată cu partidul? Prețioasă unitate!) . . . „și, implicit, posibilitatea unei « organizații de luptă », pentru crearea căreia Uniunea a făcut tot ce stătea în putința unei organizații din străinătate” („Rabocce Delo” nr. 10, pag. 15). Zadarnică încercare de a ieși din încurcătură! Nu mi-a trecut nicicînd prin cap să contest că ați făcut tot ce a stat în putința voastră. Ceea ce am susținut și susțin eu este că *limitele* acțiunilor care stau „în putința” voastră sînt îngustate de miopia concepțiilor voastre. E și ridicol să vorbești de „o organizație de luptă” în vederea luptei pentru „revendicări politice imediate” sau în vederea „luptei economice împotriva patronilor și guvernului”.

Dar dacă cititorul vrea să vadă perle de extaziere „economicistă” în fața metodelor primitive, el trebuie, bineînțeles, să treacă de la eclecticica și nestatornica „Rabocce Delo” la consecvența și hotărîta „Rabocceaia Misl”. „Și acum cîteva cuvinte chiar despre așa-zisa intelectualitate revoluționară — scria R.M. în „Suplimentul special”, pag. 13. — Ce-i drept, ea în repetate rînduri a dovedit în fapt că e oricînd gata « să se angajeze într-o luptă hotărîită cu țarismul ». Toată nenorocirea este numai că, fiind prigonită fără cruțare de poliția politică, intelectualitatea noastră revoluționară ia lupta împotriva acestei poliții politice drept o luptă politică împotriva absolutismului. Tocmai de aceea pentru ea problema « de unde să luăm forțe pentru lupta împotriva absolutismului? » a rămas nelămurită și pînă în ziua de azi”.

Nu-i așa că acest dispreț suveran față de lupta împotriva poliției manifestat de un admirator (în sensul peiorativ al cuvîntului) al mișcării *spontane* este superb? El este gata să *justifice* lipsa noastră de pricepere în materie de conspirație prin aceea că, în condițiile mișcării spontane de masă, pentru noi lupta împotriva poliției politice nici nu este, în fond, prea importantă!! Puțini, foarte puțini vor subscrie la această concluzie monstruoasă: atît de acută a ajuns pentru toată lumea problema lipsurilor organizațiilor noastre revoluționare. Dar dacă Martînov, de pildă, nu va subscrie la această concluzie, aceasta este numai pentru că el nu știe, sau n-are curajul, să-și ducă ideile pînă la capăt. Într-adevăr, oare o „sarcină“ cum este formularea de către mase a unor revendicări concrete care promet rezultate palpabile reclamă o grijă specială pentru crearea unei organizații de revoluționari trainice, centralizate și combative? Oare o asemenea „sarcină“ nu poate fi adusă la îndeplinire și de o masă care de loc nu „luptă împotriva poliției politice“? Mai mult: oare sarcina aceasta ar fi realizabilă dacă în afară de un mic număr de conducători n-ar pune umărul (într-o imensă majoritate) și muncitori care *nu sînt* de loc *în stare* „să lupte împotriva poliției politice“? Asemenea muncitori, oameni de rînd din masă, sînt în stare să dea dovadă de o uriașă energie și abnegație în cursul unei greve, într-o luptă de stradă cu poliția și armata, sînt în stare (și numai ei pot) să *determine* rezultatul întregii noastre mișcări, — dar tocmai lupta împotriva poliției *politice* cere însușiri speciale, cere revoluționari *de profesie*. Și noi trebuie să avem grijă nu numai ca masa „să formuleze“ revendicări concrete, dar și ca masa muncitorilor „să ridice“ un număr tot mai mare din acești revoluționari de profesie. Am ajuns, așadar, la problema raporturilor dintre organizația de revoluționari de profesie și mișcarea pur muncitorească. De această problemă, care nu prea a fost tratată în publicistică, noi, „politicii“, ne-am ocupat foarte mult în convorbirile și discuțiile avute cu tovarășii cu înclinații mai puternice sau mai slabe spre „economism“. Asupra acestei probleme merită să ne oprim în mod special. Dar mai întîi să încheiem cu încă un citat ilustrarea tezei noastre despre legătura dintre metodele primitive și „economism“.

„Grupul « Eliberarea muncii » — scria d-l N.N. în „Răspunsul“ său — cere o luptă directă împotriva guvernului, fără să se gîndească de unde am putea lua forța materială pentru această luptă și fără să arate *care sînt căile pentru această luptă*“. Și subliniind ultimele cuvinte, autorul face următoarea notă la cuvîntul „căile“: „La explicarea acestei împrejurări nu se pot invoca scopurile conspirative, întrucît în program nu este vorba de o conspirație, ci de o *mișcare de masă*. Iar masa nu poate să meargă pe căi secrete. E oare cu putință o grevă secretă? E oare cu putință o manifestație sau o petiție secretă?“ („Vademecum“, pag. 59.) Autorul vorbește direct și despre această „forță materială“ (organizatorii de greve și de manifestații) și despre „căile“ de luptă, și totuși se dovedește a fi dezorientat și nedumerit, deoarece el „se ploconește“ în fața mișcării de masă, adică o privește ca pe ceva care *ne scutește* de activitatea noastră revoluționară, și nu ca pe ceva care trebuie să încurajeze și să *îmboldească* activitatea noastră revoluționară. O grevă secretă este cu neputință pentru cei care participă la ea și pentru persoanele care vin în contact direct cu ea. Dar pentru masa muncitorilor ruși această grevă poate să rămînă (și de cele mai multe ori rămîne) „secretă“, căci guvernul are grijă să taie orice legătură cu greviștii, are grijă să facă imposibilă orice răspîndire de știri asupra grevei. Și iată, aici e nevoie de o „luptă“ specială „împotriva poliției politice“, de o luptă pe care niciodată n-o va putea duce în mod activ o masă atît de largă cum este aceea care ia parte la grevă. Această luptă trebuie să fie organizată „după toate regulile artei“ de către oameni care se ocupă cu activitatea revoluționară ca revoluționari de profesie. Organizarea acestei lupte n-a devenit *mai puțin necesară* din pricină că în mișcare sînt atrase în mod spontan masele. Dimpotrivă, ca urmare a acestui fapt, organizarea devine *mai necesară*, căci noi, socialiștii, nu ne-am îndeplini îndatoririle noastre directe față de mase dacă n-am fi în stare să împiedicăm poliția de a face secretă orice grevă și orice manifestație (și dacă uneori nu le-am pregăti noi înșine în mod secret). Și sîntem în stare să *facem* aceasta tocmai pentru că masa care se deșteaptă în mod spontan *va ridica și ea din mijlocul ei* un număr tot mai mare

de „revoluționari de profesie“ (dacă noi nu ne vom apuca să îndemnăm în fel și chip pe muncitori să bată pasul pe loc).

c) ORGANIZAȚIE DE MUNCITORI ȘI ORGANIZAȚIE
DE REVOLUȚIONARI

Dacă pentru un social-democrat noțiunea de luptă politică este identică cu noțiunea de „luptă economică împotriva patronilor și guvernului“, este firesc să ne așteptăm ca pentru el noțiunea de „organizație de revoluționari“ să fie mai mult sau mai puțin identică cu noțiunea de „organizație de muncitori“. Și în realitate așa se și întâmplă; de aceea, atunci când vorbim despre organizare, ne pomenim literalmente vorbind limbi diferite. Îmi este foarte vie în memorie, de pildă, o convorbire avută cu un „economist“ destul de consecvent, pe care pînă atunci nu avusesem prilejul să-l cunosc mai înainte ⁷². Am început să discutăm despre broșura: „Cine va înfăptui revoluția politică?“, și de la început am căzut de acord că principala lipsă a broșurii este că ignorează problema organizării. Și unul și altul aveam impresia că între noi doi există o solidaritate, dar... pe măsură ce convorbirea noastră evolua, constatam că vorbim despre lucruri diferite. Interlocutorul meu îi aducea autorului învinuirea că ignorează casele de ajutor pentru caz de grevă, asociațiile de ajutor reciproc etc., pe cînd eu aveam în vedere organizația de revoluționari, necesară pentru „înfăptuirea“ revoluției politice. Și, de îndată ce a ieșit la iveală această divergență, nu-mi amintesc în general să se mai fi întâmplat să fiu de acord în vreo problemă principială cu acest „economist“!

Care era deci sursa divergențelor noastre? Tocmai faptul că „economistii“ alunecă mereu de la social-democratism la trade-unionism, atît în ceea ce privește sarcinile organizatorice cît și cele politice. Lupta politică a social-democrației este mult mai amplă și mai complexă decît lupta economică a muncitorilor împotriva patronilor și guvernului. Tot astfel (și din această cauză) organizarea unui partid social-democrat revoluționar trebuie să fie inevitabil *de alt gen* decît organizarea muncitorilor în vederea acestei

lupte. În primul rînd, organizația muncitorilor trebuie să fie o organizație profesională; în al doilea rînd, trebuie să fie cît mai largă cu putință; în al treilea rînd, trebuie să fie cît mai puțin conspirativă cu putință (aici și mai jos mă refer, bineînțeles, numai la Rusia absolutistă). Organizația de revoluționari, dimpotrivă, trebuie să cuprindă în primul rînd și mai ales oameni a căror profesie este activitatea revoluționară (de aceea și vorbesc despre organizația de *revoluționari*, avînd în vedere pe revoluționarii social-democrați). În fața acestei trăsături caracteristice generale a membrilor unei astfel de organizații, orice deosebire *între muncitori și intelectuali trebuie să se șteargă cu desăvîrșire*, ca să nu mai vorbim despre deosebirea dintre diferitele profesii ale unora și altora. Această organizație trebuie în mod necesar să fie nu prea largă și cît mai conspirativă cu putință. Să ne oprim asupra acestei triple deosebiri.

În țările în care există libertate politică, deosebirea dintre organizația sindicală și organizația politică este cît se poate de limpede, după cum este limpede și deosebirea dintre trade-unionuri și social-democrație. Bineînțeles, relațiile dintre social-democrație și trade-unionuri variază inevitabil în diferite țări în funcție de condițiile istorice, juridice și de alte condiții; aceste relații pot fi mai mult sau mai puțin strînse, mai mult sau mai puțin complicate etc. (după părerea noastră, ele trebuie să fie cît mai strînse și cît mai puțin complicate); dar în țările libere nici vorbă nu poate fi despre o identificare a organizației sindicatelor cu organizația partidului social-democrat. În Rusia însă, jugul absolutismului șterge, la prima vedere, orice deosebire dintre organizația social-democrată și asociația muncitorească, fiindcă *orice* asociații muncitorești și *orice* cercuri sînt interzise, fiindcă principala manifestare și principala armă a luptei economice a muncitorilor — greva — este în general o infracțiune de drept comun (și adesea chiar o infracțiune politică!). Așadar, condițiile de la noi, pe de o parte, „îi fac“ în mare măsură pe muncitorii care duc lupta economică „să se lovească“ de problemele politice, iar pe de altă parte „îi fac“ pe social-democrați să confunde trade-unionismul cu social-democratismul (iar alde Kri-

cevski, Martinov & Co., vorbind cu mult zel despre primul fenomen, nu-l observă pe cel de-al doilea). Într-adevăr, închipuiți-vă niște oameni care în proporție de 99% sînt absorbiți de „lupta economică împotriva patronilor și guvernului“. Unii dintre ei de-a lungul *întregii* lor perioade de activitate (4—6 luni) nu se vor lovi niciodată de problema necesității unei organizații de revoluționari mai complexe; alții se vor „lovi“, probabil, de literatura bernsteiniană, relativ răspîdită, din care vor sorbi convingerea că „mersul progresiv al luptei mărunte de zi cu zi“ este de o deosebită importanță. Alții, în sfîrșit, se vor lăsa atrași, poate, de ideea ademenitoare de a arăta lumii o nouă mostră de „legătură strînsă și organică cu lupta proletară“, de legătură între mișcarea sindicală și mișcarea social-democrată. Cu cît o țară pășește mai tîrziu în arena capitalismului, deci și a mișcării muncitorești — își pot spune acești oameni —, cu atît mai mult socialiștii pot să participe la mișcarea sindicală și s-o sprijine, cu atît pot și trebuie să existe mai puține organizații sindicale nesocial-democrate. Pînă aici raționamentul acesta este absolut just. Nenorocirea este însă că ei merg mai departe și visează la contopirea deplină a social-democratismului cu trade-unionismul. Din exemplul „Statutului Uniunii de luptă din Petersburg“, vom vedea îndată ce efecte dăunătoare au aceste visuri asupra planurilor noastre organizatorice.

Organizațiile muncitorilor pentru lupta economică trebuie să fie organizații sindicale. Orice muncitor social-democrat trebuie să sprijine în măsura posibilului aceste organizații și să acționeze intens în cadrul lor. Asta așa este. Dar nu este cîtuși de puțin în interesul nostru să cerem ca membri ai uniunilor „de breaslă“ să poată fi numai social-democrații: aceasta ar îngusta influența noastră asupra masei. Din uniunile de breaslă trebuie să facă parte orice muncitor care înțelege necesitatea unirii în vederea luptei împotriva patronilor și guvernului. Nici chiar scopul uniunilor de breaslă nu ar putea fi atins dacă ele n-ar cuprinde pe toți cei ce sînt în stare să se ridice fie și numai pînă la această treaptă elementară de înțelegere, dacă aceste uniuni de breaslă n-ar fi organizații foarte *largi*. Și cu cît aceste organizații sînt mai largi, cu atît și influența noastră asupra

lor se va exercita pe scară mai largă, și se va exercita nu numai prin dezvoltarea „spontană” a luptei economice, dar și prin exercitarea unei influențe directe, conștiente de către membrii socialiști ai uniunii asupra tovarășilor lor. Dar într-o organizație cu un număr mare de membri nu este cu puțință o conspirație strictă (care cere o pregătire mult mai mare decât pregătirea necesară pentru a participa la lupta economică). Cum poate fi împăcată această contradicție dintre necesitatea unei organizații largi și necesitatea unei conspirații stricte? Cum se poate obține ca organizațiile de breaslă să fie pe cât posibil mai puțin conspirative? Pentru aceasta, în general vorbind, nu pot exista decât două căi: ori legalizarea uniunilor de breaslă (care în unele țări a precedat legalizarea uniunilor socialiste și politice), ori menținerea organizației ca organizație secretă, dar într-atît de „liberă”, de slab încheată, lose, cum spun germanii, încît pentru masa membrilor conspirația să fie redusă aproape la zero.

Legalizarea uniunilor muncitorești nesocialiste și nepolitice din Rusia a și început, și nu încapă nici o îndoială că fiecare pas al mișcării noastre muncitorești social-democrate, care se dezvoltă rapid, va contribui la creșterea numărului și la încurajarea încercărilor de legalizare de acest fel, încercări care pornesc mai ales de la adepții orînduirii existente, dar în parte și de la muncitorii înșiși, și de la intelectualii liberali. Steagul legalizării a și fost arborat de-alde Vasiliev și Zubatov, alde Ozerov și Vorms i-au făgăduit și i-au și dat concurs, iar printre muncitori există deja adepți ai noului curent. Și de aici înainte noi trebuie să ținem seama de acest curent. Cum să ținem seama de el, — în această privință în rîndurile social-democraților nu pot exista două păreri. Sîntem datori să demascăm neîncetat orice participare a zubatovilor și vasilievilor, a jandarmilor și popilor la acest curent și să dezvăluim muncitorilor adevăratele intenții ale acestor participanți. Sîntem datori să demascăm de asemenea orice note împăciuitoare, de „armonie”, care s-ar face auzite în cuvîntările oamenilor politici liberali la adunările deschise ale muncitorilor, indiferent dacă aceste note exprimă convingerea lor sinceră că o colaborare pașnică între clase este un lucru de dorit,

sau dorința de a se pune bine cu autoritățile, sau, în sfârșit, constituie pur și simplu o expresie a stângăciei lor. Sîntem datori, în sfârșit, să-i punem în gardă pe muncitori împotriva cursei pe care le-o întinde adeseori poliția, punînd ochii la aceste adunări deschise și în asociațiile legale pe „cei mai îndrăciți“ și încercînd, prin intermediul organizațiilor legale, să strecoare provocatori și în organizațiile ilegale.

Dar a face toate acestea nu înseamnă cîtuși de puțin să uităm că *în cele din urmă* noi, și nicidecum Zubatovii, vom trage foloase de pe urma legalizării mișcării muncitorești. Dimpotrivă, tocmai prin campania noastră de demascare noi separăm neghina de grîu. Care e neghina am arătat. Grîul îl constituie faptul că atragem atenția unor pături muncitorești și mai largi și celor mai înapoiate asupra problemelor sociale și politice; grîul îl constituie eliberarea noastră, a revoluționarilor, de funcțiuni care în fond sînt legale (difuzarea cărților legale, ajutorul reciproc etc.) și a căror dezvoltare ne va furniza nouă, tuturor, în mod inevitabil, din ce în ce mai mult material pentru agitație. În acest sens putem și trebuie să spunem zubatovilor și ozerovilor: dați-i înainte, domnilor! În măsura în care întindeți muncitorilor o cursă (fie în sens de provocare directă, fie în sens de pervertire „cinstită“ a muncitorilor prin „struvism“), vom avea noi grijă să vă demascăm. În măsura în care faceți un pas real înainte — fie și sub forma celui mai „timid zigzag“, totuși un pas înainte — vom spune: poftiți, poftiți! Un pas real înainte îl poate constitui numai o lărgire reală, fie ea și minusculă, a cîmpului de activitate al muncitorilor. Orice lărgire de acest fel va fi în folosul nostru și va grăbi apariția unor asociații legale în care nu provocatorii vor vîna pe socialiști, ci, dimpotrivă, socialiștii vor recruta adepți. Într-un cuvînt, ceea ce trebuie noi să facem acum este să luptăm împotriva neghinei. Noi nu ne vom ocupa cu creșterea grîului în ghivece. Stîrpend neghina, noi curățim terenul pentru eventuala încolțire a seminței de grîu. Și atîta timp cît alde Afanasie Ivanovici și Pulheria Ivanovna se îndeletnicesc cu cultivarea plantelor de casă, noi trebuie să pregătim

secerători care să fie în stare și să stîrpească neghina de astăzi și să secere grîul de miine*.

Așadar, prin legalizare *noi* nu putem *rezolva* problema creării unei organizații sindicale cît mai puțin conspirative și cît mai largă cu putință (dar am fi foarte bucușoși dacă zubatovii și ozerovii ne-ar deschide măcar o posibilitate parțială a unei astfel de rezolvări, — și pentru aceasta noi trebuie să luptăm în modul cel mai energic împotriva lor!). Mai rămîne calea organizațiilor sindicale secrete, și *noi trebuie* să dăm tot sprijinul muncitorilor care o și pornesc (după cum știm în mod sigur) pe această cale. Organizațiile sindicale nu numai că pot aduce un mare folos în ceea ce privește dezvoltarea și întărirea luptei economice, dar pot și să devină un foarte important ajutor pentru agitația politică și pentru organizarea revoluționară. Pentru a obține acest rezultat, pentru a putea îndruma mișcarea sindicală care începe pe făgașul dorit de social-democrație, trebuie înainte de toate să ne fie limpede cît de absurd este planul de organizare pe care de aproape cinci ani îl tot preconizează „economistii“ din Petersburg. Planul acesta este expus și în „Statutul casei muncitorești“ din iulie 1897 („Listok «Rabotnika»“ nr. 9—10, pag. 46, — din „Rabociaia Misl“ nr. 1) și în „Statutul organizației sindicale muncitorești“ din octombrie 1900 (foaie specială, tipărită la Petersburg și amintită în nr. 1 al „Iskrei“). Principala lipsă a ambelor statute constă în aceea că în ele sînt elaborate pînă la cele mai mici amănunte formele de organizare ale unor organizații muncitorești largi pe care autorii lor le confundă cu organizația de revoluționari. Să luăm cel de-al doilea statut, care este elaborat mai amănunțit. El este alcătuit din *cincizeci și două* de paragrafe: 23 de paragrafe expun organizarea, normele de

* Lupta dusă de „Iskra“ împotriva neghinei i-a atras din partea revistei „Rabocce Delo“ următoarea ieșire furioasă: „Pentru «Iskra» însă, un semn al timpului îl constituie nu atît aceste mari evenimente (din primăvară), cît lamentabilele încercări ale agenților lui Zubatov de «a legaliza» mișcarea muncitorească. Ea nu vede că tocmai aceste fapte vorbesc împotriva ei: tocmai ele dovedesc că în ochii guvernului mișcarea muncitorească a luat o amploare periculoasă“ („Două congrese“, pag. 27). În această privință toată vina o poartă „dogmatismul“ acestor ortodocși „surzi la toate imperati-vele vieții“. Ei se încăpăținează să nu vadă grîul crescut pînă la briu și se luptă cu neghina de o șchioapă! Ce este aceasta, oare, dacă nu o „deformare a simțului perspectivei în ceea ce privește mișcarea muncitorească rusă“ (op. cit., pag. 27)?

funcționare și limitele atribuțiilor „cercurilor muncitorești“, care se organizează în fiecare fabrică („cel mult 10 oameni“) și care aleg „grupe centrale (de fabrică)“. „Grupa centrală — se spune în § 2 — urmărește tot ce se întâmplă în fabrica sau uzina ei și ține cronica evenimentelor întâmplate acolo“. „Grupa centrală face lunar o dare de seamă despre situația casei în fața tuturor cotizanților“ (§ 17) etc. 10 paragrafe sînt consacrate „organizației raionale“ și 19 — unei împletiri extrem de complicate între „Comitetul organizației muncitorești“ și „Comitetul Uniunii de luptă din Petersburg“ (delegați din partea fiecărui raion și din partea „grupurilor executive“ — „grupuri de propagandiști, grupuri pentru legături cu provincia, pentru legături cu străinătatea, pentru administrarea depozitelor, pentru activitatea editorială și pentru casă“).

Social-democrația = „grupuri executive“ în ceea ce privește lupta economică a muncitorilor! Cu greu s-ar fi putut găsi un mod mai pregnant de a demonstra cum se abate gîndul „economistului“ de la social-democratism la trade-unionism, cît de străină de el este ideea că un social-democrat trebuie să se gîndească înainte de toate la o organizație de revoluționari capabili să conducă *întreaga* luptă de eliberare a proletariatului. Să vorbești despre „eliberarea politică a clasei muncitoare“, despre lupta împotriva „samavolniciei țariste“ și să întocmești asemenea statute de organizare, înseamnă să nu ai absolut nici o idee despre adevăratele sarcini politice ale social-democrației. În nici unul din cele cincizeci de paragrafe nu găsești nici măcar o scîlpire de înțelegere a faptului că este nevoie de cea mai largă agitație politică în rîndurile maselor, care să lămurească toate aspectele absolutismului rus, întreaga fizionomie a diverselor clase sociale din Rusia. Și cu un astfel de statut, nu numai scopurile politice, dar nici cele trade-unioniste nu sînt realizabile, căci pentru realizarea acestor scopuri este nevoie de organizarea *pe profesii*, despre care nici nu se amintește.

Dar lucrul, poate, cel mai izbitor este caracterul extrem de greoi al acestui întreg „sistem“, care încearcă să lege fiecare fabrică în parte cu „comitetul“ printr-un fir permanent de reguli uniforme și ridicol de mărunte, în cadrul

unui sistem de alegeri pe trei trepte. Strivită de orizontul îngust al „economismului“, gândirea se pierde aici în amănunte cu un puternic iz de birocratism și conștopism. În realitate, firește, trei sferturi din aceste paragrafe nu se aplică niciodată, în schimb, însă, o asemenea organizație „conspirativă“, care prevede un grup central în fiecare fabrică, înlesnește jandarmilor provocarea unor căderi de foarte mari proporții. Tovarășii polonezi au trecut și ei prin această fază a mișcării, când toți aveau pasiunea înființării de case muncitorești pe scară largă, dar au renunțat foarte curînd la această idee, căci s-au convins că prin aceasta nu fac decît să furnizeze jandarmilor o recoltă bogată. Dacă vrem organizații muncitorești pe scară largă, și nu vrem căderi de largi proporții, dacă nu vrem deci să le facem jandarmilor pe plac, trebuie să căutăm ca aceste organizații să nu fie nicidecum constituite în mod formal. — Va fi oare posibilă în acest caz funcționarea lor? — Să examinăm aceste funcții: „... a urmări tot ce se întîmplă în fabrică și a ține cronică evenimentelor care au loc acolo“ (§ 2 al statutului). Oare aceasta necesită neapărat o constituire formală? Oare acest lucru nu se poate realiza și mai bine prin corespondențe trimise ziarelor ilegale, fără să fie nevoie ca în acest scop să se formeze grupuri speciale? „... A conduce lupta muncitorilor pentru îmbunătățirea situației lor în fabrică“ (§ 3 al statutului). Nici pentru aceasta nu este nevoie de o constituire formală. Ce anume revendicări vor să ridice muncitorii, acest lucru îl poate afla în cele mai mici amănunte, dintr-o simplă convorbire, orice agitator cît de cît priceput, iar după ce l-a aflat, el va ști să-l transmită organizației de revoluționari, care nu este o organizație largă, ci una restrînsă, pentru ca aceasta să se ocupe de transportarea manifestului respectiv. „... Să se organizeze o casă... cu o cotizație de 2 copeici la rublă“ (§ 9) — și apoi să se prezinte în fiecare lună în fața tuturor membrilor o dare de seamă asupra situației casei (§ 17), să fie excluși membrii care nu-și plătesc cotizațiile (§ 10) etc. Uite asta ar fi un adevărat rai pentru poliție, căci nu-i nimic mai ușor decît să pătrundă în toată această conspirație a „casei centrale de fabrică“, să confişte banii și să ridice pe oamenii cei mai buni. Nu este oare mai

simplicu să se emită timbre de una sau două copeici, cu ștampila unei anumite organizații (foarte restrinse și foarte conspirative), sau să se facă — fără nici un fel de timbre — colecte, urmînd ca dările de seamă asupra banilor colectați să fie publicate, sub o anumită parolă convențională, în ziarul ilegal? Se va atinge același scop, iar jandarmilor le va fi de o sută de ori mai greu să dea de firul organizației.

Aș putea continua această analiză cu titlu de exemplificare a statutului, dar consider că este suficient și atît. Un nucleu mic, strîns încheșat, format din muncitorii cei mai de nădejde, cei mai cu experiență și cei mai căliți, care să aibă oamenii săi de încredere în principalele regiuni și să fie legat, după toate regulile celei mai stricte conspirații, cu organizația de revoluționari, va putea foarte bine să îndeplinească, cu concursul cel mai larg al masei și fără nici o constituire formală, *toate* funcțiile care revin organizației sindicale și, în plus, să le îndeplinească tocmai în felul în care este de dorit pentru social-democrație. Numai pe această cale se poate dobîndi, în pofida tuturor jandarmilor, *consolidarea* și dezvoltarea mișcării sindicale *social-democrate*.

Mi se va obiecta: o organizație în așa măsură lose * încît nu este măcar formal constituită, încît nu are măcar membri cunoscuți și înregistrați, nici nu se poate numi organizație. — Se poate. Eu nu mă dau în vînt după denumiri. Dar această „organizație fără membri“ va face tot ce trebuie și va asigura de la bun început o legătură trainică între viitoarele noastre trade-unionuri și socialism. Iar cel care, în condițiile absolutismului, vrea o organizație muncitorească *largă*, cu alegeri, dări de seamă, vot universal etc., acela este pur și simplu un utopist incorrigibil.

Morala care rezultă de aici este foarte simplă: dacă vom începe cu crearea unei organizații trainice și puternice de revoluționari, atunci vom putea asigura stabilitatea mișcării în întregul ei, vom putea înfăptui atît scopurile social-democrate cît și cele trade-unioniste propriu-zise.

* — liberă, largă. — *Nota trad.*

Dacă însă vom începe cu o organizație muncitorească largă mai „accesibilă“, chipurile, maselor (dar care în fapt este mai accesibilă jandarmilor și face ca revoluționarii să fie mai accesibili poliției), atunci nu vom înfăptui nici unul din aceste scopuri, nu vom scăpa de metodele primitive de muncă și, prin fărîmițarea noastră, prin nesfîrșitele noastre căderi, nu vom face decît ca trade-unionurile de tip zubatovist sau ozerovist să fie mai accesibile masei.

Care trebuie să fie de fapt funcțiile acestei organizații de revoluționari? — Despre aceasta vom vorbi pe larg imediat. Dar mai întîi să analizăm încă un raționament destul de tipic al teroristului nostru, care se dovedește a fi iarăși (ce jalnică soartă !) în imediata vecinătate a „economistului“. În revista „Svoboda“ (nr. 1), revistă pentru muncitori, găsim un articol intitulat „Organizarea“, al cărui autor vrea să-și apere cunoștii, muncitorii-„economisti“ din Ivanovo-Voznesensk.

„E rău — scrie el — cînd mulțimea este mută, înconștientă, cînd mișcarea nu pornește de jos. Priviți și dv.: studenții dintr-un oraș universitar pleacă acasă de sărbători sau în timpul verii și mișcarea muncitorească stagnează... Poate oare o astfel de mișcare muncitorească, care este îmboldită din afară să constituie o forță reală? Nici vorbă de așa ceva!... Ea n-a învățat încă să meargă pe picioarele ei, trebuie să fie dusă de mîna de alții. Și așa este în toate: au plecat studenții — totul se oprește; au fost ridicați cei mai capabili, spuma, — laptele se acrește; a fost arestat «Comitetul» — pînă se organizează altul, intervine din nou o perioadă de acalmie; și nici nu se știe încă ce fel de comitet se va organiza — poate unul care nu va semăna de loc cu cel precedent; acela spunea una, iar acesta va spune contrarul. Legătura dintre ziua de ieri și cea de mîine se pierde, experiența trecutului nu servește de învățătură pentru viitor. Și toate vin de acolo că nu există rădăcini în adîncuri, în mulțime; lucrează nu o sută de proști, ci zece deștepți. Zece oameni pot fi prinși foarte ușor; cînd însă organizația cuprinde mulțimea, cînd totul pornește de la mulțime, oricît zel ar depune autoritățile nu vor fi în stare să ducă acțiunea de ripă“ (pag. 63).

Faptele sînt descrise exact. Tabloul metodelor noastre primitive de muncă este destul de bine realizat. Dar concluziile sînt demne de „Raboceaia Misl“, atît prin lipsa lor de logică cît și prin lipsa lor de tact politic. Ele sînt o culme a lipsei de logică, căci autorul confundă problema filozofică și social-istorică a „rădăcinilor“ mișcării în „adîncuri“ cu problema tehnică-organizatorică a unei lupte mai eficace împotriva jandarmilor. Ele sînt o culme a lipsei de tact

politic, căci autorul, în loc să ceară înlocuirea conducătorilor răi prin conducători buni, cere înlocuirea conducătorilor în general prin „mulțime“. Avem de-a face cu aceeași încercare de a fi trași înapoi sub raport organizatoric, așa cum, sub raport politic, sîntem trași înapoi de ideea înlocuirii agitației politice prin teroare ca mijloc de excitație. Drept să spun, mă găsesc într-un adevărat embarras de richesses * și nu știu cu ce să încep examinarea confuziei pe care ne-o oferă „Svoboda“. Voi încerca să încep, pentru a fi mai clar, cu un exemplu. Să-i luăm pe germani. Sper că nu veți nega că la ei organizația cuprinde mulțimea, că totul pornește de la mulțime, că mișcarea muncitorească a învățat să meargă pe picioarele ei. Și totuși cît de mult prețuiește această mulțime de milioane de oameni pe cei „zece“ conducători politici încercați ai ei, cît de ferm îi urmează ea pe conducătorii săi! În parlament nu o dată s-a întîmplat ca deputații partidelor dușmane să încerce să-i provoace pe socialiști: „halal democrații! numai în vorbe aveți o mișcare a clasei muncitoare, — în fapt însă acționează întotdeauna același grup de șefi. Iarăși Bebel, iarăși Liebknecht, mereu aceiași, din an în an, din deceniu în deceniu. Cît despre așa-ziișii delegați aleși ai muncitorilor, sînt mai inamovibili chiar și decît funcționarii numiți de kaiser!“ Germanii însă s-au mulțumit să răspundă cu un zîmbet disprețuitor acestor încercări demagogice de a opune pe „șefi“ „mulțimii“, de a ațîta în mulțime instincte josnice și vanitose, de a răpi mișcării trăinicia și stabilitatea ei, prin subminarea încrederii masei în „cei zece deștepți“. Germanii au o gîndire politică destul de dezvoltată, ei au acumulat destulă experiență politică pentru a înțelege că fără acești „zece“ conducători talentați (iar talentele nu se nasc cu sutele), încercați, pregătiți ca revoluționari de profesie, trecuți printr-o școală îndelungată și care se înțeleg perfect între ei, în societatea modernă nu este cu putință o luptă dîrză din partea nici unei clase. Și printre germani au fost demagogi care lingușeau „sutele de proști“, preamărindu-i și socotindu-i mai presus de „zecile de deștepți“, care lingușeau „pumnul vîguros“ al

* — dificultatea de a alege din prea multe. — *Nota trad.*

masei, ațîțînd-o (cum au făcut Most sau Hasselmann) la acțiuni „revoluționare“ necugetate și semănînd neîncredere față de conducătorii încercați și dîrji. Și numai datorită luptei perseverente și neîmpăcate împotriva tuturor elementelor demagogice din cadrul socialismului, socialismul german a crescut și s-a întărit atît de mult. Iar înțelepții de la noi, într-o perioadă cînd întreaga criză a social-democrației ruse se explică prin faptul că masele, trezite spontan, n-au conducători destul de pregătiți, destul de ridicați și de experimentați, proclamă sentențios: „E rău cînd mișcarea nu pornește de jos“!

„Un comitet format din studenți nu e nimerit, fiindcă este lipsit de stabilitate“. — Foarte just. Dar concluzia care rezultă de aici este că comitetul trebuie să fie format din revoluționari *de profesie*, indiferent dacă acela care va ști să se formeze ca revoluționar de profesie este student sau muncitor. Voi însă trageți concluzia că mișcarea muncitorească nu trebuie să primească nici un imbold din afară! În naivitatea voastră politică, nici nu observați că prin aceasta faceți jocul „economiștilor“ și încurajați metodele noastre primitive. Prin ce s-a exprimat, permiteți-mi să întreb, „îmboldirea“ muncitorilor noștri de către studenții noștri? Numai prin aceea că studentul aducea muncitorului frînturile de cunoștințe politice pe care le avea el, fărăîmiturile de idei socialiste din care a putut și el să se înfrupte (căci principala hrană intelectuală a studentului de astăzi, marxismul legal, nici nu-i putea da decît lucruri elementare, decît fărăîmituri). *O astfel de „îmboldire din afară“* n-a existat în prea mare măsură în mișcarea noastră, ci, dimpotrivă, într-o măsură prea mică, rușinos și scandalos de mică, deoarece noi prea cu mult zel am fiert în propria noastră zeamă, prea ne-am ploconit servil în fața elementarei „lupte economice a muncitorilor împotriva patronilor și guvernului“. Cu *o astfel de „îmboldire“* trebuie să ne îndeletnicim și ne vom îndeletnici de o sută de ori mai mult noi, revoluționarii de profesie. Dar tocmai prin faptul că dv. alegeți o expresie atît de odioasă cum este „îmboldirea din afară“ — care stîrnește inevitabil în rîndurile muncitorilor (în orice caz ale muncitorilor tot atît de înapoiți ca și voi) neîncredere față de *toți* cei care-i aduc din afară

cunoștințe politice și experiență revoluționară, trezește dorința instinctivă de a da o ripostă *tuturor* oamenilor de acest fel, — dv. sînteți un *demagog*, iar demagogii sînt cei mai răi dușmani ai clasei muncitoare.

Da, da! Nu vă grăbiți să începeți să țipați în legătură cu „procedeele netovărășești” pe care le folosesc în polemica mea! Nici nu mă gîndesc să pun la îndoială puritatea intențiilor voastre; am mai spus-o: poți să devii demagog chiar și numai din cauza naivității politice. Dar am arătat că faceți demagogie. Și niciodată nu voi obosi să repet că demagogii sînt cei mai răi dușmani ai clasei muncitoare. Cei mai răi — tocmai pentru că ei ațîță instinctele josnice ale mulțimii, pentru că muncitorii înapoiți nu au posibilitatea să identifice pe acești dușmani, care se manifestă — și cîteodată în chip sincer — ca prieteni ai lor. Cei mai răi — pentru că într-o perioadă de disensiuni și oscilări ideologice, într-o perioadă cînd fizionomia mișcării noastre abia se conturează, nu-i nimic mai ușor decît să ademenești prin mijloace demagogice mulțimea, care după aceea numai trecînd prin încercările cele mai dureroase se va putea convinge că a greșit. Iată de ce pentru social-democratul rus din zilele noastre lozinca momentului trebuie să fie: luptă hotărîită atît împotriva revistei „Svoboda”, care se pretează la demagogie, cît și împotriva revistei „Rabocce Delo”, care se pretează și ea la demagogie (lucru despre care vom vorbi* pe larg mai departe).

„Zece deștepți pot fi prinși mai ușor decît o sută de proști”. Acest adevăr sublim (care vă va aduce întotdeauna aplauzele sutei de proști) pare cum nu se poate mai evident numai datorită faptului că în cursul argumentării ați sărit de la o problemă la alta. Ați început și continuați să vorbiți despre prinderea „comitetului”, despre prinderea „organizației”, iar acum ați sărit la problema lichidării „rădăcinilor” mișcării „în adîncuri”. Firește, mișcarea noastră nu poate fi lichidată tocmai pentru că are sute și sute de mii de rădăcini

---

* Aici vom releva numai că tot ce am spus despre „îmboldirea din afară” și despre toate celelalte raționamente ale revistei „Svoboda” pe tema organizării este *întru totul* valabil pentru *toți* „economistii”, inclusiv cei de la „Rabocce Delo”, deoarece în parte ei au propovăduit și apărut activ aceleași concepții în problemele de organizare, iar în parte ei au alunecat spre aceste concepții.

În adîncuri, dar aici nu este nicidecum vorba despre asta. Dacă este vorba de „rădăcinile din adîncuri“, noi nici acum nu putem fi „lichidați“, cu toate metodele noastre primitive de muncă — și totuși noi toți ne plîngem și nu putem să nu ne plîngem de prinderea „organizațiilor“, care zădărnicește orice continuitate a mișcării. Iar dacă veți pune problema prinderii *organizațiilor* și nu vă veți abate de la această problemă, vă voi spune că e mult mai greu să prinzi zece deștepți decît o sută de proști. Și voi apăra această teză, oricît ați ațîța mulțimea împotriva mea în legătură cu „antidemocratismul“ meu etc. În materie de organizare, prin „deștepți“ trebuie să înțelegem, așa cum am arătat în repetate rînduri, numai pe *revoluționarii de profesie*, indiferent dacă ei s-au format din studenți sau din muncitori. Și afirm: 1) că nici o mișcare revoluționară nu poate fi trainică fără o organizație de conducători stabilă și care să păstreze continuitatea; 2) că cu cît e mai largă masa spontan atrasă în luptă, care alcătuiește baza mișcării și participă la mișcare, cu atît necesitatea unei asemenea organizații este mai imperioasă și cu atît trebuie să fie mai trainică această organizație (căci cu atît este mai ușor pentru tot felul de demagogi să ademenească păturile înapoiate ale maselor); 3) că această organizație trebuie să fie alcătuită mai ales din oameni care să se ocupe cu activitatea revoluționară ca revoluționari de profesie; 4) că într-o țară absolutistă, cu cît *vom restrînge* mai mult numărul membrilor unei asemenea organizații, astfel încît să participe la ea numai membrii care se ocupă cu activitatea revoluționară ca revoluționari de profesie și care au dobîndit o pregătire profesională în arta luptei împotriva poliției politice, cu atît mai greu va fi „de prins“ o asemenea organizație, și 5) cu atît *mai numeroase* vor fi elementele atît din rîndul clasei muncitoare cît și din rîndul celorlalte clase ale societății care vor avea putința să ia parte la mișcare și să activeze energic în cadrul ei.

Îi poftesc pe „economisții“, pe teroriștii și pe „economisții-teroriști“ * de la noi să răstoarne aceste teze, dintre

* În ceea ce privește „Svoboda“, termenul acesta este, poate, mai just decît cel precedent, deoarece în „Renașterea revoluționarismului“ se face apologia terorismului, iar în articolul analizat — a „economismului“. E dorință, dar nu-i puțină! — se

care mă voi opri acum la ultimele două. Problema ce e mai ușor de prins: „zece deștepți“ sau „o sută de proști“ se reduce la problema, analizată mai sus, dacă atunci când este nevoie de conspirația cea mai strictă este posibilă o *organizație* de masă. Nu vom putea niciodată ridica o organizație largă la acea înălțime conspirativă fără de care nici vorbă nu poate fi despre o luptă perseverentă împotriva guvernului și de păstrarea continuității în această luptă. Și concentrarea tuturor funcțiilor conspirative în mâinile unui număr restrâns de revoluționari de profesie nu înseamnă nicidecum că aceștia din urmă „vor gândi pentru toți“, că mulțimea nu va lua parte activă la *mișcare*. Dimpotrivă, din rîndurile mulțimii se va ridica un număr tot mai mare de revoluționari *de profesie*, căci atunci mulțimea va înțelege că nu este de ajuns să se adune cîțiva studenți și cîțiva muncitori care desfășoară o luptă economică pentru a forma un „comitet“, ci că este nevoie de ani întregi de muncă pentru a te forma ca revoluționar de profesie, și mulțimea nu se va „gîndi“ numai să folosească metode primitive de muncă, ci se va gîndi și la formarea acestor revoluționari. Centralizarea funcțiilor conspirative ale *organizației* nu înseamnă nicidecum centralizarea tuturor funcțiilor *mișcării*. Participarea activă a masei celei mai largi la publicistica ilegală nu va slăbi, ci *se va întări* de zece ori mai mult ca urmare a faptului că „zece“ revoluționari de profesie vor centraliza funcțiile conspirative ale acestei munci. Așa și numai așa vom reuși să facem ca citirea literaturii ilegale, colaborarea la această literatură, în parte chiar și difuzarea ei, să *înceteze aproape de a mai fi o muncă conspirativă*, căci poliția va înțelege în scurt timp absurditatea și imposibilitatea de a se porni urmăriri pe cale judiciară și administrativă în legătură cu fiecare exemplar al unor publicații răspîndite cu miile. Și aceasta este valabil nu numai în

---

poate spune, în general, despre „Svoboda“. Premisele și intențiile au fost dintre cele mai bune, dar rezultatul a fost o confuzie totală, mai ales din cauza faptului că „Svoboda“, care susține continuitatea în organizație, nu vrea să știe de continuitate în gîndirea revoluționară și în teoria social-democrată. Să tinzi să rechemi la viață pe revoluționarul de profesie („Renastera revoluționarismului“) și în acest scop să propui, în primul rînd, teroarea ca mijloc de excitație și, în al doilea rînd, „o organizație de muncitori mijlocii“ („Svoboda“ nr. 1, pag. 66 și urm.) cît mai puțin „îmboldiți din afară“ este ca și cum pentru a-ți încălzi casa, ai preface-o în lemne de foc.

cea ce privește presa, dar și în cea ce privește toate funcțiile mișcării, inclusiv demonstrațiile. Participarea foarte activă și foarte largă a masei la demonstrații nu numai că nu va suferi, ci, dimpotrivă, va câștiga mult din faptul că „zece“ revoluționari încercați, nu mai puțin pregătiți din punct de vedere profesional decât poliția de la noi, vor centraliza toate laturile conspirative ale muncii: pregătirea manifestelor, elaborarea unui plan aproximativ, numirea unui detașament de conducători pentru fiecare raion al orașului, pentru fiecare cartier industrial, pentru fiecare instituție de învățămînt etc. (știu că mi se va obiecta că ideile mele sînt „nedemocratice“, dar la această obiecție, cu totul lipsită de inteligență, voi răspunde pe larg mai departe). Centralizarea funcțiilor celor mai conspirative de către organizația de revoluționari nu va slăbi, ci va face să crească amploarea și va îmbogăți conținutul activității unei serii întregi de alte organizații, destinate să cuprindă un public cît mai larg, și de aceea trebuie să fie cît mai puțin formal constituite cu puțință și cît mai puțin conspirative cu puțință: sindicatele muncitorești, cercurile muncitorești pentru învățămîntul de cultură generală și pentru citire de literatură ilegală, cercurile socialiste, precum și cercurile democratice din *toate* celelalte pături ale populației etc. etc. Asemenea cercuri, sindicate și organizații trebuie să existe pretutindeni în număr *cît mai mare* și să aibă funcțiile cele mai felurite, dar este absurd și dăunător ca ele să fie confundate cu organizația de *revoluționari*, să se ștergă linia de demarcație dintre ele, să se stingă în mase conștiința, care și așa este extrem de slabă, că pentru „deservirea“ mișcării de masă e nevoie de oameni care să se consacre în mod special și în întregime activității social-democrate și că acești oameni trebuie să se formeze cu răbdare și perseverență ca revoluționari de profesie.

Da, această conștiință a slăbit extrem de mult. Păcatul nostru cel mai grav în ceea ce privește organizarea este că *din pricina metodelor noastre primitive de muncă am știrbit prestigiul revoluționarului în Rusia*. Molatic și șovăielnic în problemele teoretice, cu un orizont îngust, invocînd spontaneitatea masei pentru a-și justifica moliciunea sa, semănînd mai mult cu un secretar de trade-union decît cu un tribun

al poporului, incapabil să formuleze un plan amplu și îndrăzneț, care să însuflească și adversarilor respect, lipsit de experiență și de iscusință în profesiunea sa — lupta împotriva poliției politice, — ei bine, acesta nu este un revoluționar, ci un jalnic meșteșugar.

Nu trebuie să se supere pe mine pentru acest cuvânt tăios nici un practician, deoarece când vorbesc de lipsa de pregătire mă refer, în primul rând, la mine însumi. Am activat într-un cerc ⁷³ care își propunea sarcini foarte largi, atotcuprinzătoare, și noi toți, membrii acestui cerc, sufeream cumplit, fiind conștienți de faptul că nu eram decât niște simpli meșteșugari într-un moment istoric când, parafrazînd o vorbă celebră, se putea spune: dați-ne o organizație de revoluționari și vom răsturna Rusia! Și ulterior, cu cât am avut mai des prilejul să-mi reamintesc de sentimentul penibil de rușine pe care l-am încercat atunci, cu atît mai mult se acumula în mine un sentiment de amărăciune împotriva acelor pseudosocial-democrați care prin predicile lor „dezonorează înaltul titlu de revoluționar“, care nu înțeleg că datoria noastră nu este să apărăm coborîrea revoluționarului la nivelul celui care folosește metode primitive, ci să-i ridicăm pe cei care folosesc metode primitive la nivelul revoluționarilor.

d) AMPLOAREA MUNCII ORGANIZATORICE

Am văzut mai sus ce scrie B — v „despre lipsa de forțe revoluționare capabile de acțiune, lipsă care se resimte nu numai la Petersburg, ci și în toată Rusia“. Și nu cred că se va găsi cineva care să conteste acest fapt. Dar problema este: cum se explică el? B — v scrie:

„Nu vom intra în explicarea cauzelor istorice ale acestui fenomen; vom spune numai că din mijlocul societății, demoralizată de îndelungata reacțiune politică și sfîșiată de schimbările economice care au avut sau care au loc, se ridică un număr extrem de restrîns de persoane capabile de muncă revoluționară; că clasa muncitoare, din mijlocul căreia se ridică muncitori revoluționari, completează în parte rîndurile organizațiilor ilegale, dar că numărul acestor revoluționari nu corespunde cerințelor vremii. Cu atît mai mult cu cît, prin situația sa, muncitorul care lucrează în fabrică 11¹/₂ ore poate îndeplini mai ales funcții de agitator; dar propaganda și organizarea, procurarea și multiplicarea literaturii ilegale, publicarea de manifeste etc. cad în mod necesar, în cea mai mare parte, în sarcina unui număr foarte restrîns de intelectuali“ („Rabocce Delo“ nr. 6, pag. 38—39).

În multe privințe nu sîntem de acord cu această părere a lui B—v, și îndeosebi nu sîntem de acord cu cuvintele pe care le-am subliniat și care arată cît se poate de pregnant că B—v, exasperat (ca orice militant practic care știe cît de cît să gîndească) de metodele noastre primitive de muncă, nu poate găsi — din cauză că e strivit de „economism“ — o ieșire din această situație de nesuportat. Nu, din rîndurile societății se ridică extrem de *mulți* oameni ațți pentru „acțiune“, dar noi nu știm să-i folosim pe toți. În această privință starea critică, de tranziție a mișcării noastre poate fi caracterizată prin cuvintele: *oameni nu-s, și oameni sînt o mulțime*. Sînt o mulțime de oameni, pentru că atît în rîndurile clasei muncitoare cît și în păturile din ce în ce mai diferite ale societății apar pe an ce trece tot mai mulți nemulțumiți, care doresc să-și exprime protestul, care sînt gata să contribuie în măsura puterilor lor la lupta împotriva absolutismului; nu își dau încă toți seama de caracterul de nesuportat al acestuia, dar o masă din ce în ce mai mare îl simte și într-un mod din ce în ce mai ascuțit. Și în același timp oameni nu sînt, pentru că nu există conducători, nu există conducători politici, nu există talente organizatorice capabile să organizeze o muncă amplă și în același timp unitară și armonioasă, care să folosească orice forțe, fie chiar și cele mai neînsemnate. „Creșterea și dezvoltarea organizațiilor revoluționare“ rămîne în urmă nu numai față de creșterea mișcării muncitorești, fapt recunoscut și de B—v, dar și față de creșterea mișcării general-democratice în toate păturile poporului. (De altfel, în prezent, B—v ar considera, probabil, și acest lucru ca o completare la concluzia lui.) Amploarea muncii revoluționare este prea redusă în comparație cu baza spontană largă a mișcării, este prea îngustată de teoria searbădă a „luptei economice împotriva patronilor și guvernului“. Or, în timpul de față nu numai agitatorii politici, dar și organizatorii social-democrați trebuie „să meargă în toate clasele populației“*.

* De pildă, în rîndurile armatei se observă în ultimul timp o neîndoioasă înviorare a spiritului democratic, în parte ca urmare a luptelor de stradă devenite tot mai frecvente împotriva unor „dușmani“ cum sînt muncitorii și studenții. Și îndată ce forțele de care dispunem o vor îngădui, va trebui neapărat să acordăm cea mai serioasă atenție propagandei și agitației printre soldați și ofițeri, precum și creării unor „organizații militare“ care să facă parte din partidul nostru.

Și nu cred că se va găsi vreun practician care să se îndoiască de faptul că social-democrații ar putea împărți miile de funcții mărunte ale muncii lor organizatorice între diferiți reprezentanți ai celor mai diferite clase. Lipsa de specializare este una din cele mai mari neajunsuri ale tehnicii noastre, neajuns de care B—v se plînge cu atîta amărăciune și atît de îndreptățit. Cu cît mai mărunte vor fi diferitele „operații“ ale muncii generale, cu atît se vor putea găsi mai multe persoane capabile să îndeplinească aceste operații (și cu desăvîrșire incapabile, în majoritatea cazurilor, de a deveni revoluționari de profesie) și cu atît mai greu va fi pentru poliție „să prindă“ pe toți acești „activiști de detaliu“, cu atît mai greu îi va fi să însceneze pe baza prinderii unui om asupra unui oarecare fapt mărunț un „proces“ care să justifice cheltuielile statului pentru „siguranță“. Iar cît privește numărul celor care sînt gata să ne dea concurs, am arătat și în capitolul precedent schimbarea uriașă care s-a produs în numai cinci ani sub acest raport. Dar, pe de altă parte, atît pentru a aduna într-un singur mănunchi toate aceste mici frînturi de funcții, cît și pentru a nu fărîmița, o dată cu funcțiile mișcării, mișcarea însăși, precum și pentru a insufla celui ce îndeplinește funcțiile mărunte acea credință în necesitatea și importanța muncii sale, pe care dacă n-ar avea-o n-ar activa niciodată *, — pentru toate acestea este neapărată nevoie tocmai de o puternică organizație de revoluționari încercați. Cînd va exista o

---

* Îmi amintesc că un tovarăș mi-a relatat cu cită amărăciune i s-a plîns un inspector de fabrici — care e gata să ajute și care a ajutat social-democrația — de faptul că el nu știe dacă „informația“ lui ajunge pînă la adevăratul centru revoluționar, că el nu știe în ce măsură este nevoie de ajutorul lui și în ce măsură există posibilitatea de a folosi serviciile lui mici și mărunte. Orice practician cunoaște, desigur, numeroase cazuri din acestea, cînd din pricina metodelor noastre primitive am pierdut aliați. Și asemenea servicii — „mărunte“ fiecare în parte, dar de neprețuit în ansamblul lor — ne-ar putea face și ne-ar face de bună seamă nu numai funcționarii și slujbașii care lucrează în sectorul fabricilor, dar și cei de la poștă, de la căile ferate, de la vamă, din instituțiile nobilimii, din instituțiile bisericești și din *orice* alte instituții, și chiar și de la poliție, și de la curtea imperială! Dacă am avea un adevărat partid, o organizație de revoluționari cu adevărat combativă, noi nu am pune la bătaie pe acești „auxiliari“, nu ne-am grăbi întotdeauna și neapărat să-i arragem în centrul „ilegalității“, ci, dimpotrivă, i-am cruța în mod deosebit și chiar am pregăti special oameni pentru asemenea funcții, ținînd seama că mulți studenți ar putea aduce partidului mai mult folos în calitate de „auxiliari“ — slujbași decît în calitate de revoluționari „de scurtă durată“. Dar — mai repet o dată — numai o organizație pe deplin consolidată, care nu duce lipsă de forțe active, este în drept să folosească această tactică.

asemenea organizație, credința în forța partidului se va întări cu atât mai mult și se va răspîndi cu atât mai larg, cu cît această organizație va fi mai conspirativă, — și se știe doar că într-un război principalul este nu numai să însuflească armatei proprii încredere în forțele sale, ci să facă ca și inamicul și toate elementele *neutre* să vadă cît sînt de puternice aceste forțe: o neutralitate binevoitoare poate uneori să hotărască soarta luptei. Cînd va exista o astfel de organizație, care să aibă o bază teoretică solidă și care să dispună de un organ de presă social-democrat, nu vom avea de ce să ne temem că mișcarea va fi abătută din drumul ei de numeroasele elemente „din afară“ care au fost atrase spre ea (dimpotrivă, acum, cînd domină metodele primitive, constatăm că mulți social-democrați urmează linia „Credo“-ului, pretinzînd că numai ei sînt social-democrați). Într-un cuvînt, specializarea presupune în mod necesar centralizarea și, la rîndul ei, o cere neapărat.

Dar chiar B—v, care a descris atît de bine întreaga necesitate a specializării, n-o prețuiește îndeajuns, după părerea noastră, în partea a doua a raționamentului citat. Numărul revoluționarilor proveniți din rîndurile muncitorilor este insuficient, spune el. Este perfect adevărat, și subliniem din nou că „informația prețioasă a observatorului direct“ confirmă pe deplin părerea noastră despre cauzele crizei actuale din cadrul social-democrației, prin urmare și despre mijloacele de a scăpa de această criză. Nu numai că revoluționarii rămîn în general în urma avîntului spontan al maselor, dar chiar și muncitorii-revoluționari rămîn în urma avîntului spontan al maselor muncitorești. Și acest *fapt* confirmă în chipul cel mai pregnant, chiar și din punct de vedere „practic“, nu numai absurditatea, dar și *reacționarismul politic* al acelei „pedagogii“ care ne este servită atît de des atunci cînd se discută problema îndatoririlor pe care le avem față de muncitori. Acest fapt dovedește că prima și cea mai imperioasă datorie a noastră este de a contribui la formarea de muncitori-revoluționari, care să fie la același nivel *în ceea ce privește activitatea de partid* ca și intelectualii-revoluționari (subliniem cuvintele: în ceea ce privește activitatea de partid, căci în celelalte privințe atingerea aceluiași nivel de către muncitori, deși este nece-

sară, nu e însă nici pe departe atât de ușoară și atât de imperioasă). De aceea *cea mai mare* atenție trebuie s-o acordăm *ridicării* muncitorilor la nivelul revoluționarilor, și nicidecum *coborîrii* noastre neapărat pînă la nivelul „masei muncitorești“, cum vor „economiiști“, sau neapărat pînă la nivelul „muncitorilor-mijlocii“, cum vrea „Svoboda“ (care în această privință se ridică pe treapta a doua a „pedagogiei“ economiste). Departe de mine gîndul de a tăgădui necesitatea unei literaturi populare pentru muncitori și a unei literaturi și mai populare (desigur, însă, nu de bîlci) pentru muncitorii deosebit de înapoiati. Dar mă revoltă necontenita amestecare a pedagogiei cu problemele politicii, cu problemele organizării. Căci dumneavoastră, domnilor, care aveți atîta grijă de „muncitorul-mijlociu“, în fond mai curînd îi jigniți pe muncitori prin dorința voastră de a vă coborî neapărat, înainte de a vorbi de politica muncitorească sau de organizația muncitorească. Înțelegeți o dată că trebuie să vorbiți de lucruri serioase fără a vă coborî, și lăsați pedagogia pe seama pedagogilor, iar nu pe seama oamenilor politici și a organizatorilor! Oare nu există și printre intelectuali fruntași, „mijlocii“ și „masă“? Oare nu recunoaște toată lumea și necesitatea unei literaturi populare pentru intelectuali, și oare nu se scrie o astfel de literatură? Ei bine, închipuiți-vă că într-un articol despre organizarea studenților sau a liceenilor autorul ar începe să rumege, cu aerul unui om care face cine știe ce descoperire, ideea că este nevoie înainte de toate de o organizație de „studenți-mijlocii“. Un asemenea autor va fi cu siguranță luat în rîs — și pe bună dreptate. Mai bine dați-ne, i se va spune, idei organizatorice, dacă aveți așa ceva, — și apoi ne descurcăm singuri cine dintre noi este „mijlociu“, cine stă mai sus și cine mai jos. Iar dacă n-aveți idei organizatorice *proprii*, atunci toată vorbăria voastră pe tema „masei“ și a celor „mijlocii“ va fi pur și simplu plicticoasă. Înțelegeți o dată că înseși problemele privind „politica“ și „organizarea“ sînt atât de serioase, încît despre ele nu se poate vorbi altfel decît cu toată seriozitatea: pot fi și trebuie *pregătiți* muncitorii (și studenții, și liceenii) ca să se poată sta de vorbă cu ei despre aceste probleme; dar, din moment ce vorbiți despre ele, dați răspunsuri temeinice și nu vă

dați înapoi spre „mijlocii“ sau spre „mase“, nu căutați să vă eschivați prin glume sau fraze goale*.

Muncitorul-revoluționar, ca să fie pe deplin pregătit pentru menirea sa, trebuie să devină și el un revoluționar de profesie. De aceea B—v n-are dreptate când spune că, dat fiind că muncitorul este ocupat în fabrică cîte 11½ ore pe zi, celelalte funcții revoluționare (afară de agitație), „în cea mai mare parte, cad *în mod necesar* în sarcina unui număr foarte restrîns de intelectuali“. Aceasta nu se întîmplă nicidecum „în mod necesar“, ci din cauza stării noastre de înapoiere, din cauză că nu sîntem conștienți de datoria noastră de a ajuta pe fiecare muncitor care se distinge prin aptitudinile sale să devină un agitator de *profesie*, un organizator de profesie, un propagandist de profesie, un curier de profesie etc. etc. În această privință, noi risipim într-un mod pur și simplu scandalos forțele noastre, fără să știm să cruțăm ceea ce trebuie cultivat și crescut cu o grijă deosebită. Uitați-vă la germani: ei au de o sută de ori mai multe forțe decît noi, dar ei înțeleg foarte bine că agitatori etc. cu adevărat capabili nu se ridică prea des dintre „muncitorii-mijlocii“. De aceea pe orice muncitor capabil ei caută să-l pună de îndată în condiții în care aptitudinile lui să se poată dezvolta pe deplin și să fie folosite pe deplin: ei fac din el un agitator de profesie, îl îndeamnă să-și lărgească sfera de activitate, extinzînd-o de la o singură fabrică la întreaga ramură, de la o localitate la întreaga țară. El capătă experiență și îndemîinare în profesiunea sa, își lărgește orizontul și cunoștințele, observă îndeaproape pe conducătorii politici remarcabili din alte localități și din alte partide, caută să se ridice și el la aceeași înălțime și să îmbine cunoașterea mediului muncitoresc și prospețimea convingerilor socialiste cu iscusința profesională, fără de care proletariatul *nu poate* să ducă o luptă

* „Svoboda“ nr. 1, articolul „Organizarea“, pag. 66: „înaîntînd cu pasul ei greu, mulțimea muncitorilor va întări toate revendicările care vor fi formulate în numele Muncii ruse“ — neapărat munca cu literă mare! Și același autor exclamă: „eu n-am nicidecum o atitudine dușmănoasă față de intelectuali, dar“ . . . (este același *dar* pe care Șcedrin îl traduce prin cuvintele: urechile nu cresc mai sus de frunte!) . . . „dar mă supără foarte mult întotdeauna cînd vine cineva și spune lucruri foarte frumoase și sublime și cere ca ele să fie acceptate pentru frumusețea proprie (a lui?) și pentru alte calități“ (62). Da, și pe mine aceasta „mă supără foarte mult întotdeauna“ . . .

dirză împotriva detașamentelor perfect instruite ale dușmanilor săi. Așa și numai așa se ridică din masa muncitorească oameni ca Bebel și Auer. Dar ceea ce într-o țară politiceste liberă se face în mare măsură de la sine, la noi trebuie s-o facă în mod sistematic organizațiile noastre. Un agitator din rîndul muncitorilor care este cît de cît talentat și „dă speranțe“ *nu trebuie* să lucreze în fabrică 11 ore pe zi. Noi trebuie să avem grijă ca el să fie întreținut de partid, ca să poată să treacă la timp în ilegalitate, ca să-și schimbe locurile de activitate, căci altfel nu va dobîndi o experiență bogată, nu-și va lărgi orizontul, nu va ști să reziste cîtiva ani, cel puțin, în lupta cu jandarmii. Cu cît avîntul spontan al maselor muncitorești devine mai larg și mai profund, cu atît se ridică mai mult din rîndurile lor nu numai agitatori talentați, dar și organizatori și propagandiști talentați, precum și „practicieni“ în înțelesul bun al cuvîntului (care sînt în număr atît de mic printre intelectualii noștri, în cea mai mare parte, potrivit specificului rus, puțin cam indolenți și cam greoi). Cînd vom avea detașamente de muncitori-revoluționari (și, se-nțelege, revoluționari de „toate armele“), pregătiți în mod special și trecuți printr-o școală îndelungată, atunci nici o poliție politică din lume nu va putea să țină piept acestor detașamente, pentru că aceste detașamente de oameni animați de un devotament neprecupețit față de revoluție se vor bucura de încrederea, de asemenea neprecupețită, a celor mai largi mase muncitorești. Și este numai *vina* noastră că îi „îmboldim“ prea puțin pe muncitori spre această cale, comună cu a „intelectualilor“, de călire ca revoluționari de profesie, că prea adesea îi tîrim înapoi prin vorbăria noastră stupidă despre ceea ce este „accesibil“ masei muncitorești, „muncitorilor-mijlocii“ etc.

În această privință, ca și în celelalte, îngustimea muncii organizatorice se află în legătură neîndoioasă și insolubilă (deși marea majoritate a „economistilor“ și a practicienilor începători nu-și dau seama de acest lucru) cu îngustarea teoriei noastre și a sarcinilor noastre politice. Ploconirea în fața spontaneității duce la un fel de teamă de a ne abate măcar cu un pas de la ceea ce este „accesibil“ masei, la teama de a ne ridica prea mult deasupra simplei deserviri a cerințelor imediate și directe ale masei.

Nu vă temeți, domnilor! Nu uitați că din punct de vedere organizatoric ne aflăm atît de jos, încît chiar și ideea că *am putea să ne ridicăm prea sus este absurdă!*

e) ORGANIZAȚIE „COMLOTISTĂ“ ȘI „DEMOCRATISM“

Există printre noi foarte mulți oameni care sînt atît de sensibili la „pulsul vieții“, încît mai mult decît de orice se tem tocmai de acest lucru, învinuindu-i de „narodovolism“, de neînțelegere a „democratismului“ etc. pe cei care împărtășesc părerile expuse aici. Trebuie să ne oprim asupra acestor învinuiri, pe care le-a îmbrățișat, bineînțeles, și „Rabocee Delo“.

Autorul acestor rînduri știe foarte bine că „ekonomiștii“ din Petersburg au învinuit de narodovolism și „Raboceaia Gazeta“ (ceea ce este și lesne de înțeles dacă o comparăm cu „Raboceaia Misl“). De aceea nu ne-am mirat de loc cînd un tovarăș ne-a informat, curînd după apariția „Iskrei“, că social-democrații din orașul X spun despre „Iskra“ că este un organ „narodovolist“. Bineînțeles că această învinuire nu putea decît să ne măgulească, căci n-a existat niciodată un social-democrat consecvent pe care „ekonomiștii“ să nu-l fi învinuit de narodovolism.

Aceste învinuiri izvorăsc dintr-o dublă neînțelegere. În primul rînd, istoria mișcării revoluționare este atît de puțin cunoscută la noi, încît orice idee cu privire la o organizație centralizată de luptă care declară război hotărît țarismului este calificată drept „narodovolism“. Dar admirabila organizație pe care au avut-o revoluționarii din deceniul al 8-lea și care ar trebui să ne servească nouă tuturor drept model nu a fost nicidecum creată de narodovolți, ci de *zemlevolți*, care s-au scindat în cionoperedelți și narodovolți⁷⁴. Așadar, a considera o organizație revoluționară de luptă ceva specific narodovolist este absurd atît din punct de vedere istoric cît și din punct de vedere logic, pentru că *nici un* curent revoluționar, dacă se gîndește într-adevăr la o luptă serioasă, nu se poate lipsi de o asemenea organizație. Greșeala narodovolților n-a constat în faptul că ei au căutat să atragă în organizația lor pe *toți* nemulțumiții și să îndrumeze această organizație pe calea unei lupte

hotărâte împotriva absolutismului. Dimpotrivă, aceasta constituie marele lor merit istoric. Greșeala lor a constat în aceea că s-au sprijinit pe o teorie care în fond nu era nicidecum o teorie revoluționară și că n-au știut sau n-au putut să lege în mod indisolubil mișcarea lor cu lupta de clasă din cadrul societății capitaliste în dezvoltare. Și numai cea mai grosolană lipsă de înțelegere a marxismului (sau „înțelegerea“ lui în spiritul „struvismului“) a putut da naștere părerii că apariția mișcării muncitorești spontane de masă *ne scutește* de datoria de a crea o organizație de revoluționari tot atât de bună, ba chiar incomparabil mai bună decât aceea a zemlevolților. Dimpotrivă, această mișcare *ne impune* tocmai această datorie, căci lupta spontană a proletariatului nu va deveni o adevărată „luptă de clasă“ a acestuia atîta timp cît nu va fi condusă de o puternică organizație de revoluționari.

În al doilea rînd, mulți — inclusiv, pare-se, B. Kricevski („Rabocce Delo“ nr. 10, pag. 18) — înțeleg greșit polemica pe care social-democrații au dus-o întotdeauna împotriva concepției „complotiste“ despre lupta politică. Ne-am ridicat și ne vom ridica, firește, întotdeauna, împotriva *îngustării* luptei politice pînă la reducerea ei la un complot*, dar aceasta, bineînțeles, nu înseamnă nicidecum că tăgăduim necesitatea unei organizații revoluționare puternice. Și, de pildă, în broșura indicată în nota de la subsol, alături de polemica împotriva reducerii luptei politice la un complot este descrisă (ca un ideal social-democrat) o organizație într-atît de puternică, încît, „pentru a da lovitura decisivă absolutismului“, să poată „recurge“ și la „insurecție“ și la orice „alt mijloc de atac“**. În ceea ce privește *forma sa*,

* Vezi „Sarcinile social-democraților ruși“, pag. 21, polemica împotriva lui P.L. Lavrov. (Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 452—454. — Nota red.)

** „Sarcinile social-democraților ruși“, pag. 23. (Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 454. — Nota red.) În trecut fie zis, aceasta este o nouă ilustrare a faptului că „Rabocce Delo“ ori nu înțelege ceea ce spune, ori își schimbă părerea „după cum bate vîntul“. În „Rabocce Delo“ nr. 1 e scris cu litere cursive: „vederile expuse în broșură coincid întru totul cu programul redacției revistei «Rabocce Delo»“ (pag. 142). Așa să fie? Coincide oare cu „Sarcinile“ părerea că nu se poate pune ca o primă sarcină a mișcării de masă doborîrea absolutismului? coincide oare cu această teorie „luptei economice împotriva patronilor și guvernului“? coincide teoria stadiilor? Lăsăm pe cititor să judece dacă se poate vorbi de consecvență principială la un organ care înțelege în mod atât de original „coincidența“.

această organizație revoluționară puternică într-o țară absolutistă poate fi denumită și organizație „complotistă”, deoarece cuvîntul francez „conspirație” are același înțeles ca și cuvîntul rus „zagovor”*, iar pentru o astfel de organizație conspirația este necesară în cel mai înalt grad. Conspirația este o condiție în așa măsură necesară pentru o astfel de organizație, încît toate celelalte condiții (numărul membrilor, selecționarea lor, funcțiile lor etc.) trebuie să fie coordonate cu aceea a conspirației. De aceea ar fi o mare naivitate să ne temem de învinuirea că noi, social-democrații, vrem să creăm o organizație complotistă. Aceste învinuiri trebuie să fie tot atît de măgulitoare pentru orice dușman al „economismului” ca și învinuirile de „narodovolism”.

Ni se va obiecta: o organizație atît de puternică și de riguros secretă care concentrează în mîinile sale toate firele activității conspirative, o organizație în mod necesar centralistă, se poate lansa cu prea multă ușurință într-un atac prematur, poate imprima în mod necugetat mișcării un caracter acut, înainte ca acest lucru să fie posibil și necesar în raport cu gradul nemulțumirii politice, cu amploarea frămîntărilor și a revoltei din rîndurile clasei muncitoare etc. La aceasta vom răspunde: vorbind în mod abstract, nu se poate, desigur, nega că organizația de luptă *poate* duce la un atac necugetat ce *poate* să se încheie printr-o înfrîngere care în alte împrejurări n-ar fi fost nicidecum inevitabilă. Dar într-o astfel de problemă nu te poți mărgini la considerații abstracte, pentru că orice bătălie cuprinde în sine o posibilitate abstractă de înfrîngere, și pentru a *reduce* această posibilitate nu există alt mijloc decît pregătirea organizată a bătăliei. Dacă însă vom pune problema pe terenul concret al condițiilor actuale din Rusia, va trebui să tragem concluzia pozitivă că o organizație revoluționară puternică este neapărat necesară tocmai pentru a da stabilitate mișcării și pentru a o feri de eventualitatea unor atacuri necugetate. Tocmai acum, cînd lipsește o astfel de organizație și cînd mișcarea revoluționară se dezvoltă cu repeziciune în mod spontan, se observă două extreme opuse (care, așa cum se și cuvine, „se ating”): cînd un „eco-

* — complot. — Nota trad

nomism“ cu desăvîrșire inconsistent și propovăduirea moderației, cînd o tot atît de inconsistentă „teroare ca mijloc de excitație“, care tinde „să provoace în mod artificial — într-o mișcare care se dezvoltă și se întărește, dar care deocamdată se află mai aproape de începutul decît de sfîrșitul ei — simptomele acestui sfîrșit“ (V.Z. în „Zarea“ nr. 2—3, pag. 353). Și exemplul revistei „Rabocee Delo“ dovedește că *există* social-democrați care capitulează în fața ambelor extreme. Acest fenomen nu este surprinzător, între altele, și pentru că „lupta economică împotriva patronilor și guvernului“ nu-l va satisface *niciodată* pe un revoluționar, și extremele opuse vor apare întotdeauna cînd într-un loc, cînd într-altul. Numai o organizație centralizată de luptă care aplică în mod consecvent politica social-democrată și care satisface, ca să spunem așa, toate instinctele și aspirațiile revoluționare, este în stare să ferească mișcarea de un atac necugetat și să pregătească un atac care să promită succesul.

Ni se va obiecta apoi că concepția expusă mai sus cu privire la organizație se află în contradicție cu „principiul democratic“. În măsura în care învinuirea precedentă este de proveniență specific rusă, în aceeași măsură acuzația de față are un caracter *specific celor din străinătate*. Și numai o organizație din străinătate („Uniunea social-democraților ruși“) putea să dea redacției sale, printre alte instrucțiuni, și următoarea:

„*Principiul organizatoric*. În interesul unificării și dezvoltării cu succes a social-democrației trebuie să subliniem, să dezvoltăm un principiu democratic larg al organizației ei de partid, și să luptăm pentru el, fiind deosebit de necesar, avînd în vedere tendințele antidemocratice manifestate în rîndurile partidului nostru“ („Două congrese“, pag. 18).

Cum luptă „Rabocee Delo“ împotriva „tendințelor anti-democratice“ ale „Iskrei“ vom vedea în capitolul următor. Deocamdată să examinăm mai îndeaproape acest „principiu“, formulat de „economisti“. Oricine va fi, credem, de acord că „principiul larg democratic“ include următoarele două condiții necesare: în primul rînd, o publicitate deplină și, în al doilea rînd, eligibilitatea tuturor funcțiilor. Fără publicitate, și anume o publicitate care să nu se mărginească numai la membrii organizației, ar fi ridicol să

se vorbească despre democratism. Spunem că organizația partidului socialist german este o organizație democratică, pentru că în ea totul, inclusiv ședințele congresului de partid, sînt deschise; dar nimeni nu va spune despre o organizație ascunsă în dosul unui vâl de ochii tuturor celor care nu sînt membrii ei că este o organizație democratică. Se pune întrebarea: care este deci sensul formulării „principiului democratic larg“, cînd condiția *fundamentală* a acestui principiu este *irealizabilă* pentru o organizație secretă? „Principiul larg“ se dovedește a fi pur și simplu o frază răsunătoare, dar goală. Și nu numai atît. Fraza aceasta dovedește o totală neînțelegere a sarcinilor arzătoare ale momentului pe plan organizatoric. Toată lumea știe cît de mare este lipsa de conspirație care domnește la noi în rîndurile masei „largi“ a revoluționarilor. Am văzut cu cîtă amărăciune se plînge de acest lucru B—v, care cere, pe bună dreptate, „o selecționare riguroasă a membrilor“ („R.D“ nr. 6, pag. 42). Și iată că se găsesc oameni care se laudă că au „simțul realității“ și care în această situație *subliniază* nu necesitatea celei mai stricte conspirații și a selecționării celei mai riguroase (și, prin urmare, în număr mai mic) a membrilor, ci „principiul democratic larg“! Asta înseamnă să nimerești cu oiștea-n gard.

Nici cu a doua trăsătură caracteristică a democratismului — cu eligibilitatea, lucrurile nu stau mai bine. În țările în care există libertate politică, această condiție se subînțelege. „Membru de partid este considerat oricine recunoaște principiile programului partidului și sprijină partidul în măsura puterilor sale“ — așa sună primul paragraf al statutului organizatoric al partidului social-democrat german. Și deoarece întreaga arenă politică este deschisă în fața tuturor, ca o scenă în fața spectatorilor unui teatru, recunoașterea sau nerecunoașterea, sprijinirea sau combaterea sînt cunoscute de toată lumea atît din ziare cît și din întrunirile populare. Toți știu că cutare om politic a început în cutare fel, a trecut prin cutare evoluție, într-un moment greu al vieții s-a manifestat în cutare chip, în general se distinge prin cutare calități, — și de aceea, firește, pe un astfel de militant *toți* membrii partidului, fiind în deplină

cunoștință de cauză, pot să-l aleagă sau să nu-l aleagă într-o anumită funcție în partid. Controlul general (în sensul literal al cuvîntului) asupra fiecărui pas făcut de omul de partid pe tărîmul activității lui politice creează un mecanism care funcționează automat și care dă ceea ce în biologie se numește „supraviețuirea celor mai adaptați“. „Selecția naturală“ realizată printr-o deplină publicitate, prin eligibilitate și prin controlul general face ca fiecare om politic să ajungă pînă la urmă „la locul potrivit“, să se îndeletnicească cu munca cea mai potrivită pentru aptitudinile și forțele sale, să simtă pe propria sa piele consecințele greșelilor sale și să dovedească în fața tuturor capacitatea sa de a-și recunoaște greșelile și de a le evita.

Încercați să plasați acest tablou în cadrul absolutismului de la noi! Este oare de conceput în condițiile de la noi ca toți cei „care recunosc principiile programului partidului și sprijină partidul în măsura puterilor lor“ să controleze fiecare pas al revoluționarului-conspirator? Ca ei toți să aleagă din rîndurile acestora din urmă pe unul sau pe altul, atunci cînd în interesul muncii lui revoluționarul *este obligat* să-și ascundă identitatea față de nouă zecimi din acești „toți“? Gîndiți-vă puțin la adevărata semnificație a cuvintelor răsunătoare din „Rabocee Delo“, și veți vedea că, în bezna absolutismului și sub domnia selecției făcute de jandarm, „democratismul larg“ al organizației de partid nu este decît o *jucărie deșartă și dăunătoare*. Este o jucărie deșartă pentru că în realitate nici o organizație revoluționară n-a practicat vreodată democratismul *larg*, și nici nu-l poate practica, oricît ar dori-o. Este o jucărie dăunătoare pentru că încercările de a înfăptui în practică „principiul democratic larg“ nu fac decît să înlesnească poliției provocarea unor căderi pe scară largă, eternizează domnia metodelor primitive, abat gîndul practicienilor de la sarcina serioasă, imperioasă de a se forma ca revoluționari de profesie, îndreptîndu-i spre întocmirea unor amănunțite statute „pe hîrtie“ cu privire la sistemele de alegeri. Numai în străinătate, unde adeseori se adună oameni care nu au posibilitatea să-și găsească o muncă adevărată, vie, a putut să ia amploare pe alocuri, îndeosebi în diferite grupuri mici, acest „joc de-a democratismul“.

Pentru a arăta cititorului cât de urît este procedeul preferat al revistei „Rabocce Delo“ de a formula un „principiu“ atât de frumos cum este acela al democratismului în activitatea revoluționară, vom apela iarăși la un martor. Martorul acesta — E. Serebreakov, redactorul revistei „Nakanune“ de la Londra, — are o mare slăbiciune pentru „Rabocce Delo“ și nutrește o mare ură împotriva lui Plehanov și „plehanoviștilor“; în articolele privitoare la sciziunea „Uniunii social-democraților ruși“ din străinătate, „Nakanune“ s-a declarat hotărît de partea revistei „Rabocce Delo“ și l-a împroșcat pe Plehanov cu un întreg torent de cuvinte lamentabile ⁷⁵. Și aceasta face ca pentru noi el să fie un martor cu atât mai prețios în problema de față. În nr. 7 al revistei „Nakanune“ (iulie 1899), în articolul „În legătură cu apelul Grupului de autoeliberare a muncitorilor“, E. Serebreakov spunea că „nu e frumos“ să se vorbească „într-o mișcare revoluționară serioasă despre autoamăgire, despre întîietate, despre un așa-zis areopag“, și între altele scria:

„Mișkin, Rogacev, Jeleabov, Mihailov, Perovskaia, Figner etc. nu s-au considerat niciodată conducători, și nimeni nu i-a ales și nu i-a numit, deși în realitate ei au fost conducători, deoarece atât în perioada de propagandă cât și în perioada de luptă împotriva guvernului, ei au luat asupra lor tot greul muncii, au mers în locurile cele mai primejdioase, iar activitatea lor a fost cea mai rodnică. Și această întîietate de care se bucurau nu era rezultatul dorințelor lor, ci rezultatul încrederii manifestate de tovarășii din jur în inteligența, în energia și devotamentul lor. Dar să te temi de nu știi ce areopag (iar dacă nu te temi, de ce să scrii despre el?) care ar putea conduce mișcarea într-un mod dictatorial este o prea mare naivitate. Căci cine o să-i dea ascultare?“

Să spună cititorul: ce deosebire este între „areopag“ și „tendințele antidemocratice“? Și nu este oare evident că „frumosul“ principiu organizatoric al revistei „Rabocce Delo“ este tot atât de naiv pe cât este de reprobabil? Naiv, pentru că unui „areopag“ sau unor oameni cu „tendințe antidemocratice“ pur și simplu nimeni nu le va da ascultare dacă nu va exista „încrederea manifestată de tovarășii din jur în inteligența, în energia și în devotamentul lor“. Reprobabil, deoarece constituie un procedeu demagogic,

care speculează la unii vanitatea, la alții necunoașterea adevăratei stări a mișcării noastre sau lipsa de pregătire și necunoașterea istoriei mișcării revoluționare. Unicul principiu organizatoric serios pentru militanții mișcării noastre trebuie să fie: conspirația cea mai riguroasă, selecționarea cea mai riguroasă a membrilor, pregătirea de revoluționari de profesie. Dacă există aceste calități, este asigurat și ceva mai de preț decât „democratismul“, și anume: o deplină încredere tovărășească între revoluționari. Iar acest ceva mai de preț ne este absolut necesar, pentru că la noi în Rusia nici vorbă nu poate fi de înlocuirea lui printr-un control democratic general. Și ar fi o mare greșală dacă s-ar crede că faptul că nu este posibil un control cu adevărat „democratic“ ar face ca membrii organizației revoluționare să fie de necontrolat: ei n-au timp să se gândească la forme de democratism-jucărie (democratism înăuntrul unui nucleu strâns încheșat, alcătuit din tovarăși care au deplină încredere unii în alții), dar ei simt foarte acut *răspunderea* pe care o poartă și știu din experiență că o organizație de adevărați revoluționari nu se va da în lături de la nici un mijloc pentru a se debarasa de un membru netrebnic. Și apoi mai există la noi și o opinie publică destul de dezvoltată a mediului revoluționar rus (și a celui internațional), care are în urma ei o istorie întreagă și care pedepsește cu asprime necruțătoare orice abatere de la îndatoririle tovărășești (și doar „democratismul“, adevăratul democratism, nu democratismul-jucărie face parte integrantă din această noțiune de tovărășie!). Luați aminte la toate acestea, și vă veți da seama ce iz urît de joc de-a generalii în străinătate se degajă din aceste afirmații și rezoluții cu privire la „tendențele antidemocratice“!

Mai trebuie să remarcăm și că celălalt izvor al acestor afirmații, adică naivitatea, este alimentat de asemenea de caracterul confuz al ideilor despre democrație. În cartea soților Webb despre trade-unionurile engleze există un capitol ciudat: „Democrația primitivă“. Autorii relatează acolo că, în prima perioadă a existenței sindicatelor lor, muncitorii englezi considerau că un semn necesar de democrație este ca toți să facă de toate în ceea ce privește conducerea sindicatelor: nu numai că toate problemele

se soluționau prin votul tuturor membrilor, dar și funcțiile erau exercitate de toți membrii pe rînd. A fost nevoie de o lungă experiență istorică pentru ca muncitorii să-și dea seama de absurditatea unei asemenea înțelegeri a ideii de democrație și de necesitatea, pe de o parte, a instituțiilor reprezentative și, pe de altă parte, a funcționarilor de profesie. A fost nevoie de cîteva cazuri de falimente financiare ale caselor sindicale pentru ca muncitorii să înțeleagă că problema proporționalității dintre cotizațiile plătite și ajutoarele primite nu poate fi rezolvată numai prin vot democratic, ci mai cere și părerea unui specialist în materie de asigurări. Să luăm apoi cartea lui Kautsky despre parlamentarism și legiferare de către popor, și vom vedea că concluziile teoreticianului marxist coincid cu învățămintele care decurg din practica îndelungată a muncitorilor uniți „în mod spontan“. Kautsky se pronunță hotărît împotriva ideilor primitive ale lui Rittinghausen despre democrație, ridiculizează pe oamenii care în numele democrației sînt gata să ceară ca „ziarele populare să fie redactate chiar de popor“, demonstrează necesitatea unor ziașiști *de profesie*, unor parlamentari de profesie etc. pentru conducerea social-democrată a luptei de clasă a proletariatului și atacă „socialismul anarhiștilor și al literaților“, care în „goană după efect“ preamăresc legiferarea directă de către popor și nu înțeleg cît de relativă este posibilitatea de a o aplica în societatea contemporană.

Cine a desfășurat o activitate practică în mișcarea noastră știe cît de larg răspîndită este concepția „primitivă“ despre democrație în rîndurile tineretului studios și ale muncitorilor. Nu-i de mirare că această concepție pătrunde și în statute și în literatură. „Economiiștii“ de nuanță bernsteiniană au scris în statutul lor: „§ 10. Toate problemele care privesc interesele întregii organizații sindicale sînt rezolvate prin majoritatea voturilor tuturor membrilor ei“. „Economiiștii“ de nuanță teroristă le țin și ei isonul: „hotărîrile comitetului trebuie să treacă prin toate cercurile, și abia atunci devin hotărîri valabile“ („Svoboda“ nr. 1, pag. 67). Și notați că această cerință de a aplica pe scară largă referendumul este formulată *în plus* pe lîngă cerința de a clădi pe principiul eligibilității *întreaga* organizație!

Este, firește, departe de noi gîndul de a face din aceasta o vină practicienilor, care au prea puțină posibilitate de a cunoaște teoria și practica organizațiilor cu adevărat democratice. Dar cînd „Rabocce Delo“, care pretinde că are un rol conducător, se limitează în asemenea condiții la o rezoluție cu privire la principiul larg democratic, cum să nu numim asta o simplă „goană după efect“?

f) ACTIVITATEA LOCALĂ ȘI ACTIVITATEA PE ÎNTREAGA RUSIE

Dacă obiecțiile împotriva planului de organizație expus aici, obiecții privitoare la nedemocratismul și la caracterul complotist al acesteia, sînt cu desăvîrșire neîntemeiate, mai rămîne o problemă, care este foarte des ridicată și care merită s-o analizăm pe larg. Aceasta este problema corelației dintre activitatea locală și activitatea pe întreaga Rusie. Unii își exprimă temerea că formarea unei organizații centraliste ar putea avea ca rezultat strămutarea centrului de greutate de la prima formă de activitate la cea de-a doua, că acest lucru ar putea aduce prejudicii mișcării, slăbind trăinicia legăturilor noastre cu masa muncitorească și în general micșorînd stabilitatea agitației locale. La aceasta vom răspunde că în ultimii ani mișcarea noastră suferă tocmai de pe urma faptului că activiștii locali sînt prea absorbiți de munca locală; că din această cauză este absolut necesar ca centrul de greutate să fie întrucîtva strămutat înspre activitatea pe întreaga Rusie; că o astfel de strămutare nu va slăbi, ci va spori atît trăinicia legăturilor noastre cît și stabilitatea agitației noastre locale. Să luăm problema organului central și a organelor locale de presă, rugînd pe cititor să nu uite că activitatea pe tărîmul presei nu constituie pentru noi decît un *exemplu* care ilustrează întreaga activitate revoluționară în general, activitate incomparabil mai largă și mai variată.

În prima perioadă a mișcării de masă (1896—1898) activiștii locali fac încercarea de a scoate un organ pe întreaga Rusie — „Rabocceia Gazeta“; în perioada următoare (1898—1900) mișcarea face un uriaș pas înainte, dar atenția conducătorilor este în întregime absorbită de organele locale.

Dacă totalizăm aceste organe locale, constatăm * că revine aproximativ un număr de ziar pe lună. Oare aceasta nu este o ilustrare concretă a metodelor noastre primitive de muncă? Oare nu arată aceasta în modul cel mai evident că organizația noastră revoluționară a rămas în urma avîntului spontan al mișcării? Dacă *tot atîtea* numere de ziar ar fi fost scoase nu de grupuri locale răslețe, ci de o organizație unică, atunci nu numai că am fi economisit o sumedenie de forțe, dar am fi asigurat și o stabilitate și continuitate incomparabil mai mare a muncii noastre. Acest considerent simplu este prea adeseori scăpat din vedere atît de practicienii care lucrează *activ* aproape exclusiv la organele locale (din păcate, în marea majoritate a cazurilor, și în prezent situația se prezintă astfel), cît și de unii publiciști, care în această problemă dau dovadă de un uluitor donchișotism. Practicianul se mulțumește de obicei cu argumentul că pentru activiștii locali este „greu” ** să se ocupe cu editarea unui ziar pe întreaga Rusie și că e mai bine să avem ziare locale decît să nu avem de loc. Această din urmă afirmație este, desigur, absolut justă, și nici un practician nu-și dă mai bine seama decît noi de uriașa importanță a ziarelor locale și de folosul imens pe care-l aduc ele *în general*. Dar nu despre aceasta este vorba, ci despre felul în care am putea scăpa de fărîmițarea și de metodele primitive de muncă, care își găsesc o expresie atît de concretă în cele 30 de numere de ziare locale apărute în toată Rusia în timp de doi ani și jumătate. Să nu vă limitați deci la afirmația incontestabilă, dar prea generală, cu privire la folosul adus de ziarele locale în general, ci să aveți curajul de a recunoaște deschis laturile lor negative, pe care le-a dat la iveală experiența celor doi ani și jumătate. Această experiență denotă că, în condițiile noastre, ziarele locale dovedesc în majoritatea cazurilor instabilitate în principii, că din punct de vedere politic sînt lipsite de însemnătate,

* Vezi „Raportul prezentat la Congresul de la Paris”⁷⁸, pag. 14: „De atunci (1897) și pînă în primăvara anului 1900 au apărut în diferite localități 30 de numere din diferite ziare. . . În medie a apărut ceva mai mult de un număr pe lună.

** Această dificultate este numai aparentă. În realitate *nu* există cerc local care să nu aibă posibilitatea de a îndeplini în mod activ o funcție sau alta în cadrul activității pe întreaga Rusie. „Să nu spui: nu pot, spune: nu vreau“.

că sînt prea costisitoare sub raportul cheltuirii de forțe revoluționare și cu totul nesatisfăcătoare sub raport tehnic (mă refer aici, bineînțeles, nu la tehnica tipăririi, ci la frecvența și regularitatea apariției). Și toate lipsurile arătate aici nu sînt ceva întîmplător, ci urmarea inevitabilă a fărîmițării, care, pe de o parte, explică precumpănirea ziarelor locale în perioada de care ne ocupăm, iar pe de altă parte este *întreținută* de această precumpănire. Pentru o organizație locală *este* de-a dreptul *peste puteri* să asigure stabilitatea în principii a ziarului ei și să-l ridice la înălțimea unui organ politic, *îi este peste puteri* să adune și să folosească material suficient pentru oglindirea întregii vieți politice de la noi. Iar argumentul care se aduce de obicei în țările libere în sprijinirea necesității de a avea numeroase ziare locale, și anume că sînt ieftine atunci cînd se tipăresc cu ajutorul muncitorilor locali și că populația locală este informată mai complet și mai rapid, la noi, după cum dovedește experiența, acest *argument* se întoarce *împotriva* ziarelor locale. Ele sînt din cale-afară de costisitoare, în sensul cheltuirii de forțe revoluționare, și apar *foarte rar* pentru simplul motiv că un ziar *illegal*, oricît de mic ar fi, necesită un aparat conspirativ foarte vast, care presupune existența unei mari industrii de fabrică, deoarece într-un atelier meșteșugăresc un astfel de aparat nici nu poate fi organizat. Pe de altă parte, primitivitatea aparatului conspirativ are pretutindeni ca rezultat (orice practician cunoaște o sumedenie de exemple de acest fel) că poliția profită de apariția și difuzarea cîtorva numere pentru a provoca o cădere *în masă*, care mătură totul în așa măsură, încît munca trebuie luată iarăși de la capăt. Un bun aparat conspirativ cere o bună pregătire profesională a revoluționarilor și o diviziune a muncii aplicată în modul cel mai consecvent; or, amîndouă aceste cerințe sînt absolut peste puterile unei organizații locale, oricît de puternică ar fi ea la un moment dat. Ca să nu mai vorbim de interesele generale ale întregii noastre mișcări (educarea politică și socialistă principial-consecventă a muncitorilor), dar chiar și interesele pur locale *sînt mai bine deservite de organe de presă care nu sînt locale*: acest lucru pare un paradox numai la prima vedere, în realitate însă, experiența celor doi ani și jumătate îl dove-

dește fără putință de tăgadă. Oricine va fi de acord că, dacă toate forțele locale care au scos cele 30 de numere de ziar ar fi lucrat la un singur ziar, acesta din urmă ar fi dat cu ușurință 60, dacă nu chiar 100 de numere, și prin urmare ar fi oglindit mai complet toate particularitățile cu caracter pur local ale mișcării. Fără îndoială că această organizare nu este un lucru lesne de îndeplinit, dar trebuie să înțelegem o dată necesitatea lui, trebuie ca fiecare cerc local să gândească și să lucreze în mod activ în acest sens, fără a aștepta un imbold din afară, fără a se lăsa furat de impresia că organul local ar fi mai accesibil și mai apropiat, impresie care — așa cum rezultă din datele experienței noastre revoluționare — se dovedește a fi în bună parte iluzorie.

Și publiciștii care își închipuie că sînt deosebit de apropiați de practicieni și care nu văd acest caracter iluzoriu, limitîndu-se la formula extrem de ieftină și cu totul lipsită de conținut: e nevoie de ziare locale, e nevoie de ziare regionale, e nevoie de ziare centrale, fac un prost serviciu activității practice. Firește că, în general vorbind, e nevoie de toate acestea; dar, din moment ce abordezi o problemă organizatorică concretă, trebuie să te gîndești și la condițiile mediului și ale momentului. Într-adevăr, oare „Svoboda“ (nr. 1, pag. 68) nu dă dovadă de donchișotism atunci cînd, „oprindu-se“ în mod special „asupra problemei ziarului“, scrie: „Noi credem că orice centru muncitoresc cît de cît însemnat trebuie să aibă un ziar muncitoresc propriu. Nu un ziar adus din altă parte, ci un ziar propriu“. Dacă publicistul acesta nu vrea să se gîndească la sensul cuvintelor lui, gîndește-te d-ta, cititorule: cîte zeci, dacă nu sute de „centre muncitorești cît de cît însemnate“ există în Rusia și dacă într-adevăr fiecare organizație locală s-ar apuca să scoată un ziar propriu, ce permanentizare a metodelor noastre primitive de muncă ar însemna acest lucru! Cît de mult ar înlesni această fărîmițare sarcina jandarmilor noștri de a prinde — și încă fără a face vreo sforțare „cît de cît însemnată“ — pe militanții locali chiar la începuturile activității lor, împiedicîndu-i să se formeze ca adevărați revoluționari! — Într-un ziar pe întreaga Rusie — continuă autorul — descrierea matrapazlîcurilor fabricanților și a „micilor întîmplări din viața de fabrică din alte

orașe ar fi lipsită de interes“, pe cînd „un cititor din Orel nu se plictisește niciodată să citească despre cele ce se petrec în Orel. De fiecare dată el află pe cine «freacă» ziarul, pe cine «face de două parale», și «inima îi saltă de bucurie»“ (pag. 69). Da, da, cititorului din Orel îi saltă inima de bucurie; dar și publicistului nostru prea îi „saltă“ gîndul. Este oare un lucru la locul lui această apărare a îngustimii de orizont? — la asta ar fi trebuit el să se gîndească. Nimeni nu-și dă mai bine seama decît noi de necesitatea și importanța demascării rînduielilor din fabrici, dar trebuie să înțelegem că am ajuns la situația că tovarășilor din Petersburg le este lehamite să tot citească corespondențele din Petersburg ale ziarului petersburghez „Rabocœia Mișl“. Pentru demascarea rînduielilor din fabrici, în diverse localități am avut întotdeauna și *vor trebui să rămînă întotdeauna* foile volante; dar tipul *ziarului* trebuie să-l ridicăm, iar nu să-l coborîm la nivelul unei foi volante care se scoate în fabrici. Pentru „ziar“ avem nevoie de demascări care să se refere nu atît la întîmplări mărunte, cît la neajunsurile mari, tipice ale vieții de fabrică, demascări făcute pe baza unor exemple deosebit de grăitoare și, prin urmare, de natură să intereseze *pe toți* muncitorii și pe toți conducătorii mișcării, într-adevăr să le îmbogățească cunoștințele, să le lărgească orizontul, să marcheze începutul trezirii unei noi regiuni, a unei noi pături profesionale de muncitori.

„Apoi, într-un ziar local toate matrapazlicurile săvîrșite de administrația fabricii sau de autorități pot fi înregistrate imediat, cît sînt încă proaspete. Or, pînă să ajungă știrea la îndepărtatul ziar central, oamenii din localitatea respectivă au și uitat de cele întîmplute: «Cînd s-o mai fi întîmplat și asta, dumnezeu știe!»“ (ibid.). Chiar așa: dumnezeu știe! Cele 30 de numere apărute în doi ani și jumătate au fost scoase, după cum aflăm din aceeași sursă, în 6 orașe. Aceasta înseamnă că în medie revine de fiecare oraș *cîte un număr de ziar la șase luni!* Și chiar dacă superficialul nostru publicist *ar tripla*, în presupunerile sale, productivitatea muncii locale (ceea ce ar fi, indiscutabil, greșit în ceea ce privește un oraș mijlociu, căci folosind metode primitive de muncă nu este posibilă o sporire considera-

bilă a productivității), — nu vom obține totuși decît un singur număr la două luni, adică ceva care nu seamănă de loc cu „relatarea evenimentelor cît sînt încă proaspete“. Or, ar fi de ajuns ca zece organizații locale să se unească și să detașeze delegați de-ai lor pentru funcții active în munca de organizare a unui ziar central, pentru ca *pe întreaga Rusie* să poată fi „relatate“ o dată la două săptămîni nu întîmplări mărunte, ci matrapazlicurile, într-adevăr importante și tipice. De acest lucru nu se va îndoi nici un om care cunoaște starea de lucruri din organizațiile noastre. Cît despre surprinderea în flagrant delict a dușmanului — dacă e s-o luăm în serios, iar nu numai ca pe o figură de stil —, în general un ziar ilegal nu se poate gîndi la așa ceva; acest lucru nu se poate face decît într-o foaie volantă, căci termenul maxim în care trebuie realizat, nu depășește, în majoritatea cazurilor, o zi sau două (luați, de pildă, o grevă obișnuită de scurtă durată, sau o ciocnire care are loc la o fabrică, sau o demonstrație etc.).

„Muncitorul nu trăiește numai în fabrică, ci și în oraș“, continuă autorul nostru, ridicîndu-se de la particular la general cu o consecvență atît de riguroasă, încît i-ar face cinste chiar și lui Boris Kricevski. Și indică problema dumelor orășenești, a spitalelor orășenești, a școlilor orășenești, cerînd ca ziarul muncitoresc să nu treacă sub tăcere treburile comunale în general. — Luată în sine, această cerință este foarte frumoasă, dar ea ilustrează în mod cît se poate de plastic abstracțiile lipsite de conținut la care se mărginesc unii oameni prea adeseori atunci cînd discută despre ziarele locale. În primul rînd, dacă într-adevăr „în orice centru muncitoresc cît de cît însemnat“ ar apărea ziare cu o rubrică în care problemele comunale să fie tratate atît de amănunțit cum vrea „Svoboda“, apoi, în condițiile de la noi, din Rusia, aceasta ar duce inevitabil la o îngustime de orizont, conștiința importanței unui asalt revoluționar pe scara întregii Rusii împotriva absolutismului țarist ar fi slăbită și s-ar întări mlădițele foarte viabile — mai curînd ascunse sau înăbușite decît smulse din rădăcină — ale curentului devenit faimos prin cunoscutul aforism cu privire la revoluționarii care vorbesc prea mult despre parlamentul inexistent și prea puțin despre dumele

orășenești existente⁷⁷. Spunem inevitabil, subliniind astfel faptul că „Svoboda“, desigur, nu dorește acest lucru, ci tocmai contrarul. Dar nu este de ajuns să ai intenții bune. — Pentru a pune discutarea treburilor comunale într-o perspectivă corespunzătoare întregii noastre activități, trebuie *mai întâi* ca această perspectivă să fie în întregime elaborată și bine definită nu numai prin raționamente, dar și printr-o sumedenie de exemple, trebuie ca ea să fi dobândit trăinicia unei *tradiții*. Noi sîntem încă departe de așa ceva; or, tocmai de așa ceva este nevoie *mai întâi*, înainte de a ne fi îngăduit să ne gîndim la o presă locală largă și să vorbim despre ea.

În al doilea rînd, pentru a scrie cu adevărat bine și interesant despre treburile comunale, trebuie să le cunoști bine și nu numai din cărți. Dar aproape că nu există *în toată Rusia* social-democrați care să aibă cunoștințe de această natură. Pentru a scrie la ziar (și nu într-o broșură populară) despre treburile comunale și de stat, trebuie să dispui de un material proaspăt, variat, adunat și prelucrat de o persoană competentă. Iar pentru a aduna și a prelucra un asemenea material, „democrația primitivă“ a unui cerc primitiv, în care toți fac de toate și se amuză jucîndu-se de-a referendumul, nu este suficientă. Pentru aceasta este nevoie de un stat major de publiciști specialiști, de corespondenți specialiști, este nevoie de o armată întregă de reporteri social-democrați, care să-și creeze legături pretutindeni și oriunde, care să știe să afle diferitele „secrete de stat“ (secrete cu care funcționarul rus se fălește atît de mult și pe care le divulgă cu atîta ușurință), să știe să pătrundă în orice „culise“, o armată de oameni obligați „prin funcția lor“ să fie atotștiutori și omniprezenți. Și noi, partidul care luptă împotriva *oricărei* asupririi economice, politice, sociale, naționale, putem și trebuie să găsim, să concentrăm, să instruiem, să mobilizăm și să punem în mișcare o astfel de armată de oameni atotștiutori, — dar acest lucru abia urmează să-l facem! La noi nu numai că, în marea majoritate a localităților, nu s-a făcut încă nici un pas în această direcție, dar adesea nici nu există măcar *conștiința* necesității de a face acest lucru. Încercați să găsiți în presa noastră social-democrată articole, corespondențe

și demascări vii și interesante în legătură cu problemele noastre militare, diplomatice, bisericesti, municipale, financiare etc. etc. mai mari și mai mici: nu veți găsi *aproape nimic* sau veți găsi foarte puțin *. Iată de ce „întotdeauna mă supără foarte mult cînd vine cineva și spune multe lucruri frumoase, minunate“ despre necesitatea de a scoate, „în orice centru muncitoresc cît de cît însemnat“, ziare care să demaște și matrapazlîcurile din fabrici și pe cele ale administrației comunale și de stat!

Precumpănirea presei locale asupra presei centrale este ori un semn de sărăcie, ori unul de lux. E un semn de sărăcie atunci cînd mișcarea nu și-a format încă forțe pentru o producție de mari proporții, cînd ea vegetează încă în cadrul metodelor primitive de muncă și aproape că se îneacă în „întîmplările mărunte ale vieții de fabrică“. E un semn de lux atunci cînd mișcarea *ajunge să poată îndeplini în totul* sarcina demascărilor multilaterale și a agitației multilaterale, astfel încît devin necesare, pe lîngă organul central, și numeroase organe locale. Las la aprecierea fiecăruia să decidă ce anume denotă faptul că în momentul de față la noi precumpănesc ziarele locale. Iar eu mă voi limita doar la a-mi formula precis concluzia, ca să nu dau prilej la neînțelegeri. Pînă în prezent majoritatea organizațiilor noastre locale se gîndesc aproape exclusiv la ziarele locale și desfășoară o activitate susținută aproape exclusiv în vederea scoaterii lor. E un lucru anormal. Ar fi trebuit să fie invers: majoritatea organizațiilor locale să se gîndească mai ales la un organ pe întreaga Rusie și să activeze mai ales pentru scoaterea lui. Atîta timp cît acest lucru nu se va face, nu vom putea organiza *nici un* ziar cît de cît capabil să deservească efectiv mișcarea printr-o agitație *multilaterală* în presă. Iar atunci cînd acest lucru se va face,

* Iată de ce chiar și exemplul organelor locale deosebit de bune confirmă pe deplin punctul nostru de vedere. De pildă, „*Iujnii Rabocii*“¹⁷ este un ziar foarte bun, care nu se face nicidecum vinovat de instabilitate în principii. Dar ceea ce a vrut el să dea mișcării locale nu a putut realiza din pricina apariției rare și a căderilor masive. Sarcina deosebit de imperioasă pentru partid în momentul de față — formularea principală a problemelor fundamentale ale mișcării și agitația politică multilaterală — s-a dovedit a fi peste puterile unui ziar local. Iar ceea ce a dat el deosebit de bun, cum ar fi articolele despre congresul proprietarilor de uzine siderurgice, despre șomaj etc., nu era un material cu caracter strict local, și era necesar pentru întreaga Rusie, nu numai pentru sud. Asemenea articole n-au mai fost publicate în nici unul dintre organele presei noastre social-democrate.

între organul central necesar și organele locale necesare se vor stabili de la sine relații normale.

* * *

La prima vedere s-ar părea că în domeniul luptei special-economice concluzia cu privire la necesitatea de a muta centrul de greutate de pe activitatea locală pe activitatea pe scara întregii Rusii nu este valabilă, deoarece dușmanul direct al muncitorilor este reprezentat aici de diferiți patroni sau de diferitele grupuri de patroni, care nu sînt legați printr-o organizație care să semene cît de cît cu organizația — pur militară, strict centralistă și condusă pînă în cele mai mici amănunte de o voință unică — a guvernului rus, care este dușmanul nostru direct în lupta politică.

Dar nu este așa. Lupta economică este, după cum am subliniat în repetate rînduri, o luptă sindicală, și de aceea ea impune unirea muncitorilor pe profesiuni, și nu numai după locul lor de muncă. Și această unire profesională devine cu atît mai imperios necesară, cu cît se desfășoară mai rapid gruparea patronilor de la noi în tot felul de asociații și sindicate patronale. Fărîmițarea noastră și metodele noastre primitive de muncă împiedică pur și simplu această unire, care necesită o organizație de revoluționari unică pe întreaga Rusie, organizație capabilă să-și asume conducerea sindicatelor muncitorilor pe întreaga Rusie. Am vorbit mai sus de tipul de organizație care este de dorit în acest scop, și acum vom adăuga numai cîteva cuvinte în legătură cu problema presei noastre.

Că fiecare ziar social-democrat trebuie să aibă o rubrică consacrată luptei sindicale (economice), acest lucru cred că nimeni nu-l pune la îndoială. Dar creșterea mișcării sindicale ne obligă să ne gîndim și la o presă sindicală. Părerea noastră este însă că în Rusia, în afară de rare excepții, nici vorbă nu poate fi deocamdată despre ziare sindicale: aceasta este un lux, iar nouă adeseori ne lipsește și pîinea cea de toate zilele. Forma de presă sindicală indicată în condițiile muncii ilegale și care încă de pe acum a devenit necesară ar trebui să fie la noi aceea de *broșuri sindicale*. În ele ar trebui să fie adunat și grupat sistematic materialul

legal* și ilegal privind condițiile de muncă dintr-o ramură de producție dată, deosebirile care există în această privință între diferite regiuni din Rusia, principalele revendicări ale muncitorilor dintr-o profesiune dată, neajunsurile legislației referitoare la această profesiune, cazurile mai importante de luptă economică a muncitorilor din această profesiune, începuturile, starea actuală și nevoile organizației lor sindicale etc. Asemenea broșuri, în primul rând, ar scuti presa noastră social-democrată de o mulțime de amănunte profesionale care interesează în mod special numai pe muncitorii din ramura respectivă; în al doilea rând, ele ar fixa rezultatele experienței noastre în lupta sindicală, ar păstra materialul adunat, care acum literalmente se pierde într-o sumedenie de foi volante și corespondențe fragmentare, și ar sintetiza acest material; în al treilea rând, ele ar putea servi ca un fel de călăuză pentru agitatori, deoarece condițiile de muncă se schimbă relativ încet, revendicările fundamentale ale muncitorilor dintr-o ramură dată sînt extrem de stabile (vezi revendicările formulate de țesătorii din regiunea Moscova în 1885⁸⁰ și cele formulate de cei din regiunea Petersburg în 1896), așa încît aceste revendicări și cerințe în ansamblul lor ar putea

---

* Materialul legal este deosebit de important în această privință și noi am rămas mult în urmă în ceea ce privește pricepera de a-l aduna și folosi sistematic. Nu vom exagera dacă vom spune că numai cu material legal se mai poate scrie o broșură sindicală, dar s-o scrii numai cu material ilegal e cu neputință. Adunînd de la muncitori material ilegal cu privire la probleme de genul celor tratate de „Rabocaiia Misl”⁷⁹, cheltuim zadarnic o mulțime de forțe ale revoluționarilor (care în această muncă ar putea fi ușor înlocuiți prin activiști legali) și totuși nu obținem niciodată un material bun, pentru că muncitorii, care cunosc de cele mai multe ori o singură secție dintr-o fabrică mare și cunosc aproape întotdeauna rezultatele economice, iar nu condițiile și normele generale ale muncii lor, nici nu au posibilitatea să obțină datele de care dispun funcționarii, inspectorii, medicii din fabrici etc., date care în marea lor majoritate sînt risipite în mici corespondențe de ziar și în publicații speciale industriale, sanitare, de zemstvă etc.

Îmi este foarte proaspătă în minte „prima” mea „experiență”, pe care n-aș mai repeta-o niciodată. Am pierdut multe săptămîni chestionînd „cu mult zel” pe un muncitor, care venea adeseori pe la mine, asupra tuturor rînduicilor dintr-o mare uzină la care lucra el. Este drept că am izbutit să întocmesc aproximativ, deși cu mare greutate, descrierea (numai a unei singure uzine !), dar uneori muncitorul, la sfîrșitul convorbirii noastre, își ștergea sudoarea și spunea zîmbînd: „mi-e mult mai ușor să lucrez un schimb în plus decît să vă răspund dv. la întrebări !”

. Cu cit mai energetic vom duce lupta revoluționară, cu atît mai mult va fi nevoie guvernul să legalizeze o parte din munca „sindicală”, luîndu-ne astfel de pe umeri o parte din povară.

servi ani de-a rândul ca un minunat îndreptar de agitație economică în localitățile înapoiate sau în rîndurile păturilor înapoiate ale muncitorilor; exemple de greve încununate de succes dintr-o regiune oarecare, date cu privire la nivelul de trai mai ridicat, la condiții de muncă mai bune dintr-o anumită localitate ar constitui și pentru muncitorii din alte localități un imbold spre noi și noi lupte; în al patrulea rînd, luînd asupra sa inițiativa sintetizării luptei sindicale și fixînd astfel legătura mișcării sindicale ruse cu socialismul, social-democrația s-ar îngriji în același timp ca activitatea noastră trade-unionistă să ocupe un loc nici prea mic și nici prea mare în ansamblul activității noastre social-democrate. Unei organizații locale care este ruptă de organizațiile din alte orașe îi este foarte greu, și uneori aproape chiar imposibil, să păstreze în aceste condiții o proporție justă (și exemplul ziarului „Raboceaia Mișl“ dovedește la ce exagerări monstruoase în direcția trade-unionismului se poate ajunge). Dar o organizație de revoluționari pe întreaga Rusie, care se situează ferm pe poziții marxiste ferme, care conduce întreaga luptă politică și dispune de un stat-major format din agitatori de profesie, nu va avea niciodată vreo dificultate în stabilirea acestei proporții juste.

V

„PLANUL“ UNUI ZIAR POLITIC PE ÎNTREAGA RUSIE

„Cea mai mare greșală a « Iskrei » în această privință — scrie B. Kricevski („Rabocee Delo“ nr. 10, pag. 30), învinuindu-ne de tendința „de a transforma teoria, prin izolarea ei de practică, într-o doctrină moartă“ — este « planul » ei cu privire la o organizație de partid pe întreaga Rusie“ (adică articolul „Cu ce să începem?“ *). Și Martînov îi ține isonul, declarînd că „tendința « Iskrei » de a diminua importanța mersului progresiv al luptei mărunte de zi cu zi în comparație cu propagarea unor idei strălucite și desăvîrșite . . . a fost încununată de planul de organizare

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 1—13.— Nota red.

a partidului, pe care ea îl propune în nr. 4, în articolul «Cu ce să începem?» (op. cit., pag. 61). În sfârșit, în ultimul timp celor pe care acest „plan” (ghilimelele sînt menite să exprime o atitudine ironică față de el) îi indignează li s-a raliat și L. Nadejdin în broșura „Ajunul revoluției” (editată de „grupul revoluționar-socialist” *Svoboda*, despre care am mai vorbit), broșură pe care am primit-o chiar acum și în care se afirmă că „a vorbi acum despre o organizație ale cărei fire să pornească de la un ziar central înseamnă a plăsmui ideii de cabinet și a duce o activitate de cabinet” (pag. 126), înseamnă a face „literatură” etc.

Faptul că teroristul nostru s-a dovedit a fi solidar cu apărătorii „mersului progresiv al luptei mărunte de zi cu zi” nu ne poate mira după ce în capitolele referitoare la politică și la organizație am cercetat care sînt rădăcinile acestei apropieri. Dar se cuvine să relevăm chiar aici că L. Nadejdin este singurul care a încercat în mod conștiințios să urmărească firul ideilor acestui articol, care i-a displicut, și a încercat să răspundă la el în fond, pe cînd „Rabocee Delo” n-a spus absolut nimic în fond, ci a făcut numai în așa fel încît să incurce lucrurile printr-o serie întregă de atacuri demagogice nedemne. Și, oricît de neplăcut ar fi, trebuie mai întîi să ne pierdem timpul cu curățirea acestor grajduri ale lui Augias.

) CINE S-A SUPĂRAT PENTRU ARTICOLUL „CU CE SĂ ÎNCEPEM?”

Reproducem un buchet din expresiile și exclamațiile cu care „Rabocee Delo” s-a năpustit asupra noastră. „Nu ziarul poate crea organizația de partid, ci invers” . . . „Un ziar care se situează *deasupra* partidului, *în afara controlului lui*, și care, grație unei rețele de agenți proprii, este independent față de el” . . . „Prin ce minune a uitat «Iskra» de existența reală a organizațiilor social-democrate ale

* În culegera „În 12 ani”, V. I. Lenin a omis paragraful „a” din capitolul cinci și a dat următoarea notă: „Paragraful (a) Cine s-a supărat pentru articolul „Cu ce să începem?” — este omis în ediția de față, căci el conține numai o polemică cu «Rabocee Delo» și cu Bundul în legătură cu încercările «Iskrei» de a «comanda» etc. În acest paragraf se spunea, printre altele, că Bundul însuși a cerut (în 1898—1899) membrilor «Iskrei» să reia editarea O.C. al partidului și să organizeze «un laborator publicistic».”
— Nota red.

partidului căruia îi aparține?“ . . . „Posesorii principiilor ferme și ai planului corespunzător sînt și regulatori supremi ai luptei reale a partidului, dictînd partidului executarea planului lor“ . . . „Planul izgonește organizațiile noastre vii și viabile în împărăția umbrelor și vrea să cheme la viață o rețea fantastică de agenți“ . . . „Dacă planul « Iskrei » ar fi pus în aplicare, el ar duce la stîrpirea completă a oricăror urme ale Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia care s-a format la noi“ . . . „Organul de propagandă devine legiuitorul autocrat și incontrollabil al întregii lupte revoluționare practice“ . . . „Care trebuie să fie atitudinea partidului nostru față de ideea de a fi *complet* subordonat unei redacții autonome?“ etc. etc.

După cum își poate da seama cititorul din conținutul și tonul acestor citate, „Rabocee Delo“ s-a supărat. Dar nu s-a supărat pentru sine, ci pentru comitetele și organizațiile partidului nostru, pe care „Iskra“ ar vrea, chipurile, să le izgonească în împărăția umbrelor și chiar să stîrpească orice urme ale lor. Auzi, grozăvie! Numai un lucru e ciudat. Articolul „Cu ce să începem?“ a apărut în mai 1901, articolele din „Rabocee Delo“ au apărut în septembrie 1901, iar acum ne aflăm pe la mijlocul lunii ianuarie 1902. În aceste 5 luni (nici înainte de septembrie, nici după), *nici un* comitet și *nici o* organizație de partid n-a protestat în mod formal împotriva acestui monstru care vrea să izgonească comitetele și organizațiile în împărăția umbrelor! Și doar în timpul acesta atît în „Iskra“ cît și în numeroase alte publicații, locale și nelocale, au apărut zeci și sute de comunicări din toate colțurile Rusiei. Cum s-a putut întîmpla că cei amenințați să fie izgoșiți în împărăția umbrelor n-au observat acest lucru și nu s-au supărat, și în schimb s-a supărat o terță persoană?

Aceasta s-a întîmplat deoarece comitetele și celelalte organizații sînt ocupate cu munca adevărată, și nu cu jocul „de-a democratismul“. Comitetele au citit articolul „Cu ce să începem?“, au văzut că este vorba de o încercare „de a elabora un anumit plan de organizație, *astfel ca să putem pași din toate părțile la construirea ei*“, și deoarece știau și vedeau prea bine că *nici una* dintre aceste „părți“ nu se va gîndi „să înceapă munca de construire“ înainte

de a se fi convins de necesitatea ei și de justetea planului arhitectonic, firește că nici prin cap nu le-a trecut „să se supere“ de nemaipomenita îndrăzneală a oamenilor care și-au spus părerea în „Iskra“: „Date fiind importanța și urgența acestei chestiuni, ne permitem, în ce ne privește, să supunem atenției tovarășilor o schiță a planului pe care îl dezvoltăm mai amănunțit într-o broșură pe care o pregătim pentru tipar“ *. Este oare cu puțință ca un om de bună credință să nu înțeleagă că, dacă tovarășii vor accepta planul supus atenției lor, ei îl vor pune în aplicare nu în virtutea unei „subordonări“, ci din convingerea că este necesar cauzei noastre comune, iar dacă *nu-l vor accepta*, atunci „schița“ (ce cuvânt pretentios, nu-i așa?) nu va rămâne decît o simplă schiță? Nu este oare demagogie să combați o schiță de plan nu numai „făcînd-o una cu pămîntul“ și sfătuiind pe tovarăși să respingă acest plan, ci și *afîșînd* pe oamenii puțin experimentați în munca revoluționară împotriva autorilor acestei schițe, *numai pentru că aceștia îndrăznesc* „să legifereze“, să procedeze ca „regulatori supremi“, adică îndrăznesc *să propună* o schiță de plan?? Poate oare partidul nostru să se dezvolte și să progreseze dacă la încercarea *de a ridica* pe activiștii locali la nivelul unor concepții, sarcini, planuri etc. mai largi se va obiecta nu numai prin demonstrarea caracterului greșit al acestor concepții, dar și prin „supărări“ pentru motivul că se găsește cineva care „vrea“ să ne „ridice“? Iată că și L. Nadejdin „a făcut una cu pămîntul“ planul nostru, dar el nu s-a pretat la o demagogie care nu mai poate fi explicată numai prin naivitate sau prin primitivismul concepțiilor politice; el a respins de la bun început în mod categoric acuzația de „control asupra partidului“. De aceea lui Nadejdin putem și trebuie să-i răspundem în fond la critica făcută planului, în timp ce revistei „Rabocce Delo“ nu i se poate răspunde decît prin dispreț.

Dar disprețul față de un autor care se înjosește vociferînd despre „autocrație“ și „subordonare“ nu ne scutește de îndatorirea de a risipi confuzia pe care acești oameni

---

* Vezi *V. I. Lenin, Opere complete*, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 9. — *Nota red.*

o servesc cititorilor. Aici avem prilejul să arătăm concret tuturor de ce calitate sînt aceste fraze curente despre „democratismul larg“. Sîntem învinuiți că am dat uitării comitețele, că vrem să le izgonim în împărăția umbrelor etc. Cum să răspundem la aceste învinuiri dacă *nu putem* să spunem cititorului *aproape nimic concret* despre relațiile noastre reale cu aceste comitete, și n-o putem face din motive de ordin conspirativ? Oamenii care aruncă această învinuire șfichiuitoare, menită să ațîțe mulțimea, au, în raport cu noi, un avantaj datorită impertinenței lor, datorită atitudinii lor de desconsiderare față de îndatoririle revoluționarului, care ferește cu grijă de privirile străinilor relațiile și legăturile pe care le are, pe care le stabilește sau caută să le stabilească. Firește că refuzăm categoric să ne luăm la întrecere cu astfel de oameni pe tărîmul „democratismului“. Cît privește însă pe cititorul neinițiat în toate problemele de partid, singurul mijloc de a ne face datoria față de el este să-i relatăm nu ceea ce este și ceea ce este im Werden *, ci o *părțică* din ceea ce a fost și despre care se poate vorbi ca despre ceva aparținînd trecutului.

Bundul lasă să se înțeleagă că am fi niște „impostori“ **, „Uniunea“ din străinătate ne acuză de încercarea de a stîrpi orice urmă a partidului. Dați-ne voie, domnilor, vă vom da satisfacție deplină relatînd publicului *patru fapte* din trecut ⁸¹.

Primul *** fapt. Membrii uneia din „Uniunile de luptă“ care au participat în mod direct la întemeierea partidului nostru și la trimiterea unui delegat la Congresul de constituire al acestuia se înțeleg cu unul dintre membrii grupului „Iskra“ în privința înființării unei biblioteci muncitorești speciale care să deservească nevoile întregii mișcări. Înființarea bibliotecii muncitorești eșuează, iar broșurile „Sarcinile social-democraților ruși“ și „Noua lege pentru reglementarea muncii în fabrici“ ****, scrise pentru această

* — în devenire. — *Nota trad.*

** „Iskra“ nr. 8, răspunsul Comitetului central al Uniunii generale a muncitorilor evrei din Rusia și din Polonia la articolul nostru cu privire la problema națională.

*** În mod intenționat prezentăm faptele în altă ordine decît cea în care s-au petrecut în realitate.

**** Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 427—463 și 253—305. — *Nota red.*

biblioteca, ajung pe căi ocolite și prin intermediul unor terțe persoane în străinătate, unde sînt publicate.

Al doilea fapt. Membrii Comitetului Central al Bundului adresează unuia dintre membrii grupului „Iskra“ propunerea de a organiza un „laborator literar“, cum se exprima Bundul atunci. Ei arată totodată că, dacă lucrul acesta nu va reuși, mișcarea noastră poate regresa simțitor. Rezultatul acestor tratative este broșura „Mișcarea muncitorească din Rusia“*.

Al treilea fapt. Comitetul central al Bundului se adresează, prin intermediul unei organizații dintr-un orașel de provincie, unuia dintre membrii „Iskrei“, propunîndu-i să ia asupra sa sarcina redactării publicației „Raboceaia Gazeta“, a cărei apariție urma să fie reluată. Propunerea este, bineînțeles, acceptată. Ulterior propunerea este modificată: se propune o colaborare în vederea unei noi combinații cu redacția. Și această propunere este, bineînțeles, acceptată. Se trimit următoarele articole (care au putut fi păstrate): „Programul nostru“, care conține un protest direct împotriva bernsteiniadei și împotriva coticurii care a intervenit în literatura legală și în orientarea ziarului „Raboceaia Misl“; „Sarcina noastră imediată“ (crearea unui organ al partidului care să apară regulat și să fie strîns legat de toate grupurile locale; deficiențele „metodelor meșteșugărești“ dominante); „O problemă vitală“ (o analiză a obiecției că *înainte* de a se proceda la scoaterea unui organ central trebuie dezvoltată activitatea grupurilor locale; sublinierea importanței primordiale a „organizației revoluționare“ și a necesității de a ridica „la cel mai înalt grad de perfecțiune organizarea, disciplina și tehnica conspirativă revoluționară“)**.

Propunerea de a se relua publicarea ziarului „Raboceaia Gazeta“ nu se realizează și articolele rămîn nepublicate.

* În trecut fie zis, autorul acestei broșuri mă roagă să menționez că, la fel ca și broșurile sale anterioare, această broșură a fost trimisă „Uniunii“ cu credința că publicațiile acestei „Uniuni“ sînt redactate de grupul „Eliberarea muncii“ (din pricina anumitor condiții în care se afla el atunci, adică în februarie 1899, nu putea ști că redacția s-a schimbat). Broșura va fi reeditată în curînd de către Ligă**.

** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 176—180, 181—186, 187—193. — Nota red.

Al patrulea fapt. Un membru al comitetului care se ocupă de organizarea celui de-al doilea congres ordinar al partidului nostru transmite unui membru al grupului „Iskra“ programul congresului și propune candidatura acestui grup pentru funcția de redactare a publicației „Raboceaia Gazeta“, care urma să reapară. Demersul său, ca să zicem așa, preliminar este sancționat apoi și de comitetul din care făcea parte, și de Comitetul central al Bundului; grupul „Iskra“ primește o înștiințare referitoare la locul și la data congresului, dar (nefiind sigur, din anumite motive, că va reuși să trimită un delegat la acest congres) întocmește și un raport scris către congres. În acest raport se dezvoltă ideea că, limitându-ne doar la alegerea unui Comitet Central, nu numai că nu vom rezolva problema unificării într-o perioadă de totală confuzie ideologică cum este aceea prin care trecem în prezent, dar riscăm să compromitem marea idee a creării partidului în cazul unei noi căderi rapide și totale, care în condițiile actualei lipse de conspirație este mai mult decât probabilă; că de aceea trebuie să începem prin a adresa o chemare tuturor comitetelor și tuturor celorlalte organizații, îndemnându-le să sprijine organul comun ce urmează să reapară, organ care va lega *realmente* toate comitetele printr-o legătură *efectivă* și va pregăti *realmente* un grup de conducători ai întregii mișcări, iar o dată ce acest grup creat de comitete se va fi format și întărit, comitetele și partidul vor putea ușor să-l transforme în Comitet Central. Dar din cauza unei serii de căderi, congresul nu se mai ține, iar din motive de conspirație raportul este distrus, după ce a fost citit numai de câțiva tovarăși, printre care și de împuterniciții unui comitet.

Acum cititorul poate singur să califice asemenea procedee cum sînt aluzia Bundului că am fi impostori, sau afirmația revistei „Rabocee Delo“ că vrem să izgonim comitetele în împărăția umbrelor, „să înlocuim“ organizația partidului cu organizarea răspîndirii ideilor unui singur ziar. Dar noi tocmai comitetelor le-am expus, *la cererea lor repetată*, necesitatea adoptării unui plan precis de muncă comună. Tocmai pentru organizația de partid am elaborat noi acest plan în articolele ce urmau să fie publicate în „Raboceaia

Gazeta“, precum și în raportul către congresul partidului, și aceasta tot la invitația unor oameni care dețineau o poziție atât de influentă în partid încât au luat inițiativa reconstituirii (efective) a partidului. Și numai după ce încercarea făcută *în două rânduri* de către organizația de partid de a reedita *în mod oficial împreună cu noi* organul central al partidului s-a soldat printr-un eșec, am considerat că este de datoria noastră directă să scoatem un organ *neoficial*, pentru ca la *a treia* încercare tovarășii să aibă în fața lor rezultatele precise ale unei *experiențe*, și nu numai presupuneri ipotetice. În momentul de față toată lumea poate vedea unele rezultate ale acestei experiențe și toți tovarășii au posibilitatea să judece dacă ne-am înțeles bine datoria și ce trebuie să se creadă despre niște oameni care — unii de necaz că le-am dovedit inconsecvența lor în problema „națională“, alții de necaz că le-am dovedit cât de inadmisibile sînt oscilările lor neprincipiale — caută să inducă în eroare pe cei care nu cunosc trecutul apropiat.

b) POATE OARE UN ZIAR SĂ FIE UN ORGANIZATOR COLECTIV ?

Miezul articolului „Cu ce să începem?“ constă *tocmai* în formularea acestei probleme și în soluționarea ei afirmativă. Singura încercare pe care o cunoaștem de a examina această problemă în fond și de a dovedi necesitatea soluționării ei negative a fost făcută de L. Nadejdin, ale cărui argumente le vom reproduce în întregime:

„... Ne place foarte mult cum pune «Iskra» (nr. 4) problema necesității unui ziar pe întreaga Rusie, dar nu putem fi nicidecum de acord că există vreo legătură între acest fel de a pune problema și titlul articolului «Cu ce să începem?» Este, fără îndoială, un lucru extrem de important, dar nu cu acesta, nici cu o serie întregă de foi populare și nici cu un noian de proclamații se pot pune bazele unei organizații de luptă pentru momentul revoluționar. Trebuie să se pornească la formarea unor puternice organizații politice locale. Noi nu le avem, la noi munca s-a desfășurat mai ales în rîndurile muncitorilor culți, în timp ce masele au dus aproape exclusiv o luptă economică. *Ce însemnătate poate avea un ziar central, fie el excelent organizat, dacă nu se vor forma organizații politice locale puternice?* El va fi ca o tufă de mărăcini care arde fără să se stingă, dar și fără să aprindă pe nimeni! «Iskra» crede că în jurul acestui ziar, în munca dusă pentru el, se va aduna și se va organiza poporul. *Dar poporului îi este mult mai la îndemînă să se adune și să se organizeze în jurul unei activități mai concrete!* O astfel

de activitate poate și trebuie să constea în organizarea de ziare locale pe scară largă, în pregătirea imediată de forțe muncitorești pentru demonstrații, în activitatea permanentă desfășurată de organizațiile locale printre șomeri (să se difuzeze în permanență în rîndurile lor foi volante și manifeste, să fie convocați la adunări, la acțiuni de rezistență împotriva guvernului etc.). Trebuie să înjghebăm o activitate politică locală vie, iar atunci cînd va deveni necesară unificarea pe această bază reală, ea nu va fi artificială, nu va fi numai pe hîrtie; nu prin ziare se poate realiza o asemenea unificare a activității locale într-o mișcare pe întreaga Rusie!“ („Ajunul revoluției“, pag. 54.)

Am subliniat în această tiradă plină de elocință pasajele care ne arată în chipul cel mai concret atît modul greșit în care autorul apreciază planul nostru cît și caracterul greșit al punctului său de vedere general, care este opus aici „Iskrei“. Dacă nu se vor forma puternice organizații politice locale, atunci chiar cel mai excelent ziar pe întreaga Rusie va fi lipsit de orice însemnătate. Perfect just. Dar tocmai aceasta e esența problemei că, în afară de un ziar pe întreaga Rusie, *nu există alt mijloc de a forma* organizații politice, puternice. Autorul a scăpat din vedere cea mai esențială declarație făcută de „Iskra“ înainte de a trece la expunerea „planului“ ei: e nevoie de „o chemare la formarea unei organizații revoluționare în stare să unească toate forțele și să conducă mișcarea *nu numai cu numele*, ci și în fapt, adică să fie *întotdeauna gata să sprijine orice protest și orice izbucnire*, folosindu-le pentru sporirea și întărirea forțelor de luptă apte pentru lupta hotărîtoare“. Din punct de vedere principial, acum, după evenimentele din februarie și martie, toată lumea va fi de acord cu această concluzie, continuă „Iskra“, dar noi avem nevoie nu de o rezolvare principială, ci *de o rezolvare practică a problemei*, noi trebuie să elaborăm imediat un plan al construcției atît de precis, încît toți să poată pași de îndată *din diferite părți* la îndeplinirea ei. Dar iată că sîntem iarăși trași înapoi de la rezolvarea practică spre adevărul în principiu just, incontestabil, măreț, dar absolut insuficient și cu desăvîrșire de neînțeles pentru marea masă a celor care activează: „să formăm organizații politice puternice!“ Nu despre asta este vorba, stimate autor, ci despre modul *cum anume* trebuie să le formăm!

Nu este adevărat că „la noi munca s-a desfășurat mai ales în rîndurile muncitorilor culți, în timp ce masele au

„dus aproape exclusiv o luptă economică“. Formulată astfel, această afirmație păcătuiește prin aceea că opune pe muncitorii culți „masei“, lucru fundamental greșit și caracteristic pentru „Svoboda“. La noi, în ultimii ani, și muncitorii culți „au dus aproape exclusiv o luptă economică“. Aceasta pe de o parte. Pe de altă parte însă, niciodată masele nu vor învăța și ele să ducă o luptă politică atîta timp cît nu vom ajuta să se formeze conducători pentru această luptă atît din rîndurile muncitorilor culți cît și din rîndurile intelectualilor; asemenea conducători însă se pot forma numai prin analizarea și aprecierea sistematică de zi cu zi a tuturor laturilor vieții noastre politice, a tuturor încercărilor de protest și de luptă făcute de diferite clase cu diferite prilejuri. De aceea este pur și simplu ridicol să vorbești despre „formarea unor organizații politice“ și totodată să opui „activitatea pe hîrtie“ a ziarului politic „muncii politice vii pe teren“! „Planul“ de ziar propus de „Iskra“ se rezumă tocmai la „planul“ de a forma „hotărîrea de luptă“ necesară pentru a sprijini și mișcarea șomerilor, și răzvrătirile țăranilor și nemulțumirea zemților, și „revolta populației împotriva bașbuzucilor țarului, care-și fac de cap“ etc. Oricine cunoaște mișcarea știe foarte bine că imensa majoritate a organizațiilor locale *nici nu se gîndește măcar* la așa ceva, că multe dintre perspectivele de „muncă politică vie“ schițate aici nu au fost aplicate *încă niciodată* în practică de nici o organizație, că, de pildă, încercarea de a atrage atenția asupra creșterii nemulțumirii și a protestului în rîndurile intelectualilor din zemstve îi stîrnește un sentiment de nedumerire și dezorientare atît lui Nadejdin („dumnezeule, nu cumva ziarul acesta este destinat zemților?“), „Ajunul revoluției“, pag. 129) cît și în rîndurile „economistilor“ (scrisoarea din „Iskra“ nr. 12) și ale multor practicieni. În condițiile acestea se poate „începe“ *numai* prin a determina pe oameni să se gîndească la toate acestea, prin a-i îmboldi să adune și să sintetizeze pînă și cele mai mici licăriri de frămîntare și de luptă activă. În epoca noastră de subapreciere a sarcinilor social-democrate, „o activitate politică vie“ poate *începe numai* printr-o agitație politică vie, iar aceasta nu este posibilă fără un ziar pe întreaga Rusie, care să apară des și să fie difuzat în mod regulat.

Oamenii care văd în „planul“ „Iskrei“ o manifestare de „literaturism“ n-au înțeles cîtuși de puțin însăși esența planului: ei consideră drept scop ceea ce este prezentat drept cel mai potrivit mijloc în momentul de față. Acești oameni nu și-au dat osteneala să reflecteze la cele două comparații prin care a fost ilustrat în mod concret planul propus. Înființarea unui ziar politic pe întreaga Rusie, se spunea în „Iskra“, trebuie să fie *firul principal* pe care, urmîndu-l, să putem dezvolta, adînci și lărgi neconținut această organizație (adică o organizație revoluționară care să fie întotdeauna gata să sprijine orice protest și orice izbucnire). Spuneți-mi, vă rog: cînd zidarii așază în diferite locuri pietrele unei construcții uriașe și nemaivăzute, nu cumva înseamnă că ei fac o muncă „pe hîrtie“ prin faptul că întind un fir care să-i ajute să găsească locul potrivit pentru așezarea pietrelor, care să arate țelul final al muncii comune, care să dea posibilitatea de a folosi nu numai fiecare piatră, dar și fiecare fărîmă de piatră, în așa fel încît, făcînd legătura cu pietrele dinainte și cu cele ce vor urma, să închege o linie desăvîrșită și atotcuprinzătoare? Și noi nu trecem oare în viața noastră de partid printr-un moment cînd avem și pietre și zidari, dar ne lipsește tocmai firul care să fie vizibil pentru toți și de care toți să se poată ține? N-au decît să strige că, întinzînd firul, noi am vrea să comandăm! Dacă am fi vrut să comandăm, domnilor, atunci, în loc de „Iskra nr. 1“, am fi scris „Raboceaia Gazeta nr. 3“, așa cum ne-au propus unii tovarăși și cum *am fi avut tot dreptul să facem* după evenimentele pe care le-am relatat mai sus. Dar noi n-am făcut acest lucru: am vrut să avem mîinile libere pentru a duce o luptă neîmpăcată împotriva pseudo-social-democraților de orice fel; am vrut ca firul nostru, dacă este just trasat, să fie respectat pentru justetea lui și nu pentru că a fost trasat de organul oficial.

„Problema unificării activității locale în cadrul unor organe centrale se învîrtește într-un cerc vicios — ne dăscălește L. Nadejdin; — pentru unificare se cere ca elementele să fie omogene, iar această omogenitate poate fi creată numai de un element unificator; dar acest element unificator poate fi produsul unor organizații locale puternice,

care acum nu se disting cîtuși de puțin prin omogenitate“. Iată un adevăr tot atît de respectabil și de incontestabil ca și acela că trebuie formate organizații politice puternice. Și tot atît de sterp. *Orice* problemă „se învîrtește într-un cerc vicios“, deoarece întreaga viață politică este un lanț nesfîrșit, format dintr-un nesfîrșit șir de verigi. Toată iscusința omului politic constă tocmai în a găsi și în a se prinde cu toată puterea de veriga care este cel mai greu să-i fie smulsă din mîini, care este cea mai importantă în momentul dat și care garantează în cea mai mare măsură posesorului ei posesiunea întregului lanț*. Dacă am avea un detașament de zidari cu experiență și a căror muncă să fie atît de bine coordonată încît să poată așeza pietrele acolo unde trebuie și fără fir (vorbind în mod abstract, acest lucru nu este nicidecum imposibil), atunci am putea, probabil, să ne prindem și de o altă verigă. Dar tocmai asta este nenorocirea, că nu avem încă zidari cu experiență și a căror muncă să fie coordonată, că pietrele sînt așezate adesea fără nici o socoteală, nu sînt așezate după un fir comun, ci într-un mod atît de împrăștiat, încît dușmanul le suflă de parcă n-ar fi pietre, ci niște firicele de nisip.

Cealaltă comparație: „Ziarul nu este numai un propagandist colectiv și un agitator colectiv, ci și un organizator colectiv. În această privință el *poate să fie asemuit cu sche-lăria* care se ridică în jurul unei clădiri în construcție și care îi fixează contururile, înlesnește legătura între diferiții constructori, îi ajută să repartizeze munca și să cuprindă dintr-o privire întregul ansamblu al rezultatelor obținute prin munca organizată“**. Așa e că asta seamănă foarte mult cu exagerarea rolului propriu de către un literat, de către un om care face muncă de cabinet? Pentru locuința

* Tovarășe Kricevski și tovarășe Martinov! Vă atrag atenția asupra acestei manifestări scandaloase de „autocratism“, de „autoritarism incontrollabil“, de „reglementare de sus“ etc. Auzi: vrea să *posede* întregul lanț!! Întocmiți repede o plingere! Uite o temă pe care se pot scrie două articole de fond pentru nr. 12 al revistei „Rabooce Delo“!

** Reproducînd în „Rabooce Delo“ (nr. 10, pag. 62) prima frază din acest pasaj, Martinov a omis tocmai fraza a doua, ca și cum prin aceasta ar fi vrut să sublinieze că nu dorește să pătrundă în fondul chestiunii sau că nu este în stare să-l înțeleagă.

propriu-zisă nici nu e nevoie de schelărie; schelăria este confecționată din material de cea mai proastă calitate; ea se ridică pentru scurt timp și este pusă pe foc îndată ce construcția este isprăvită în roșu. Cît privește construirea organizațiilor revoluționare, experiența dovedește că uneori ele pot fi construite și fără schelărie; luați exemplul anilor 1870—1880. Dar astăzi la noi nici nu se poate măcar concepe posibilitatea de a ridica fără schelărie construcția de care avem nevoie.

Nadejdin nu este de acord cu aceasta și declară: „«Iskra» crede că în jurul acestui ziar, în munca dusă pentru el, se va aduna și se va organiza poporul. *Dar poporului îi este mult mai la îndemână să se adune și să se organizeze în jurul unei activități mai concrete!*“ Da, da: „îi este mult mai la îndemână în jurul unei activități mai concrete“... O zicală rusească spune: să nu scuipi în fîntînă, căci s-ar putea să bei și tu din ea. Există însă oameni care n-au nimic împotriva să bea apă chiar și dintr-o fîntînă în care s-a scuipat. Cîte lucruri dezgustătoare n-au debitat admirabili noștri „critici“ legali „ai marxismului“ și admiratorii nelegali ai ziarului „Raboceaia Misl“ în numele acestui caracter mai concret al activității! Cît de sugrumată este întreaga noastră mișcare de îngustimea, de lipsa de inițiativă și de timiditatea noastră, justificate prin argumentele tradiționale: „le este mult mai la îndemână în jurul unei activități mai concrete!“ Și Nadejdin — care se crede deosebit de sensibil la „pulsul vieții“, care condamnă cu o deosebită asprime pe oamenii „de cabinet“, care (pretinzîndu-se spiritual) învinuiește „Iskra“ că suferă de slăbiciunea de a vedea pretutindeni și în toate „economism“, care își închipuie că se situează mai presus de această împărțire în ortodocși și critici — nu-și dă seama că prin argumentele sale favorizează îngustimea care-l indignează, că bea dintr-o fîntînă în care s-a scuipat din plin! Da, cea mai sinceră indignare împotriva îngustimii, cea mai fierbinte dorință de a ridica pe oamenii care se ploconesc în fața ei nu sînt suficiente dacă cel cuprins de indignare se lasă purtat de valuri, fără cîrmă și fără pînze, și, tot atît de „spontan“ ca și revoluționarii din deceniul al 8-lea al secolului trecut, se agață de „teroare ca mijloc de excitare“,

de „teroarea agrară“ de „alarmă“ etc. Priviți acest caracter „mai concret“ al activității în jurul căruia — crede el — oamenilor le „va fi mult mai la îndemână“ să se adune și să se organizeze: 1. ziare locale; 2. pregătirea pentru demonstrații; 3. munca desfășurată în rândurile șomerilor. De la prima vedere ne putem da seama că toate acestea sînt luate absolut la împlinire, la nimereală, pentru a spune ceva, căci, oricum le-am privi, e cu totul absurd să vedem în ele ceva deosebit de potrivit pentru „a aduna și a organiza“. Căci chiar Nadejdin spune cu cîteva pagini mai departe: „e timpul să constatăm pur și simplu un fapt: în organizațiile locale se duce o activitate extrem de slabă, comitetele nu fac nici a zecea parte din ceea ce ar putea să facă... Centrele unificatoare pe care le avem astăzi sînt o ficțiune; ceea ce se face aici e birocratism revoluționar, o gratificare reciprocă cu titlul de general, și această situație va dăinui atîta timp cît nu vor crește organizații locale puternice“. Pe lângă exagerări, aceste cuvinte conțin, incontestabil, mult adevăr plin de amărăciune; și oare Nadejdin nu vede legătura dintre activitatea slabă desfășurată în organizațiile locale și acea îngustime de orizont a activiștilor, acea îngustime a activității lor, inevitabile în condițiile lipsei de pregătire a activiștilor care se închiștează în cadrul acestor organizații locale? Oare să fi uitat și el, așa cum a uitat și autorul articolului cu privire la organizație apărut în „Svoboda“, că trecerea la o presă locală pe scară largă (începînd din 1898) a fost însoțită de o deosebită accentuare a „economismului“ și a „metodelor primitive de muncă“? Dar chiar dacă ar fi posibilă organizarea cît de cît satisfăcătoare a unei „prese locale pe scară largă“ (și am arătat mai sus că, cu excepția unor cazuri cu totul speciale, această organizare este imposibilă), nici atunci organele locale n-ar putea „să adune și să organizeze“ toate forțele revoluționarilor în vederea unui asalt *general* împotriva absolutismului, în vederea conducerii luptei *unite*. Nu uitați că aici este vorba *numai* de însemnătatea ziarului ca mijloc de „a aduna“ și de a organiza; și am putea să-i răspundem lui Nadejdin, care apără fără mișcare, chiar cu întrebarea ironică pusă de el: „nu cumva am primit drept moștenire pe undeva vreo 200 000 de

forțe organizatorice revoluționare?“ Mai departe, „pregătirea pentru demonstrații“ nu poate fi *opusă* planului „Iskrei“ chiar și pentru simplul motiv că în acest plan tocmai organizarea de demonstrații cât mai largi este prevăzută *ca unul dintre țeluri*; este vorba însă de alegerea unui *mijloc* practic. Aici Nadejdin se încurcă din nou: el scapă din vedere faptul că „pregătirea“ demonstrațiilor (care pînă acum, în marea majoritate a cazurilor, se produceau în mod cu totul spontan) o poate face numai o armată care este „adunată și organizată“; or, tocmai asta e că *nu știm* să adunăm și să organizăm. „Munca desfășurată în rîndurile șomerilor“. Din nou aceeași confuzie, deoarece și aceasta constituie una dintre operațiile de luptă ale unei armate mobilizate, iar nu un plan de mobilizare a armatei. Cît de mult subapreciază Nadejdin și în cazul de față răul pricinuit de fărîmițarea noastră, de faptul că nu avem cele „200 000 de forțe“ rezultă din următoarele. Mulți (printre care și Nadejdin) au imputat „Iskrei“ că e săracă în informații cu privire la șomaj și că corespondențele referitoare la viața satului au un caracter întîmplător și tratează despre faptele cele mai obișnuite. Imputarea este întemeiată, dar în această privință „Iskra“ este „o vinovată fără vină“. Noi căutăm „să întindem un fir“ care să treacă și prin sate, dar acolo nu găsești aproape nicăieri zidari, și de aceea sîntem nevoiți să încurajăm pe *oricine* comunică chiar și un fapt obișnuit, în speranța că aceasta va înmulți numărul colaboratorilor pe acest tărîm și *ne va învăța pe toți* să alegem, în sfîrșit, și fapte cu adevărat izbitoare. Dar există atît de puțin material de studiu, încît, dacă nu-l generalizăm pe întreaga Rusie, n-avem de loc din ce învăța. Fără îndoială că un om care posedă măcar cu aproximație asemenea aptitudini agitatorice și o asemenea cunoaștere a traiului celor desculți care se observă la Nadejdin ar putea aduce mișcării servicii de neprețuit prin agitația desfășurată în rîndurile șomerilor; dar acest om și-ar îngropa în pămînt talantul său dacă nu s-ar îngriji să aducă la cunoștința tuturor tovarășilor din Rusia fiecare pas al muncii sale, ca să servească de învățătură și de exemplu oamenilor care, luați în masă, încă nu se pricep cum să se apuce de această muncă nouă.

Despre importanța unirii, despre necesitatea „de a aduna și a organiza“ vorbește astăzi absolut toată lumea, dar în majoritatea cazurilor nimeni nu are o idee precisă cu ce trebuie să începem și cum să ducem această muncă de unire. Toată lumea va fi, cred, de acord că, dacă „unim“ diferite cercuri — raionale, să zicem — dintr-un oraș oarecare, în acest scop este nevoie de *instituții comune*, adică nu numai de denumirea comună de „uniune“, ci de o muncă într-adevăr *comună*, de un schimb de materiale, de schimb de experiență și de forțe, de o repartizare a funcțiilor de data aceasta nu numai pe raioane, ci și pe specialitățile existente în activitatea pe întregul oraș. Oricine va fi de acord că un aparat conspirativ solid nu va fi rentabil (dacă ne e permis să folosim un termen comercial) dacă va dispune numai de „mijloacele“ (atît materiale cît și umane, bineînțeles) pe care i le poate oferi un singur raion, că pe acest tărîm îngust un specialist nu are posibilitatea de a face ca talantul său să sporească. Dar același lucru e valabil și în ceea ce privește unirea organizațiilor din diferite orașe, deoarece în istoria mișcării noastre social-democrate și un tărîm cum este o localitate oarecare *se dovedește* și s-a dovedit a fi mult prea îngust: acest lucru l-am demonstrat amănunțit mai sus atît prin exemplul agitației politice cît și prin acela al muncii organizatorice. Trebuie, trebuie neapărat și înainte de toate să lărgim acest tărîm, să creăm o legătură *efectivă* între orașe printr-o activitate *comună regulată*, căci fărîmițarea are un efect deprimant asupra oamenilor care „stau ca într-o văgăună“ (cum se exprimă autorul unei scrisori adresate „Iskrei“⁸³), fără a ști ce se întîmplă pe lume, de la cine să învețe, cum să dobîndească experiență, cum să-și satisfacă dorința de a duce activitate pe scară largă. Și eu continui să susțin că putem *începe* să creăm această legătură *efectivă* numai cu ajutorul unui ziar central, ca unic for permanent, pe întreaga Rusie, care să adune rezultatele celor mai diverse genuri de activitate și care să *îmboldească* astfel pe oameni să meargă neîncetat înainte pe *toate* drumurile fără număr care duc la revoluție, așa cum toate drumurile duc la Roma. Dacă nu dorim unirea numai în vorbe, fiecare cerc local trebuie să *repartizeze imediat*, să zicem, un sfert din forțele sale

muncii *active* pentru opera *comună*, și ziarul îi va arăta * dintr-o dată conturul general, proporțiile și caracterul acestei opere, îi va arăta care anume lacune se resimt mai puternic în ansamblul activității comune pe întreaga Rusie, îi va arăta unde nu se face agitație, unde sînt slabe legăturile, ce rotițe anume din marele mecanism general ar putea cercul respectiv să le repare sau să le înlocuiască cu altele mai bune. Un cerc care încă n-a lucrat, ci abia caută de lucru, ar putea să înceapă acum nu ca un meseriaș într-un mic atelier izolat — care nu cunoaște nici dezvoltarea „industriei“ pînă la el, nici starea generală a metodelor industriale de producție din ramura respectivă —, ci ca participant la o activitate vastă, care *oglindește* întregul asalt revoluționar general împotriva absolutismului. Și cu cît mai desăvîrșită ar fi cizelarea fiecărei rotițe, cu cît mai mare ar fi numărul activiștilor care fac o muncă de detaliu în cadrul activității comune, cu atît mai deasă ar deveni rețeaua noastră și cu atît mai puține perturbări ar provoca în rîndurile noastre inevitabilele căderi.

Chiar și numai funcția de difuzare a ziarului (dacă acesta ar merita numele de ziar, adică ar apărea regulat, și nu o dată pe lună, cum apar revistele voluminoase, ci de vreo patru ori pe lună) ar începe să creeze o legătură *efectivă*. În prezent legăturile dintre orașe pentru nevoile activității revoluționare sînt un lucru foarte rar și, în orice caz, o excepție; pe cînd atunci aceste legături ar deveni o regulă și ar asigura, bineînțeles, nu numai difuzarea ziarului, ci și (ceea ce este mult mai important) schimbul de experiență, de materiale, de forțe și de mijloace. Activitatea revoluționară ar deveni dintr-o dată incomparabil mai amplă, iar succesul obținut într-o anumită localitate ar încuraja mereu spre noi perfecționări, ar trezi dorința de a folosi experiența dobîndită de tovarășul care activează la celălalt capăt al țării. Activitatea locală ar deveni mult mai bogată și mai variată decît este acum: demascările cu caracter

* *Cu o rezervă*: dacă cercul local simpatizează cu orientarea ziarului și consideră că este în folosul cauzei să devină colaboratorul lui, înțelegînd prin aceasta nu numai colaborarea publicistică, ci în general orice colaborare revoluționară. *Noșă pentru „Rabocoe Delo“*: între revoluționarii care prețuiesc munca, și nu jocul de-a democrațismul, la care „simpatia“ implică participarea cea mai activă și mai vie, această rezervă este de la sine înțeleasă.

politic și economic, adunate din întreaga Rusie, ar oferi hrană intelectuală muncitorilor de toate profesiunile și *aflați pe toate treptele de dezvoltare*, ar da material și prilej pentru convorbiri și lecturi cu privire la cele mai variate probleme, probleme ridicate prin aluzii și în presa legală, și în discuțiile din societate, și în „pudicele” comunicate ale guvernului. Fiecare izbucnire, fiecare demonstrație ar fi apreciate și discutate sub toate aspectele în toate colțurile Rusiei, trezind dorința de a nu rămîne în urma altora, de a face mai bine decît alții (noi, socialiștii, nu respingem nicidecum, în general, orice întrecere, orice „concurență” !), de a pregăti în mod conștient ceea ce prima oară s-a produs oarecum spontan, de a profita de împrejurările prielnice din localitatea respectivă sau ale momentului respectiv pentru a modifica planul de atac etc. În același timp, această înviorare a activității locale n-ar duce la desperata încordare „supremă” a *tuturor* forțelor și la punerea în joc a *tuturor* oamenilor, așa cum se întâmplă adeseori în prezent la fiecare demonstrație sau la apariția fiecărui număr de ziar local: pe de o parte, poliției îi este mult mai greu să descopere „rădăcinile” din moment ce nu știe în ce localitate să le caute; pe de altă parte, munca comună sistematică i-ar învăța pe oameni să coordoneze forța atacului *respectiv* cu starea respectivă a forțelor din cutare detașament al armatei comune (astăzi aproape nimeni nu se gîndește niciodată la o astfel de coordonare, pentru că în nouă cazuri din zece aceste atacuri se produc în mod spontan) și ar înlesni „transportarea” din altă localitate nu numai a literaturii, ci și a forțelor revoluționare.

Acum, în cele mai multe cazuri, aceste forțe se sleiesc într-o activitate locală îngustă, pe cînd atunci s-ar ivi posibilitatea și ar exista întotdeauna prilejuri de a deplasa pe un agitator sau pe un organizator cît de cît capabil dintr-o parte a țării într-alta. Începînd cu o scurtă călătorie pentru treburi de partid pe socoteala partidului, oamenii s-ar obișnui să fie întreținuți complet de partid, să devină revoluționari de profesie, să se formeze ca adevărați conducători politici.

Și dacă am reuși într-adevăr să facem ca toate comitetele, grupurile și cercurile locale, sau marea lor majoritate,

să pornească în mod activ la munca comună, am putea organiza în viitorul cel mai apropiat editarea unui ziar săptămînal care să fie difuzat regulat în zeci de mii de exemplare în întreaga Rusie. Acest ziar ar deveni o părticică a unor foale uriașe care ar preface fiecare scînteie a luptei de clasă și a revoltei poporului într-un incendiu general. În jurul acestei munci, care în sine este încă foarte inofensivă și încă foarte redusă, dar regulată și comună în sensul deplin al cuvîntului, s-ar aduna și s-ar instrui sistematic o armată permanentă de luptători încercați. Pe schelăria acestei construcții organizatorice comune din rîndurile revoluționarilor noștri s-ar urca și s-ar evidenția curînd Jeleabovii social-democrați, iar din rîndurile muncitorilor noștri — Bebelii ruși, care ar păși în fruntea armatei mobilizate și ar ridica întregul popor la luptă pentru a scăpa Rusia de blestemul și rușinea care apasă asupra ei.

Iată la ce trebuie să visăm!

* * *

„Trebuie să visăm!“ Am scris aceste cuvinte și m-am înspăimîntat. Mi-am imaginat că mă aflu la „consfătuirea de unificare“ și că în fața mea stau redactorii și colaboratorii revistei „Rabocee Delo“. Și iată că se ridică tovarășul Martînov și mă apostrofează amenințător: „Dați-mi voie să vă pun o întrebare: o redacție autonomă mai are dreptul să viseze fără a consulta în prealabil comitetele partidului?“ Iar după el se ridică tovarășul Kricevski și (aprofundîndu-l filozofic pe tovarășul Martînov, care de multă vreme l-a aprofundat pe tovarășul Plehanov) continuă pe un ton și mai amenințător: „Eu merg mai departe și întreb: oare, în general, un marxist are dreptul să viseze fără să uite că, potrivit spuselor lui Marx, omenirea își pune întotdeauna sarcinile pe care le poate realiza și că tactica este un proces de creștere a sarcinilor care cresc o dată cu partidul?“

Numai la gîndul acestor întrebări amenințătoare mă trec fiori reci și mă gîndesc unde aș putea să mă ascund. Am să încerc să mă ascund în spatele lui Pisarev.

„Există discordanțe și discordanțe — scria Pisarev în legătură cu problema discordanței dintre vis și realitate. — Visul meu poate s-o ia înaintea mersului firesc al evenimen-

telor sau poate s-o ia razna într-o parte, într-o direcție pe care nici un mers firesc al evenimentelor n-ar putea-o urma vreodată. În primul caz visul nu pricinuieste nici un rău: el are chiar darul să stimuleze și să intensifice energia omului muncitor . . . În aceste visuri nu există nimic de natură să deformeze sau să paralizeze puterea de muncă. Ba chiar dimpotrivă. Dacă omul ar fi cu totul lipsit de capacitatea de a visa în felul acesta, dacă el n-ar putea din când în când s-o ia înainte și să contempleze în închipuirea sa imaginea încheată și desăvârșită a operei care abia începe să se înfripe sub mâinile sale, nu-mi pot nici cum închipui ce mobil l-ar putea determina să întreprindă și să ducă la capăt lucrări vaste și istovitoare pe tărîmul artei, al științei și al vieții practice . . . Discordanța dintre vis și realitate nu pricinuieste nici un rău dacă cel care visează crede serios în visul său, dacă, contemplînd cu atenție viața, compară constatările sale cu creațiile închipuirii sale și în general muncește conștiincios la realizarea fanteziei sale. Cînd între vis și viață există un oarecare punct de contact, totul e în ordine“⁸⁴.

Din păcate, asemenea visări sînt puțin numeroase în mișcarea noastră. Și cei mai vinovați de acest lucru sînt reprezentanții criticii legale și ai „codismului“ ilegal, care se fălesc că sînt lucizi, că „le este la îndemîină“ „ceea ce este concret“.

e) CE TIP DE ORGANIZAȚIE NE TREBUIE?

Din cele spuse pînă acum, cititorul poate vedea că „tactica-plan“ preconizată de noi constă în negarea *chemării* imediate la un asalt, în cerința de a organiza „un asediu în toată regula al fortăreței inamicului“ sau, cu alte cuvinte, în cerința de a depune toate eforturile pentru a aduna, a organiza și a *mobiliza* o armată permanentă. Cînd am luat în rîs revista „Rabocce Delo“ pentru saltul ei de la „economism“ la urlete despre asalt (care au răsunat în *aprilie* 1901 în nr. 6 din „Listok « Rabocevo Dela »“⁸⁵), ea s-a năpustit, bineînțeles, asupra noastră, acuzîndu-ne de „doctrinarism“, de neînțelegere a datoriei revoluționare, de apel la prudență etc. Din gura unor oameni lipsiți de orice

principii și care cred că pot scăpa enunțînd prea-înțeleapta lor „tactică-proces“, firește, aceste învinuiri nu ne-au mirat cîtuși de puțin, după cum nu ne-a mirat nici faptul că aceste învinuiri au fost repetate de Nadejdin, care în general manifestă un dispreț suveran pentru principiile programatice și tactice stabile.

Se spune că istoria nu se repetă. Dar Nadejdin se străduiește din răspuțeri s-o repete și-l copiază cu mult zel pe Tkacev, făcînd una cu pămîntul „culturalismul revoluționar“, strigînd că „clopotul cel mare dă alarma“, vociferînd despre „un punct de vedere“ deosebit „al ajunului revoluției“ etc. După cum se vede, el uită cunoscuta maximă potrivit căreia, dacă originalul unui eveniment istoric este o tragedie, copia lui nu este decît o farsă ⁸⁶. Încercarea de a pune mîna pe putere — încercare pregătită prin cele propovăduite de Tkacev, care se realiza prin teroare ca mijloc „de înfricoșare“ și care într-adevăr a înfricoșat — a fost măreață, în timp ce teroarea „ca mijloc de excitare“ preconizată de Tkacev cel mic este de-a dreptul ridicolă și devine deosebit de ridicolă atunci cînd e completată cu ideea organizării muncitorilor mijlocii.

„Dacă «Iskra» — scrie Nadejdin — ar părăsi sfera literaturismului pe care-l profesează, ea ar vedea că acestea (manifestări de felul scrisorii unui muncitor, apărută în «Iskra» nr. 7 etc.) sînt simptome care arată că în foarte scurt timp va începe «asaltul», și a vorbi acum (sic!) despre o organizație ale cărei fire să se întindă de la un ziar pe întreaga Rusie înseamnă a plăsmui idei de cabinet și a face muncă de cabinet“. Priviți ce confuzie inimaginabilă: pe de o parte, teroare „ca mijloc de excitare“ și „organizarea muncitorilor mijlocii“ alături de părerea că „e mult mai la îndemînă“ a se aduna în jurul „unei activități mai concrete“, cum ar fi ziarele locale, iar pe de altă parte afirmația că a vorbi „acum“ despre o organizație pe întreaga Rusie înseamnă să plăsmuiești idei de cabinet, adică, vorbind mai de-a dreptul, „acum“ este prea tîrziu! Dar pentru „organizarea pe scară largă a unor ziare locale“ nu este prea tîrziu, stimabile L. Nadejdin? Și comparați cu acestea punctul de vedere și tactica „Iskrei“: teroarea ca mijloc de excitare e un moft; a vorbi despre organizarea tocmai

a muncitorilor mijlocii și despre înființarea *pe scară largă* a unor ziare locale înseamnă a deschide larg porțile „economismului“. Trebuie să se vorbească despre o organizație de revoluționari unică pe întreaga Rusie, și a vorbi despre ea nu va fi prea târziu atîta timp cît nu a început încă adevăratul asalt, iar nu un asalt pe hîrtie.

„Da, în privința organizării la noi, lucrurile nu stau de loc strălucit — continuă Nadejdin —, da, «Iskra» are perfectă dreptate cînd spune că grosul forțelor noastre de luptă îl alcătuiesc voluntarii și insurgenții... E bine că priviți lucid situația forțelor noastre, dar de ce uitați că *mulțimea nu-i de loc a noastră* și că de aceea *ea nu ne va întreba pe noi* cînd să începă acțiunile de luptă și va porni la «răzmeriță»... Cînd se va pune în mișcare mulțimea însăși cu forța ei distructivă spontană, ea *poate* să dea peste cap, să măture «armata regulată» în care ați tot avut de gînd să introduceți o organizare cît se poate de sistematică, dar nu *ați reușit*“. (Subliniat de noi.)

Curioasă logică! *Tocmai pentru* că „mulțimea nu este a noastră“, este nerațional și reprobabil să vociferezi despre un „asalt“ imediat, căci asaltul este un atac dezlănțuit de o armată regulată, și nu o izbucnire spontană a mulțimii. *Tocmai pentru* că mulțimea *poate* să dea peste cap și să măture armata regulată, trebuie neapărat ca în munca noastră de „introducere a unei organizări cît se poate de sistematice“ în armata regulată „să reușim“ să ținem pasul cu avîntul spontan, căci cu cît mai mult „vom reuși“ să introducem o astfel de organizare, cu atît mai probabil este că armata regulată nu va fi dată peste cap de mulțime, ci va pași în fruntea mulțimii și o va conduce. Nadejdin se încurcă, deoarece își închipuie că această armată sistematic organizată are o îndeletnicire care o face să fie ruptă de mulțime, pe cînd, în realitate, ea se îndeletnicește exclusiv cu o agitație politică multilaterală și atotcuprinzătoare, adică tocmai o activitate care *apropie și contopește într-un singur tot* forța distructivă spontană a mulțimii și forța distructivă conștientă a organizației de revoluționari. Dumneavoastră, domnilor, nu faceți decît să învinuiți pe alții de propriile voastre păcate, căci doar tocmai grupul „Svoboda“ este acela care, introducînd *în program* teroarea, cheamă implicit la crearea unei organizații de teroriști; iar o astfel de organizație ar abate într-adevăr armata noastră de pe drumul apropierii de mulțime, care, din păcate, nu e încă

a noastră, care, din păcate, nu ne întreabă încă sau ne întreabă în prea mică măsură când și cum să înceapă acțiunile de luptă.

„Noi vom scăpa din vedere revoluția însăși — continuă Nadejdin să sperie „Iskra“ —, după cum am scăpat din vedere recente evenimente, care ne-au căzut ca o cărămidă în cap“. Pusă în legătură cu cele citate mai sus, această frază ne arată limpede toată absurditatea „punctului de vedere“ deosebit „al ajunului revoluției“*, născocit de „Svoboda“. „Punctul de vedere“ deosebit se reduce, dacă e să vorbim deschis, la ideea că „acum“ este prea târziu să discutăm și să facem pregătiri. Dacă este așa, prea stimat dușman al „literaturismului“, atunci ce nevoie a fost să scrii 132 de pagini de tipar „despre problemele teoriei** și tacticii“? Nu găsiți că, de vreme ce vorbiți de „punctul de vedere al ajunului revoluției“, ar fi fost mult mai nimerit să scoateți 132 000 de manifeste conținând un scurt îndemn: „pe ei!“?

Cel care riscă mai puțin decât oricine să scape din vedere revoluția este tocmai acela care pune la baza întregului său program, la baza întregii sale *tactici* și a întregii sale *munci organizatorice* agitația politică în rîndurile întregului popor, așa cum face „Iskra“. Oamenii care se ocupă în întreaga Rusie cu toarcerea firelor unei organizații ce se întinde de la ziarul central nu numai că n-au scăpat din vedere evenimentele din primăvară, ci, dimpotrivă, ne-au dat posibilitatea de a le prevedea. Ei n-au scăpat din vedere nici demonstrațiile, care sînt descrise în numerele 13 și 14 ale „Iskrei“⁸⁷: dimpotrivă, au luat parte la ele, dîndu-și

* „Ajunul revoluției“, pag. 62.

** De altfel, L. Nadejdin, în a sa „trecere în revistă a problemelor teoretice“, n-a adus aproape nimic nou în problemele de teorie, exceptînd următorul pasaj, foarte ciudat din „punctul de vedere al ajunului revoluției“: „În momentul de față bernsteiniada în ansamblu își pierde pentru noi caracterul acut, tot așa cum este indiferent dacă d-l Adamovici va dovedi că d-l Struve și-a meritat decorația sau, dimpotrivă, dacă d-l Struve îl va dezminți pe d-l Adamovici și nu va consimți să-și dea demisia, — toate acestea sînt absolut lipsite de orice interes din moment ce bate «ceasul revoluției»“ (pag. 110). Ar fi greu să înfățișezi în chip mai sugestiv dezinteresul total de care dă dovadă L. Nadejdin față de problemele teoriei. Am proclamat „ajunul revoluției“, și de aceea „este absolut indiferent“ dacă ortodocșii vor reuși sau nu să alunge definitiv pe critici de pe pozițiile lor!! Și înțeleptul nostru nu sesizează că tocmai în timpul revoluției vom avea nevoie de rezultatele luptei teoretice împotriva criticilor, pentru a putea duce o luptă hotărîtă împotriva pozițiilor lor *practical*

imediat seama că datoria lor este de a veni în ajutorul ridicării spontane a mulțimii și ajutînd în același timp, prin intermediul ziarului, pe toți tovarășii ruși să ia cunoștință de aceste demonstrații și să folosească experiența lor. Ei nu vor scăpa din vedere, dacă vor fi în viață, nici revoluția, care va cere de la noi, înainte de toate și mai presus de orice, experiență în materie de agitație, priceperea de a sprijini (de a sprijini în mod social-democrat) orice protest, priceperea de a îndruma mișcarea spontană, ferind-o atît de greșelile prietenilor cît și de cursele dușmanilor!

Am ajuns astfel la ultimul considerent care ne face să insistăm în mod deosebit asupra planului unei organizări în jurul unui ziar pe întreaga Rusie cu ajutorul muncii în comun pentru ziarul comun. Numai o astfel de organizare va asigura *elasticitatea* necesară unei organizații social-democrate de luptă, adică capacitatea de a se adapta imediat la condițiile de luptă cele mai variate și care se schimbă rapid, priceperea, „pe de o parte, să evite o bătălie în cîmp deschis cu un dușman covîrșitor prin forțele sale, atunci cînd și le-a concentrat într-un singur punct, iar pe de altă parte de a ști să profite de neîndemînarea acestui dușman și să-l atace în locul și în momentul cînd se așteaptă cel mai puțin“*. Ar fi cea mai mare greșeală să construim organizația de partid conținînd numai pe explozii și pe lupte de stradă sau numai pe „mersul progresiv al luptei mărunte de zi cu zi“. Noi trebuie să ne ducem *întotdeauna* munca noastră de zi cu zi și să fim întotdeauna gata la orice, pentru că de cele mai multe ori este aproape imposibil să prevezi succesiunea perioadelor de explozie și a perioadelor de acalmie, iar în cazurile cînd acest lucru este posibil, n-am putea folosi această prevedere pentru reconstruirea organi-

* „Iskra“ nr. 4: „Cu ce să începem?“. — „Pe culturaliștii revoluționari care nu împărtășesc punctul de vedere al ajunului revoluției, faptul că munca are un caracter de lungă durată nu-i înspăimîntă de loc“, scrie Nadejdin (pag. 62). În legătură cu aceasta remarcăm: dacă nu vom ști să făurim o tactică politică și un plan organizatoric care să fie neapărat calculate în vederea unei munci de foarte lungă durată și în același timp să asigure partidului nostru prin însuși procesul acestei munci capacitatea de a se afla oricînd la postul său și de a-și îndeplini datoria în fața oricărei surprize, la orice precipitare a mersului evenimentelor, atunci nu vom fi altceva decît niște jalnici aventurieri politici. Numai Nadejdin, care a început de foarte curînd să-și zică social-democrat, poate uita că scopul social-democrației este transformarea radicală a condițiilor de viață ale întregii omeniri și că de aceea unui social-democrat nu-i este îngăduit „să se sperie“ de faptul că munca are un caracter de lungă durată.

zației, căci într-o țară cu o orînduire absolutistă această succesiune se desfășoară uimitor de rapid, ea fiind legată cîteodată de o singură descindere nocturnă a ienicerilor țariști⁸⁸. Nici revoluția însăși nu trebuie nicidecum să ne-o închipuim sub forma unui act unic (după cum i se pare, pesemne, lui Nadejdin), ci sub forma cîtorva succesiuni rapide de explozii mai mult sau mai puțin violente și de stări de acalmie mai mult sau mai puțin totală. De aceea principalul conținut al activității organizației noastre de partid, focarul acestei activități trebuie să fie o muncă care este și posibilă și necesară atît în perioada celei mai puternice explozii cît și a celei mai depline acalmii, și anume munca de agitație politică, unită în cadrul întregii Rusii, care să reflecte toate laturile vieții și să fie orientată spre masele cele mai largi. Iar munca aceasta *nu* poate fi *concepută* în Rusia de astăzi fără un ziar central, care să apară foarte des. Organizația care se încheagă de la sine în jurul acestui ziar, organizația *colaboratorilor* lui (în înțelesul larg al cuvîntului, adică organizația tuturor celor care muncesc la scoaterea lui) va fi o organizație gata *la orice*, începînd cu salvarea onoarei, a prestigiului și a continuității partidului în momentele de maximă „asuprire” a revoluționarilor, și sfîrșind cu pregătirea, fixarea datei și înfăptuirea *insurrecției armate a întregului popor*.

Într-adevăr, închipuiți-vă cazul unei căderi totale într-una sau în cîteva localități, caz cît se poate de obișnuit la noi. Întrucît nu există o activitate sistematică comună *unică* în *toate* organizațiile locale, aceste căderi sînt adeseori însoțite de întreruperea activității pe timp de mai multe luni. Dacă însă ar exista o activitate comună în toate organizațiile, atunci chiar și după căderea cea mai masivă, cîteva săptămîni de activitate depusă de 2—3 oameni energici ar fi suficiente pentru a lega de centrul comun noile cercuri de tineret, care, după cum se știe, apar foarte repede chiar și acum; iar atunci cînd această activitate comună, care are de suferit de pe urma căderii, se află în văzul tuturor, cercurile noi pot răsări și pot intra și mai repede în legătură cu acest centru comun.

Pe de altă parte, închipuiți-vă o insurecție populară. În momentul de față, toată lumea este, cred, de acord că

trebuie să ne gîndim la ea și să ne pregătim în vederea ei. Dar *cum* să ne pregătim? Doar nu se va apuca Comitetul Central să numească în toate localitățile agenți pentru pregătirea insurecției! Chiar dacă am avea un Comitet Central, în condițiile care există astăzi în Rusia, el n-ar obține absolut nimic prin asemenea numiri. Dimpotrivă, rețeaua de agenți * care se formează de la sine în munca de organizare și de difuzare a ziarului comun n-ar trebui „să stea și să aștepte“ lozinca insurecției, ci ar desfășura tocmai o astfel de activitate sistematică care i-ar garanta cele mai multe șanse de succes în caz de insurecție. Tocmai o astfel de activitate ar întări legăturile atît cu cele mai largi mase de muncitori cît și cu toate păturile nemulțumite de absolutism, lucru atît de important pentru insurecție. Tocmai printr-o astfel de activitate s-ar putea forma capacitatea de a aprecia just situația politică generală și, prin urmare, capacitatea de a alege momentul potrivit pentru insurecție. Tocmai o astfel de activitate ar deprinde *toate* organizațiile locale să reacționeze simultan la aceleași probleme, întîmplări și evenimente politice care frămîntă întreaga Rusie, să răspundă la aceste „evenimente“ cît se poate de energic, de uniform și de eficace; or, în fond, „răspunsul“ cel mai energic, cel mai uniform și cel mai eficace pe care întregul popor îl dă guvernului este insurecția. În sfîrșit, tocmai o astfel de activitate ar deprinde toate organizațiile revoluționare din toate colțurile Rusiei să întrețină cele mai permanente și, în același timp, mai conspirative legături, care să creeze unitatea *efectivă* a partidului, iar fără asemenea legături este imposibil ca planul insurecției să fie dezbătut în mod colectiv și în ajunul insurecției să se ia măsurile pregătitoare necesare, în privința cărora trebuie păstrat cel mai strict secret.

---

* Vai, vai! Iar mi-a scăpat îngrozitorul cuvînt „agent“, care zgîrie atît de neplăcut urechea democrată a Martinovilor! Mi se pare foarte ciudat că acest cuvînt, care nu supăra pe corifeii din deceniul al 8-lea, îi supăra pe meșteșugarii primitivi din deceniul al 10-lea. Mîie îmi place acest cuvînt, pentru că indică clar și precis *cauza comună* căreia toți agenții îi subordonează gîndurile și acțiunile lor. Și dacă trebuie să înlocuim acest cuvînt cu un altul, m-aș opri numai la cuvîntul „colaborator“, dacă acesta n-ar avea un oarecare iz de literaturism și n-ar fi cam vag. Or, noi avem nevoie de o organizație militară de agenți. De altfel, numeroșii Martinovi (numeroși mai ales în străinătate) cărora le place să se ocupe „de gratificarea reciprocă cu titlul de general“ ar fi în stare ca, în loc de „agent pentru pașapoarte“, să spună „director general al serviciului special pentru aprovizionarea cu pașapoarte a revoluționarilor“ etc.

Într-un cuvânt, „planul unui ziar politic pe întreaga Rusie“ nu numai că nu este o plăsmuire de cabinet a unor oameni molipsiți de doctrinarism și de literaturism (cum li se părea acelor care nu l-au aprofundat cum se cuvine), ci, dimpotrivă, este planul cel mai practic pentru a începe din toate părțile și imediat pregătiri pentru insurecție, fără a uita în același timp nici un moment munca necesară de zi cu zi.

ÎNCHEIERE

Istoria social-democrației ruse se împarte în trei perioade distincte.

Prima perioadă cuprinde vreo zece ani, aproximativ anii 1884—1894. Aceasta a fost perioada apariției și consolidării teoriei și a programului social-democrației. Adepții noului curent în Rusia se numărau pe degete. Social-democrația exista fără o mișcare muncitorească, trecînd, în calitate de partid politic, printr-un proces de dezvoltare uterină.

A doua perioadă cuprinde vreo trei, patru ani, anii 1894—1898. Social-democrația își face apariția ca mișcare socială, ca un avînt al maselor populare, ca partid politic. Aceasta este perioada de copilărie și de adolescență. Cu iuțea unei epidemii se răspîndește în rîndurile intelectualilor pasiunea generală pentru lupta împotriva narodnicismului și pentru activitatea în rîndurile muncitorilor, precum și pasiunea generală a muncitorilor pentru greve. Mișcarea face progrese uriașe. Majoritatea conducătorilor sînt oameni foarte tineri; ei erau departe de a atinge „vîrsta de 35 de ani“, pe care N. Mihailovski o considera un fel de hotar natural. Din pricina tinereții lor, ei se dovedesc a fi nepregătiți pentru munca practică și părăsesc uimitor de repede scena. Dar, în cea mai mare parte, ei au desfășurat o activitate vastă. Mulți dintre ei au început să gîndească în chip revoluționar ca narodovolți. În prima tinerețe aproape toți s-au închinat, plini de admirație, în fața eroilor terorii. Pentru a se elibera de farmecul exercitat de această

tradiție eroică a fost nevoie de luptă și de ruptura cu oamenii care țineau cu orice preț să rămână credincioși curentului „Narodnaia voleana” și pentru care tinerii social-democrați aveau o înaltă considerație. Lupta îi silea să învețe, să citească literatura ilegală a tuturor curentelor, să studieze foarte serios problemele narodnicismului legal. Social-democrații formați în această luptă intrau în mișcarea muncitorească fără a uita „nici un moment” nici de teoria marxismului, a cărei lumină strălucitoare s-a răsfrînt asupra lor, nici de sarcina de a doborî absolutismul. Înființarea partidului, în primăvara anului 1898, a fost cea mai de seamă și în același timp *cea din urmă* acțiune a social-democraților din această perioadă.

A treia perioadă este pregătită, după cum am văzut, în 1897 și ia definitiv locul perioadei a doua în 1898 (1898—?) Aceasta este o perioadă de disensiuni ideologice, de destrămare, de oscilări. În timpul adolescenței i se schimbă omului vocea. Și social-democrației din această perioadă a început să i se schimbe vocea, a început să sune fals — pe de o parte în operele d-lor Struve și Prokopovici, Bulgakov și Berdeaev, pe de altă parte la V. I—n și la R.M., la B. Kricevski și Martînov. Dar cei care erau dezbinați și mergeau înapoi erau numai conducătorii: mișcarea continuă să crească și să facă pași uriași înainte. Lupta proletară cuprindea noi pături de muncitori și se răspîndea în toată Rusia, influențînd în același timp indirect și asupra înviorării spiritului democratic în rîndurile studențimii și ale altor pături ale populației. Dar conștiința conducătorilor a capitulat în fața amploarei și forței avîntului spontan; în rîndurile social-democraților precumpănea acum altă generație, o generație de militanți care s-au format aproape exclusiv pe baza literaturii marxiste „legale”, iar această literatură era cu atît mai insuficientă, cu cît spontaneitatea masei reclama din partea lor un grad mai înalt de conștiință. Conducătorii nu numai că rămîneau în urmă atît din punct de vedere teoretic („libertatea criticii”) cît și din punct de vedere practic („metode primitive de muncă”), dar încercau să-și apere starea de înapoiere prin tot felul de argumente emfactice. Și brentaniștii în literatura legală și codiștii în cea ilegală au coborît social-democratismul la

nivelul trade-unionismului. Programul „Credo“-ului a început să fie înfăptuit mai ales atunci cînd „metodele primitive de muncă“ ale social-democraților au dus la o înviorare a curentelor revoluționare nesocial-democrate.

Și dacă cititorul îmi va reproșa că m-am ocupat prea pe larg de o „Rabocee Delo“ oarecare, îi voi răspunde: „Rabocee Delo“ a căpătat o însemnătate „istorică“ pentru că a oglindit în chipul cel mai plastic „spiritul“ acestei a treia perioade*. Nu consecventul R.M., ci nestatornicii Kricevski și Martînov și cei de o seamă cu ei puteau să exprime în modul cel mai pregnant confuzia și oscilările, înclinarea de a face concesii și „criticii“, și „economismului“, și terorismului. Nu disprețul suveran pentru practică manifestat de vreun adorator oarecare al „absolutului“ este caracteristic pentru această perioadă, ci tocmai îmbinarea practicismului mărunț cu o totală nepăsare față de teorie. Eroii acestei perioade se dedau nu atît la negarea directă a „vorbelor mari“, cît la vulgarizarea lor: socialismul științific a încetat de a mai fi o teorie revoluționară unitară și s-a transformat într-un mișmaș diluat „după plac“, cu vorbărie extrasă din orice nou manual german; lozinca „luptei de clasă“ nu a constituit un imbold pentru o activitate tot mai largă, tot mai energică, ci a servit ca un mijloc de liniștire, căci „lupta economică este în mod indisolubil legată de lupta politică“; ideea de partid nu a servit drept îndemn la crearea unei organizații combative de revoluționari, ci a justificat un fel de „birocratism revoluționar“ și un joc copilăresc de-a formele „democratice“.

Cînd va lua sfîrșit perioada a treia și va începe cea de-a patra (pe care, în orice caz, o prevestesc numeroase indicii) — nu știm. Din domeniul istoriei, noi trecem aci în domeniul prezentului, în parte în cel al viitorului. Dar sîntem ferm convinși că perioada a patra va duce la consolidarea marxismului militant, că social-democrația rusă va ieși din criză întărită și maturizată, că „în locul“ ariergărzii de

---

* Aș putea să răspund și prin zicătoarea germană: Den Sack schlägt man, den Esel meint man, adică: bate șaua să priceapă iapa. Nu numai „Rabocee Delo“, ci *mare largă* a practicienilor și a teoreticienilor se pasiona pentru „critica“ la modă, se încurca în chestiunea spontaneității și aluneca de la înțelegerea social-democrației la înțelegerea trade-unionistă a sarcinilor noastre politice și organizatorice.

oportuniști va veni detașamentul cu adevărat de avangardă al clasei celei mai revoluționare.

Ca un îndemn la această „înlocuire“ și rezumînd toate cele expuse mai sus, la întrebarea ce-i de făcut? putem da un răspuns scurt:

Să lichidăm perioada a treia.

Anexă⁸⁹

O ÎNCERCARE DE FUZIONARE A „ISKREI“ CU „RABOCEE DELO“

Ne mai rămîne să descriem tactica pe care „Iskra“ a adoptat-o și a aplicat-o în mod consecvent în relațiile ei organizatorice cu „Rabocce Delo“. Această tactică a fost expusă în întregime încă în numărul 1 al „Iskrei“, în articolul „Sciziunea din rîndurile Uniunii din străinătate a social-democraților ruși“*. De la bun început noi ne-am situat pe punctul de vedere că *adevărata* „Uniune din străinătate a social-democraților ruși“, care, la primul congres al partidului nostru, a fost recunoscută ca reprezentant al partidului în străinătate, *s-a scindat* în două organizații; că problema reprezentării partidului rămîne deschisă, fiind soluționată doar în mod provizoriu și condiționat prin faptul că la congresul internațional de la Paris au fost aleși din partea Rusiei doi membri în Biroul internațional socialist permanent, și anume cîte unul din partea fiecărei fracțiuni a „Uniunii“⁹⁰ scindate. Noi am declarat că, în fond, „Rabocce Delo“ *nu are dreptate*; din punct de vedere principial ne-am pronunțat categoric în favoarea grupului „Eliberarea muncii“, dar în același timp am refuzat să intrăm în amănuntele sciziunii și am relevat meritele „Uniunii“ în domeniul activității pur practice**.

Așadar, într-o anumită măsură, poziția noastră era o poziție de expectativă: făceam o concesie părerii dominante

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 375—376. — *Nota red.*

** Această apreciere a sciziunii se baza nu numai pe cunoașterea literaturii, ci și pe datele pe care le-au adunat în străinătate unii membri ai organizației noastre, care au fost acolo.

în rîndurile majorității social-democraților ruși potrivit căreia și adversarii cei mai hotărîți ai „economismului” pot să lucreze mîna în mîna cu „Uniunea”, deoarece „Uniunea” a declarat în repetate rînduri că în ceea ce privește principiile este de acord cu grupul „Eliberarea muncii”, că n-ar avea pretenții la o fizionomie proprie în problemele fundamentale ale teoriei și tacticii. Justețea poziției adoptate de noi a fost confirmată în mod indirect de faptul că, aproape concomitent cu apariția primului număr al „Iskrei” (decembrie 1900), trei membri ai „Uniunii” s-au despărțit de ea, formînd așa-numitul „grup de inițiatori”, și s-au adresat: 1. secției din străinătate a organizației „Iskrei”, 2. organizației revoluționare „Soțial-demokrat”⁹¹ și 3. „Uniunii”, oferindu-se ca mediatori pentru tratative în vederea unei împăcări. Primele două organizații s-au declarat imediat de acord; *a treia a respins propunerea*. E drept că, atunci cînd la congresul „de unificare” care a avut loc anul trecut un orator a expus aceste fapte, unul dintre membrii administrației „Uniunii” a declarat că refuzul a fost provocat *în mod exclusiv* de faptul că „Uniunea” nu era mulțumită de componența grupului de inițiatori. Socotind că e de datoria mea să menționez această explicație, nu pot totuși să nu relev că, în ceea ce mă privește, o consider nesatisfăcătoare: întrucît „Uniunea” știa că celelalte două organizații erau dispuse să înceapă tratative, ea ar fi putut să li se adreseze și prin alți mediatori sau în mod direct.

În primăvara anului 1901, atît „Zarea” (în nr. 1 din aprilie) cît și „Iskra” (în nr. 4 din mai) * au pornit o polemică deschisă împotriva revistei „Rabocce Delo”. „Iskra” a atacat în special „Cotitura istorică” a revistei „Rabocce Delo”, care în numărul său *din aprilie*, adică după evenimentele din primăvară, a adoptat o atitudine șovăitoare față de pasiunea pentru teroare și pentru îndemnurile „sîngeroase”. În pofida acestei polemici, „Uniunea” a consimțit la reluarea tratativelor în vederea unei împăcări, și anume prin intermediul unui nou grup de „împăciuitori”⁹². În iunie a avut loc o conferință preliminară a reprezentanților

* Vezi *V. I. Lenin, Opere complete*, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 1—13. — *Nota red.*

celor trei organizații menționate mai sus, care a elaborat un proiect de acord pe baza unei „înțelegeri principiale“ foarte amănunțite, pe care „Uniunea“ a publicat-o în broșura „Două congrese“, iar Liga în broșura „Documente ale congresului «de unificare»“.

Conținutul acestei înțelegeri principiale (sau al rezoluțiilor conferinței din iunie, cum i se spune cel mai adesea) arată cât se poate de limpede că am cerut, ca o condiție indispensabilă a unificării, *cea mai categorică* condamnare a oricăror manifestări ale oportunismului în general și ale oportunismului rus în special. „Respingem — se spune în punctul 1 — toate încercările de a introduce oportunismul în lupta de clasă a proletariatului, încercări care și-au găsit expresia în așa-zisul «economism», în bernsteinism, în millerandism etc.“ „În sfera de activitate a social-democrației intră . . . lupta ideologică împotriva tuturor adversarilor marxismului revoluționar“ (4, c); „În nici un domeniu al activității organizatorice-agitatorice, social-democrația nu trebuie să piardă nici o clipă din vedere sarcina imediată a proletariatului rus: răsturnarea absolutismului“ (5, a); . . . „agitație nu numai pe terenul luptei de zi cu zi a muncii salariate împotriva capitalului“ (5, b); . . . „fără a admite . . . un stadiu de luptă pur economică și de luptă pentru revendicări politice parțiale“ (5, c); . . . „considerăm importantă pentru mișcare critica tendințelor care ridică la rangul de principiu . . . primitivismul . . . și îngustimea formelor inferioare ale mișcării“ (5, d). Citind cu oarecare atenție aceste rezoluții, pînă și un om cu totul străin de mișcare va vedea, chiar din felul cum sînt formulate, că ele erau îndreptate împotriva celor care erau oportuniști și „economiști“, care uitau, fie și numai pentru un moment, de sarcina răsturnării absolutismului, care admiteau teoria stadiilor, care ridicau îngustimea la rangul de principiu etc. Și cine cunoaște în cât de mică măsură polemica purtată de grupul „Eliberarea muncii“, de publicațiile „Zarea“ și „Iskra“ împotriva revistei „Rabocee Delo“ nu se va îndoi nici un moment că aceste rezoluții resping punct cu punct tocmai erorile în care a căzut „Rabocee Delo“. De aceea, cînd la congresul „de unificare“ un membru al „Uniunii“ a declarat că articolele din nr. 10 al lui „Rabocee

Delo“ n-au fost provocate de noua „cotitură istorică“ a „Uniunii“, ci de caracterul extrem de „abstract“ * al rezoluțiilor, unul dintre oratori a luat, pe bună dreptate, în derîdere această afirmație. Rezoluțiile nu numai că nu sînt abstracte, a răspuns el, ci, dimpotrivă, sînt cum nu se poate mai concrete: e destul să arunci o privire asupra lor ca să vezi intenția „de a prinde pe cineva“.

Această expresie a servit drept prilej pentru iscarea unui incident caracteristic la congres. Pe de o parte, B. Kricevski s-a legat de cuvîntul „a prinde“, spunînd că este un lapsus care trădează o rea intenție din partea noastră („de a întinde o cursă“), și a exclamat pe un ton patetic: „Dar cine, cine anume urma să fie prins?“ — „Da, într-adevăr, cine?“ — a întrebat ironic Plehanov. — „Am să-i dau o mîină de ajutor tovarășului Plehanov, care nu bănuiește cine — a răspuns B. Kricevski —, să-i explic că cea care urma să fie prinsă era *redacția* revistei «*Rabocce Delo*» (ilaritate generală). Dar noi nu ne-am lăsat prinși!“ (voci din stînga: cu atît mai rău pentru voi!). — Pe de altă parte, un membru al grupului „Borba“ (grupul împăciuitoarelor), pronunțîndu-se împotriva amendamentelor la rezoluții propuse de „Uniune“ și dorind să ia apărarea oratorului nostru, a declarat că, probabil, acestuia i-a scăpat în focul polemicii expresia „a prinde“.

În ceea ce mă privește, sînt de părere că o asemenea „apărare“ reprezintă un prost serviciu adus oratorului care a folosit expresia amintită. Cred că fraza: se vede aici intenția „de a prinde pe cineva“ „a fost spusă în glumă, dar a fost gîndită serios“; noi am acuzat întotdeauna revista „Rabocce Delo“ de instabilitate și oscilări, și de aceea *trebuia*, firește, să căutăm *s-o prindem* pentru a face ca pe viitor aceste oscilări să nu mai fie cu putință. De rea intenție nici vorbă nu putea fi, deoarece se avea în vedere instabilitatea în principii. Și am știut „să prindem“ „Uniunea“ într-un mod atît de tovarășesc **, încît rezoluțiile din iunie

* Această afirmație este repetată în „Două congrese“, pag. 25.

** Și anume: am spus în introducerea la rezoluțiile din iunie că social-democrația rusă în întregul ei s-a situat pe terenul principiilor grupului „Eliberarea muncii“ și că meritul „Uniunii“ a constat în special în activitatea ei pe tărîm publicistic și organizatoric. Cu alte cuvinte, ne-am declarat gata să uităm tot trecutul și să recunoaștem ceea ce a fost util (cauzei) în munca tovarășilor noștri din „Uniune“, *cu condiția* ca osci-

au fost semnate de B. Kricevski însuși și de încă un membru al administrației „Uniunii“.

Din articolele apărute în nr. 10 al revistei „Rabocee Delo“ (tovarășii noștri au văzut acest număr abia cînd au venit la congres, cu cîteva zile înainte de începerea ședințelor) reiese limpede că din vară pînă în toamnă în „Uniune“ s-a produs o nouă cotitură: din nou „economisții“ erau cei care dădeau tonul, iar redacția, care-și pleacă docil urechea la orice „adiere“ nouă, a început iar să apere pe „bernsteinienii cei mai inveterați“ și „libertatea criticii“, să apere „spontaneitatea“ și să predice prin gura lui Martînov „teoria îngustării“ sferei influenței noastre politice (urmărind, chipurile, să facă mai complexă influența însăși). S-a confirmat o dată mai mult cît de justă este observația lui Parvus că e greu să-l prinzi pe oportunist cu vreo formulă oarecare: el va subscrie cu ușurință *orice* formulă și cu aceeași ușurință o va renega, deoarece oportunistul constă tocmai în lipsa oricăror principii cît de cît precise și consecvente. Astăzi oportuniștii resping *orice* încercare de a introduce oportunistul, resping *orice* îngustime și promit solemn „că nu vor uita nici un moment de răsturnarea absolutismului“, că vor face „agitație nu numai pe terenul luptei de zi cu zi a muncii salariate împotriva capitalului“ etc. etc. Dar mîine își schimbă limbajul și revin la cele vechi, apărînd spontaneitatea, mersul progresiv al luptei mărunte de zi cu zi, punerea pe primul plan a unor revendicări care să promită rezultate palpabile etc. Continuînd să susțină acum că în articolele din nr. 10, „«Uniunea» nu a văzut și nu vede nici un fel de abatere eretică de la principiile generale ale proiectului consfătuirii“ („Două congrese“, pag. 26), prin aceasta „Uniunea“ nu face decît să dovedească că este complet incapabilă sau că nu vrea să înțeleagă esența divergențelor.

În urma apariției articolelor din nr. 10 al revistei „Rabocee Delo“, nu ne-a mai rămas decît să facem următoarea încer-

lările pe care căutăm „să le prindem“ să înceteze cu desăvîrșire. Orice om imparțial care citește rezoluțiile din iunie nu poate să le înțeleagă decît în modul acesta. Dar dacă acum, după ce a provocat o ruptură prin noua sa cotitură spre economism (în articolele din numărul 10 și în amendamente), „Uniunea“ ne acuză în mod solemn de *neadavăr* („Două congrese“, pag. 30) pentru aceste cuvinte în legătură cu meritele ei, se înțelege că o asemenea acuzație nu poate decît să provoace zimbete.

care: să angajăm o discuție generală pentru a vedea dacă întreaga „Uniune“ este de acord cu aceste articole și cu redacția sa. „Uniunea“ este foarte nemulțumită de noi din această cauză și ne acuză că am încercat să semănăm discordie în rîndurile „Uniunii“, că ne-am amestecat în chestiuni care nu ne privesc etc. Aceste acuzații sînt vădit neîntemeiate, deoarece atunci cînd ai de-a face cu o redacție eligibilă și care o „cotește“ la cea mai ușoară adiere a vîntului, ceea ce hotărăște totul este tocmai direcția vîntului, și noi am definit această direcție în ședințe secrete, la care, în afară de membrii organizațiilor întruniți pentru a se uni, nu a asistat nimeni. Amendamentele prezentate în numele „Uniunii“ la rezoluțiile din iunie au stins în noi ultima licărire de speranță într-o înțelegere. Aceste amendamente constituiau o mărturie documentară a unei noi cotituri spre „economism“ și a solidarizării majorității „Uniunii“ cu nr. 10 al revistei „Rabocce Delo“. Din sfera formelor de manifestare a oportunistului era eliminat „așa-numitul economism“ (sub pretextul „sensului neprecis“ al acestor trei cuvinte, deși din această motivare nu rezultă decît necesitatea de a se defini mai exact esența acestei erori atît de răspîndite); era eliminat și „millerandismul“ (deși B. Kricevski îi luase apărarea în „Rabocce Delo“ nr. 2—3, pag. 83—84, și într-un mod și mai fățiș în „Vorwärts“ *). Cu toate că rezoluțiile din iunie arătau limpede care este sarcina social-democrației — „a conduce *toate* manifestările luptei proletariatului împotriva *tuturor* formelor de oprire politică, *economică* și *socială*“, cerîndu-se deci implicit o sistematizare și o coordonare a tuturor acestor manifestări de luptă —, „Uniunea“ mai adăuga aceste cuvinte cu totul superflue: „lupta economică este un stimulent puternic al mișcării de masă“ (aceste cuvinte ca atare sînt indiscutabile, dar, atunci cînd există un „economism“ îngust, nu se putea ca ele să nu dea loc la interpretări false). Mai mult, în rezoluțiile din iunie se introducea chiar o vădită *îngustare* a „politicii“ atît prin înlăturarea cuvintelor: „nici un moment“ (nu se va uita țelul de a răsturna abso-

* În „Vorwärts“ s-a angajat, în legătură cu aceasta, o polemică între redacția actuală a acestui ziar, Kautsky și „Zarca“. Vom avea grijă să informăm pe cititorii ruși despre această polemică ⁹³.

lutismul), cât și prin adăugarea cuvintelor: „lupta economică este mijlocul *cel mai larg* utilizabil pentru antrenarea maselor la lupta politică activă“. Se înțelege că, după ce s-au propus aceste amendamente, toți vorbitorii din partea noastră, unul după altul, au renunțat la cuvînt, considerînd că este absolut inutil să continue discuțiile cu oameni care coteau din nou spre „economism“ și care căutau să-și asigure libertatea de a oscila.

„Tocmai ceea ce «Uniunea» considera ca o condiție sine qua non * a trăinicieii viitorului acord, anume ca «Rabocce Delo» să-și păstreze fizionomia independentă și autonomia, «Iskra» a considerat-o drept o piedică în calea înțelegerii“ („Două congrese“, pag. 25). Absolut inexact. La autonomia revistei „Rabocce Delo“ nu am atentat nicio-dată **. Ideea ca „Rabocce Delo“ să păstreze o fizionomie proprie, într-adevăr, *am respins-o în mod categoric*, dacă prin aceasta se înțelege „o fizionomie proprie“ în problemele principale ale teoriei și tacticii: rezoluțiile din iunie resping categoric tocmai o asemenea fizionomie proprie, deoarece, repetăm, în practică această „fizionomie proprie“ a însemnat întotdeauna oscilări de tot felul și alimentarea prin aceste oscilări a disensiunilor ideologice care domnesc la noi și care din punct de vedere partinic nu pot fi tolerate. În articolele din nr. 10 și în „amendamente“, „Rabocce Delo“ și-a arătat limpede dorința de a păstra tocmai o asemenea fizionomie proprie; această dorință a provocat în mod firesc și inevitabil o ruptură și o declarație de război. Dar am fost cu toții de acord să admitem „o fizionomie proprie“ a revistei „Rabocce Delo“, în sensul de a-i fi rezervate anumite funcții publicistice. O justă repartizare a acestor funcții se impunea de la sine: 1. o revistă științifică; 2. un ziar politic și 3. culegeri și broșuri de popularizare. Numai consimțind la această repartizare „Rabocce Delo“ ar fi dovedit dorința sa *sinceră* de a termina definitiv cu erorile împotriva cărora erau îndreptate rezoluțiile din iunie; numai o asemenea repartizare ar fi înlăturat orice

* — absolut necesară. — *Nota trad.*

** Bineînțeles, dacă nu sînt considerate ca o îngîrdire a autonomiei consfătuirile redacționale în legătură cu înființarea unui consiliu superior comun al organizațiilor reunite, consfătuirii în privința cărora în iunie și „Rabocce Delo“ s-a declarat de acord.

posibilitate de fricțiune și ar fi asigurat cu adevărat trăinicia înțelegerii, servind în același timp ca bază pentru un nou avânt și pentru noi succese ale mișcării noastre.

Astăzi nici un social-democrat rus nu se mai poate îndoii că ruptura definitivă dintre curentul revoluționar și cel oportunist nu a fost provocată de cauze „organizatorice”, ci tocmai de dorința oportuniștilor de a consolida fizionomia proprie a oportunismului și de a continua să semene confuzie în minți cu ajutorul raționamentelor unui Krievski sau ale unui Martînov.

RECTIFICARE LA „CE-I DE FĂCUT?“⁹⁴

„Grupul de inițiatori“ despre care vorbesc în broșura „Ce-i de făcut?“, pag. 141 *, mă roagă să fac următoarea rectificare la cele expuse de mine în legătură cu participarea lui la încercarea de a împăca organizațiile social-democrate din străinătate: „Dintre cei trei membri ai acestui grup, numai unul a ieșit din «Uniune» la sfârșitul anului 1900, ceilalți doi au ieșit din «Uniune» în 1901, după ce s-au convins că este imposibil să obțină ca «Uniunea» să consimtă la o conferință cu organizația din străinătate a «Iskrei» și cu «Organizația revoluționară Soțial-Demokrat», lucru pe care îl propusese «Grupul de inițiatori». Administrația «Uniunii» a respins la început această propunere, motivînd refuzul său de a participa la conferință prin «incompetența» persoanelor care alcătuiau «Grupul de inițiatori» care încerca mediația, și și-a exprimat totodată dorința de a lua contact direct cu organizația din străinătate a «Iskrei». Curînd însă administrația «Uniunii» a anunțat «Grupul de inițiatori» că după apariția primului număr al «Iskrei», în care era publicată notița cu privire la sciziunea ce a avut loc în rîndurile «Uniunii», și-a schimbat hotărîrea și nu mai vrea să ia contact cu «Iskra». Cum se explică deci declarația făcută de un membru al administrației «Uniunii», și anume că refuzul «Uniunii» de a participa la conferință se datora *exclusiv* faptului că nu era mulțumită de componența «Grupului de inițiatori»? Ce-i drept, nu este de înțeles nici faptul că administrația «Uniunii» a consimțit

* Vezi volumul de față, pag. 182. — *Nota red.*

să participe la conferința din iunie anul trecut: căci doar notița apărută în primul număr al «Iskrei» a rămas în picioare, iar atitudinea «negativă» a «Iskrei» față de «Uniune» a reieșit și mai limpede în primul număr din «Zarea» și în numărul 4 din «Iskra», care au apărut înainte de conferința din iunie“.

N. Lenin

„Iskra“ nr. 19 din 1 aprilie 1902

*Se tipărește după textul apărut
în ziarul „Iskra“*

A D N O T Ă R I

¹ Cartea „*Ce-i de făcut? Problemele acute ale mișcării noastre*“ a fost proiectată de V. I. Lenin încă în primăvara anului 1901; articolul „Cu ce să începem?“, scris în mai, a fost, după spusele sale, o ciornă a planului pe care ulterior l-a dezvoltat pe larg în „*Ce-i de făcut?*“ (vezi Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 9). Lenin s-a apucat temeinic să scrie această carte abia în toamna anului 1901. În decembrie a apărut în nr. 12 al „*Iskrei*“ articolul lui Lenin „De vorbă cu apărătorii economismului“, pe care ulterior l-a numit conspectul lucrării „*Ce-i de făcut?*“; în acest articol Lenin scria: „... N-am putut atinge aici decît în treacăt problemele controversate. O analiză a lor amănunțită va fi făcută într-o broșură specială, care, sperăm, va vedea lumina tiparului cam peste o lună și jumătate“ (op. cit., pag. 367). În ianuarie 1902, Lenin termină de scris cartea, în februarie scrie prefața, iar la 10 martie, în „*Iskra*“ nr. 18, apare înștiințarea că lucrarea a ieșit de sub tipar.

Cartea „*Ce-i de făcut?*“ a jucat un rol de seamă în lupta pentru crearea unui partid revoluționar marxist al clasei muncitoare din Rusia, în izbînda obținută de curentul leninist-iskrist în cadrul comitetelor și organizațiilor P.M.S.D.R., iar ulterior, în 1903, la Congresul al II-lea al partidului.

În 1902—1903 cartea aceasta s-a bucurat de o largă răspîndire în organizațiile social-democrate din întreaga Rusie; la perchezițiile și arestările social-democraților din Kiev și Moscova, din Petersburg și Nijni-Novgorod, din Kazan, Odesa și alte orașe se găseau exemplare din această carte. „*Ce-i de făcut?*“ exercită... o influență puternică asupra activiștilor ruși — se releva în raportul organizației „*Iskra*“ la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. —, o serie întregă de oameni, așa cum au declarat chiar ei, devin partizanii «*Iskrei*» datorită influenței exercitate de această carte“ („*Rapoartele comitetelor social-democrate la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R.*“, Moscova-Leningrad, 1930, pag. 44). Cartea captiva „mai cu seamă pe cei care erau îndeaproape legați de activitatea din Rusia“, își amintește N. K. Krupskaia („*Amintiri despre Lenin*“, Editura politică, 1960, pag. 55). Secretara biroului organizației din Rusia a „*Iskrei*“, Z. P. Krjijanovskaia-Nevzorova, a făcut redacției ziarului „*Iskra*“ următoarea comunicare din Samara: „*Despre «Ce-i de făcut?»... deocamdată nu auzim decît aprecieri elogioase*“, „cartea e

scrisă admirabil, concret și tonul este minunat“ („Proletarskaia Revoluția“, 1928, nr. 6—7, pag. 149). I. I. Radcenko, un agent al „Iskrei“, scria din Petersburg: „Pretutindeni lucrez cu plugul leninist, care este uncalta cea mai bună de prelucrare a terenului. El smulge de minune scoarța rutinei, afinează pământul, care promise că va da roade. Dacă ne iese în cale neghina, semănată de « Rabcoc Delo », cu acest plug o smulgem pentru totdeauna din rădăcină. Minunat!“ (Arhiva Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.). Comitetul din Moscova al P.M.S.D.R. s-a adresat redacției ziarului „Iskra“, exprimându-i mulțumiri lui V. I. Lenin pentru „Ce-i de făcut?“. În răspunsul lui la această scrisoare, Lenin scria Comitetului din Moscova: „Mulțumirile pe care le aduceți pentru « Ce-i de făcut? » noi le-am înțeles și, desigur, nici nu le puteam înțelege altfel decât în sensul că voi ați găsit în această carte răspunsuri la propriile voastre probleme, că din cunoașterea directă a mișcării voi înșivă v-ați convins de necesitatea unei activități mai îndrăznețe, de o mai mare amploare, mai unificate, mai centralizate, mai strâns unite în jurul unui ziar central, — convingere formulată și în această carte“ (Opere, vol. 6, Editura politică, 1959, pag. 193).

În redacția ziarului „Iskra“ s-au ivit divergențe în aprecierea cărții lui Lenin. La consfătuirea de la München a redacției, care a avut loc în ianuarie 1902, G. V. Plehanov a criticat unele teze ale cărții, în timp ce A. N. Potresov a trimis consfătuirii o recenzie entuziastă. Dar aceste divergențe nu au depășit cadrul redacției ziarului „Iskra“. Teza fundamentală a cărții „Ce-i de făcut?“: raportul dintre elementele conștiente și cele spontane ale mișcării muncitorești și rolul conducător al partidului în lupta de clasă revoluționară a proletariatului, a fost formulată în proiectul de program al P.M.S.D.R., elaborat de redacția ziarului „Iskra“ cu aprobarea generală a tuturor membrilor redacției. „Prin urmare — scria Lenin mai târziu, cu prilejul reeditării cărții, în 1907 —, nici vorbă nu putea fi de vreo deosebire principială în această problemă între proiectul de program și « Ce-i de făcut? »“ (Opere, vol. 13, E.S.P.L.P. 1957, pag. 95). La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., antiiskriștii (Martínov, Akimov) și-au întemeiat cuvântările împotriva proiectului de program elaborat de redacția ziarului „Iskra“ pe critica lucrării „Ce-i de făcut?“; dar majoritatea congresului, iskriștii (inclusiv Plehanov și Martov), s-au solidarizat cu cartea lui Lenin, cu felul în care pune ea problema rolului „elementului conștient“, adică al social-democrației în mișcarea revoluționară a proletariatului. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., când menșevicii au început revizuirea sistematică a tuturor ideilor fundamentale ale vechii „Iskre“, Plehanov și-a asumat sarcina „combaterii“ concepțiilor lui Lenin expuse în „Ce-i de făcut?“, făcând o declarație antedatată cu privire la divergențele principiale dintre el și Lenin în problema conștiinței și spontaneității. Articolul lui V. V. Vorovski „Roadele demagogiei“ („Vpered“ nr. 11 din 23 (10) martie 1905), redactat și completat de Lenin, a constituit răspunsul dat lui Plehanov.

Cartea „Ce-i de făcut?“ a fost reeditată de V. I. Lenin în culegerea „În 12 ani“ (noiembrie 1907; pe copertă și pe coperta interioară este indicat anul 1908). Pentru această ediție, Lenin a prescurtat puțin cartea, scoțind unele amănunte și mici observații polemice. Totodată, noua ediție a fost completată cu cinci note de subsol.

În volumul de față, „Ce-i de făcut?” se publică după textul ediției din 1902 confruntat cu textul ediției din 1907. — 1.

² „Iskra” („Scînteia”) — primul ziar marxist ilegal pe întreaga Rusie, a fost înființat de V. I. Lenin în 1900 și a jucat un rol hotărîtor în crearea partidului revoluționar marxist al clasei muncitoare.

Intrucît, din cauza prigoanei polițienești, nu era posibilă în Rusia scoaterea unui ziar revoluționar, Lenin, încă de pe cînd se afla deportat în Siberia, a elaborat în toate amănuntele planul editării unui asemenea ziar în străinătate. La expirarea termenului de deportare (ianuarie 1900), Lenin a trecut fără întîrziere la îndeplinirea acestui plan. În februarie 1900, la Petersburg, el a dus cu V. I. Zasulici, care venise clandestin din străinătate, tratative cu privire la participarea grupului „Eliberarea muncii” la editarea unui ziar marxist pe întreaga Rusie. La sfîrșitul lunii martie — începutul lunii aprilie 1900 a avut loc așa-zisa „Consfătuire de la Pskov” a lui V. I. Lenin, I. O. Martov, A. N. Potresov, S. I. Radcenko cu „marxiștii legali” P. B. Struve și M. I. Tugan-Baranovski, la care a fost discutat proiectul de declarație a redacției, întocmit de Lenin, cu privire la programul și sarcinile unui ziar pe întreaga Rusie („Iskra”) și ale unei reviste politice-științifice („Zarea”). Lenin a cutreierat o serie de orașe din Rusia (Moscova, Petersburg, Riga, Smolensk, Nijni-Novgorod, Ufa, Samara, Sîzran), unde a stabilit legături cu grupuri social-democrate și cu diferiți social-democrați, care s-au angajat să sprijine viitoarea „Iskra”. În august 1900, după sosirea lui Lenin în Elveția, a avut loc o consfătuire a lui V. I. Lenin și A. N. Potresov cu membrii grupului „Eliberarea muncii”, în cadrul căreia au fost discutate programul și sarcinile ziarului și ale revistei, lista eventualilor colaboratori, componența și sediul redacției. La un moment dat aceste tratative erau cît pe aci să se termine cu o ruptură (Vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 326—344), dar pînă la urmă s-a ajuns la un acord cu grupul „Eliberarea muncii” în toate problemele litigioase.

Primul număr al „Iskrei” leniniste a apărut în decembrie 1900, la Leipzig; numerele următoare au apărut la München; începînd din iulie 1902, ziarul a apărut la Londra, iar din primăvara anului 1903 — la Geneva. La organizarea editării ziarului „Iskra” au dat un ajutor prețios social-democrații germani C. Zetkin, A. Braun și alții, revoluționarul polonez I. Marchlewski, care trăia pe atunci la München, și H. Quelch, unul dintre conducătorii Federației social-democrate din Anglia. Din redacția ziarului „Iskra” făceau parte V. I. Lenin, G. V. Plehanov, I. O. Martov, P. B. Akselrod, A. N. Potresov și V. I. Zasulici. Secretar de redacție a fost la început I. G. Smidovici-Leman, iar mai tîrziu, din primăvara anului 1901 — N. K. Krupskaja, care purta și întreaga corespondență a „Iskrei” cu organizațiile social-democrate din Rusia.

În centrul atenției ziarului „Iskra” se aflau problemele luptei revoluționare a proletariatului și a tuturor oamenilor muncii din Rusia împotriva absolutismului țarist; o atenție deosebită se atribuia celor mai importante evenimente din viața internațională, și mai ales a mișcării muncitorești internaționale. Lenin a fost redactor-șef și conducătorul de fapt al „Iskrei”. În coloanele „Iskrei”, el a publicat articole în toate problemele

fundamentale ale construcției de partid și ale luptei de clasă a proletariatului din Rusia.

„Iskra“ a devenit un centru în jurul căruia se grupau forțele partidului, un centru de adunare și educare a cadrelor partidului. Într-o serie de orașe din Rusia (Petersburg, Moscova, Samara etc.) au fost create grupuri și comitete ale P.M.S.D.R. cu orientare iskristă-leninistă, iar în ianuarie 1902, la congresul de la Samara al iskristilor, a fost creată organizația din Rusia a „Iskrei“. Organizațiile iskriste se creau și activau sub conducerea directă a discipolilor și tovarășilor de luptă ai lui V. I. Lenin: N. E. Bauman, I. V. Babușkin, S. I. Gusev, M. I. Kalinin, P. A. Krasikov, G. M. Krijjanovski, F. V. Lengnik, P. N. Lepesinski, I. I. Radcenko ș.a.

Din inițiativa lui Lenin și cu participarea lui directă, redacția „Iskrei“ a elaborat un proiect de program al partidului (publicat în nr. 21 al „Iskrei“) și a făcut pregătirile necesare pentru Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., care a avut loc în iulie-august 1903. În momentul convocării congresului, majoritatea organizațiilor social-democrate locale din Rusia s-au alăturat „Iskrei“, aprobând tactica, programul și planul ei organizatoric și recunoscând-o drept organul lor conducător. Într-o rezoluție specială, congresul a subliniat rolul excepțional al „Iskrei“ în lupta pentru crearea partidului și a declarat-o Organ Central al P.M.S.D.R. Congresul al II-lea a stabilit că redacția „Iskrei“ va fi formată din Lenin, Plehanov și Martov. În pofida hotărârii adoptate de congresul partidului, Martov, insistând ca toți cei șase redactori care au lucrat până atunci să fie menținuți, a refuzat să facă parte din noua redacție; numerele 46—51 ale „Iskrei“ au apărut sub îngrijirea lui Lenin și Plehanov. Ulterior Plehanov a trecut pe pozițiile menșevismului și a cerut să fie incluși în redacția „Iskrei“ toți vechii redactori menșevici, care fuseseră respinși de congres. Neputând accepta o asemenea pretenție, la 19 octombrie (1 noiembrie) 1903, Lenin s-a retras din redacția „Iskrei“; el a fost cooptat în C.C., în cadrul căruia a dus lupta împotriva oportuniștilor menșevici. Numărul 52 al „Iskrei“ a apărut sub îngrijirea exclusivă a lui Plehanov. La 13 (26) noiembrie 1903, Plehanov, cu de la sine putere, încălcând voința congresului, a cooptat în redacția „Iskrei“ pe foștii ei redactori menșevici. Începând cu nr. 52, menșevicii au transformat „Iskra“ într-un organ al lor.—3.

- 3 În primăvara și în vara anului 1901, între organizațiile social-democrate din străinătate („Uniunea social-democraților ruși“, Comitetul din străinătate al Bundului, organizația revoluționară „Soțial-Demokrat“ și secția din străinătate a organizației „Iskra“ și „Zarea“), cu ajutorul și din inițiativa grupului „Borba“, au avut loc tratative în vederea stabilirii unui acord și a unificării. În scopul pregătirii congresului, la care trebuia să aibă loc unificarea, în iunie 1901 a fost convocată la Geneva o conferință a reprezentanților acestor organizații (de aici provine denumirea ei de Conferința din „iunie“ sau „de la Geneva“). La această conferință a fost elaborată rezoluția („acordul principal“) prin care se recunoștea necesitatea unificării tuturor forțelor social-democrate din Rusia și, în special, a unificării tuturor organizațiilor social-democrate din străinătate și se condamna oportunismul în toate manifestările și nuanțele lui: „economismul“, bernsteinismul, millerandismul etc. (Vezi „Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și

ale plenarelor C.C.", partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 22—24). Totuși, noua cotitură a „Uniunii social-democraților ruși” și a organului ei „Rabocce Delo” spre oportunistism (articolul lui B. Kricevski „Principii, tactică și luptă” și al lui A. Martînov „Literatura de demascare și lupta proletară”, publicate în nr. 10 al revistei „Rabocce Delo”, septembrie 1901, precum și amendamentele oportuniste adoptate de Congresul al III-lea al „Uniunii” la rezoluția Conferinței din iunie) au determinat insuccesul încercărilor de unificare.

Congresul „de unificare” al organizațiilor din străinătate ale P.M.S.D.R. a avut loc în zilele de 21—22 septembrie (4—5 octombrie) 1901, la Zürich. La congres au participat 6 membri ai secției din străinătate a organizației „Iskra” și „Zarea” (V. I. Lenin, N. K. Krupskaia, I. O. Martov și alții), 8 membri ai organizației revoluționare „Soțial-Demokrat” (dintre care 3 membri ai grupului „Eliberarea muncii”: G. V. Plehanov, P. B. Akselrod și V. I. Zasulici), 16 membri ai „Uniunii social-democraților ruși” (dintre care 5 membri ai Comitetului din străinătate al Bundului) și 3 membri ai grupului „Borba”. La prima problemă de pe ordinea de zi: „Acordul principal și instrucțiuni pentru redacții”, V. I. Lenin, care participa la congres sub pseudonimul „Frei”, a ținut o cuvîntare strălucită (vezi Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 271—275). Aceasta a fost prima cuvîntare publică ținută de V. I. Lenin în mijlocul social-democraților ruși din străinătate. La congres s-a dat citire amendamentelor și adăugirilor oportuniste la rezoluția din iunie, adoptate de Congresul al III-lea al „Uniunii social-democraților ruși”. Ținînd seama de aceasta, elementele revoluționare participante la congres — membrii organizației „Iskra” și „Zarea”, precum și ai organizației „Soțial-Demokrat” — au declarat că unificarea este imposibilă și au părăsit congresul. Din inițiativa lui V. I. Lenin, în octombrie 1901, aceste organizații s-au unit în Liga din străinătate a social-democrației revoluționare ruse. — 3.

⁴ „Rabocce Delo” („Cauza Muncitorească”) — revistă, organ al „Uniunii social-democraților ruși din străinătate”. A apărut la Geneva din aprilie 1899 pînă în februarie 1902 sub îngrijirea lui B. N. Kricevski, P. F. Teplov (Siberianul), V. P. Ivașin, iar mai tîrziu și a lui A. S. Martînov. Au apărut 12 numere, dintre care 3 duble. Redacția revistei „Rabocce Delo” era centrul din străinătate al „economistilor”. „Rabocce Delo” sprijinea lozincă bernsteiniană a „libertății criticii” marxismului, se situa pe poziții oportuniste în problemele de tactică și în problemele organizatorice ale social-democrației ruse, nega posibilitățile revoluționare ale țărănimii etc. „Rabocedeltii” propagau ideea oportunistă că lupta politică a proletariatului trebuie să fie subordonată celei economice, se ploconeau în fața spontaneității mișcării muncitorești și negau rolul conducător al partidului. Unul dintre redactorii de la „Rabocce Delo”, V. P. Ivașin, participa la redactarea revistei „Rabocceia Misl” — organ al „economistilor” fățiși —, pe care „Rabocce Delo” îl sprijinea. La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., „rabocedeltii” au reprezentat aripa de extremă dreaptă, ultraoportunistă, a partidului. — 3.

⁵ „Rabocceia Gazeta” („Gazeta muncitorească”) — organ ilegal al grupului social-democrat din Kiev. A apărut la Kiev cu participarea și sub îngrijirea lui B. L. Eidelman, P. L. Tuceapski, N. A. Vigdorcik etc. În total

au apărut două numere: nr. 1 — în august 1897 și nr. 2 — în decembrie (datat noiembrie) același an. P. L. Tuceapski, în timp ce se afla în străinătate, din însărcinarea redacției, i-a arătat lui G. V. Plehanov și celorlalți membri ai grupului „Eliberarea muncii” primul număr al ziarului „Raboceaia Gazeta” și a obținut din partea lor consimțământul de a colabora la ziar. Într-o scrisoare adresată membrilor redacției ziarului „Raboceaia Gazeta”, G. V. Plehanov a apreciat pozitiv apariția acestui ziar ca organ social-democrat pe întreaga Rusie și a arătat că este necesar să se acorde mai multă atenție problemelor legate de lupta politică a proletariatului. Ca urmare a legăturii stabilite cu grupul „Eliberarea muncii”, nr. 2 al ziarului „Raboceaia Gazeta” a avut un caracter politic mai pronunțat. Social-democrații grupați în jurul organului „Raboceaia Gazeta” au desfășurat o activitate susținută în vederea pregătirii Congresului I al P.M.S.D.R.

Primul Congres al P.M.S.D.R. (martie 1898) a recunoscut „Raboceaia Gazeta” drept organ oficial al partidului. După congres, ca urmare a arestării membrilor Comitetului Central și ai redacției ziarului „Raboceaia Gazeta”, precum și a devastării tipografiei de către poliție, nr. 3 al ziarului, care fusese pregătit pentru tipar, nu a mai apărut. În 1899 s-a făcut încercarea de a se relua editarea ziarului „Raboceaia Gazeta”; despre această încercare vorbește Lenin în punctul „a” din capitolul al cincilea al cărții „Ce-i de făcut?” (vezi volumul de față, pag. 155). — 4.

- *Lassalleienii și eisenachienii* — două partide în mișcarea muncitorească germană din deceniul al 7-lea și începutul deceniului al 8-lea al secolului trecut. Între aceste partide s-a dus o luptă înverșunată în special în problemele de tactică, și mai ales în problema cea mai arzătoare a vieții politice a Germaniei din acea vreme: problema căilor de unificare a Germaniei.

Lassalleienii — partizanii și discipolii socialistului mic-burghez german F. Lassalle, membri ai Uniunii generale a muncitorilor germani, întemeiată la Leipzig, în 1863, la congresul uniunilor muncitorești, pentru a contracara acțiunile progresiștilor burghezi care tindeau să supună clasa muncitoare influenței lor. Primul președinte al Uniunii generale a muncitorilor germani a fost Lassalle, care a formulat programul și bazele tactice ale Uniunii. Lupta pentru votul universal a fost proclamată programul politic al Uniunii generale a muncitorilor germani, iar înființarea unor asociații muncitorești de producție subvenționate de stat — programul ei economic. În activitatea sa practică, Lassalle, partizanii și urmașii săi, obișnuindu-se cu ideea hegemoniei Prusiei, susțineau politica de mare putere a lui Bismarck; „obiectiv — scria F. Engels lui K. Marx la 27 ianuarie 1865 —, aceasta a fost o ticăloșie și o trădare în folosul prusienilor a întregii mișcări muncitorești” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XXIII, 1932, pag. 232). În repetate rânduri, K. Marx și F. Engels au criticat cu vehemență principiile teoretice, tactice și organizatorice ale lassalleianismului, pe care-l considerau un curent oportunist în mișcarea muncitorească germană.

Eisenachienii — membrii Partidului muncitoresc social-democrat din Germania, întemeiat în 1869, la Congresul de constituire de la Eisenach. Conducătorii eisenachienilor au fost A. Bebel și W. Liebknecht, care se aflau sub influența ideologică a lui K. Marx și F. Engels. În programul

de la Eisenach se arăta că Partidul muncitoresc social-democrat din Germania se consideră „ca o secție a Asociației Internaționale a Muncitorilor și împărtășește năzuințele ei“. Datorită sfaturilor și criticii primite în permanență din partea lui Marx și Engels, eisenachienii au dus o politică revoluționară cu mult mai consecvență decît Uniunea generală a muncitorilor germani, condusă de Lassalle; îndeosebi în problemele unificării Germaniei, ei susțineau „calea democratică și proletară, luptînd împotriva celor mai mici concesii făcute prusacismului, bismarckismului, naționalismului“ (V. I. Lenin. Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 288).

Crearea imperiului german în 1871 a înlăturat principala divergență tactică dintre lassalleieni și eisenachieni, iar în 1875, sub influența avîntului mișcării muncitorești și a intensificării represiunilor guvernamentale, ambele partide s-au unit, la Congresul de la Gotha, într-un partid unic — Partidul muncitoresc socialist din Germania (ulterior Partidul social-democrat din Germania). Cu privire la programul adoptat la Congresul de la Gotha, vezi adnotarea 37. — 6.

† *Guesdiștii și posibilisții* — curent revoluționar și curent oportunist din mișcarea socialistă franceză, care au dat naștere la două partide în 1882, în urma sciziunii produse în cadrul Partidului muncitoresc din Franța la Congresul de la Saint-Étienne.

Guesdiștii — adepții lui J. Guesde și P. Lafargue — curent marxist de stînga, care a susținut politica revoluționară independentă a proletariatului. Guesdiștii au păstrat denumirea de „Partidul muncitoresc din Franța“ și au rămas credincioși programului partidului adoptat la Hâvre în 1880, a cărei parte teoretică a fost scrisă de K. Marx. Ei se bucurau de o mare influență în centrele industriale din Franța și grupau elementele înaintate ale clasei muncitoare.

Posibilisții (P. Brousse, B. Malon și alții) — curent mic-burghez, reformist, care tindea să abată proletariatul de la metodele revoluționare de luptă. Posibilisții au înființat „Partidul social-revoluționar muncitoresc“; ei respingeau programul revoluționar și tactica revoluționară a proletariatului, estompau țelurile socialiste ale mișcării muncitorești și propuneau să limiteze lupta muncitorilor în cadrul „posibilului“ — de aici vine și denumirea acestui partid. Posibilisții se bucurau de influență în regiunile înapoiate din punct de vedere economic ale Franței și în părțile puțin dezvoltate ale clasei muncitoare.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea — începutul secolului al XX-lea, în urma intrării „socialistului“ Millerand în guvernul burghez, în rîndurile socialismului francez a avut loc o nouă regrupare a forțelor: adepții luptei de clasă revoluționare, în frunte cu J. Guesde, au întemeiat în 1901 Partidul socialist din Franța (ai cărui membri s-au numit guesdiști, după numele conducătorului lor); reformiștii, adepții colaborării cu burghezia și ai participării la organele de conducere ale statului burghez („ministerialisții“) au întemeiat în 1902 Partidul socialist francez, în frunte cu J. Jaurès. În 1905, ambele partide s-au unit, formînd un singur partid, Partidul socialist francez. În timpul războiului imperialist din 1914—1918, conducerea acestui partid (Guesde, Sembat și alții), trădînd cauza clasei muncitoare, au trecut pe pozițiile social-șovinismului. — 6.

⁸ *Fabienii* — membrii Societății fabiene, organizație reformistă engleză întemeiată în 1884 și denumită astfel după numele conducătorului de oști roman din secolul al III-lea î.e.n., Fabius Maximus, poreclit „Cunctator” („Încetătorul”), cunoscut prin tactica lui de expectativă, prin eschivarea de la lupte decisive în războiul cu Hanibal. Societatea fabiană era formată în special din reprezentanți ai intelectualității burgheze — oameni de știință, scriitori, oameni politici (ca, de pildă, S. și B. Webb, B. Shaw, R. Macdonald etc.). Ei negau necesitatea luptei de clasă a proletariatului și a revoluției socialiste și afirmau că trecerea de la capitalism la socialism este posibilă numai pe calea micilor reforme, a transformărilor treptate ale societății. Ostilă marxismului, Societatea fabiană a jucat și joacă rolul de purtător al influenței burgheze în rândurile clasei muncitoare, de pepinieră a ideilor oportuniste și social-șoviniste în mișcarea muncitorească engleză. V. I. Lenin a caracterizat fabianismul drept „un curent al oportunismului extrem” (Opere, vol. 13, E.S.P.L.P. 1957, pag. 352). În 1900, Societatea fabiană a intrat în partidul laburist. „Socialismul fabian” este unul dintre izvoarele ideologice ale laburiștilor.

Social-democrați. — Lenin se referă la membrii Federației social-democrate din Anglia, fondată tot în 1884. Alături de reformiști (Hyndman și alții) și anarhiști, din Federația social-democrată făcea parte și grupul de social-democrați revoluționari, adepți ai marxismului (H. Quelch, T. Mann, E. Eveling, Eleonora Marx și alții), care formau aripa de stînga a mișcării socialiste din Anglia. F. Engels a criticat cu vehemență Federația social-democrată pentru dogmatism și sectarism, pentru că s-a rupt de mișcarea muncitorească de masă din Anglia și ignorează particularitățile ei. În 1907, Federația social-democrată a primit denumirea de Partid social-democrat; în 1911, acest partid împreună cu elementele de stînga ale Partidului muncitoresc independent au întemeiat Partidul socialist britanic; în 1920, majoritatea membrilor acestui partid a luat parte la înființarea Partidului Comunist al Marii Britanii. — 6.

⁹ *Narodovolzii* — membrii organizației politice secrete „Narodnaia volea” („Libertatea poporului”), a narodnicilor teroriști, care a luat ființă în august 1879, în urma scindării organizației narodnice „Zemlea i volea” („Pămînt și libertate”). În fruntea organizației „Narodnaia volea” se afla un Comitet executiv format din A. I. Jeleabov, A. D. Mihailov, M. F. Frolenko, N. A. Morozov, V. N. Figner, S. L. Perovskaia, A. A. Kveatkovski și alții. Rămînînd pe pozițiile socialismului utopic narodnicist, narodovolzii își puneau, totodată, ca sarcină cucerirea libertății politice. Programul lor prevedea organizarea unei „reprezentanțe populare permanente”, aleasă pe baza votului universal, proclamarea libertăților democratice, trecerea pămîntului în mîinile poporului și elaborarea unor măsuri în vederea trecerii fabricilor și uzinelor în mîinile muncitorilor. Scopul imediat al organizației „Narodnaia volea” era răsturnarea absolutismului țarist. Dar, pornind de la teoria greșită a eroilor „activi” și a gloatei „pasive”, narodovolzii considerau că vor putea obține transformarea societății fără participarea poporului, prin propriile lor forțe, pe calea terorii individuale.

După 1 martie 1881 (cînd a fost omorît Alexandru al II-lea), guvernul a reușit prin execuții, provocări și crîncene persecuții să zdrobească

organizația „Narodnaia volemă”. Repetatele încercări de a reinvia organizația „Narodnaia volemă”, făcute în cursul deceniului al 9-lea, n-au dat nici un rezultat. Astfel, în 1886 a luat ființă un grup condus de A. I. Ulianov (fratele lui V. I. Lenin) și de P. I. Șevirev, care continua tradițiile organizației „Narodnaia volemă”. În urma unei încercări nereușite de a organiza un atentat împotriva lui Alexandru al III-lea, în 1887, grupul a fost descoperit, iar membrii săi activi au fost executați.

Criticînd programul greșit, utopic al narodovolșilor, V. I. Lenin vorbea, totodată, cu foarte mult respect de lupta plină de abnegație pe care au dus-o membrii organizației „Narodnaia volemă” împotriva țarismului. În 1899, în „Protestul social-democraților din Rusia” el a arătat că „militanții vechii « Narodnaia volemă » au știut să joace un rol de seamă în istoria Rusiei, cu toată îngustimea păturilor sociale care îi sprijineau pe puținii eroi și cu toate că nu teoria revoluționară a fost steagul acestei mișcări” (Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 169). — 6.

¹⁰ *Bernsteinienii* — reprezentanți ai curentului antimarxist din social-democrația germană și internațională; a apărut la sfîrșitul secolului al XIX-lea, fiind denumit astfel după numele social-democratului E. Bernstein, exponentul cel mai fățiș al tendințelor oportuniste de dreapta din Partidul social-democrat din Germania.

În anii 1896—1898, Bernstein a publicat în revista „Die Neue Zeit”, organul teoretic al Partidului social-democrat din Germania, o serie de articole sub titlul comun „Problemele socialismului”, în care sub steagul „libertății criticii” a încercat să procedeze la revizuirea bazelor filozofice, economice și politice ale marxismului revoluționar și să le înlocuiască cu teoriile burgheze de împăciuire a contradicțiilor de clasă și de colaborare între clase. El a atacat învățătura lui Marx despre pauperizarea clasei muncitoare, despre creșterea contradicțiilor de clasă, despre crize, despre prăbușirea inevitabilă a capitalismului, despre revoluția socialistă și dictatura proletariatului și a lansat programul social-reformismului, exprimat în formula „mișcarea este totul, scopul final nu este nimic”. În 1899, articolele lui Bernstein au apărut în volum sub titlul „Premisele socialismului și sarcinile social-democrației”. Cartea a fost primită favorabil de aripa dreaptă a social-democrației germane și de elementele oportuniste din celelalte partide ale Internaționalei a II-a, inclusiv de „economisții” din Rusia.

La congresele Partidului social-democrat din Germania — de la Stuttgart (octombrie 1898), Hanovra (octombrie 1899) și Lübeck (septembrie 1901) —, bernsteinismul a fost condamnat, dar partidul, situîndu-se pe o poziție împăciuitoare, nu s-a delimitat de Bernstein. Bernsteinienii au continuat să propage fățiș ideile revizioniste în revista „Sozialistische Monatshefte” și în organizațiile de partid.

Numai partidul bolșevic, în frunte cu V. I. Lenin, a dus o luptă consecventă și hotărîtă împotriva bernsteinismului și a adepților lui din Rusia. Lenin s-a afirmat ca adversar al bernsteinienilor încă din 1899, în „Protestul social-democraților din Rusia” și în articolul „Programul nostru” (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 157—170 și 176—180). De asemenea, lucrările sale „Marxism

și revizionism“ (vezi Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 17—27), „Divergențele din sînul mișcării muncitorești europene“ (vezi Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 345—350), precum și altele au fost consacrate demascării revizionismului. — 6.

- ¹¹ *Jupiter și Minerva* — zei din panteonul Romei antice. Jupiter — zeul cerului, luminii, ploii și trăsnetului; ulterior, zeul suprem al statului roman. Minerva — zeița războiului și protectoarea meseriilor, științelor și artelor. În mitologia romană, Jupiter și Minerva sînt identici cu zeii greci Zeus și Atena; la ei se referă toate miturile despre Zeus și Atena, inclusiv mitul despre Atena, care s-a născut din capul lui Zeus, înarmată pînă în dinți. — 7.
- ¹² V. I. Lenin citează în traducere proprie un extras din prefața lui Engels la ediția a treia în limba germană a lucrării lui K. Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere alese în două volume, vol. 1, E.S.P.L.P. 1955, ed. a II-a, pag. 241). — 8.
- ¹³ „*Uniunea social-democraților ruși din străinătate*“ a fost întemeiată în 1894, din inițiativa grupului „Eliberarea muncii“, pe baza recunoașterii programului grupului de către toți membrii ei. Grupul „Eliberarea muncii“ a fost însărcinat cu redactarea publicațiilor „uniunii“, iar în martie 1895 el a cedat acesteia folosința tipografiei sale. În vara anului 1895, în timpul șederii lui V. I. Lenin în străinătate, s-a hotărît ca „Uniunea“ să editeze culegerea „Rabotnik“, iar social-democrații ruși, în urma propunerii cărora se hotărîse această publicare, au cerut ca respectiva culegere să fie redactată de grupul „Eliberarea muncii“. „Uniunea“ a scos 6 numere din „Rabotnik“, 10 numere din „Listok «Rabotnika»“, a editat lucrarea lui V. I. Lenin „Explicarea legii amenzilor“ (1897), lucrarea lui G. V. Plehanov „O nouă campanie împotriva social-democrației ruse“ (1897) etc.
- Congresul I al P.M.S.D.R. (martie 1898) a recunoscut „Uniunii“ calitatea de reprezentant al partidului în străinătate. Ulterior, în cadrul „Uniunii“ au început să precumpănească elementele oportuniste — „economisții“, sau așa-zișii „tineri“. Majoritatea oportunistă de la primul congres al „Uniunii social-democraților ruși din străinătate“, care a avut loc la Zürich în noiembrie 1898, a refuzat să se declare solidară cu „Manifestul“ Congresului I al P.M.S.D.R. În noiembrie 1898, la primul Congres al „Uniunii“, grupul „Eliberarea muncii“ a declarat că refuză să redacteze publicațiile „Uniunii“, cu excepția numărului 5—6 al culegerii „Rabotnik“ și a broșurilor lui V. I. Lenin „Sarcinile social-democraților ruși“ și „Noua lege pentru reglementarea muncii în fabrici“, a căror editare și-o asumase. Din aprilie 1899, „Uniunea“ a început să editeze revista „Rabocce Delo“, în a cărei redacție au intrat „economisții“ B. N. Kricevski, V. P. Ivanșin (care a colaborat la redactarea ziarului „Rabocceia Misl“) și P. F. Teplov. „Uniunea“ a făcut declarații de simpatie la adresa lui E. Bernstein, a millerandiștilor etc. Lupta din cadrul „Uniunii“ a continuat pînă la cel de-al II-lea Congres al ei (aprilie 1900, Geneva) și în cadrul congresului. Ca urmare a acestei lupte, grupul „Eliberarea muncii“ și adepții lui s-au retras de la congres și au creat organizația de sine stătătoare „Soțial-demokrat“.

La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., reprezentanții „Uniunii” au adoptat o poziție ultraoportunistă și s-au retras de la congres după ce acesta a recunoscut Liga din străinătate a social-democrației revoluționare ruse drept singura organizație din străinătate a partidului. Congresul al II-lea a hotărât dizolvarea „Uniunii social-democraților ruși” (vezi „Rezoluțiile și hotărârile congreselor, confcrațiilor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.”, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 57). — 10.

- ¹⁴ „Zarea” — revistă științifică-politică marxistă; a apărut în 1901—1902 la Stuttgart, editată de redacția „Iskrei”. În total au apărut patru numere (dintre care unul dublu): nr. 1 — în aprilie 1901 (de fapt a apărut la 23 martie stil nou); nr. 2 — 3 — în decembrie 1901; nr. 4 — în august 1902.

Sarcinile revistei „Zarea” au fost stabilite în proiectul de declarație al redacției ziarului „Iskra” și revistei „Zarea”, scris de V. I. Lenin în Rusia (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 315—325). Întrucât la discutarea problemei editării acestor două organe în străinătate, împreună cu grupul „Eliberarea muncii”, s-a hotărât ca „Zarea” să apară legal, iar „Iskra” ilegal, în declarația redacției ziarului „Iskra”, publicată în octombrie 1900 revista „Zarea”, nu a mai fost pomenită.

Revista „Zarea” a adoptat o atitudine critică față de revizionismul internațional și față de cel rus și a apărut bazele teoretice ale marxismului. Acestei probleme i-au fost consacrate lucrările lui Lenin apărute în „Zarea”: „Note ocazionale”, „Prigonitorii zemstvelor și Hanibaliu liberalismului”, „D-nii «critici» în problema agrară” (primele patru capitole ale lucrării „Problema agrară și «criticii lui Marx»”), „Cronica internă”, „Programul agrar al social-democrației ruse”, precum și lucrările lui G. V. Plehanov: „Critica criticilor noștri. Partea I. D-l Struve în rolul de critic al teoriei dezvoltării sociale a lui Marx”, „Cant împotriva lui Kant, sau testamentul spiritual al d-lui Bernstein” etc. — 10.

- ¹⁵ *Muntele și Gironda* — denumirea celor două grupări politice ale burgheziei din perioada revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Muntele — iacobinii — sub această denumire erau desemnați reprezentanții cei mai hotărâți ai clasei revoluționare din acea vreme — burghezia —, care susțineau necesitatea lichidării absolutismului și feudalismului. Spre deosebire de iacobini, girondinii au oscilat între revoluție și contrarevoluție și au pășit pe calea tranzațiilor cu monarhia.

„Gironda socialistă” denumea V. I. Lenin curentul oportunist din cadrul social-democrației; „Munte” — iacobini-proletari — pe social-democrații revoluționari. După scindarea P.M.S.D.R. în bolșevici și menșevici, Lenin a subliniat adeseori faptul că menșevicii reprezintă curentul girondin în mișcarea muncitorească. — 10.

- ¹⁶ „Bez Zaglavŭŭi” — grup semicadet și semimenșevic al intelectualilor burghezi din Rusia (S. N. Prokopovici, E. D. Kuskova, V. I. Bogucearski, V. V. Portugalov, V. V. Hijneakov și alții), înfăptuit în perioada începutului de declin al revoluției din 1905—1907. Grupul a primit denumirea de la săptămânalul politic „Bez Zaglaviiia” („Fără titlu”), care a apărut la Peters-

burg din ianuarie pînă în mai 1906 sub îngrijirea lui Prokopovici; mai tîrziu, „bezzaglavții“ s-au grupat în jurul ziarului cadet de stînga „Tovarișci“. Camuflîndu-se sub neapartenența lor formală la nici un partid, „bezzaglavții“ erau în fapt promotorii ideilor liberalismului burghez și oportunistului și susțineau pe revizionistii social-democrației ruse și internaționale. — 10.

¹⁷ *Legea excepțională împotriva socialiștilor* a fost introdusă în Germania în 1878 de guvernul lui Bismarck în vederea luptei împotriva mișcării muncitorești și socialiste. Prin această lege au fost interzise toate organizațiile partidului social-democrat, organizațiile muncitorești de masă, presa muncitorească și se confiscă literatura socialistă; în anii cînd a fost în vigoare legea excepțională au fost dizolvate circa 350 de organizații social-democrate, circa 900 de social-democrați au fost expulzați din Germania, 1 500 aruncați în închisori și sute de gazete, reviste și publicații neperiodice au fost interzise. Dar persecuțiile și represiunile nu au distrus partidul social-democrat, a cărui activitate a fost reorganizată și adaptată condițiilor existenței în ilegalitate: a fost organizată apariția în străinătate a Organului Central al partidului, ziarul „Sozial-Demokrat“, iar congresele partidului s-au ținut regulat (în 1880, 1883 și 1887); în Germania au fost rapid refăcute, în condiții de ilegalitate, organizațiile și grupurile social-democrate, în fruntea cărora se afla C.C. ilegal. Activînd în ilegalitate, partidul a folosit pe scară largă posibilitățile legale pentru a întări legăturile cu masele. Influența lui a crescut neîncetat, numărul de voturi întrunite de social-democrați în alegerile pentru Reichstag a crescut din 1878 pînă în 1890 de peste trei ori. Un mare ajutor primeau social-democrații germani din partea lui K. Marx și F. Engels. Sub presiunea mișcării muncitorești de masă, care devenea din ce în ce mai puternică, în 1890 legea excepțională împotriva socialiștilor a fost abrogată. — 11.

¹⁸ La 27—29 mai (st. n.) 1877 a avut loc la Gotha congresul ordinar al Partidului muncitoresc socialist din Germania. La congres, discutîndu-se problema presei de partid, au fost respinse încercările unor delegați (Most, Vahlteich) de a aduce imputări organului central al partidului, ziarul „Vorwärts“ („Înainte“), pentru publicarea articolelor lui Engels împotriva lui Dühring (apărute în 1878 în cartea intitulată „Anti-Dühring. Domnul Eugen Dühring revoluționează știința“) și lui Engels pentru vehemența tonului polemic. Totodată, din considerente practice, congresul a hotărît să continue discutarea problemelor teoretice nu în ziar, ci în suplimentul lui științific. — 11.

¹⁹ „Vorwärts“ („Înainte“) — cotidian, organul central al social-democrației germane; a apărut la Leipzig cu începere din 1876, sub îngrijirea lui W. Liebknecht ș.a.; după o întrerupere, provocată de introducerea în 1878 a legii excepționale împotriva socialiștilor, apariția ziarului „Vorwärts“ a fost reluată la Berlin în 1891. În coloanele acestui ziar, F. Engels a combătut diversele manifestări de oportunism. Începînd din a doua jumătate a ultimului deceniu al secolului trecut, după moartea lui F. Engels, redacția ziarului „Vorwärts“ a încăput pe mîinile aripii drepte a parti-

dului și a publicat regulat articole scrise de oportuniști. Prezentînd în mod tendențios lupta care se ducea în cadrul P.M.S.D.R. împotriva oportunismului și revizionismului, „Vorwärts“ i-a sprijinit pe „economiști“, iar mai tîrziu, după scindarea partidului, pe menșevici. În anii reacțiunii, „Vorwärts“ a publicat articole calomnioase scrise de Troțki, fără a da lui Lenin și bolșevicilor posibilitatea de a le dezminți și de a înfățișa în mod obiectiv starea de lucruri din partid. În perioada primului război mondial, „Vorwärts“ s-a situat pe pozițiile social-șovinismului; după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a devenit unul dintre centrele de propagandă antisovietică. În 1933 ziarul și-a încetat apariția. — 11.

²⁰ *Socialiștii de catedră* — reprezentanții unuia dintre curentele din economia politică burgheză din deceniile al 8-lea și al 9-lea ale secolului trecut. De pe catedrele universităților reprezentanții acestui curent propovăduiau drept socialism un reformism burghezo-liberal. Apariția socialismului de catedră a fost determinată de teama claselor exploatatoare în fața răspîndirii marxismului și a creșterii mișcării muncitorești, precum și de tendința ideologilor burghezi de a găsi noi mijloace pentru a-i menține în stare de supunere pe oamenii muncii.

Reprezentanții socialismului de catedră (A. Wagner, G. Schmoller, L. Brentano, W. Sombart și alții) afirmau că statul burghez se situează deasupra claselor, este capabil de a împăca clasele vrăjmașe și de a introduce în mod treptat „socialismul“, fără a prejudicia interesele capitalismului și ținînd pe cît posibil seama de revendicările oamenilor muncii. Ei propuneau legalizarea reglementării polițienești a muncii salariate și reînvierea corporațiilor medievale. Esența reacționară a socialismului de catedră a fost demascată de Marx și Engels. Lenin îi numea pe socialiștii de catedră ploșnițele „științei universitare polițiste-burgheze“ (Opere, vol. 13, E.S.P.L.P. 1957, pag. 24), care urăsc teoria revoluționară a lui Marx. În Rusia, concepțiile socialiștilor de catedră erau propagate de „marxiștii legali“. — 11.

²¹ V. I. Lenin se referă la rezoluția Congresului de la Hanovra al Partidului social-democrat din Germania, care a avut loc între 9 și 14 octombrie (st. n.) 1899, rezoluție intitulată „Atacurile împotriva concepțiilor fundamentale și a tacticii partidului“. În rezoluție au fost condamnate încercările aripilor oportuniste a social-democrației germane, al cărei conducător ideologic era E. Bernstein, de a revizui tezele fundamentale ale marxismului și de a obține schimbarea tacticii partidului social-democrat, transformarea lui într-un partid al reformelor democratice. Raportul oficial în această problemă a fost prezentat de A. Bebel. „Cuvîntările lui împotriva oportuniștilor rostite la congresele de la Hanovra și Dresda ale partidului — a scris Lenin — vor rămîne pentru multă vreme un model de apărare a concepțiilor marxiste și de luptă pentru caracterul cu adevărat socialist al partidului muncitoresc“ (Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 290). Cunoscutul oportunist E. David și-a asumat sarcina de a-l apăra pe Bernstein și bernsteinismul. Cu o majoritate covârșitoare, congresul a aprobat rezoluția propusă de Bebel, în care se spunea: „Dezvoltarea societății burgheze pînă în zilele noastre nu oferă partidului nici un motiv de a renunța la concepțiile sale fundamentale cu

privire la această societate, sau de a și le schimba. Partidul continuă să se situeze pe terenul luptei de clasă, potrivit căreia eliberarea clasei muncitoare poate fi numai propria sa operă. De aceea, partidul consideră că sarcina istorică a clasei muncitoare este cucerirea puterii politice pentru ca, cu ajutorul ei, să asigure o cât mai mare prosperitate generală prin socializarea mijloacelor de producție și introducerea modului socialist de producție și de schimb". Fără a respinge blocurile provizorii cu partidele burgheze în scopul realizării unor anumite rezultate practice, „...partidul își păstrează în toată activitatea sa deplină libertate de acțiune și independența și consideră orice succes obținut ca un pas care-l apropie de țelul final". Și în încheiere: „...partidul n-are nici un motiv să-și modifice principalele sale revendicări și concepțiile fundamentale, sau tactica, sau denumirea sa...; partidul respinge cu hotărâre orice încercare de a voala sau schimba atitudinea față de orinduirea de stat și socială existentă, cât și față de partidele burgheze".

Așadar, Congresul de la Hanovra din 1899 a condamnat revizuirea bazelor teoretice și tactice ale social-democrației; dar faptul că rezoluțiile congresului nu conțineau o critică riguroasă a revizionismului și a exponenților săi concreți a provocat nemulțumirea social-democraților de stînga (R. Luxemburg și alții). Partizanii lui Bernstein au votat pentru această rezoluție. — 12.

⁸² V. I. Lenin se referă la rezoluția Congresului de la Lübeck al Partidului social-democrat din Germania (22—28 septembrie (st. n.) 1901) îndreptată împotriva lui E. Bernstein, care după Congresul de la Hanovra din 1899 nu numai că nu și-a încetat atacurile împotriva programului și tacticii social-democrației, ci, dimpotrivă, le-a întezit și le-a transpus într-un mediu dinafara partidului. În cursul discuțiilor și în rezoluția propusă de Bebel și adoptată cu o majoritate covârșitoare de către congres, lui Bernstein i s-a dat un avertisment direct. „Congresul recunoaște, fără îndoială, necesitatea autocriticii pentru continua dezvoltare spirituală a partidului nostru. Dar caracterul extrem de unilateral al criticii practicate de tov. Bernstein în ultimii ani, fără o critică a societății burgheze și a reprezentanților ei, l-a pus într-o situație dubioasă și a provocat nemulțumirea majorității tovarășilor. În speranța că tov. Bernstein va recunoaște acest lucru și că-și va schimba în mod corespunzător atitudinea, congresul trece la problemele următoare de pe ordinea de zi". A fost respinsă contrarezoluția propusă de oportunistul Heine, care cerea „libertatea criticii" și trecea sub tăcere problema lui Bernstein. Cu toate acestea, Congresul de la Lübeck n-a pus în mod principal problema incompatibilității revizuirii marxismului cu rămînerea în rîndurile partidului social-democrat. — 12.

⁸³ *Congresul de la Stuttgart al Partidului social-democrat din Germania*, care a avut loc între 3 și 8 octombrie (st.n.) 1898, a discutat pentru prima oară problema revizionismului din rîndurile social-democrației germane. La congres s-a dat citire unei declarații trimise special de E. Bernstein, care se afla în emigrație, declarație în care el își expunea și apăra concepțiile oportuniste, exprimate anterior în seria de articole „Problemele socialismului", publicate în revista „Die Neue Zeit". La congres n-a

existat o unitate în rîndurile adversarilor lui Bernstein: unii, în frunte cu Bebel și Kautsky, s-au străduit să îmbine lupta principială împotriva bernsteinismului cu tactica prudentă din cadrul partidului, temîndu-se de o sciziune în partid. Alții (R. Luxemburg, Parvus), care formau minoritatea, s-au situat pe o poziție cu mult mai hotărîtă, căutînd să se ajungă la o extindere și o adîncire a discuției, fără să se teamă de o eventuală sciziune. Congresul nu a adoptat nici o hotărîre în această problemă, dar din desfășurarea discuțiilor, precum și din alte hotărîri reieșea limpede că majoritatea congresului rămăsese credincioasă ideilor marxismului revoluționar. — 13.

²⁴ Este vorba de articolul lui A. N. Potresov (Starover) „Ce s-a întîmplat?“, publicat în revista „Zarea“ nr. 1 din aprilie 1901. — 14.

²⁵ „Povestea unui scriitor căruia i s-au urcat fumuri în cap“ — titlul unuia dintre povestirile lui A. M. Gorki (vezi M. Gorki. Opere complete, vol. 5, E.S.P.L.A. 1960, pag. 352—362). — 15.

²⁶ V. I. Lenin se referă la articolul său „Conținutul economic al narodnicismului și critica lui în cartea d-lui Struve (Oglindirea marxismului în literatura burgheză)“, publicat în 1895 în culegerea „Materiale pentru caracterizarea dezvoltării noastre economice“ și inclus în 1907 în culegerea de articole ale lui Lenin „În 12 ani“ (vezi Opere complete, vol. 1, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 335—510), și la prefața la culegerea „În 12 ani“ (vezi Opere, vol. 13, E.S.P.L.P. 1957, pag. 82—101), unde sînt caracterizate condițiile și istoria apariției acestui articol.

Culegerea „Materiale pentru caracterizarea dezvoltării noastre economice“, care, în afară de articolul lui Lenin, cuprindea și articolele lui G. V. Plehanov „Pesimismul ca reflectare a realității economice“ și „Cîteva cuvinte adversarilor noștri (Materiale pentru istoria civilizației în literatura rusă)“, al lui P. Struve „Criticilor mei“ și altele, a fost publicată în aprilie 1895, într-o tipografie legală; tirajul a fost de 2 000 de exemplare; guvernul țarist a oprit difuzarea acestei culegeri, a ținut-o un an întreg sub interdicție, a confiscat-o și, pînă la urmă, a ars-o. N-au putut fi salvate decît vreo 100 de exemplare, care au fost difuzate pe ascuns printre social-democrații din Petersburg și din alte orașe. — 15

²⁷ Cartea lui E. Bernstein „Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie“ („Premisele socialismului și sarcinile social-democrației“) a fost editată în limba rusă, în 1901, sub diferite denumiri: 1) „Materialismul istoric“. Traducere de L. Kanțel. Petersburg, „Znanie“; 2) „Probleme sociale“. Traducere de P. S. Kogan, Moscova; 3) „Problemele socialismului și sarcinile social-democrației“. Traducere de K. I. Butkovski, Moscova, editura Efimov. — 17.

²⁸ În scrisoarea adresată redacției ziarului „Iskra“ — „Despre zubatovism“ — se făcea cunoscută recomandarea dată de Zubatov muncitorilor de a citi cărțile lui Bernstein și Prokopovici. Această scrisoare a fost folosită de Martov în articolul „Încă o dată despre corupția politică din zilele noastre“ („Iskra“ nr. 10 din noiembrie 1901). — 17.

²⁹ Este vorba de „*Protestul social-democraților din Rusia*“, scris de V. I. Lenin în august 1889, după ce a primit din Petersburg, prin A. I. Ulianova-Elizarova, documentul pe care ea l-a denumit „Credo-ul tinerilor“ (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 157—170). Proiectul „Protestului“ împotriva „Credo“-ului bernsteinienilor din Rusia a fost discutat la o adunare ținută în satul Ermakovskoe (locul de deportare al lui A. A. Vancev, P. N. Lepeșinski, M. A. Silvin ș.a.), la care au participat 17 social-democrați deportați în districtul Minussinsk. „Protestul“ a fost adoptat în unanimitate și semnat de V. I. Lenin, N. K. Krupskaja, V. V. Starkov, A. M. Starkova, G. M. Krjijanovski, Z. P. Krjijanovskaia-Nevzorova, F. V. Lengnik, E. V. Baramzin, A. A. Vancev, D. V. Vanceva, M. A. Silvin, V. K. Kurnatovski, P. N. Lepeșinski, O. B. Lepeșinskaia și de muncitorii petersburghezi O. A. Engberg, A. S. Șapovalov și N. N. Panin. La „Protest“ s-au raliat și I. L. Prominski, M. D. Efimov, Cekalski și Kovalevski, care nu luaseră parte la adunare, precum și colonia de deportați din Turuhansk (I. O. Martov și alții). Împotriva „Credo“-ului „economistilor“ a luat, de asemenea, atitudine și colonia celor șaptesprezece social-democrați deportați din orașul Orlov, gubernia Veatka (V. V. Vorovski, N. E. Bauman, A. N. Potresov și alții). — 18.

³⁰ „*Biloe*“ — revistă istorică consacrată mai ales istoriei narodnicismului și mișcărilor sociale anterioare, fondată de V. L. Burțev. În 1900—1904 a apărut la Londra; în 1906—1907 la Petersburg, sub îngrijirea lui V. I. Bogucearski și P. E. Șegolev, cu concursul lui Burțev. În 1907, guvernul țarist a interzis editarea revistei „*Biloe*“, și în locul nr. 11 și 12 s-a scos culegerea de articole cu caracter istoric, „*Nașa Strana*“. În 1908, în locul revistei „*Biloe*“ a apărut revista „*Minuvșie Godi*“, iar în 1908 — culegerea istorică „*Minuvșec*“. În 1908, Burțev a reluat editarea revistei „*Biloe*“ în străinătate (la Paris), care a continuat pînă în 1912. În Rusia, editarea revistei „*Biloe*“ a fost reluată în 1917 și a continuat pînă în 1926. După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, ea a apărut sub îngrijirea lui P. E. Șegolev. — 18.

³¹ „*Raboeaia Misl*“ („*Gîndirea muncitorească*“) — ziar, organ de presă al „economistilor“; a apărut din octombrie 1897 pînă în decembrie 1902. Au apărut 16 numere. Primele două numere s-au tipărit la mimeograf, la Petersburg; numerele 3—11 au apărut în străinătate, la Berlin; numerele 12, 13, 14 și 15 au fost tipărite la Varșovia; ultimul număr, nr. 16, a apărut în străinătate. Ziarul era redactat de K. M. Tahtarev și alții.

Critica concepțiilor propagate de ziarul „*Raboeaia Misl*“, ca variantă rusă a oportunistului internațional, a fost făcută de Lenin în articolul „O orientare retrogradă în social-democrația rusă“ (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 235—267), într-o serie de articole publicate în ziarul „*Iskra*“ și în cartea „*Ce-i de făcut?*“. — 18.

³² „*Vademecum pentru redacția revistei «Raboea Delo». Culegere de materiale editate de grupul «Eliberarea muncii» cu o prefață de G. V. Plebanov*“ (Geneva, februarie 1900) era îndreptat împotriva oportunistului din rîndurile P.M.S.D.R., mai ales împotriva „economismului“ „Uniunii social-

democraților ruși“ din străinătate și a organului acesteia — revista „Rabocce Delo“. — 18.

³² „Profession de foi“ („Profesiune de credință“) — foaie volante care expunea concepțiile oportuniste ale Comitetului din Kiev al P.M.S.D.R.; a fost întocmită la sfârșitul anului 1899. Conținutul acestei foi volante în multe privințe este identic cu cunoscutul „Credo“ al „economistilor“. Lenin a criticat acest document în articolul său „În legătură cu «Profession de foi»“ (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 304—314), care a fost difuzat în foi volante scrise de mână sau dactilografiate. — 18.

³⁴ Grupul „Eliberarea muncii“ — primul grup marxist rus, întemeiat de G. V. Plehanov în 1883. În Elveția. Afară de Plehanov, din acest grup au făcut parte P. B. Akselrod, L. G. Deutsch, V. I. Zasulici, V. N. Ignatov.

Grupul „Eliberarea muncii“ a desfășurat o vastă activitate de propagare a marxismului în Rusia, traducând în limba rusă, editând în străinătate și difuzând în Rusia diferite lucrări ale lui K. Marx și F. Engels: „Manifestul Partidului Comunist“, „Muncă salariată și capital“, „Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință“ etc. și popularizând marxismul în publicațiile sale. Grupul „Eliberarea muncii“ a dat o serioasă lovitură narodnicismului, care constituia principala piedică ideologică în calea răspîndirii marxismului și a dezvoltării mișcării social-democrate în Rusia. În lucrările sale „Socialismul și lupta politică“ (1883), „Divergențele noastre“ (1885) etc., Plehanov a supus unei critici marxiste teoriile narodnice cu privire la calea necapitalistă de dezvoltare a Rusiei, concepția subiectiv-idealistică a narodnicilor asupra rolului personalității în istorie, negarea rolului de avangardă al proletariatului în mișcarea revoluționară etc. Cele două proiecte de program al social-democraților ruși (din 1883 și 1885) scrise de Plehanov și publicate de grupul „Eliberarea muncii“ au constituit un pas important în direcția pregătirii și creării unui partid social-democrat în Rusia. Un rol deosebit de important în răspîndirea concepțiilor marxiste, în fundamentarea și apărarea materialismului dialectic și a materialismului istoric a avut cartea lui Plehanov (N. Beltov) „Contribuții la dezvoltarea concepției moniste asupra istoriei“ (1895), care „a educat o întreagă generație de marxiști ruși“ (V. I. Lenin. Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 266). Grupul a editat și a răspîndit în Rusia 4 numere din culegerea „Soțial-Demokrat“, precum și o serie de broșuri de popularizare pentru muncitori.

F. Engels a salutat apariția grupului „Eliberarea muncii“, „care a adoptat cu sinceritate și fără rezerve mărețele teorii economice și istorice ale lui Marx“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XXVII, ed. rusă, 1935, pag. 461). G. V. Plehanov și V. I. Zasulici au întreținut relații de prietenie cu F. Engels și ani de-a rândul au fost în corespondență cu el. Grupul „Eliberarea muncii“ a stabilit legături cu mișcarea muncitorească internațională și, începînd cu primul Congres al Internaționalei a II-a, din 1889 (Paris), a reprezentat, în tot cursul existenței sale, social-democrația din Rusia la toate congresele Internaționalei. Grupul „Eliberarea muncii“ a avut însă și greșeli serioase: supraaprecierea rolului burgheziei liberale și subaprecierea capacității revoluționare a țărănimii ca rezervă a revo-

luției proletare. Aceste greșeli au constituit germenele concepției menșevice de mai târziu a lui Plehanov și a altor membri ai acestui grup. V. I. Lenin a arătat că grupul „Eliberarea muncii” „a fondat doar teoreticește social-democrația și a făcut primul pas în întimpinarea mișcării muncitorești” (Opere, vol. 20, Editura politică, 1959, pag. 275).

În 1894, din inițiativa grupului „Eliberarea muncii”, a fost întemeiată „Uniunea social-democraților ruși din străinătate”. În 1900, membrii grupului „Eliberarea muncii” și partizanii lor au ieșit din „Uniune” și au întemeiat organizația revoluționară „Soțial-demokrat”. Membrii acestui grup, G. V. Plehanov, P. B. Akselrod și V. I. Zsulici, au făcut parte din redacția ziarului „Iskra” și a revistei „Zarea”. La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., care a avut loc în august 1903, grupul „Eliberarea muncii” a declarat că și încetează existența.

„Declarația cu privire la reluarea activității publicistice a grupului «Eliberarea muncii»”, scrisă de Akselrod în decembrie 1899, a fost publicată ca foaie volantă la începutul anului 1900, precum și în „Vademecum pentru redacția revistei «Rabocce Delo»”. Programul activității publicistice a grupului „Eliberarea muncii”, expus în „Declarație”, a fost realizat numai atunci când a început editarea revistei „Zarea” și a ziarului „Iskra”. — 22.

- ⁸⁵ *Congresul al III-lea al „Uniunii social-democraților ruși”* a avut loc în a doua jumătate a lunii septembrie 1901, la Zürich; hotărârile congresului au dovedit victoria definitivă a oportunistului în rîndurile „Uniunii”. La congres au fost adoptate amendamentele și completările la proiectul de înțelegere principală și de acord al organizațiilor din străinătate ale social-democraților ruși, elaborate la Conferința de la Geneva din iunie 1901, care aveau un caracter oportunist fățiș; aceasta a hotărît insuccesul Congresului „de unificare” a organizațiilor din străinătate ale P.M.S.D.R., întrunit la câteva zile după Congresul al III-lea al „Uniunii”. La congres au fost sancționate și „Instrucțiunile pentru redacția revistei «Rabocce Delo»”, instrucțiuni care în fapt încurajau pe revizionisti prin aceea că lupta dintre tendința revoluționară și cea oportunistă din rîndurile social-democrației internaționale și a celei ruse, precum și necesitatea de a critica revizionismul și de a fundamenta esența revoluționară a marxismului erau trecute sub tăcere. — 22.

- ⁸⁶ K. Marx. „Critica programului de la Gotha”, Editura politică, 1959, ediția a II-a, pag. 8. — 23.

- ⁸⁷ *Programul de la Gotha* — programul Partidului muncitoresc socialist din Germania, adoptat în 1875 la Congresul de la Gotha, cu prilejul fuzionării celor două partide socialiste germane, care pînă atunci fînțaseră în mod separat: eisenachienii (care erau conduși de Bebel și Liebknecht și se aflau sub influența ideologică a lui Marx și Engels) și lassalleienii. Programul acesta suferea de eclecticism și era oportunist, pentru că în problemele cele mai importante eisenachienii au cedat lassalleienilor și au acceptat formulările prezentate de ei. K. Marx și F. Engels au supus unei critici nimicitoare proiectul de program de la Gotha, considerînd că el prezintă un mare pas înapoi chiar în comparație cu pro-

gramul din 1869 de la Eisenach (vezi K. Marx. „Critica programului de la Gotha“, Editura politică, 1959, ediția a II-a, pag. 5—45, 60—64). — 23.

- ³⁸ Este vorba de broșura lui P. B. Akselrod „Despre sarcinile actuale și despre tactica social-democraților ruși“, Geneva, 1898. — 23.
- ³⁹ V. I. Lenin reproduce în traducere proprie un extras din prefața lui F. Engels la lucrarea sa „Războiul țărănesc german“ (vezi F. Engels. „Războiul țărănesc german“, E.S.P.L.P. 1958, ediția a III-a, pag. 24—26). — 26.
- ⁴⁰ Vorbind despre „*pestitul război industrial din Petersburg din anul 1896*“, V. I. Lenin se referă la greva de masă a muncitorilor textiliști care a avut loc la Petersburg în mai-iunie 1896. Această grevă a fost provocată de refuzul fabricanților de a plăti în întregime muncitorilor salariile pentru zilele declarate nelucrătoare cu ocazia încoronării lui Nicolaie al II-lea. Greva a început la Manufactura rusă de filare a bumbacului (Kalinkinskaia) și a cuprins repede toate filaturile și țesătoriile de bumbac din Petersburg, iar după aceea și marile uzine constructoare de mașini și alte întreprinderi. Proletariatul din Petersburg s-a ridicat pentru prima oară în front larg la luptă împotriva exploataților. La grevă au participat peste 30 000 de muncitori. Greva s-a desfășurat sub conducerea „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare“ din Petersburg, ce scotea manifeste în care muncitorii erau îndemnați să-și apere cu fermitate și strâns uniți drepturile. „Uniunea de luptă“ a tipărit și a difuzat principalele revendicări ale greviștilor („Ce cer muncitorii de la filaturile de bumbac din Petersburg“): reducerea zilei de muncă la 10 ore și jumătate, majorarea tarifelor, achitarea la timp a salariilor etc. Grevele din Petersburg au contribuit la dezvoltarea mișcării greviste în întreaga Rusie și au silit guvernul țarist să accelereze revizuirea legislației pentru reglementarea muncii în fabrici și să emită legea din 2(14) iunie 1897 cu privire la reducerea zilei de muncă în fabrici și uzine la 11 ore și jumătate. Grevele, după cum a scris mai târziu Lenin, „au deschis era mișcării muncitorești... mișcare care a crescut apoi continuu“ (Opere, vol. 13, E.S.P.L.P. 1957, pag. 82). — 28.
- ⁴¹ Broșura „*Despre agitație*“ a fost scrisă în 1894, la Vilno, de A. Kremer (ulterior unul dintre organizatorii Bundului) și redactată de I. O. Martov; la început a fost răspândită în copii scrise de mână sau hectografiate, iar la sfârșitul anului 1897 a fost tipărită la Geneva cu o prefață și o postfață de P. B. Akselrod. Broșura, generalizând experiența activității social-democrate de la Vilno, a exercitat o influență puternică asupra social-democraților ruși, întrucât ea cuprindea chemarea de a renunța la propaganda dusă în cercuri închise și de a trece la agitația în masă în rândurile muncitorilor, luându-se ca bază nevoile și revendicările lor de zi cu zi. Dar exagerarea rolului și însemnătății luptei pur economice în detrimentul agitației politice, pe baza revendicărilor general-democrate, a constituit germenele viitorului „economism“. În postfața ediției de la Geneva a broșurii, P. B. Akselrod a relevat caracterul unilateral al „economismului de la Vilno“. În articolul „Încă o dată despre

socialism și despre lupta politică“ („Zarea“ nr. 1 din aprilie 1901, pag. 1–32), G. V. Plehanov a supus unei analize critice broșura „Despre agitație“. — 30.

⁴² „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare“ a fost organizată de Lenin în toamna anului 1895; ea cuprindea vreo 20 de cercuri muncitorești marxiste din Petersburg. Întreaga muncă a „Uniunii de luptă“ avea la bază principiile centralismului și ale unei discipline severe. În fruntea „Uniunii de luptă“ se afla un Grup central, format din V. I. Lenin, A. A. Vaneev, P. K. Zaporojeț, G. M. Krjijanovski, N. K. Krupskaia, I. O. Martov, M. A. Silvin, V. V. Starkov și alții. Conducerea nemijlocită a întregii munci era concentrată în mâinile a cinci membri din acest grup, în frunte cu Lenin. Organizația era împărțită în grupuri raionale. Muncitorii conștienți și înaintați (I. V. Babușkin, V. A. Șelgunov și alții) țineau legătura între aceste grupuri și întreprinderile industriale. În uzine existau organizatori însărcinați cu stringerea informațiilor și răspîndirea publicațiilor; în marile întreprinderi au fost create cercuri muncitorești.

În activitatea ei, „Uniunea de luptă“ a început să înfăptuiască, pentru prima oară în Rusia, unirea socialismului cu mișcarea muncitorească, trecînd de la propaganda marxismului în cadrul unui mic grup de muncitori înaintați, organizați în cercuri, la agitația politică în rândurile maselor largi ale proletariatului. „Uniunea de luptă“ a condus mișcarea muncitorească, legînd lupta muncitorilor pentru revendicări economice cu lupta politică împotriva țarismului. În noiembrie 1895, „Uniunea de luptă“ a organizat greva de la fabrica de postav „Thornton“. Sub conducerea „Uniunii“ s-a desfășurat, în vara anului 1896, vestita grevă a textiliștilor din Petersburg, la care au luat parte peste 30.000 de muncitori. „Uniunea de luptă“ a tipărit manifeste și broșuri pentru muncitori. Redactorul publicațiilor „Uniunii de luptă“ a fost V. I. Lenin, sub a cărui conducere s-au făcut pregătirile pentru scoaterea ziarului politic al muncitorilor „Rabocce Delo“. Influența „Uniunii de luptă“ se întindea dincolo de cadrul orașului Petersburg. Exemplul ei a fost urmat de cercurile muncitorești din Moscova, Kiev, Ekaterinoslav și din alte orașe și regiuni ale Rusiei.

În decembrie 1895, guvernul țarist a dat „Uniunii de luptă“ o grea lovitură: în noaptea de 8 spre 9 (20 spre 21) decembrie 1895 au fost arestați o mare parte dintre activiștii „Uniunii“, în frunte cu V. I. Lenin; a fost confiscat și primul număr al ziarului „Rabocce Delo“, care fusese pregătit pentru tipar.

La prima adunare ținută de membrii grupului la cîteva zile după efectuarea arestărilor s-a hotărît ca organizația social-democraților din Petersburg să poarte denumirea de „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare“. La 15 (27) decembrie 1895, ca răspuns la arestarea lui Lenin și a altor membri ai „Uniunii de luptă“, membrii rămași în libertate au lansat o foaie volantă cu temă politică, scrisă de muncitori.

Aflîndu-se în închisoare, V. I. Lenin a continuat să conducă activitatea „Uniunii“, ajutînd-o cu sfaturi, trimițînd tovarășilor aflați în libertate scrisori și manifeste cifrate; tot acolo a scris el broșura „Despre greve“ (care încă n-a fost găsită) și „Proiect de program al partidului

social-democrat și explicarea programului" (vezi Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 81—109).

Importanța „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare” din Petersburg consta în aceea că „Uniunea”, după cum a spus Lenin, a constituit germenele unui partid revoluționar, care se sprijină pe mișcarea muncitorească și conduce lupta de clasă a proletariatului.

Vechii membri ai „Uniunii” care au reușit să scape de arestare au participat la pregătirea și desfășurarea Congresului I al P.M.S.D.R. și la elaborarea „Manifestului”, editat în numele congresului. Dar absența îndelungată a întemeietorilor „Uniunii de luptă”, care se aflau în deportare în Siberia, și în primul rînd absența lui V. I. Lenin, a înlesnit promovarea politicii oportuniste a „tinerilor” „economisti”, care în 1897, prin intermediul ziarului „Raboceaia Misl”, propagau în Rusia ideile trade-unionismului și bernsteinismului. Începînd din a doua jumătate a anului 1898, „Uniunea de luptă” a încăput pe mâinile celor mai fățiși „economisti” — adepții ziarului „Raboceaia Misl”. — 30.

- ⁴³ Articolul de fond „Către muncitorii ruși”, scris de V. I. Lenin pentru gazeta „Rabocee Delo”, nu a fost găsit pînă în momentul de față.

„*Russkaia Starina*” — revistă istorică, fondată de M. I. Semevski; a apărut lunar la Petersburg din 1870 pînă în 1918. În revista „*Russkaia Starina*”, un loc de seamă îl ocupau amintirile, jurnalele, însemnările, scrisorile bărbaților de stat ai Rusiei și reprezentanților culturii ruse, precum și diferite materiale documentare. — 31.

- ⁴⁴ Este vorba de reprimarea din 27 aprilie (9 mai) 1895 a muncitorilor greviști de la Marea manufactură din Iaroslavl. Greva, la care au participat peste 4 000 de muncitori, a izbucnit din cauză că administrația a introdus un tarif nou care făcea să scadă cîștigul muncitorilor. Pentru înăbușirea grevei au fost chemate 10 companii din regimentul Fanagoria; s-a făcut uz de arme. Rezultatul a fost un muncitor mort și 14 răniți. Pe raportul ce i-a fost prezentat de comandantul regimentului cu privire la reprimarea muncitorilor de la Marea manufactură, Nicolaie al II-lea a scris: „Exprim mulțumiri bravilor ostași ai regimentului Fanagoria pentru comportarea lor fermă în timpul dezordinilor muncitorești de la Iaroslavl”.

Pînă în momentul de față nu a fost găsit articolul scris de V. I. Lenin despre greva de la Iaroslavl din 1895. — 31.

- ⁴⁵ „*S.-Peterburgskii Rabocii Listok*” — organ al „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare” din Petersburg. Au apărut două numere: nr. 1 — în februarie (datat ianuarie) 1897, tipărit în Rusia la mimeograf într-un tiraj de 300—400 de exemplare, și nr. 2 — în septembrie 1897, la Geneva, tipărit la tipografie.

Ziarul a trasat sarcina de îmbinare a luptei economice a clasei muncitoare cu revendicările politice largi, subliniind, totodată, necesitatea creării unui partid muncitoresc. — 31.

- ⁴⁶ Este vorba de „*Manifestul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia*”, publicat în 1898 din însărcinarea Congresului I al P.M.S.D.R. și în

numele Comitetului Central al P.M.S.D.R. (vezi „Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.“, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 11—14). „Manifestul“ punea drept sarcină principală a social-democrației din Rusia lupta pentru libertatea politică și răsturnarea absolutismului, legînd lupta politică de sarcinile generale ale mișcării muncitorești. — 31.

⁴⁷ Este vorba de consfăturile „bătrînilor“ — întemeietorii „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare“ din Petersburg: V. I. Lenin, A. A. Vaneev, G. M. Krjijanovski, I. O. Martov și alții — cu reprezentanții noii componente a „Uniunii de luptă“, consfătuiri care au avut loc la Petersburg, în locuințele lui S. I. Radcenko și I. O. Martov, între 14 și 17 februarie (26 februarie și 1 martie) 1897, cînd vechii membri ai „Uniunii de luptă“ au fost eliberați din închisoare, înainte de a fi trimiși în deportare în Siberia. La aceste consfătuiri s-au ivit divergențe serioase în problemele organizatorice și tactice. A. A. Iakubova, care între 1893 și 1895 făcea parte din grupul „bătrînilor“, la consfătuiri a susținut punctul de vedere al „economismului“ ce lua naștere; în același timp, „tînărul“ membru al „Uniunii de luptă“ B. I. Gorev (Goldman) l-a susținut pe V. I. Lenin, pe „bătrîni“. Despre acest fapt a scris V. I. Lenin în nota la „Scrisoarea către redacție“, semnată Un Petersburghez (K. M. Tahtarev) și publicată în „Iskra“ nr 40 din 15 mai 1903: „Și anume: lipsa de precizie în împărțirea făcută de mine constă în aceea că « tînărul », după cum s-a văzut, i-a susținut atunci (în discuție) pe « bătrîni », iar unul dintre « bătrîni » — pe « tineri ». — 33.

⁴⁸ „Listok « Rabotnika »“ — publicație neperiodică a „Uniunii social-democraților ruși din străinătate“; a fost editată la Geneva din 1896 pînă în 1898. Au apărut 10 numere din „Listok“, dintre care nr. 1—8 sub îngrijirea grupului „Eliberarea muncii“. Din cauză că majoritatea membrilor „Uniunii“ cotiseră spre „economism“, grupul „Eliberarea muncii“ a refuzat să mai redacteze publicațiile „Uniunii“. Numărul 9—10 din „Listok“ (noiembrie 1898) a apărut sub îngrijirea „economistilor“. — 33.

⁴⁹ „Die Neue Zeit“ („Timpuri noi“) — revistă teoretică a Partidului social-democrat din Germania; a apărut la Stuttgart din 1883 pînă în 1923. Pînă în octombrie 1917 a apărut sub îngrijirea lui K. Kautsky, iar după aceea sub îngrijirea lui H. Cunow. În „Die Neue Zeit“ au fost publicate pentru prima oară unele lucrări ale lui K. Marx și F. Engels: „Critica programului de la Gotha“ de K. Marx (în nr. 18 din 1890—1891), „Contribuții la critica proiectului programului social-democrat din 1891“ de F. Engels (în nr. 1 din 1901—1902) etc. Engels ajută în permanență cu sfaturile sale redacția revistei și o critica adeseori pentru abaterile ei de la marxism. La „Die Neue Zeit“ au colaborat militanți de seamă ai mișcării muncitorești germane și internaționale de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea: A. Bebel, W. Liebknecht, R. Luxemburg, F. Mehring, C. Zetkin, G. V. Plehanov, P. Lafargue, V. Adler etc. Începînd din a doua jumătate a ultimului deceniu al secolului trecut, revista a publicat sistematic articole scrise de revizionisti,

printre care și seria de articole scrise de E. Bernstein, „Problemele socialismului“, care a netezit calea pentru ofensiva împotriva marxismului. În anii primului război mondial, revista s-a situat pe poziții centriste, kautskiste, sprijinind în fapt social-șovinismul. — 37.

- ⁵⁰ *La Congresul de la Viena al Partidului social-democrat din Austria*, care a avut loc între 2 și 6 noiembrie (st.n.) 1901, a fost adoptat noul program al partidului în locul vechiului program de la Hainfeld (1888). În proiectul noului program, pregătit de o comisie specială (V. Adler și alții), din însărcinarea Congresului de la Brünn din 1899, s-au făcut concesii importante bernsteinismului, ceea ce a provocat o serie de observații critice; în special K. Kautsky, în articolul „Die Revision des Programms der Sozialdemokratie in Österreich“ („Revizuirea programului social-democrației din Austria“), publicat în revista „Die Neue Zeit“, 1901—1902, nr. 3, s-a pronunțat pentru păstrarea părții principale a programului de la Hainfeld, întrucât acolo este exprimat mai complet și mai just modul în care înțelege social-democrația desfășurarea generală a procesului istoric și sarcinile clasei muncitoare. — 37.

- ⁵¹ V. I. Lenin se referă la cartea lui S. N. Prokopovici „Mișcarea muncitorească din Occident. Studiu asupra unei cercetări critice. Vol. I. Germania și Belgia“, Petersburg, 1899, și la articolele publicate în revista „Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik“, XIV Band, Berlin, 1899 („Arhiva legislației și statisticii sociale“, vol. XIV, Berlin, 1899), P. B. Struve „Die Marxsche Theorie der sozialen Entwicklung“ („Teoria lui Marx cu privire la dezvoltarea socială“), recenzia scrisă de Struve la cartea lui E. Bernstein „Premisele socialismului și sarcinile social-democrației“ și K. Kautsky „Bernstein și programul social-democrat“.

Pentru cartea lui Prokopovici, pătrunsă de spirit reformist, este caracteristică studierea superficială a materialului, precum și o atitudine dușmănoasă față de socialismul științific și de activitatea social-democrației revoluționare; el a încercat să demonstreze în cartea sa că în mișcarea muncitorească din Germania și din Belgia lipsesc condițiile necesare pentru o luptă revoluționară și pentru politica revoluționară a social-democrației. În articolele sale, Struve a încercat, de asemenea, să combată de pe pozițiile bernsteinismului teoria generală a marxismului și premisele lui filozofice, negînd caracterul inevitabil și necesar al revoluției sociale și al dictaturii proletariatului. — 40.

- ⁵² *Sindicatul hirsch-dunckeriste* — organizații sindicale reformiste din Germania, întemeiate în 1868 de M. Hirsch și F. Duncker, militanți ai partidului burghez progresist. Propovăduind ideea de „armonie“ între interesele muncii și cele ale capitalului, organizatorii sindicatelor hirsch-dunckeriste considerau admisibilă primirea în sindicate nu numai a muncitorilor, ci și a capitaliștilor, negau utilitatea luptei greviste. Ei susțineau că salvarea muncitorilor de jugul capitalist este posibilă în cadrul societății capitaliste cu ajutorul legislației statului burghez și al organizației sindicale; ei considerau că principala sarcină a sindicatelor este de a fi mediatori între muncitori și patroni și de a strînge fonduri. Atitudinea negativă față de greve transforma sindicatele hirsch-duncke-

riste în organizații de spărgători de grevă; activitatea lor se limita mai ales la casele de ajutor reciproc și la organizațiile cultural-educative. Sindicatele hirsch-dunckeriste, care au ființat pînă în mai 1933, nu au reprezentat niciodată o forță importantă în mișcarea muncitorească din Germania, cu toate eforturile burgheziei și cu tot sprijinul dat de organele guvernamentale. În 1933, militanții oportuniști din sindicatele hirsch-dunckeriste au intrat în „frontul de muncă” fascist. — 40.

⁵³ „Grupul autoeliberării clasei muncitoare” — mic grup de „ekonomiști” care a luat ființă la Petersburg în toamna anului 1898 și a ființat cîteva luni. Grupul a publicat o chemare în care își expunea țelurile (chemare datată martie 1899 și tipărită în iulie 1899 în revista „Nakanune”), statutul și cîteva proclamații către muncitori. — 42.

⁵⁴ „Nakanune” („În ajun”) — „cronică social-revoluționară”, revistă lunară cu orientare narodnicistă; a fost editată în limba rusă la Londra din ianuarie 1899 pînă în februarie 1902 sub îngrijirea lui E. A. Serebrenkov. Au apărut 37 de numere. În jurul revistei, care propaga concepții general-democratice, se grupau reprezentanți ai diferitelor partide și curente mic-burgheze; caracteristic pentru „Nakanune” era atitudinea sa dușmănoasă față de marxism în general și față de social-democrația revoluționară în special. — 42.

⁵⁵ Polemica dintre grupul „Eliberarea muncii” și redacția revistei „Rabocce Delo” a început cu publicarea în „Rabocce Delo” nr. 1 din aprilie 1899 a recenziei la broșura lui V. I. Lenin „Sarcinile social-democraților ruși” (Geneva, 1898). Negînd caracterul oportunist al „Uniunii social-democraților ruși din străinătate” și influența crescîndă a „ekonomiștilor” în organizațiile social-democrate din Rusia, redacția revistei „Rabocce Delo” afirma în această recenzie că „expunerea esenței broșurii coincide pe de-a-ntregul cu programul redacțional al revistei «Rabocce Delo»”, că redacția nu știe „despre care tovarăși «tineri» vorbește Akselrod” în prefața la broșură.

În „Scrisoarea adresată redacției revistei «Rabocce Delo»”, scrisă în august 1899, P. B. Akselrod arată netemeinicia încercărilor revistei „Rabocce Delo” de a identifica poziția social-democrației revoluționare, expusă de Lenin în broșura „Sarcinile social-democraților ruși”, cu poziția „ekonomiștilor” din Rusia și din străinătate. În februarie 1900, grupul „Eliberarea muncii” a publicat culegerea „Vademecum pentru redacția revistei «Rabocce Delo»” cu o prefață de G. V. Plehanov. Publicarea acestui „Vademecum” a fost determinată de apariția postfeței scrise de redacția „Rabocce Delo” la „Protestul social-democraților din Rusia” (împotriva „Credo-ului „economist”), scris de V. I. Lenin pe cînd se afla în deportare în Siberia și publicat în „Rabocce Delo” nr. 4—5 din decembrie 1899 (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 157—170). În această postfață, redacția revistei „Rabocce Delo” afirma că „Credo” „nu reprezintă altceva decît părerea unor persoane izolate” și că teama că social-democrația rusă s-ar putea dezvolta în direcția luptei pur economice nu ar avea „o bază serioasă în dezvoltarea reală a mișcării muncitorești ruse”. Prin publi-

care în „Vademecum“ a „Răspunsului“ lui S. N. Prokopovici, care circula sub formă de manuscris, la broșura lui Akselrod „Despre sarcinile actuale și tactica social-democrațiilor ruși“, cit și a unor scrisori „particulare“ cu conținut politic ale lui E. D. Kuskova și Grișin (T. M. Kopelsohn), Plehanov a dezmințit afirmațiile redacției „Rabocee Delo“ și a demonstrat dominația efectivă a elementelor și ideilor oportuniste ale „economismului“ în rîndurile emigrației social-democrate ruse grupate în jurul „Uniunii social-democraților ruși“ și al revistei „Rabocee Delo“.

„Răspunsul redacției revistei «Rabocee Delo» la «Scrisoarea» lui P. Akselrod și la «Vademecum» al lui G. Plehanov“, scris de B. Krievski în februarie-martie 1900, a dezvăluit cât se poate de limpede oportunistul „rabocedelților“. Ulterior, polemica împotriva revistei „Rabocee Delo“ a fost continuată în paginile ziarului „Iskra“ și ale revistei „Zarea“. — 43.

⁶⁴ Este vorba de ziarul „Der Sozialdemokrat“ („Social-democratul“) — organul central al Partidului social-democrat din Germania în timpul cînd era în vigoare legea excepțională împotriva socialiștilor; a apărut la Zürich de la 28 septembrie 1879 pînă la 22 septembrie 1888 și la Londra de la 1 octombrie 1888 pînă la 27 septembrie 1890. Ziarul a fost redactat între 1879 și 1880 de G. Vollmar, iar din ianuarie 1881 de E. Bernstein, care pe atunci se afla sub puternica influență a lui Friedrich Engels. Datorită conducerii ideologice a lui Friedrich Engels, ziarul „Sozialdemokrat“ a avut o orientare marxistă. Starea de spirit combativă a maselor muncitoare din Germania, care au învins prima derută provocată de aplicarea legii excepționale, a fost de o mare însemnătate pentru activitatea ziarului. Ziarul „Sozialdemokrat“, cu toate greșelile făcute, a apărut ferm tactica revoluționară și a jucat un rol de seamă în unirea și organizarea forțelor social-democrației germane. După abrogarea legii excepționale împotriva socialiștilor, ziarul „Sozialdemokrat“ și-a încetat apariția. Organul central al partidului a devenit din nou „Vorwärts“. — 47.

⁶⁷ Este vorba de poezia satirică „Imnul socialistului rus modern“, publicată în „Zarea“ nr. 1 din aprilie 1901, sub semnătura „Narcis Tuporilov“. În această poezie erau ridiculizați „economistii“, cu adaptarea lor la mișcarea spontană. Autorul poeziei era I. O. Martov. — 49.

⁶⁸ „Uniunea generală a muncitorilor evrei din Lituania, Polonia și Rusia“ (Bundul) a fost organizată în 1897, la congresul de constituire a grupurilor social-democrate evreiești ținut la Vilno; această uniune grupa în special elementele semiproletare ale meseriașilor evrei din regiunile apusene ale Rusiei. La primul Congres al P.M.S.D.R. (1898), Bundul a intrat în P.M.S.D.R. „ca organizație autonomă, de sine stătătoare doar în problemele care privesc proletariatul evreu“ („Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.“, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 14).

Bundul era purtătorul naționalismului și al separatismului în rîndurile mișcării muncitorești din Rusia; în cele mai importante probleme ale mișcării social-democrate se situa pe poziții oportuniste. În aprilie 1901, la Congresul al IV-lea, Bundul s-a pronunțat pentru destiințarea relațiilor

organizatorice stabilite la primul Congres al P.M.S.D.R. și a adoptat o rezoluție prin care autonomia era înlocuită cu federația; în rezoluția „Despre mijloacele luptei politice” a Congresului al IV-lea al Bundului se spunea că „cel mai bun mijloc pentru a atrage masele largi în mișcare este lupta economică”.

După ce Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a respins cererea Bundului de a fi recunoscut drept singurul reprezentant al proletariatului evreiesc, Bundul a ieșit din partid. În 1906, pe baza unei hotărâri a Congresului al IV-lea (De unificare), Bundul a intrat din nou în P.M.S.D.R.

În cadrul P.M.S.D.R., bundiștii au sprijinit întotdeauna aripa oportunistă a partidului („economisți”, menșevici, lichidatori), au dus lupta împotriva bolșevicilor și a bolșevismului. Revendicării programatice a bolșevicilor cu privire la dreptul națiunilor la autodeterminare, Bundul îi opunea revendicarea autonomiei cultural-naționale. În perioada reacțiunii staliniste, Bundul s-a situat pe poziții lichidatoriste și a participat activ la crearea Blocului antipartinic din august. În timpul primului război mondial, din 1914—1918, bundiștii s-au situat pe poziții social-șoviniste. În 1917 a sprijinit Guvernul provizoriu contrarevoluționar, a luptat de partea dușmanilor Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. În anii intervenției militare străine și ai războiului civil, conducerea Bundului s-a unit cu forțele contrarevoluției. În același timp, printre membrii de rând ai Bundului s-a conturat o cotitură în favoarea colaborării cu Puterea sovietică. În 1921, Bundul s-a autolichidat; o parte dintre membrii săi au intrat în P.C. (b) din Rusia pe bază de cereri de primire individuale. — 57.

⁸⁹ „Svoboda” — revistă editată în Elveția de grupul „revoluționar-socialist” „Svoboda” (întemeiat în mai 1901 de E. O. Zelenski (Nadejdin)); în total au apărut două numere: nr. 1 — în 1901 și nr. 2 — în 1902. V. I. Lenin considera grupul „Svoboda” ca făcând parte dintre acele „grupușoare lipsite de orice bază” care nu aveau „nici idei serioase, solide, nici program, nici tactică, nici organizare și nici rădăcini în mase” (Opere, vol. 20, Editura politică, 1959, pag. 358, 359). În publicațiile sale (în afară de revista „Svoboda”, grupul a mai editat și „Ajunul revoluției. Cronică neperiodică a problemelor de teorie și tactică” nr. 1, gazeta-revistă „Otkliki” nr. 1, broșura-program „Renașterea revoluționarismului în Rusia”, scrisă de Nadejdin etc.), grupul „Svoboda” a propagat ideile terorismului și „economismului”. Formînd un bloc cu „economisții” din Petersburg, s-a ridicat împotriva „Iskrei” și a Comitetului organizației din Petersburg a P.M.S.D.R. Grupul și-a încetat existența în 1903.

V. I. Lenin a caracterizat grupul și publicațiile sale în notele „Despre revista «Svoboda»” (Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 358—359) și „Despre grupul «Svoboda»” (vezi Opere, vol. 6, Editura politică, 1959, pag. 270—271). — 71.

⁹⁰ Este vorba de acțiunile revoluționare de masă ale studenților și muncitorilor: demonstrații politice, întruniri studențești și greve care au avut loc în februarie-martie 1901 la Petersburg, Moscova, Kiev, Harkov, Kazan, Tomsk și în alte orașe din Rusia.

Mișcarea studențească din anul școlar 1900—1901, care a luat naștere în legătură cu revendicările studențești și care a dobândit caracterul unor acțiuni politice revoluționare împotriva poliției reacționare a absolutismului, a fost sprijinită de toți muncitorii conștienți și a avut răsunet în toate păturile societății din Rusia. Ca prilej direct pentru demonstrațiile și grevele din februarie-martie 1901 a servit faptul că 183 de studenți de la Universitatea din Kiev au fost încorporați pe motivul că au luat parte la o întrunire studențească (vezi articolul lui V. I. Lenin „Încorporarea celor 183 de studenți“, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 382—387). Guvernul s-a năpustit asupra participanților la acțiunile revoluționare; poliția și cazacii au împrăștiat demonstrațiile și au molestat pe participanți, sute de studenți au fost arestați și excluși din instituțiile de învățămînt superior; deosebit de cruntă a fost represiunea împotriva participanților la demonstrația din 4 (17) martie 1901 care a avut loc în Piața catedralei Kazan din Petersburg. Evenimentele din februarie — martie 1901 au constituit o dovadă a creșterii avîntului revoluționar în Rusia; o însemnătate uriașă a avut participarea muncitorilor la mișcarea desfășurată sub lozinci politice. — 75.

⁶¹ K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 500. — 80.

⁶² În ziarul „Iskra“ nr. 7 din august 1901, la rubrica „Cronica mișcării muncitorești și scrisori primite din fabrici și uzine“, a fost publicată scrisoarea unui muncitor țesător din Petersburg, care dovedea uriașa influență pe care o exercita „Iskra“ leninistă asupra muncitorilor înaintați.

„... Am arătat multor tovarăși « Iskra » și tot numărul s-a făcut ferfeniță, dar mi-e scump... — scria autorul. — În el se vorbește despre cauza noastră, despre cauza întregii Rusii, care nu poate fi evaluată nici în copeici, nici în ore; cînd citești ziarul acesta, înțelegi de ce se tem jandarmii și poliția de noi, muncitorii, și de intelectualii pe care îi urmăm. Și, într-adevăr, ei sînt de temut și pentru țar, și pentru patroni, și pentru toți, nu numai pentru buzunarele patronilor... Acum poporul muncitor poate lua ușor foc, totul mocnește în păturile de jos, nu este nevoie decît de o scinteie ca să izburnească un incendiu. Cît de bine s-a spus că din scinteie va izbucni flacăra!... Înainte fiecare grevă era un eveniment, dar acum oricine vede că o singură grevă nu înseamnă nimic, acum trebuie să luptăm pentru a obține libertatea, s-o cucerim cu piepturile noastre. Acum, toată lumea, și bătrîni și tineri, cu toții ar dori să citească, dar, din nenorocire pentru noi, nu există cărți. Duminica trecută am adunat 11 oameni și le-am citit « Cu ce să începem? »; am stat pînă noaptea tîrziu. Cît de just sînt spuse toate, cît de bine au fost înțelese toate... Vrem să scriem o scrisoare acestei « Iskra » a dv., ca ea să ne învețe nu numai cum să începem, dar și cum să trăim și să murim“. — 86.

⁶³ P. B. Akselrod. „Despre sarcinile actuale și tactica social-democraților ruși“. Geneva, 1898, pag. 16—17. — 89.

⁶⁴ Este vorba de articolul lui P. B. Struve „Absolutismul și zemstvele“, publicat în „Iskra“ nr. 2 și 4 din februarie și mai 1901. Publicarea în „Iskra“ a articolului lui Struve, precum și publicarea în „Zarea“ a „memo-

- riului confidențial“ al lui S. I. Witte „Absolutismul și zemstvele“, cu o prefață de Struve (R.N.S.), a devenit posibilă în urma înțelegerii încheiate în ianuarie (1901) între redacția ziarului „Iskra“ și a revistei „Zarea“, pe de o parte, și „opозиția democratică“ (reprezentată de Struve), pe de altă parte. Această înțelegere cu Struve, încheiată de P. B. Akselrod și V. I. Zasulici, cu sprijinul lui G. V. Plehanov, împotriva votului dat de V. I. Lenin, a fost de scurtă durată: în primăvara anului 1901 s-a vădit că este cu desăvârșire imposibil să continue colaborarea între social-democrați și democrații burghezi, așa încît blocul încheiat cu Struve s-a destrămat. — 89.
- ⁶⁵ „*Rossia*“ — cotidian liberal-moderat; a apărut la Petersburg în anii 1899—1902, sub îngrijirea lui G. P. Sazonov și cu colaborarea foiletoniștilor A. V. Amfiteatrov și V. M. Doroșevici. Acest ziar s-a bucurat de o largă răspîndire în cercurile burgheze ale societății ruse. În ianuarie 1902, ziarul a fost interzis de guvern din pricina foiletonului lui Amfiteatrov „Gospoda Obmanovi“ („Domnii care mint“). — 92.
- ⁶⁶ Este vorba de articolul lui V. I. Zasulici „Pe marginea unor evenimente actuale“ și de cronică tulburărilor studențești din rubrica „Din viața noastră socială“ („Iskra“ nr. 3 din aprilie 1901), precum și de articolul lui A. N. Potresov „Iluzii absurde“ și de nota „Atacul polițienesc împotriva publicisticii“ („Iskra“ nr. 5 din iunie 1901). — 92.
- ⁶⁷ Este vorba de notele „Incidentul din zemstva Ekaterinoslav“ și „Spărgătorii de grevă“ de la Veatka“ („Iskra“ nr. 7 și 9 din august și octombrie 1901). — 92.
- ⁶⁸ „*S.-Peterburgskie Vedomosti*“ — ziar; a apărut începînd din 1728 la Petersburg ca o continuare a primului ziar rus „Vedomosti“, care apărea în 1703. Din 1728 pînă în 1874, ziarul „S.-Peterburgskie Vedomosti“ a apărut sub îngrijirea Academiei de științe, iar din 1875 — a ministerului instrucțiunii publice. Ziarul a apărut pînă la sfîrșitul anului 1917. — 94.
- ⁶⁹ „*Russkie Vedomosti*“ („Analele ruse“) — cotidian; a apărut la Moscova din 1863; el exprima concepțiile intelectualității liberale moderate. În ultimele două decenii ale secolului trecut au colaborat la acest ziar o seamă de scriitori din tabăra democrată (M. E. Saltikov-Șcedrin, G. I. Uspenski, V. G. Korolenko și alții); totodată, ziarul a publicat și lucrări ale narodnicilor liberali. Începînd din 1905, ziarul a devenit organul aripii drepte a partidului burghez al cadeților. Lenin a arătat că ziarul „Russkie Vedomosti“ îmbina în felul său „cadetismul de dreapta cu o oarecare doză de narodnicism“ (Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 119). În 1918, ziarul „Russkie Vedomosti“ a fost interzis o dată cu celelalte ziare contrarevoluționare. — 94.
- ⁷⁰ *Concepția brentanistă cu privire la lupta de clasă, „brentanism“* — „doctrină burghezo-liberală care recunoaște lupta « de clasă » nerevoluționară a proletariatului“ (V. I. Lenin. Opere, vol. 28, Editura politică, 1959, pag. 221), propagînd posibilitatea rezolvării problemei muncitorești în

cadrul capitalismului prin legislația de fabrică și organizarea muncitorilor în sindicate. Denumirea acestui curent vine de la numele lui L. Brentano, unul dintre reprezentanții de seamă ai socialismului de catedră în economia politică burgheză. — 94.

⁷¹ Este vorba de „Grupul muncitoresc pentru lupta împotriva capitalului“, organizat la Petersburg în primăvara anului 1899 de V. A. Gutovski (ulterior cunoscutul menșevic E. Maevski); grupul era alcătuit dintr-un număr restrâns de muncitori și intelectuali și nu avea legături trainice cu mișcarea muncitorească de la Petersburg și curînd după arestarea aproape a tuturor membrilor săi, în vara anului 1899, a fost lichidat. Prin concepțiile sale, acest grup era apropiat de „economism“. El a tipărit manifestul „Programul nostru“, care însă n-a putut fi difuzat din cauza căderii membrilor grupului. — 100.

⁷² Este vorba, probabil, de prima întîlnire dintre V. I. Lenin și A. S. Martînov, care a avut loc în 1901. În amintirile sale, Martînov descrie această întîlnire după cum urmează: „Am stat de vorbă cu Lenin despre program, despre sarcinile politice ale partidului și despre tactica politică, și se părea că între noi nu există nici un fel de divergențe. Iată însă că, la sfîrșitul convorbirii noastre, Lenin îmi adresează următoarea întrebare: «Și care este atitudinea dv. față de planul meu de organizare?» Cînd am auzit această întrebare, dintr-o dată m-am zăbirlit: «În ceea ce privește acest punct, nu sînt de loc de acord cu dv...» Vladimir Ilici a zîmbit, mijindu-și ochii, și mi-a răspuns: «Dv. numai în ceea ce privește acest punct nu sînteți de acord cu mine, dar punctul acesta este esențial, așa că nu mai avem ce discuta», și ne-am despărțit... pentru ani îndelungați“ (A. Martînov. „Marele conducător al proletariatului“, Moscova, 1924, pag. 8—9). — 108.

⁷³ V. I. Lenin se referă la cercul social-democraților din Petersburg („bătrîni“) condus de el; acest cerc a servit ca bază pentru înființarea, în 1895, a „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare“. — 124.

⁷⁴ Organizația narodnicilor revoluționari „Zemlea i volea“ („Pămînt și libertate“) a fost întemeiată în toamna anului 1876, la Petersburg; la început s-a numit „Grupul narodnic-revoluționar din Nord“, începînd din 1878 este cunoscut sub numele de asociația „Zemlea i volea“. Din această organizație făceau parte Mark și Olga Natanson, G. V. Plehanov, O. V. Aptekman, A. D. și A. F. Mihailov, A. A. Kveatkovski, M. R. Popov, S. M. Kravcinski, D. A. Klement, A. D. Oholeșev, S. L. Perovskaia și alți revoluționari de seamă din deceniul al 8-lea al secolului trecut. Fără să renunțe la socialism ca scop final, organizația „Zemlea i volea“ își punea ca scop imediat înlăptuirea „revendicărilor și dezideratelor poporului așa cum se prezintă ele în momentul de față“, adică revendicările de „pămînt și libertate“. „Se înțelege de la sine — se spunea în programul acestei organizații — că această formulă nu poate fi pusă în practică decît printr-o răsturnare violentă“, pentru pregătirea căreia se punea ca sarcină așezarea „nemulțumirii poporului“ și „dezorganizarea forțelor statului“. Pentru agitația în rîndurile țăranilor, zemlevoștii au organizat „așezări“

sătești, îndeosebi în guberniile agricole din regiunea Volgăi și în Regiunea centrală cu cernoziom. De asemenea, ei au dus o muncă de agitație în rândurile muncitorilor și studenților și au sprijinit mișcarea grevistă. La 6 (18) decembrie 1876, zemlevolții au organizat vestita demonstrație din Piața Kazan din Petersburg.

Spre deosebire de grupurile narodnice din prima jumătate a deceniului al 8-lea al secolului trecut, zemlevolții au creat o organizație încheată, la baza căreia stăteau principiile unei centralizări și discipline riguroase. Organizația era alcătuită din „cercul principal” și din grupuri teritoriale și speciale (pentru munca în rândurile țăranimii și ale muncitorilor, „de dezorganizare” etc.); în fruntea „cercului principal” se afla „administrația” („comisia”), care controla activitatea grupurilor, le aproviziona cu literatură, cu fonduri etc. Statutul asociației, adoptat în iarna anului 1876—1877, cerea ca minoritatea să se supună majorității; ca fiecare membru să-și consacre necondiționat în folosul organizației „toate forțele sale, mijloacele și legăturile sale, simpatiile și antipatiile sale, ba chiar și viața sa”; să păstreze secretul deplin al tuturor chestiunilor interne ale organizației etc. În 1878—1879, zemlevolții au publicat 5 numere din revista „Zemlea i volea”.

În 1879, sub influența insuccesului agitației socialiste printre țăranii și a intensificării represiei din partea guvernului, majoritatea zemlevolților au început să încline spre considerarea terorii politice ca principala metodă de luptă pentru realizarea programului lor. Divergențele ivite între partizanii vechii tactici (în frunte cu G. V. Plehanov) și partizanii terorii (A. I. Jeleabov și alții) au dus la sciziunea care a avut loc la Congresul de la Voronej (iunie 1879) al organizației „Zemlea i volea”; partizanii vechii orientări au organizat asociația „Ciornii peredel”, ceilalți — „Narodnaia volea” (vezi adnotarea 9).

Ciornii peredelți (G. V. Plehanov, M. R. Popov, P. B. Akselrod, L. G. Deutsch, I. V. Stefanovici, V. I. Zsulici, O. V. Aptekman, V. N. Ignatov, iar mai târziu și A. P. Bulanov și alții) în revendicările lor programatice, ei susțineau în fond platforma organizației „Zemlea i volea”. În Rusia și în străinătate, unde au emigrat în 1880, Plehanov, Deutsch, Zsulici, Stefanovici și alții au editat revista „Ciornii Peredel” și ziarul „Zerno”. Ulterior, o parte din ciornii peredelți au evoluat spre marxism (Plehanov, Akselrod, Zsulici, Deutsch și Ignatov au înființat în 1883 prima organizație marxistă rusă — grupul „Eliberarea muncii”), ceilalți, după 1 martie 1881, au aderat la narodovolți. — 131.

⁷⁵ Este vorba de articolele lui E. Lazarev „Sciziunea din Partidul social-democrat din Rusia” („Nakanune” nr. 15 și 16 din aprilie și mai 1900) și „Pe marginea unei sciziuni” („Nakanune” nr. 17—18 din iunie 1900). — 137.

⁷⁶ Este vorba de broșura „Raportul asupra mișcării social-democrate ruse prezentat la Congresul socialist internațional de la Paris din 1900”, editată de „Uniunea social-democraților ruși”, Geneva, 1901. Raportul a fost scris de redacția revistei „Rabocce Delo” din însărcinarea „Uniunii”. — 141.

⁷⁷ V. I. Lenin se referă la observația polemică din articolul lui R. M. „Realitatea noastră”, publicat în „Suplimentul special la «Rabocceia Misl»”

(septembrie 1899), pe care o citează în paragraful „b” din capitolul al III-lea (vezi volumul de față, pag. 65—66). — 146.

⁷⁸ „*Iujnii Rabocii*” („Muncitorul din sud”) — ziar social-democrat editat în mod ilegal de grupul cu același nume începând din ianuarie 1900 până în aprilie 1903. În total au apărut 12 numere. „*Iujnii Rabocii*” a avut în diferite perioade următorii redactori și colaboratori: I. H. Lalaianț, A. Vilenski („*Ilia*”), O. A. Kogan (Ermanski), B. S. Țeitlin (Batarski), E. I. și E. S. Levin, V. N. Rozanov etc.

Apărut ca „ziar muncitoresc din Ekaterinoslav” (subtitlul primelor două numere), „*Iujnii Rabocii*” devine curînd un influent „organ al mișcării muncitorești din sudul Rusiei”. Tipografia ziarului își schimbă mereu sediul, care s-a aflat pe rînd la Ekaterinoslav, Smolensk, Chișinău, Nikolaev și în alte orașe.

Grupul „*Iujnii Rabocii*” a luptat împotriva „economismului” și terorismului și a susținut necesitatea dezvoltării mișcării revoluționare de masă. Dar, în opoziție cu planul iskriștilor de a crea în Rusia un partid marxist centralizat în jurul unui ziar politic pe întreaga Rusie, grupul „*Iujnii Rabocii*” a susținut planul de refacere a P.M.S.D.R. prin întemeierea unor uniuni social-democrate regionale. Încercarea de realizare practică a acestui plan a constituit-o convocarea congresului comitetelor și organizațiilor P.M.S.D.R. din sudul Rusiei în decembrie 1901; la congres a fost întemeiată „Uniunea din sud a comitetelor și organizațiilor P.M.S.D.R.”, avînd ca organ ziarul „*Iujnii Rabocii*”. Această încercare s-a dovedit însă a fi neviabilă (ca și întregul plan de organizare promovat de „*Iujnii Rabocii*”), așa că, după căderile în masă din primăvara anului 1902, „Uniunea” s-a destrămat. În august 1902, membrii redacției ziarului „*Iujnii Rabocii*” care nu fuseseră arestați au intrat în tratative cu redacția „*Iskrei*” în legătură cu activitatea comună în vederea refacerii unității social-democrației ruse. Declarația de solidaritate a grupului „*Iujnii Rabocii*” cu „*Iskra*” (publicată în ziarul „*Iskra*” nr. 27 din 1 noiembrie 1902 și în „*Iujnii Rabocii*” nr. 10 din decembrie 1902) a avut o mare însemnătate pentru consolidarea forțelor social-democrate din Rusia. În noiembrie 1902, grupul „*Iujnii Rabocii*” împreună cu organizația din Rusia a „*Iskrei*”, cu Comitetul din Petersburg al P.M.S.D.R. și cu „Uniunea din Nord a P.M.S.D.R.” participă la înființarea Comitetului de organizare pentru convocarea Congresului al II-lea al partidului și ia parte la activitatea acestui comitet.

Grupul „*Iujnii Rabocii*” a desfășurat o importantă activitate revoluționară în Rusia; totodată însă, grupul a vădit tendințe oportuniste în rezolvarea problemelor cu privire la atitudinea față de burghezia liberală și de mișcarea țărănească și a conceput un plan separatist de înființare a unui ziar pe întreaga Rusie care să apară paralel cu „*Iskra*”.

La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., delegații grupului „*Iujnii Rabocii*” s-au situat pe o poziție de „centru” (Lenin îi numea pe reprezentanții „centrului” „oportuniști de centru”). Congresul al II-lea a hotărît să dizolve grupul „*Iujnii Rabocii*”, precum și toate celelalte grupuri și organizații social-democrate separate (vezi „Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.”, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 57). — 147.

⁷⁹ V. I. Lenin se referă la foaia volantă „Întrebări cu privire la situația clasei muncitoare din Rusia“ (1898) și la broșura-cuestionar „Întrebări în vederea culegerii de date cu privire la situația clasei muncitoare din Rusia“ (1899), editate de redacția ziarului „Raboceaia Misl“. Foaia volantă cuprindea 17 întrebări, iar broșura — 158, cu privire la condițiile de muncă și de viață ale muncitorilor. — 149.

⁸⁰ Mișcarea grevistă din 1895 a cuprins numeroase fabrici de textile din Vladimir, Moscova, Tver și din alte gubernii din Centrul industrial. Cea mai cunoscută a fost greva muncitorilor de la manufactura din Nikolskoe a lui Savva Morozov din ianuarie 1885. Principalele revendicări ale muncitorilor erau reducerea amenzilor, reglementarea condițiilor de angajare etc. Greva a fost condusă de muncitorii înaintași P. A. Moiseenko, L. Ivanov și V. S. Volkov. Această grevă de la Morozov, la care au luat parte aproximativ 8 000 de muncitori, a fost înăbușită cu ajutorul trupelor țariste; 33 de muncitori participanți la grevă au fost deferiți justiției, iar unui număr de peste 600 de muncitori li s-a interzis să mai rămână în localitate. Sub influența mișcării greviste din 1885—1886, guvernul țarist s-a văzut silit să promulge legea din 3 (15) iunie 1886 (așa-numita „lege cu privire la amenzi“). — 149.

⁸¹ V. I. Lenin se referă la următoarele fapte din istoria P.M.S.D.R.:

Primul fapt. În vara anului 1897, „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare“ din Petersburg s-a adresat lui Lenin, care se afla pe atunci în deportare în Siberia (în satul Șușenskoe), propunându-i să colaboreze la înființarea unei biblioteci muncitorești speciale, pentru care Lenin a scris broșurile menționate în text (ambele au fost publicate la Geneva: „Sarcinile social-democraților ruși“ în 1898, și „Noua lege pentru reglementarea muncii în fabrici“ în 1899).

Al doilea fapt. În 1898, L. Martov (I. O. Ţederbaum), care se afla în deportare la Turuhansk, din însărcinarea C.C. al Bundului, a scris broșura „Problema muncitorească în Rusia“ (publicată la Geneva în 1899).

Al treilea fapt. În 1899, din inițiativa C.C. al Bundului, s-a făcut încercarea de a se relua editarea ziarului „Raboceaia Gazeta“. Articolele menționate au fost scrise de Lenin pentru nr. 3 din „Raboceaia Gazeta“.

Al patrulea fapt. La începutul anului 1900, din inițiativa Comitetului din Ekaterinoslav al P.M.S.D.R. și cu sprijinul Bundului și al „Uniunii social-democraților ruși din străinătate“, s-a făcut tentativa de a se convoca Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., de a restabili C.C. al partidului și de a se relua editarea organului central — „Raboceaia Gazeta“. În februarie 1900 a venit la Moscova, pentru a duce tratative cu V. I. Lenin, un membru al Comitetului din Ekaterinoslav, I. H. Lalaianț, care în 1893 făcuse parte din cercul marxiștilor din Samara, condus de Lenin; Lalaianț a propus grupului „Iskra“ — Lenin, Martov și Potresov — să participe la congres și să ia asupra lor redactarea ziarului „Raboceaia Gazeta“. Lenin și membrii grupului „Eliberarea muncii“ considerau că convocarea congresului nu este oportună (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 317—319), dar grupul „Eliberarea muncii“ n-a putut refuza invitația de a participa la congres și l-a însărcinat

pe Lenin să-l reprezinte, trimițându-i mandatul din străinătate. Din pricina arestărilor în masă efectuate de poliție în aprilie—mai 1900, congresul nu a avut loc; la Smolensk, unde în primăvara anului 1900 trebuia să-și înceapă lucrările congresul, s-au întrunit numai reprezentanții Bundului, ai redacției ziarului „Lujnii Rabocii” și ai „Uniunii social-democraților ruși” din străinătate.

Așadar, faptele au fost menționate de Lenin exact în ordinea în care s-au petrecut în realitate. — 154.

- ⁸² Este vorba de „Liga din străinătate a social-democrației revoluționare ruse”, întemeiată în octombrie 1901, din inițiativa lui V. I. Lenin. Din ea făceau parte secția din străinătate a organizației „Iskra” și organizația revoluționară „Soțial-demokrat” (care cuprindea și grupul „Eliberarea muncii”). Liga și-a pus ca sarcină să răspîndească ideile social-democrației revoluționare și să sprijine formarea unei organizații de luptă social-democrate. Liga (conform statutului ei) era secția din străinătate a organizației „Iskra”. Ea recruta partizani ai „Iskrei” din rândurile social-democraților ruși din străinătate, acorda sprijin material ziarului, organiza transportul lui în Rusia și edita literatură marxistă de popularizare. Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a confirmat Liga ca unica organizație de partid din străinătate cu drepturi de comitet și i-a trasat sarcina de a activa sub conducerea și controlul C.C. al P.M.S.D.R.

După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., în Liga din străinătate s-au consolidat menșevicii, care au dus de aici lupta împotriva lui Lenin, împotriva bolșevicilor. La cel de-al doilea Congres al Ligii din străinătate, care a avut loc în octombrie 1903, menșevicii au adoptat noul Statut al Ligii, îndreptat împotriva Statutului partidului adoptat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. Din acel moment Liga a devenit un bastion al menșevismului; a dăinuit pînă în 1905. — 155.

- ⁸³ În „Raportul prezentat de organizația «Iskra» la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R.”, scris de N. K. Krupskaja, se spunea: „Or, pretutindeni s-a recunoscut, într-o formă mai mult sau mai puțin limpede, necesitatea de a extinde cadrul muncii locale. «Stau ca într-o văgăună fără să știe nimic din ceea ce se petrece în altă parte», scria un corespondent despre Comitetul din Kiev. Nu știu în ce măsură această observație era întemeiată în ceea ce privește Comitetul din Kiev, dar, în general vorbind, pentru acel moment «șederea în văgăună» era mai mult decît suficientă” („Rapoartele comitetelor social-democrate la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R.”, Moscova—Leningrad, 1930, pag. 31). — 165.

- ⁸⁴ V. I. Lenin citează articolul lui D. I. Pisarev „Greșelile unei gândiri necoapte” (vezi D. I. Pisarev. Opere, vol. 3, 1956, pag. 147, 148 și 149). — 169.

- ⁸⁵ „Listok «Rabocevo Dela»” — supliment neperiodic la revista „Rabocevo Delo”, editat la Geneva din iunie 1900 pînă în iulie 1901; în total au apărut 8 numere din „Listok”. În articolul „Cu ce să începem?”, V. I. Lenin numea eclecticism lipsit de principii îndemnul redacției revistei „Rabocevo Delo” cuprins în articolul „O cotitură istorică” („Listok «Rabocevo Dela»” nr. 6 din aprilie 1901) de „a schimba radical tactica”

- social-democrației în legătură cu demonstrațiile politice de masă ale muncitorilor și studenților care au avut loc în numeroase orașe din Rusia în februarie—martie 1901 și de a participa la asaltul împotriva absolutismului care, chipurile, începea (vezi Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 5—8). Redacția revistei „Rabooce Delo” a răspuns criticii făcute de V. I. Lenin prin articolul lui B. Kricevski „Principiile, tactica și lupta” („Rabooce Delo” nr. 10 din septembrie 1901). — 169.
- ⁸⁶ V. I. Lenin se referă la următorul pasaj din lucrarea lui K. Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”:
„Hegel face undeva observația că toate marile evenimente și personalități care au o importanță istorică mondială apar, ca să zicem așa, de două ori. El a uitat să adauge: prima oară ca tragedie, a doua oară ca farsă” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 119). — 170.
- ⁸⁷ În noiembrie—decembrie 1901, Rusia a fost cuprinsă de un val de demonstrații studențești, susținute de muncitori. Corespondențele despre demonstrațiile de la Nijni-Novgorod (în legătură cu expulzarea lui Maxim Gorki), de la Moscova (cu un protest împotriva interzicerii comemorării lui N. A. Dobroliubov), de la Ekaterinoslav, precum și despre întrunirile și tulburările studențești de la Kiev, Harkov, Moscova și Petersburg au fost publicate în „Iskra” nr. 13 din 20 decembrie 1901 și în nr. 14 din 1 ianuarie 1902 la rubrica „Din viața noastră socială”; acestor demonstrații le-au fost consacrate, de asemenea, și articolul lui V. I. Lenin „Începutul demonstrațiilor” („Iskra” nr. 13 — vezi Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, pag. 369—372) și al lui G. V. Plehanov „În legătură cu demonstrațiile” („Iskra” nr. 14). — 172.
- ⁸⁸ *Ienicerii* — infanteria regulată din Turcia sultanilor, înființată în secolul al XIV-lea. Ea constituia principala forță polițienească a regimului sultanilor. Ienicerii se caracterizau printr-o cruzime nemaipomenită. Regimentele de ieniceri au fost desființate în 1826. V. I. Lenin asemuia poliția țaristă cu ienicerii. — 174.
- ⁸⁹ Cu prilejul retipăririi lucrării „Ce-i de făcut?” în culegerea „În 12 ani” din 1907, V. I. Lenin nu a inclus această anexă. — 181.
- ⁹⁰ *Biroul internațional socialist (B.S.I.)* — organ executiv și informativ permanent al Internaționalei a II-a. Hotărîrea cu privire la înființarea Biroului internațional socialist din reprezentanții partidelor socialiste din toate țările a fost adoptată la Congresul de la Paris al Internaționalei a II-a (septembrie 1900). Ca reprezentanți ai social-democraților ruși în B.S.I. au fost aleși G. V. Plehanov și B. N. Kricevski. Din 1905 V. I. Lenin a făcut parte din B.S.I. în calitate de reprezentant al P.M.S.D.R. B.S.I. și-a încetat activitatea în 1914. — 181.
- ⁹¹ „Organizația revoluționară «Soțial-demokrat»” a fost creată de membrii grupului „Eliberarea muncii” și de tovarășii lor de idei în mai 1900, după

sciziunea care a avut loc în rîndurile „Uniunii social-democraților ruși din străinătate“ la cel de-al II-lea Congres al ei. Într-o foaie-manifest, organizația „Soțial-demokrat“ a declarat că își pune ca scop „să ajute mișcarea socialistă din rîndurile proletariatului rus“ și să lupte împotriva tuturor încercărilor oportuniste de denaturare a marxismului. Organizația a scos o traducere rusă a „Manifestului Partidului Comunist“, câteva broșuri scrise de G. V. Plehanov, Kautsky etc. La propunerea lui V. I. Lenin, această organizație s-a unit, în octombrie 1901, cu secția din străinătate a organizației „Iskra“, formînd Liga din străinătate a social-democrației revoluționare ruse. — 182.

⁹² V. I. Lenin se referă la grupul social-democrat din străinătate „Borba“, din care făceau parte D. B. Rezanov, I. M. Steklov (Nevzorov) și E. L. Gurevici (V. Danevici, E. Smirnov), format la Paris în vara anului 1900 și care în mai 1901 a luat numele de „Grupul «Borba»“. Încercînd să împace tendința revoluționară cu cea oportunistă din rîndurile social-democrației ruse, grupul „Borba“ a luat inițiativa de a convoca la Geneva o conferință a reprezentanților organizațiilor social-democrate din străinătate: redacția ziarului „Iskra“ și a revistei „Zarea“, organizația „Soțial-demokrat“, Comitetul din străinătate al Bundului și „Uniunea social-democraților ruși“ (iunie 1901) și a participat la lucrările congresului „de unificare“ (octombrie 1901). În noiembrie 1901 a lansat „Comunicatul cu privire la publicațiile grupului social-democrat «Borba»“, comunicat care avea caracter de program. În publicațiile sale („Materiale pentru elaborarea programului de partid“, partea I—III, „Foaia volantă a grupului «Borba»“ etc.), grupul denatura teoria revoluționară a marxismului, interpretînd-o în spirit scolastic-doctrinar, și avea o atitudine ostilă față de principiile leniniste de organizare a construcției de partid. Ținînd seama de abaterile de la concepțiile și tactica social-democrată, de acțiunile de dezorganizare și de lipsa de legătură cu organizațiile social-democrate din Rusia, grupul nu a fost admis la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. Potrivit hotărîrii Congresului al II-lea, grupul „Borba“ a fost dizolvat (vezi „Rezoluțiile și hotărîrile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.“, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 57). — 182.

⁹³ Polemica dintre redacția organului central al Partidului social-democrat din Germania, „Vorwärts“ („Înainte“), K. Kautsky și „Zarea“ a izbucnit în legătură cu articolul lui Martov (Ignotus) „Congresul de la Lübeck al social-democrației germane“ („Zarea“ nr. 2—3 din decembrie 1901), în care se releva caracterul tendențios al corespondențelor lui B. N. Kricevski de la Paris, apărute în „Vorwärts“. În aceste corespondențe, Kricevski dădea informații denaturate despre starea de lucruri din mișcarea socialistă franceză, îi ataca pe partizanii lui Guesde și ducea o propagandă sistematică în favoarea lui Millerand și a jauresiștilor, care-l sprijineau. Redacția ziarului „Vorwärts“ îl apăra pe Kricevski, învinuindu-l pe Martov de rea-credință. La polemica încinsă în ziarul „Vorwärts“ în legătură cu aceasta a participat și K. Kautsky, care arăta redacției ziarului că ea denaturează sensul articolului lui Martov. În ziarul „Vorwärts“ au publicat articole și Martov și Kricevski (cărui redacția ziarului „Vor-

wärts" i-a oferit posibilitatea de a scrie cuvîntul de încheiere). Dar polemica a depășit cadrul ziarului „Vorwärts“: în apărarea revistei „Zarea“ s-au ridicat C. Zetkin, cu un referat ținut la o întrunire muncitorească din Berlin, organul Partidului muncitoresc francez, „Le Socialiste“ (nr. 55 din 20—27 ianuarie 1902), și Parvus, în articolul „Millerand și « Vorwärts »”. Pentru caracterizarea psihologiei oportunistului“, articol retipărit de „Zarea“ nr. 4 din august 1902.

În „Iskra“ nr. 18 din 10 martie 1902 a fost publicată, la rubrica „Din viața partidului“, nota „Polemica revistei « Zarea » cu redacția ziarului « Vorwärts »“, în care era expus punctul de vedere al redacției ziarului „Iskra“ și al revistei „Zarea“ cu privire la această polemică. — 186.

•• „Rectificare la « Ce-i de făcut ? »“ a apărut în „Iskra“ nr. 19 din 1 aprilie 1902, la rubrica „Din viața partidului“. — 189.